

Szépirodalom

Lövetei Lázár László: Szervraktár	5
Vermesser Levente versei	8
Cseh Katalin versei	10
Sztojka Sebestyén: Pollux és Castor	13
Sztaskó Richard: Úgyis mindegy	29
Romulus Bucur versei (<i>Szonda Szabolcs fordításai</i>)	35
Ady András versei	40
Bajna György: Király Lászlóra gondolva	43
Mile Zsigmond versei	45
Ósi Anna versei	50
Csippán Péter: Bogdan	52
Szabay Boglárka: Üdvözetem a menyasszonynak	55
Szima Csilla: Massza	59
Schön Károly versei	63

SZIVERI JÁNOS 70

(Fenyvesi Ottó, Géczi János, Ladányi István, Zentai Adél,
Balázs Attila, Bánkövi Dorottya, Kalapáti Ferenc, Balogh Robert) . . . 66

UTOLSÓ ERDÉLYI NÉPI MESEMONDÓK

Magyar Zoltán: Az utolsó erdélyi népi mesemondók	80
„Na, mondjál, Annuska, egy mesét!” (<i>Tekei Erika beszélgetése</i> <i>Hideg Anna, Népművészet Mestere-díjas mesemondóval</i>)	90
Ilyen történetek vannak (<i>Petres László beszélgetése Tankó Fülöp Gyugyu,</i> <i>gyimesi mesemondóval</i>)	114
Klitsie-Szabad Boglárka: Hideg Anna meséi	143
Petres László: Mindenki továbbadja a történetet?	151
Tóth Gábor: Zöldmezőország	162

Szemle

Lőrinczi Dénes: Akasztófa Sepsiszéken a kuruc idők előtt (Rácz Balázs Viktor: <i>Sepsiszéki cirkálási jegyzőkönyvek 1679–1701</i>) . . .	167
Borcsa János: Király László beszélgetőkönyve (<i>A legkönnyebb</i> <i>igazat mondani. Sóváradi beszélgetés Király Lászlóval</i>)	170
P. Buzogány Árpád: Tömörség, őszinteség és ironia lencséjén át a világot (Szentgyörgyi László: <i>A reménnyel is</i>)	175
Előfizetők névsora	180

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Zsidó Ferenc (zsidoferenc@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: Magyarosi Sándor (sandormagyarosi@gmail.com)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
MENEDZSER: Mihály Gergő (gergomihaly80@gmail.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (achilla76@gmail.com)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Lestyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Máthé Zsejke (zsejkemathe@gmail.com)
TITKÁR: Beke Tasnád (beketasnad99@gmail.com)
KÖNYVELŐ: Nagy Csilla (harmatcsepp.nagy@gmail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSAK: Lakatos Mihály, Lőrincz György,
Lővétei Lázár László,
Nagy Koppány Zsolt, Tánczos Vilmos,
Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke – Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997–2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Borboly Csaba,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz., Pf. 149
Telefonszámok: (004)0266–311 775, (004)0266–311 026 (fax), (004)0746–195 413
E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro; honlap: www.szekelyfoldfolyoirat.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek: egy évre 90,00 lej
Külföldieknek: egy évre 96,00 lej (7800 Ft / 30 EUR)

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:

Beke Tasnád – Editura Harghita, Pf. 149
Folyószámláink: RO20 TREZ 3512 1G33 5000 XXXX/RO
Editura Harghita, Trezoreria M-Ciuc, Sucursala Harghita
RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR
RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita
SWIFTCOD: RNCBROBU

Lövétei Lázár László

SZERVRAKTÁR

(Részletek egy készülő kötetből)

„elsorolja
testének
kimeríthetetlen gazdagságát

a máj kopár hegyeit
az étkek fehér szurdokait
a tüdők zúgó ereit
az izmok édes halmait
az epe és vér tavait s hullámzásait
a csontok hideg szelét
az emlékezet sója felett”
(Zbigniew Herbert – Weöres Sándor:
Apollo és Marsyas)

BEVEZETÉS: 1,1-3

1 ¹ Ezek annak a könyvnek az igéi, melyeket
László, Lőrinc fia – ő Dénesnek volt a fia,
ő meg Dánielnek volt a fia, ő meg Ferencnek
volt a fia, ő meg Mihálynak volt a fia – sugal-
mazott ² a halála utáni esztendőben fiának,
II. Lászlónak itt, Székelyföldön, az Olt vize
mellett, ³ Mindszent havának hetedik napján,
abban az időben, amikor még javában dült
az orosz–ukrán háború.

AZOK A '60-AS ÉVEK...: 21,1-5

21 ¹ Otthon, a földön se szerettem, és itt, az
égben se szeretek gyónni: emlékszel, ugye,

meséltem volt, hogy ² a '60-as évek végén elkapott egy pap a templomkertben, rám is szózott penitenciaként ötven Miatyánkot és ötven Üdvözlégyet, ³ akkor még fiatal voltam, ledelegáltam az egészet nagyanyádnak, el is végezte helyettem becsülettel, ⁴ megkérdeztem most az Urat, hogy mennyire volt szabályos ez az eljárás, de Ő csak legyintett, ⁵ fiatalság bolondság, kinek jut eszébe olyankor, hogy egyszer meg kell halni.

ÍRÓI HIÚSÁG: 22, 1–4

22 ¹ Azért emlegetem fel, fiam, a '60-as éveket, mert Pázmány bíboros az imént elkapta a grabancomat, mint otthon az a pap a templomkertben, ² azt mondta – mármint a bíboros –, hogy gyónni akar, eleinte nem igazán értettem, hogy miért pont nekem, de aztán eszembe jutott, hogy ³ mostanában az ő prédikációit olvasgatod, sőt, ki is jegyzeteled, például hogy a „mesterségek mestersége – a jó kimúlás módja”, ⁴ az írói hiúságot akarja-e meggyónni, kérdeztem a bíborost, mire ő sűrűn bólogatott, remélem, hogy tényleg komolyan gondolta a dolgot...

A MEGHALÁS MŰVÉSZETE: 23, 1–8

23 ¹ „A jó kimúlás módja” azóta is eszembe jut, főleg akkor, amikor az *Ars moriendi* fatábláit nézegeted, fiam, ² a bíborosnak is elmondtam, hogy jobb szerettem volna otthon meghalni,
³ nem pedig kórházban,
 nem csóré seggel,
 nem letépni magamról az oxigénmaszkot,
 nem abban a kórtermi dögmelegben...,

nem sajnálkozni a fiamon, amikor a könnyeit
nyeldesi, mert én már nem vagyok magamnál,
⁴ látnod kellett volna, fiam, hogy beindult a főpap!,
egy darabig csak nézett nagy, laikus szemekkel,
már-már megsajnáltam, elvégre a fiam lehetne
ő is a maga 67 évével, ⁵ soha ne hányjam ezt
a szemedre, mondta végül, mert csak lelkiismeret-
furdalást okoznék, szerintem szimpatizál veled!,
gondolom, a prédikációi miatt is, ⁶ hosszan
magyarázta, hogy te csak jót akartál nekem,
hogy még mindig reménykedtél, hogy a kór-
házban majd jól feltuningolnak..., ⁷ akkor én már
tudtam, hogy vége, nem véletlenül hívtam
papot, morogott is anyád, hogy mit mind
idétlenkedek, karácsony előtt amúgy is végig-
látogatja a pap a betegeket!, azt én nem érem
meg, mondtam anyádnak..., ⁸ erre aztán tényleg
nem volt más tromfja a bíborosnak, mint meg-
említeni azt az autót, amikor elvittél a világ
végére, fiam.

HOMORÓDREMETE: 24, 1-3

24 ¹ „A világ végénél” viszont már muszáj volt
vigyorogni – vigyorgtam én is, vigyorgott az Úr is,
az angyali seregek pedig tele szájjal hahotáztak:
² akkor se értetted, ma se érted, miért pont abban
a zsákfaluban akartam én megváltani a belépőt
az égbe, ahol állandó jelleggel nincs is katolikus
pap. ³ Hát csak gondolkozz, legalább addig se
felejtesz el, fiam.

Vermesser Levente

ARS FIDEI

Elnémult a bölcs beszéd hangja.
Kivel osszam meg aggályainkat?
Közöny kukájában a könyvek,
médiahiénák vihognak.

Hogy juthattunk el idáig,
egyre jobbnak tartva a rosszat?
A Jelentéktelen szennye árad,
ellenében miként haladjak?

Maradok, ami vagyok: reliktum.
Sétányom pálmásor övezze,
tollászkodjam a vers madarával,
s ha elszáll, vele szálljak örökre.

SZONATINA

Levendula, mandula, cirbolya,
lila krém, likőríz, tűnyaláb,
fénylik a lélek zsámolya,
fakul a gonosz, már árnya sincs,
húgocskám, ne hüppögj tovább,
a szorgalmas szél odakint
körbetáncol egy molinót,
ami harsányan hirdeti,
hogy teljesen miénk a világ!
Hétfőn, szerdán és pénteken
nyugodtan lehet a tiéd,
hogy majd a páros napokon

én kezdjek vele valamit,
így osztjuk el a nagy csodát,
legszebb mégis a vasárnap lesz,
pitét hoznak a rokonok,
és asztalhoz ül a nagycsalád,
mert a vasárnap közös.

*Szél, 2020, Szentendre
(domborított, hegesztett vaslemez)*

Cseh Katalin

ELMÚLT

Sok minden elmúlt jó is rossz is kellemes és kellemetlen
öröm meg bánat s ami elmúlt az már nincs
vagy egyszerűen csak elült valahol a tudatalattiban
elvermelte a lélek ami elmúlt az hirtelen
archiváló dobozba kerül az archiváló doboz meg
szépen óvatosan merül a feledésbe
ami elmúlt már nem fáj néha sajog
olykor bizsereg finoman megérinti
a bőrünket csakis éjszaka álom közben
ami elmúlt s ami éppen most van múlóban
vagy hamarosan esetleg idővel el fog múlni
mi vagyunk azok a múltékonyak hullékonyak
őszai falevelek gyenge szélben tomboló viharban
kiáltanánk de nem jön ki hang a szánkon
mert már szánk sincs mert már semmink sincs
nincstelenek lettünk hitetlenek s hiteltelenek
mindazt mi elmúlt bennünk s körülöttünk tovább cipeljük
észrevétlenül nem érezzük a terhet a teher alatti megszakadást
mert egyszer csak pehellyé válik a súly s áldássá az istencsapás

TÉBOLY

SNITT

Hajlott korú hölgy, hófehér haj, sápadt arc,
nyakában öt gyöngysor, mindkét csuklóján
harsánykéék karperec, egykedvűen ül,
majd hirtelen földerül, amikor átadják neki
Jánoskát, a porcelán cipészinast.
Magához öleli, szorongatja, becézgeti,
mindig is porcelán fiúbabára vágyott,

porcelánkislánya már van.
Aztán egy váratlan mozdulattal
messzire hajítja ajándékát,
Jánoska röpül, s darabjaira hull,
csupán a feje marad egészben:
egy elegáns mozdulattal az ágy alá gurul.
Soha nem kerül elő, nyoma vész.

Porcelán bonbontartót melenget
kezében a hajlott korú hölgy,
nézi, nézi, közben mosolyra húzódik
a szája, megcsillan szemében egy
kislánykori vágy... a porcelán bonbontartót
a földre ejti, utána nyúl és felemeli,
nem repedt meg, nem tört el,
csak azok a régi-régi bonbonok
gördülnek szerteszéjjel:
félíg félelemmel, félíg reménnyel.

FOGHÍJAS ÖRÖKKÉVALÓSÁG

Azt mondtad, hogy csak kenyérért mentél az üzletbe,
s én eközben eladtam a házad mindenestől,
már a zárat is kicserélték a kapun az új tulajdonosok,
fél óra az egész, s minden megváltozott,
mire megjöttél, már nem volt otthonod.
Álltunk a kapu előtt, s valami csodában bízunk,
de nem történt csoda. Most mihez kezdjek?
Kérdezted kétségbeesve. Nem tudom, válaszoltam
megrökönyödve, jöhetnél hozzám, de hová fektetnélek?
Hogy tehetted ezt velem, ismételtetted zokogva,
próbáltalak vigasztalni, de nem ment.
Én nem adtam el a házad, nem is adhattam
el ilyen rövid idő alatt, lehet az egészet csak álmodtad,
az is megeshet, hogy én álmodtam, vagy mindketten

ugyanazt álmodtuk. Akkor miért van új zár a kapun,
miért járkálnak az udvaron idegenek, miért olyan
nyomasztó a máskor kellemesen bársonyos csend?
Pereskedjünk, ajánlottam fel készségesen.
Nem, nem, ráztad a fejed, azt nem lehet,
senki sem hiszi el, hogy amíg én
kenyérért mentem az üzletbe, te eladtad a házam.
Akkor vonuljunk vissza álmainkba, te a tiédbe,
én az enyémbé, vagy fordítva, de közösködhetünk is,
osztozhatunk véges és végtelen álmokon
a foghíjas örökkévalóságban.

TITOK

Magam is rejtély titkok közt élek
használt sejtelmet újra cserélek

Szívemen ködfolt reszkető árnyak
csönd végén lakom otthonom árny-lak

Belép egy csillag szemét lesütve
aranya nincs már csak pár ezüstje.

*Választóvonal, 2020, Budakalász
(kő, iszap, 8 m)*

Sztojka Sebestyén

POLLUX ÉS CASTOR

Pollux feltekintett a hallgatóságára. Szemével Castort kereste, de sehol sem látta. Túlontúl beleveszett a mesélésbe, minthogy észrevegye a körülötte zajló világot. Erre szükség is volt, hiszen pár gyermek még nem volt abban a korban, hogy csöndben végig tudná hallgatni ezeket a meséket, ezért Polluxnak minden zavaró tényezőt ki kellett zárnia a fejéből.

Nyilván megviselte Castort a történet, gondolta magában. A közönség tapsolt, ő pedig szelíden meghajolt. Ma is sikert aratott, mert mosolygó embereket látott maga körül. Leugrott a pódiumról. Minden alkalommal, mikor befejezett egy történetet, olyan erős fáradtság tört rá, mely szinte azonnal álomba tudta volna nyomni.

Maradt még egy kis félretett pénze, Castor pedig nyilván egyedül szeretett volna lenni, ezért úgy határozott, beül az első kocsmába a főtéren, és iszik egy korsóval.

Így is tett. A hely, ahová beült, puccosnak tűnt első ránézésre, de Polluxot ez nem zavarta. A város arra volt berendezkedve, hogy a matrózok mérhetetlen szomját csillapítsa, akiknek a bére nem volt valami eget verő, így még a legdrágább kocsmaк sőrei is megfizethetők voltak.

A mulatót Csizmabárónak nevezték, a város egyik nevezetességének számított. A kocsmák köré kerített mendemonda szerint azért hívták így a lebujt, mert réges-régen egy lezüllött, rosszarcú báró italozgatott itt, kinek pénze nem volt, de szomszédja cserében igen. Megivott egy hordó sört, mire felszólították a fizetésre, ám ő azt válaszolta, hogy egy bárónak nem kell fizetnie semmiért, amit a pór nép ad. A kocsmáros olyannyira ideges lett ennek hallatán, hogy azt mondta neki: Ha ezentúl a csizmából iszik, annyit önthet le a torkán, amennyit akar, felséges báró uraságod! A bárónak mit volt mit tennie, beleegyezett, mert bizony addigra kötözködni kezdtek vele a jól megtermett falusi gabonaszállítók, és félt, hogy megverik. A kocsmáros levette csizmáját, körbeadta az összes vendégnek, akik egyenként felvették, majd lehúzván továbbadták, mígnem minden vendég lábán már egyszer rajta volt a csizma.

Ettől aztán a báró jött dühbe, és sört kért a csizmába. Az este végére annyit vedelt a báró, hogy másnap már nem maradt mit inni a többi vendégnek, valamint részegen megverte a kötözködő gabonaszállítókat, és eladván bárói címét, megvásárolta a kocsmát.

Pollux megrendelte az italát, gabonasört, hab nélkül. A kocsmáros szúrósan nézett rá, mert szerettek azzal bíbelődni a városban, hogy minél több habbal adják az italt, cserébe kevesebb sörrel.

Miután megkapta a korsóját színültig töltve, rámosolyodott a kocsmárosra és fizetett. Fejben eddig is tudta, hogy csak egyre van pénze, mégis elszomorodott, mikor átadta az utolsó pénzérméit. Szó szerint minden vagyonát átadta egy sörért. A férfi elkeseredett ettől a gondlattól.

Leült a kocsmához tartozó, kinti asztalok egyikéhez, és bámult maga elé. Sokszor megnézte magának azokat a férfiakat, akik ugyanilyen reménytelenül bámulnak magányosan a sörük felett a kocsmákban.

Régen azt gondolta róluk, hogy mindannyiuk élete félrecsúszott, és már nem akarják megjavítani. Hogy bármi mást is választhatnának ahelyett, hogy magányosan részegednek le. Aki pedig ezt választja, annak úgy is kell, hát tespedjen a gondokkal a feje fölött. Régi gondolata most neveltségesnek tűnt. Jelenleg Pollux is ezeknek a férfiaknak a táborát gyarapította.

Egyszer fent, egyszer lent, gondolta magában és belekortyolt a sörbe.

Mikor is találtam rá Castorra?, tette fel magának a kérdést. Bár pontos évet nem tudott mondani, azt állapította meg, hogy hatvan-hetven évvel ezelőtt. Több mint fél évszázada élt emberek között, és most először volt pénzüik saját lakást vásárolni. Pollux reménykedett, hogy a következő lakás, amit vásárolnak, nem fog újabb hatvan év munkájába kerülni.

- Leülhetek maga mellé? - kérdezte egy férfihang mögötte, félbeszakítva Pollux gondolatmenetét, aki épp azt számolta ki a fejében, hogy mennyi időbe telik a mostani lakásárahhoz mérten egy újra összekuporgatni a pénzt.

Pollux hátranézett. A férfi hosszú, fehér ingben nézett vissza rá. Valahonnan ismerős volt. Kezében talpas pohár, fehérborral.

- Persze - válaszolta Pollux.

Az újonnan érkezett idegen komótosan helyet foglalt Polluxsal szemben, és ujját végighúzta a borospohara peremén. Pollux azon merengett, hogy hol láthatta vajon ezt a férfit.

- Ezt a történetet még nem ismertem. Pedig egy időben igen intenzíven belemerültem a Csillagisten legendáiba. Mondja, ez valami eldugott helyről származó történet, amit ma mesélt? - kérdezte a férfi, miközben rászegezte Polluxra a tekintetét. - Elnézést kérek, hogy ilyen udvariatlan vagyok. Be sem mutatkoztam. A nevem Ligulae. És meghallgattam a mai meséjét. Nagyon... szomorú volt.

Pollux kezét nyújtott és bemutatkozott. A férfinak érdekes tenyere volt és erős szorítása, ami valahogyan nem volt szimpatikus. Az ikerpár idősebbik tagja nem szerette azokat az embereket, akik nem tudtak illően kezét szorítani. A túl erős vagy túl gyenge kézfogás elég volt számára ahhoz, hogy eldöntse, kellemes társaságban lesz része, avagy sem.

- Én nagyon szeretem a Csillagisten legendáit. Őszintén. Felemelő kis történetek egy letűnt kor számomra barbár tanulságaival. Noha egy magamfajta szerény ember is megérti az egyszerű tanulságait ezeknek a történeteknek... - folytatta a férfi és megsimította haját. - Ennek a mainak valahogyan máshogy alakult a csattanója. Csak nem maga találta ki?

Pollux zavarba jött. Ha a férfi tényleg annyira tájékozott a Csillagisten mítoszaiban, akkor bizonyos, hogy tisztában van vele, hogy ez nem szerepel közöttük.

Ligulae középmagas volt, hátrafésült, szőkésbarna haja csillogott az utcalámpák fényében. Szeme sötét volt és óvatosan figyelő. Pollux biztos volt benne, hogy betelepült. Középkorú lehetett, talán már negyvenéves is elmúlt. Ritka volt az olyan betelepült, aki valóban ismerte a Csillagisten történeteinek kánonját.

- Nem én találtam ki - határolta el magát Pollux. - Egy egyszerű, mezei kocsmatölteléktől hallottam, még fiatalkoromban, a várostól nem messze, a déli kijáratnál a második a faluban.

Ligulae felvonta szemöldökét. Úgy tűnt, hogy a férfi nem igazán hisz neki. Hiába is, Pollux sohasem tanult meg igazán jól hazudni. Képtelen volt hihetően csinálni, pedig sokszor volt rá szüksége, amikor csaltak a kártyában. Nemhiába, a csalások nagyját ezért Castor hajtotta végre, Pollux pedig inkább csak kitalálta, miként valósíthatná meg. Az

ikerpár idősebbik tagja most hirtelen nagyon magányosnak érezte magát.

– Meséljen nekem erről a kocsmatöltelékről! Kíváncsi vagyok, milyen az a mezei részeg, amelyik kitalál egy ilyen történetet.

– Olyan volt, mint az összes többi. Egyedül ivott és bambult az asztal felett. Aztán mivel máshol nem volt hely, odaültem mellé és szóba elegyedtünk. Mikor felmerült a téma, kérdés nélkül előadta ezt a mesét. Ennyi – hadarta el Pollux. – Mondja csak, maga véletlenül nem farkasprémmelel?

A fehér inges férfi két ujjával megcsipentette borospohara nyakát és úriasan felemelte. Szóra nyitotta száját, de azon nyomban be is csukta, mintha meggondolta volna magát. Ivott egy kortyot, megnyalta a szája szélét és megsimította haját, mire válaszolt.

– Néhanapján azzal is. De egyre kevesebb a farkas. Ha tudná, milyen nehéz mostanában olyan vadászt keresni, aki levadászik egyet úgy, hogy nem sérül meg a prém! Szinte felbecsülhetetlen. No, de elég a panaszkodásból. Maga mivel foglalatoskodik?

Most már teljesen világossá vált Pollux számára, hogy hol találkozhatott ezzel az idegennel. Ő volt az, aki leült melléjük játszani, akit egy ütessel terített le Castor. Persze, akkor jóval kihívóbb öltözetet viselt, prémkabátot.

– Most éppen hivatásos törmelékpakoló vagyok – mosolyodott el Pollux. Valahogyan egy furcsa, megnyugtató érzés kerítette hatalmába, hogy egy ismerős arc ül vele szemben. Azonban azon kívül, hogy meglehetősen pénzes ember, aki szereti a kártyát, nem tudott többet róla. Pollux leginkább arra volt kíváncsi, hogy mit akar tőle.

– Csak nem leégett a maga háza is? – billentette el a fejét Ligulae.

A férfi fején találta a szöveget. Az ikerpár két nappal ezelőtt hordta el a volt lakásuk romjait. Semmi használható nem maradt, egyetlen tárgy se. Minden hamuvá és porrá égett a tűzvészben. Hosszú évek munkája ment füstbe, szó szerint. Castor és Pollux nem is engedték, hogy más munkások segítsenek a hamu eltakarításában. Mindent ketten intéztek, így búcsúzva el volt lakhelyüktől.

– De igen. Nem maradt belőle semmi.

Ligulae fejcsóválva megharapta alsó ajkát.

– Sajnálom, öregem. Biztosan nehéz lehet.

– És maga? Megúsza ezt az egészet?

– Csak egy kicsin múlt. Ha két utcával arrébb lagnék, nem tudom, mi lenne most velem. Nem vagyok szegény, sőt mondhatni jól élek, de egy lakást még én sem tudnék a semmiből előteremteni.

Pollux lehajtotta a fejét. Egy pillanatra csukva tartotta szemeit. Egyre álmosabb volt.

– Figyelj öreg, meghívlak egy sörre – közölte enyhén szánakozva Ligulae.

Pollux egyből tiltakozott, de a férfi mintha meg sem hallotta volna. Felpattant és besétált a kocsmába. Pollux újra lehajtotta a fejét. Ki kéne találnom, mihez kezdünk most, gondolta magában. Semmi sem jutott az eszébe. Még túl reménytelennek tűnt minden.

Ligulae csakhamar visszatért egy újabb korsó sörrel és egy pohár borral. Letette Pollux elé és bátorítóan megpaskolta a hátát.

– Pár nappal ezelőtt még tömegverekedést rendeztetek a hasonmásoddal, most meg te nyugtatod az embereket a mesékkal. Jó fiú vagy te! Az embereknek éppen erre van szükségük. A Csillagisten történeteire – ejtette ki halkán a Csillagisten nevét. – Állítólag az Új Ismeretlenek gyűjtogattak, hallottad?

– Hallottam – válaszolt tömören Pollux.

– De persze mi mást is állítana a kormányzó, igazam van? Ám van egy kis bökkenő. Nem zavar, ha egy kicsit beszélgetünk a politikáról, ugye?

– Nem zavar. Mi a véleményed? – a fiatal férfi egyre kíváncsibb lett. Ő is hasonló következtetéseket vont le a tüzeset kapcsán.

– Az a bökkenő, hogy nyakunkon van egy forradalom, hogyha ez így halad. Azt pedig senki sem akar, ugye? A lakosság jó része tud békében élni egymással. És akar is. Ám ha a tüzesetet ráfogják az agresszív itteniekre, akkor kialakul egy ellentét, érted? Bomlasztják a lakosság egységét. Öregem, én mondom ez így nem korrekt, ez nagyon nem korrekt.

– Nem merész ez a feltételezés? Tisztában vagy azzal, hogy azt állítod, hogy a kormányzó forradalmat akar?

Ligulae felnézett az égre és nagyot sóhajtott. Poharába kortyolt, majd letette az asztalra. Cigarettát vett elő és megkínálta Polluxot, aki készségesen elfogadta, bár már egy ideje felhagyott a cigarettával, most azonban úgy érezte, már minden mindegy. Se pénze, se lakása, miért ne gyűjtana rá éppen most?

– Bocsánat. El kell mennem mosdóba – állt fel kényelmesen Ligulae.

Miközben a férfi a mosdóban volt, Pollux kiürítette az agyát. Eldöntötte, hogy a mai nap nem fog mást csinálni, mint jól érzi magát, iszik, amennyit tud, és tét nélkül elcseveg Ligulaevel a politikáról. Nem mintha számítana bármit is egy kis csevej. Az inges férfi hamar visszatért, újabb teli söröskorsóval és borospohárral a kezében. Leült és hátrasimította a szemébe lógó hajtincseket.

– Az előbbi kérdésre visszatérve, nem állítok semmi ilyesmit. Biztos vagyok benne, hogy nem akar. Én mindössze hallottam ezt-azt. Ismerősektől, ügyfelektől. Évtizedek múltak el, mióta véget ért a háború. Én még nem is éltem akkor. De még mindig vannak olyan személyek, akik ügyüknek érzik visszaszerezni az elvesztett területeket. Mindegy, hogy betelepültek születtek vagy sem, a lényeg az elszakadás. Ezek tények, nem kitalált mesék, mint amiket maga mesél.

Pollux meghökkenve hallgatta Ligulaet. Álmosága teljesen kiment a szeméből, teljesen éber volt. Mit akarhat ez a férfi? – gondolta magában. Erőt vett magán és feltette a kérdést, amire az egész beszélgetés alatt kíváncsi volt.

– Tulajdonképpen mit akar tőlem?

Ligulae lehajtotta a fejét és közelebb ült Polluxhoz. A mellettük lévő asztalnál egy szakállas, tarkopasz matróz felröhögött, és az asztalra csapta a sörét. Pollux a matrózra nézett, az meg vissza rá. A tarkopasz felvonta a szemöldökét. A fiatal férfi elkapta a tekintetét, hogy a matróz fejében véletlenül se szülessen meg a vágy a kötözködéssre.

– Mint már mondtam, hallottam ezt-azt, ügyfelektől. A maga testvérét letartóztatták egy órával ezelőtt. Ennyi idő alatt már börtönbe is csukták, valószínűleg. Öregem, a tesód jó nagy slamasztikába keveredett!

Pollux kihúzta magát és egyenesen a férfi szürke szemébe nézett. Gondolatai csak úgy cikáztak az agyában, nem hitte el, hogy jól értette, amit a férfi mond. Tényleg azt mondta, hogy letartóztatták? – gondolta magában. Ez biztosan nem lehet igaz. Ilyen nem történhet meg velük.

– Castort letartóztatták? – kérdezte meg halkan és nagyon lassan ejtve ki a szavakat. Ligulae sóhajtott egyet és hátrasimította a haját. Cigarettával kínálta Polluxot, jelezve, hogy jobb lenne, ha nyugton maradna.

– Így van, öregem. Le van tartóztatva. Én konkrétan nem láttam, mert magát hallgattam, de az egyik ügyfelem odajött hozzám a történet után és azt mondta, hogy elkésett a meséjéről, mert ő is meg szokta hallgatni. A hölgy aztán látta magát kint. Aztán rendőrök sétáltak oda magához, felmutattak egy igazolványt és elvezették. Ezután az ügyfelem meglátta a tömeget, ami a pódium körül szokott lenni, mikor mesélsz és akkor meglátta magát, újra, immár a pódiumon. Annyira össze volt zavarodva, hogy két helyen vagy egyszerre, hogy alig bírta nekem elmesélni ezt. Nyilván nem tudta, hogy van magának egy ikertestvére.

Pollux megdörzsölte a homlokát. Elhitte, amit a férfi mondott, nem volt miért kételkednie benne. Ezernyi gondolat nyüzsgött a fejében. Felmerült benne, hogy Ligulae biztosan tud ennél többet is. Kíváncsian nézte a férfit, hátha mond még valamit, de a férfi csak körkörös mozdulatokkal játszott a borával. Pollux lepöckölte a cigarettáján felhalmozódott hamut.

– Nem lehetséges, hogy összetévesztettek minket? – kérdezte végül. Nem fért a fejébe, hogy miért tartóztatták le Castort. Hiszen nem ő mesélt nagyközönség előtt a Csillagistenről. Ha Polluxot vették volna őrizetbe, az sokkal megmagyarázhatóbb és logikusabb lett volna.

– Annak mi értelme lenne? A kormányzó nem akarhat olyan feszültséget generálni. Nem látom be, mi értelme lett volna téged letartóztatni, a közismert mesélőt.

Ebben valóban volt valami, jött rá Pollux. Ha megtűri őt és a történeteit a kormányzó, akkor ezzel egyúttal azt fejezi ki, hogy tolerálja magát a Csillagistenbe vetett hitet is. Tehát békés szándékai vannak az itteniekkel kapcsolatban. Viszont ez még nem magyarázat arra, hogy Castort miért tartóztatták le.

– Miért vitték el Castort?

Ligulae megrázta a fejét. Belekortyolt a borba és az égre tekintett. Összeráncolta a szemöldökét, mintha ezer gondja lenne, és így felelt.

– Figyelj rám, öregem! Nekem aztán fogalmam sincs. Csak szólni akartam. Viszont ha tippelnem kéne... Akarod, hogy tippeljek? Nem mintha jelentene bármit is az én szavam.

Pollux bólintott.

– Ha végig gondolom az eseményeket, akkor egy valami világosan felfénylik előttem. Én is láttalak titeket, még a tüzeset közben. Találkoztunk az utcán, a kocsmában is jó párszor, bár talán te nem emlékszel

rám úgy, mint én rátok. Mert ti viszont nagyon is feltűnőek voltatok. A testvéredben van valami elvetemült, zavaros, érted, mit mondok, ugye? Nem beszél, nem engedi, hogy hozzáérjenek. Érted, öregem, hogy ez több mint különös. És most jön csak a java! Azok az átkozott gyufák! Nagy ez a város, de ki nem látta volna őt gyufát lóbálni? Tűzeset a városban és egy beteg fiú, aki gyufát lóbál, ezt a kirakóst még a leghülyébbek is összerakják.

Pollux mélyet sóhajtott, mintha minden gondját egyszerre akarná kifűjni. Fejét idegesen forgatta, mint egy megsebzett állat, és arra gondolt, hogy annyi, de annyi szabályt hoztak, hogy el tudjanak vegyülni. De Castor képtelen rá. Egyszerűen képtelen feltűnés nélkül létezni ebben a világban. Hirtelen düh töltötte el testvére iránt. Fel akart állni és el akart menni, itt hagyni Ligulaet, a gondokat és az egész istenverte várost. De nem tehetette. Megfogadta, hogy Castorral marad, és nem válik el tőle, hogy vigyázni fog rá. Pollux átkozta ezt a régi fogadalmát, amit most először szeretett volna megszegni.

- Viszont van még valami - folytatta Ligulae. - Ez még a tippnél is kevesebb, csak sanda gyanú. Mint már mondtam, nem hiszem, hogy az Új Ismeretlenek gyújtogattak volna, de a kormányzó ezt szeretné elhíttetni. Úgyhogy a testvéred és e között a szervezet között valamiféle kapcsolatot fognak keresni. Amire van megalapozott indítékuk, hiszen te, a testvére, úgy meséled a csillagistenes meséket, mint egy istenverte messiás. Nem kizárt, hogy azt hiszik, te is az Új Ismeretlenekhez tartozol, de túl nagy nyilvánosságod van ahhoz, hogy egyszerűen elvigyenek. Viszont a testvérednek nincs tömeg által nyújtott védettsége. Még kimagyarázni sem fogja tudni magát, mert egy nyomorult szót nem tud kiejteni a száján. Öregem, ez aztán szorult helyzet - simította hátra a haját.

- Ligulae, tudod, hogy hova vitték? Én beszélek helyette. Elmondom, hogy semmi köze sincs az Új Ismeretlenekhez, ahogyan nekem sincs - mondta felbátorodva Pollux, és nagyot kortyolt a söréből.

- Úgy képzelem, nem kihallgatni. Vagy hogyha ki is hallgatják, nem jutnak vele sokra - a férfi összekulcsolta kezét és egy kissé rágörnyedt az asztalra. - Ide figyelj, a saját érdekedben mondom, ne menj oda. A végén még rád aggatnak valami vádat, amivel te is beszározódsz. A testvéred ártatlansága nyilvánvaló, de a saját érdekedben hangsúlyozom, hagyd, hogy erre a rendőrség maga jöjjön rá.

Pollux elnézett a férfi válla mellett. A hatalmas sátrat úgy lobogtatta az egyre erősödő szél, mintha el akarná fújni. A ponyva hangosan csattogott, és teljesen elvonta a férfi figyelmét.

– Hozok neked még egyet. Addig el ne mozdulj, érted? Először át kell gondolni szép sorjában, mit tudunk tenni – állt fel Ligulae.

Pollux agyába szöget ütött, hogy a férfi többes számban beszélt. Egyre nehezebben tudott gondolkozni. Egyszerűen túl sok inger érte. Olyan sok ideig nem történt vele semmi említésre méltó, hogy egyszerűen besokallt az elmúlt pár nap eseményeitől. Pihennie kellene, gondolta magában. Ám pontosan tudta, hogy az az egyetlen dolog, amit jelen esetben nem tehet meg.

A szél egyre jobban fújt. Vihar közelgett. A tenger melletti városok mindig szelesebbek és hidegebbek, ezt hamar megértette Pollux a városba költözésük után. De a reggelek szebbek, a napfény törése sokkal éteribbnek hatott a férfi számára, mint bárhol máshol. Ez elég volt ahhoz, hogy a hideg és a gyakori, erős szél ne tántorítsa el az ideköltözéstől.

A ponyva úgy csattogott, mint egy hatalmas hajó vitorlája a tengeri vihar közepén. Mi az istent tettem én, hogy ide kerültem? – tette fel magának a kérdést. Megrázta a fejét ettől a gondolattól. Most nem volt szabad ilyeneken rágódnia.

Ligulae a szokásos körrel tért vissza, és újabb cigarettával ajándékozta meg Polluxot.

– Mit is tudnánk tenni? – kérdezte Ligulae, újra használva a többes számot. Úgy tűnt, számára teljesen természetes az, hogy ők ketten együtt gondolkodnak ezen. Ezután egyetlen kortyra kiitta a bort a poharából.

– Ligulae, te nem félsz attól, hogy esetleg most is figyel engem a rendőrség? Nem félsz attól, hogy belekeveredsz ebbe az egészbe?

Ligulae nem ült le a székére, csak Pollux felé magasodott és halkan válaszolt.

– Találkozzunk a mólónál. Éjszaka, az egyik stégen fogok ülni tizenegy óra után. Keress meg! Ott átbeszéljük a részleteket. Mellesleg nem félek, hiszen tudom, hogy ártatlan vagy. Ugyanis semmi közöd sincs az Új Ismeretlenekhez – mondta halkan, és megfordult, de mielőtt elsétálhatott volna, Pollux megragadta a karját és erősen megszorította.

– Honnan tudod? – kérdezte a fiatal férfi.

– Egyértelmű, öregem. Mert nekem viszont van közöm hozzájuk – suttogta Ligulae, és könnyed léptekkel, mintha egy kortyot sem ivott volna, céltudatosan és kimérten sétált el egy kisebb mellékutcaig, ahol eltűnt Pollux szeme elől.

*

Nem volt nehéz kideríteni, hogy Ligulae igazat beszélt. Castort valóban letartóztatták. Pollux először visszatért a táborba, és körbekérdezősködött, hogy látták-e a testvérét. Többen is megerősítették abban, hogy elvitték a rendőrök.

Szerencsére nem ellenkezett, hanem együttműködött a hatóságokkal, ezért is lehetett az, hogy az ügy nem zavarta meg Pollux előadását. Ez jó hírnek tűnt az idősebbik testvérnek, mert ha Castor tiltakozva patáliát csapott volna, az gyanús lett volna a rendőröknek.

Két órája volt tizenegyig. Eldöntötte, hogy vásárol magának egy doboz cigarettát, ami sikerült is neki: kölcsön kért pár embertől, akiknek – úgy tűnt – tetszetek az előadásai.

Ledőlt a számára fenntartott talpalatnyi helyen. Forgott körülötte a világ. Most érezte meg igazán a bevedelt italok hatását. A sör amúgy is alattomosan hatott rá. Nem érezte hatását egészen addig, amíg ingerek érték. De mihelyst elcsendesült valamennyire a világ körülötte, rögtön fejbe csapta az alkohol, ő pedig szenvedett a szédüléstől.

A kétségbeesése viszont kezdett alábbhagyni. Castort letartóztatták, de alaptalanul, nincsen rá semmi bizonyíték, hogy ő okozta volna a tüzesetet. A rendőrség nyilvánvalóan kiengedné pár nap múlva.

Sokkal aggasztóbb volt számára Ligulae és az Új Ismeretlenek. Pollux egészen addig megbízhatónak találta a férfit, míg be nem vallotta, hogy hozzájuk tartozik. Utólag visszagondolva, nyilvánvalóvá vált számára, hogy nem önzetlen segítségnyújtásra kínálkozott fel Ligulae.

De akkor mit akarhat tőlem? – tette fel saját magának a kérdést. Esni kezdett. Az esőcseppek csak úgy pattogtak le a hatalmas ponyváról. Valahol messze mennydörgött.

Ligulae mindenesetre tartogatott még meglepetéseket számára. Pollux, bár egyáltalán nem kívánt részt venni az Új Ismeretlenek bármiféle dolgaiban, mégis eltökélt szándéka volt találkozni vele. Úgy gondolta, hogy Castor ártatlansága nyilvánvaló, így nem kell tennie semmit, azon kívül, hogy Ligulaeval lezárja a dolgokat. Megmondja

neki, hogy köszöni az eddigi információt, ám a továbbiaknak nem szándékozik sem beszélni, sem találkozni vele.

Kisétált a lakrészéből. Az emberek többsége már aludt, a szinte egész napon át tartó törmelékrakodás még a legedzettebbeket is kifárasztotta. Egészen elhalkult a tábor. Pollux kisétált a táborból a zuhogó esőbe. Csattogtak a vízcseppek a macskaköveken, és a város fényei fakóbbak voltak, mint máskor.

A szél azonban már nem fújt olyan erőteljesen és dörgést sem hallott a férfi, ami azt jelentette, hogy a vihar nagy része kikerülte a várost. Bár fedetlen fejgel sétált a kanyargós, szeméttől és hamutól mocskos városban, mégsem fázott. Melegítette az az eltökélt szándéka, hogy búcsút intsen Ligulaenak. Meg persze a fejébe szállt alkohol sem hagyta kihűlni.

Régebben nyüzsgött a város, főleg a nap ezen szakaszában. Hangosak voltak az utcák az élettől, de most csak üresen kongtak, leszámítva pár részegen ténfergő matrózt. Pollux úgy érezte, kinkeservesen lassan halad, hogy lépései egyre nehezebbek. Mintha valamiféle nyúlós anyag hozzátapadna a cipőjéhez és visszatartaná a testét. A földre nézett, de nem látott semmiféle anyagot, csak a sötétszürke, töredezett macskakövet.

Lába egyetlen mozgott. Mintha elfelejtett volna járni. Olyan nevetésgesnek tunktek a férfinak a saját lábai, hogy majdhogynem felkacagott, de visszafogta magát. Nem volt kedve nevetni. Szánalmasnak tartotta magát.

Gyakran kapta el ez az érzés. Még Castornak sem tudott érdemben a segítségére lenni, soha az életében. Bár mindig kiállt mellette, de ez egyáltalán nem jelentette azt is, hogy igazi támasz tudott volna lenni számára. A férfinak hiábavalónak tűnt önnön létezése.

A kikötőt nem érintette a tűzvész, így sértetlenül megúszta a lángokat.

Pollux a parton sétált, kereste Ligulaet, akit csakhamar meg is talált. Rajta kívül egy lelket sem látott az egész kikötőben. Ligulae egy ósdi, korhadt mólón ücsörgött, háttal Polluxnak, kezében esernyőt tartott. Az ernyő alól vékony füstcsík kígyózott felfelé és vált egygé a hűvös éjszakai levegővel. Pollux magabiztosan a férfhoz sétált és lehuppan mellé. Ligulae készségesen megosztotta vele ernyőjét.

– Örülök, hogy eljöttél – hajolt közelebb a férfi, de arcán nem igazán látszott, hogy valóban ezt gondolta volna.

Pollux biccentett. Kellemetlenül érezte magát, ezért mihamarabb a tárgyra tért.

– Gondolkoztam a dolgokon, és rájöttem, hogy felesleges az aggodalom. Köszönöm az eddigi információidat, de Castor ártatlan, ez egyértelmű. Ezt a rendőrség is nyilván be fogja látni, és elengedik őt. Arra kérek, hogy többet ne találkozzunk. Nem kívánok belefolyni az Új Ismeretlenek dolgaiba – hadarta el Pollux azt a szöveget, amit már előre kitalált. Ligulae készségesen, reakció nélkül hallgatta végig. Cigarettaját a tengerbe hamuzta és olyan lekezelően nézett Polluxra, mintha egy kisgyerekekkel beszélgetne.

– Akár ártatlan a testvéred, akár nem, mindenképpen elítélik. Ez egészen biztos.

Pollux megmerevedett. Nem hitt a fülének. Ligulae folytatta.

– Nyilvánvaló, hogy a rendőrség is tudja, hogy ártatlan. Vagy legalábbis azt tudja, hogy nincsen ellene használható bizonyíték. Szeret játszani gyufákkal. Ugyan már! Mindenképpen el fogják ítélni, mint az Új Ismeretlenek egy tagját. Azért, mert így a tömeg szemében szimbolikusan győz a kormányzó. A tömegnek ez kell, öregem, ez kell, mielőbbi győzelem. Történt egy tűzvész, maga a tragédia, erre csakis egy bűnös kikiáltása és büntetése lehet kielégítő reakció. A tömeg nem szereti az ártatlan bűnösöket, nekik kell egy arc, kell egy konkrét személy, akin kitölthetik a bosszújukat.

Ilyenek lennének az emberek? – tette fel magának a kérdést a fiatal férfi. Sok emberrel beszélgetett, mióta a városban élt. Úgy érezte, gyakran meg is érti őket. Azonban voltak az emberi viselkedésnek olyan részei, amibe Pollux sohasem merte eddig beleásni magát.

– Mit akarsz tőlem? – tette fel a kérdést. – Valamit nyilvánvalóan akarsz, mert különben nem beszélgetnél velem. Semmi okod sem volt felfedni, hogy az Új Ismeretlenek tagja vagy.

Ligulae elmosolyodott. Nagyot szippantott a cigaretta-jából, és a tengerbe pöccintette a megmaradt csonkot.

– Végre a tárgyra tértünk – sóhajtott, és szüntelen mosollyal végigpásztázta Pollux arcát. – Mi ki tudjuk hozni Castort. Nem lesz könnyű, öregem, de az egyik ügyfelem megoldja. Cserébe persze kérünk valamit. Semmi veszélyes mutatvány, csak egy kis szívesség. Kevesen vagyunk.

Kellenek az új tagok, és kockázatos lenne, ha mi magunk kezdenénk bele gyűjtögetni az embereket. Szerezz nekünk pár alkalmas jelöltet, akik nagyon nincsenek megelégedve a kormányzóval, és hasznunkra válhatnak. Ennyi lenne. Persze, fő a diszkréció. Érted, ugye?

Polluxot egyáltalán nem taglózta le Ligulae mondandója. Pont valami ilyesmi, alantas dologra számított.

– Szürke szemed van. Miért állsz az itteniek mellett? – ráncolta össze a szemöldökét Pollux.

– Betelepült vagyok. Micsoda aforizma! Öregem, ez a csúsztatások között is messzire csúszott. Betelepült... mintha az betelepítés lett volna. Nem, az én szüleimet először kitoloncolták az otthonukból, mindkettejük szegény családból származott, így hát a szüleik eladták őket. Azután meg behurcolták őket ide. Ezt a szaros, semmilyen kis tengerparti városkát választották az otthonuknak, ami azóta úgy kínozza magát, mint a penész. Titeket egy ország elfoglalt, minket meg ugyanaz az ország dobott el, mint a szemetet. Hogy a fenébe állnék én mellettük?

– Érttem. Szervezzek be embereket? Hogy aztán? Mi legyen velük? – még a gondolattól is viszolygott Pollux.

– Mit tudom én. Azt, hogy miket csinálunk, azt nem én döntöm el. Én csak egy kisebb hal vagyok ebben a tengerben. És ennek a tengernek el kell árasztania ezt a várost, majd az egész országrészt is. Ilyen egyszerű. Nekem nem fontos, hogy hogyan.

Kezdett elállni az eső. Már csak cseperészett. Ligulae letette maga mellé az esernyőt, és folytatta mondanivalóját. Eközben cigarettát vett elő és meggyújtotta.

– Öregem, csináljunk történelmet. Legyél a részese, és kiszedjük a testvéredet a rendőrség markából. Kifeszítjük azt a markot. Aztán meg vigyázunk rátok. Mit szólsz?

Pollux csak nézte a tengert. Valahogyan nem volt neki kerek ez a történet. Mintha minden egyszeriben értelmét veszítette volna, semmi sem volt logikus. Ez a férfi túl sokat beszélt és túl meggyőző volt. Polluxnak pedig kezdett elege lenni.

Régen olyan nagy csodálattal figyelte ezeket a teremtményeket. A nagy találmányaikat, a kellemes családi vacsoráikat, meghitt szerelmüket és a nagy emberek emlékezetes tetteit. Ő látta, mikor az első templomok felépültek, ahogyan azt is, miként rombolták le azokat.

Látta, amint az ember meghódítja a földet és vizeket, látta, ahogyan lányokból anya lesz, majd az ő lányaikból újabbak fakadnak. Látta a véget nem érő jót és néha, mikor nem tudta elég gyorsan elkapni a tekintetét, látta a véget nem érő rosszat is.

Hozzá képest ez a férfi mindössze az időnek egy porszeme volt, aki előbb hal meg, mintsem megértse valaha is, mit jelent az ő számára az idő múlása és mit jelent számára maga az ember.

Pollux tudta magáról, hogy a föld ezen teremtményei képesek őt becsapni, egyszerűen, mint a karikacsapás, hiszen ő annyi idő elteltével is képes volt bízni és hinni bennük. Ha máskor találkoznak, és más helyen, valamint hogyha nem Castorról lenne szó, Ligulae is megérdekelte volna ezt a feltétel nélküli hitet. Azonban igenis Castorról volt szó. Pollux pedig érezte, hogy a férfi hazudik. Nem tudta, hogy mit és miért, de azt igen, hogy az, aki igazat mond, az nem fürkészi be az embert, nem próbál a bizalmába férkőzni. Ha a férfi minden szava igaz, akkor is hátsó szándéka van, és Polluxot úgyis felhasználja ez az ember egy csillag életében mindössze pillanatnyi problémák felületes és felszínes megoldására. Vagy arra, amit ez a törékeny lény annak hisz.

- Ki van zárva - szólalt meg végül. - Nem gyűjtök be semmiféle embert arra, hogy felhasználjátok őket. Ha az itteniek szabadságáért küzdenétek, akkor mindent megtennétek, hogy az itt élők, legyenek azok bárkik, biztonságban éljenek, mert csak akkor lehettek igazán szabadok, ha nagyobb biztonságot, jólétet és igazságot tudtok nyújtani, mint azok, akik most uralkodnak. Véleményem szerint azé legyen a föld, aki jobban bánik vele.

Ligulae felvonta a szemöldökét, és keze ökölbe szorult. A testén látszott, hogy megütni készül Polluxot, de az utolsó pillanatban elengedte izmait és kezével a hajába túrt. Ezután tenyerével masszírozni kezdte a homlokát és elnézett a Polluxszal ellenkező irányba.

- Pedig olyan jól csináltam. Tökmindegy - dörmögte csalódottan az orra alatt.

A távolabbi kezével ültében villámgyorsan fogott rá Pollux nyakára és csapta rá a férfi felsőtestét a korhadt mólóra. Pollux egyáltalán nem számított rá. A móló csak úgy recsegett, ahogyan koppant a feje.

Egy pillanatig egyáltalán nem látott a belé hasító fájdalomtól. Ezt a másodpercet használta ki Ligulae, aki ugyanolyan gyorsan, mint ahogy földre vitte a férfit, rátérdelt mellkasára, kiszorítva belőle a levegőt.

Teljes erőből csépelni kezdte Pollux fejét, aki levegő után kapkodott, de tüdejébe alig jutott valamennyi levegő.

Alig három percig tarthatott az egész. Ez alatt a három perc alatt Ligulae mind a két kezét eltörte, miközben Pollux magatehetetlenül ordított segítségért, de a móló továbbra is üres volt.

A fájdalom minden érzékszervét lebénította. Sár ment a szájába, fogai között recsegtek a homokszemek, ahogyan állkapcsát összeszorítva próbált védekezni.

Aztán egyszer csak Ligulae leszállt róla.

- Sokkal több fizetést érdemelnék, öregem, én mondom, sokkal többet – mormogta, és szánakozva nézte a félig agyonvert férfit.

Mindebből Pollux alig érzékelt valamit. Olyan tompa volt a világ, mintha az nem tartozna bele, mintha kivetette volna magából. Nem voltak gondolatok, érzések és ingerek, abban a pillanatban nem létezett semmi sem számára.

- Ez egyáltalán nem úgy ment, mint ahogyan vártam – folytatta Ligulae, és felvette a mólóra dobott cigarettáját. Csalódottan konstata-
ta, hogy a félig elszívott cigaretta magába itta az esővizet, így szívha-
tatlaná vált. Káromkodott egyet, majd Pollux mögé sétált. – Csak egy
kicsit kellett volna hinne- nekem, öregem, csak egy egészen kicsit, és
most nem itt tartanánk. Meghosszabbíthattad volna az életed, én
mondom. Mondjuk egy héttel. Csak magadra vethetsz, hogy nem éltél
a lehetőséggel.

Ligulae leguggolt Polluxhoz, és kezével maga felé fordította az arcát. Kabátja ujjával letörölte szeméről a vért. A fiatal férfi kezdett magához térni a fájdalom okozta sokkból, és dühtől szikrázó szemekkel pillantott a férfira.

- Ne nézz így rám, öregem – sutto- gta szemrebbenés nélkül Ligulae.
- Otthon vár a nejem meg a lányom, ha így nézel rám, akkor apa
rosszkedvűen fog hazamenni. Mondom én, hogy magadat okold. Érted,
végül is te jöttél ide.

Felállt, és rátette az egyik lábát Polluxra. Nagyot taszajtott rajta. A férfi gördült egyet, a móló szélénél feküdt, jobb karja pedig már beleért a tengerbe.

- Ezek a moszatok azért vannak itt, mert szűrik a vizet, tudtad? –
kérdte Ligulae a vízre mutatva. – Vagy algák, mit tudom én mik,

ilyen tengeri növények, érted. Kíváncsi vagyok, hogy mit kezdenek veled.

Még egyet taszajtott rajta a lábával, és egy hangos csobbanással Pollux a vízbe zuhant.

Az utolsó dolog, amit látott, hogy Ligulae utánapöccintette a félig szívott, átázott cigarettacsikket, és hátat fordított.

*Vízvarrás, 2007, Maros
(folyami kő, 500 x 100 x 10 cm)*

Sztaskó Richard

ÚGYIS MINDEGY

SZEMÉLYEK:

KÁIN

ÁBEL

KÁIN és ÁBEL egymással szemközt, szótlánul állnak a mezőn, közöttük a távolság mintegy másfél méternyi. KÁIN kezében egy nagyobb kődarab.

KÁIN *(Kisebb szünet után)* Ugye tudod, most mi következik?

ÁBEL *(Hallgat, nem szól semmit)*

KÁIN Ne tegyél úgy, mintha...

ÁBEL ...mintha mi?

KÁIN Mintha nem tudnád, hogy ennek itt és most meg kell történnie.

ÁBEL Valóban? Én azt hittem...

KÁIN Hagyjuk ezt!

ÁBEL ...hogy több van benned. Hogy ennél azért...

KÁIN Ebbe most kár belemenni. *(Szünet)* Ez a te döntésed... is.

ÁBEL *(Elmosolyodik)* Furcsa ezt hallani. *(Szünet)* És az is furcsa, hogy nem félek. Sőt.

KÁIN Sőt?

ÁBEL *(Hallgat, nem szól semmit)*

KÁIN *(Gúnyos éllel a hangjában)* Na, mi az, csak nem „fölnőttél” a sorsodhoz?

ÁBEL Ha te mondod...

(Csend. Hallgatnak. Csak állnak némán egymással szemközt.)

KÁIN Nos?

ÁBEL Igen?

KÁIN Kívánsz-e még valamit mondani?

ÁBEL Kellene?

KÁIN *(Eddigi határozottsága megtorpan)* Most van még rá lehetőség, utána...

ÁBEL ...már nem... Igen, tisztában vagyok vele.

KÁIN Szóval?

ÁBEL *(Némi hallgatást követően jóízűen fölnevet)*

KÁIN *(Értetlenül)* Mi az, mi történt?

ÁBEL Semmi. Csak eszembe jutott valami. Emlékszel, amikor...

KÁIN Ezt most nem gondolod komolyan, ugye?

ÁBEL Mármint?

KÁIN Hogy nekiállsz...

ÁBEL Dehogyis, csak eszembe jutott...

KÁIN ...hogy húzd az időt...

ÁBEL Mert olyannak ismersz.

KÁIN *(Hallgat, nem szól semmit)*

ÁBEL *(Némi hallgatást követően)* Már nem tudom, mikor történt pontosan. Még egész kicsik voltunk, gyerekek, emlékszem, aratás idején többször is elsötétült az ég, mert a napot gyakran eltakarta előlünk az Úr keze, talán azért, mert nem akarta, hogy meglássuk a meg-nem-láthatót. Ki tudja... S ha vihar támadt, azt hittük... Emlékszel? Recsegettropogott, dörgött az ég, de olyan hangerővel, hogy biztosak voltunk benne, mindannyian megsüketülünk, és ennek a hangzavarnak sose lesz vége. Amikor pedig szikrázott és ragyogott körülöttünk minden, eljártunk fára mászni. *(Szünet)* Anyánk mindig azt mondta: „Vigyázatok magatokra, és....

KÁIN *(Kissé elfülő hangon)* ...legyetek jók...

ÁBEL ...egymáshoz.” Vagy valami hasonló, nem? Már régen volt. *(Szünet)* Egyik alkalommal aztán nem tudtam lejönni. Elnehezedett minden tagom, moccanni sem bírtam. Csak néztem a kifosztott fészeket... a verejtéktől és a szemembe tűző naptól szinte semmit se láttam... *(Szünet)* Fölfelé még rendben volt minden, emlékszel... Te pedig ott álltál alattam, kitárt karokkal, ha megszédülnék és... De végül le tudtam jönni, már nem tudom, hogyan és miképp, de lejöttem. Igaz, úgy reszkettem, mint egy farkastól megrettent kisbárány. *(Szünet)* Még most is itt van előttem a pillanat, olyan tiszta, mintha az imént történt volna, nem pedig hosszú évekkkel ezelőtt. *(Szünet)* És amikor egy nap kint sétáltunk a sűrűben, és a semmiből fölbukkant egy vadkan, arra emlékszel? Beléd kapaszkodtam, mert tudtam, meg fogsz védeni, történjen akármi, nem is lehet másképp, hiszen én vagyok a kisebb, a gyengébb. *(Hosszabb szünet)* Még soha nem gondolkodtál azon, vajon miért van az, hogy bizonyos dolgokra jobban emlékszünk, másokra

kevésbé? Hogy miért marad meg valami jobban az emlékezetben, más pedig miért nem? Azt hiszem, az lenne a legkönnyebb, ha...

KÁIN *(Hirtelen fölcsettánva)* Mire megy ki a játék?

ÁBEL Parancsolsz?

KÁIN Mi ez az egész? Mit akarsz ezzel elérni?

ÁBEL Semmit. *(Szünet)* Vagyis de. Azt, hogy...

KÁIN *(Egyre fogatkozó türelemmel)* Mit? Mégis mit?

ÁBEL Hogy meghallgass. Végre egyszer... Utoljára. Amikor már úgyis mindegy.

KÁIN *(Motyogva)* Igen. Mindegy. Úgyis... mindegy.

ÁBEL Üvölthetnék is akár. Hogyne. Hiszen erre számítottál, nem? Hogy fejvesztve elrohanok, mintha lenne még hova menekülni, anyához és apához, vagy arra, amerre a nap nyugszik. Én rohannék, te utánam, aztán jön, aminek jönnie kell, és a végtelen csöndesség. Erre számítottál, nem? Hogy így lesz. Ne is tagadd! Erre tessék, föltartalak, mert...

KÁIN ...nem tartasz fel, de...

ÁBEL ...mégis... De nem kell aggódnod, hiszen utoljára. Amikor már úgyis mindegy.

KÁIN *(Némi hallgatást követően)* Ugye tudod, hogy szerettelek? Ahogyan fivér szeretheti a fivérét.

ÁBEL *(Mosolyogva)* Azért legtöbbször épp ennek ellenkezőjéről készültél meggyőzni. És nem csak szavakkal, hanem...

KÁIN *(Hirtelen)* Van még valami?

(Csend. Hallgatnak. Csak állnak némán egymással szemközt.)

ÁBEL Fájni fog?

KÁIN *(Hallgat, nem szól semmit)*

ÁBEL Remélem, tudod, hogy én...

KÁIN Igen?

ÁBEL Hogy én...

KÁIN ...hogy mi van veled?

ÁBEL *(Némi szünet után)* Én nem haragszom rád.

(Csend. Hallgatnak. Csak állnak némán egymással szemközt.)

ÁBEL Se ezért, se másért sem.

KÁIN *(Ököllet arcon üti ÁBELt, aki erre megtántorodik, de állva marad)* Jobban teszed, ha elhallgatsz! Kettőnk közül nekem van okom haragudni. És ezt te is pontosan tudod.

ÁBEL *(Hallgat, nem szól semmit)*

KÁIN És mennyire álságos ez az egész. Semmivel se vagy különb nálam, mégis... Ez van... De már mindegy is... Azt hiszem, elmondunk mindent, amit még szerettünk volna... Ami pedig a folytatást illeti...

ÁBEL *(Elmosolyodik)*

KÁIN Mi van ezen nevetnivaló?

ÁBEL *(Túljátszott hangsúllyal)* „Ami pedig a folytatást illeti...” Te könnyen beszélsz folytatásról. Hajjaj...

KÁIN Nehogy azt hidd, hogy könnyebb. De ezt nem...

ÁBEL ...most fogjuk... Tudom. Sem itt és most, sem máskor.

(Csend. Hallgatnak. Csak állnak némán egymással szemközt.)

KÁIN Te nem tudod, milyen érzés az, amikor nem szeretnek... amikor mindenért téged hibáztatnak... amikor olyanokért is megszidnak, amiről fogalmad sincs. Te nem tudod... milyen érzés jónak lenni úgy, hogy közben mindenki rossznak tart, és azt figyelik, hol és hogyan rúghatnak beléd még nagyobbat... Minden körülötted forgott... minden. Én voltam az egyetlen, aki látta a valódi arcodat, mindenki más képtelen volt az álarc mögé nézni... igen... de el kell ismerni, nagyon jól csináltad... még Őt is sikerült megvezetned... áldozatot mutattam be a föld terméséből, és még csak rá se nézett... és előlem is elfordította a tekintetét... igen, Ő csak téged részesített előnyben, és az áldozati füstöt nyájad zsenge bárányaiból és azok zsírjából... *(Hirtelen felcsattanva)* Hát ki vagyok én, hogy ezt érdemeltem? Hogy végül még apánkat is ellenem hangoltad? *(Szünet)* Néhanap, mikor jobb kedvében volt, a tenyerére emelt, és úgy mutatta meg a végtelen messzeségben elterülő földeket. *(Szünet)* Aztán eltaszított magától, és már semmi nem lehetett olyan, mint régen. *(Szünet)* Hát mi vagyok én? *(Szünet)* Félre ne érts, nem az bánt, ami történt, hanem az, hogy már soha nem fogok választ kapni a kérdéseimre. *(Szünet)* Soha nem fogom megtudni, miért kellett elvenned tőlünk azokat a pillanatoikat, amik igazán számítottak... amikről azt hittük, csak a miénk. *(Szünet)* Mikor éjjelente fáztam, odabújtam mellé, és a lábaimat a lábaival fontam össze, hogy így melegítsük egymást... én

öt... ő pedig engem... és amikor virradatkor fölébredtünk, és éreztük a csípős hajnali szellőt, mindkettőnk arcán mosoly terült el, mert kipihentek voltunk, erővel teltek és tettre készek, hozzon bármit is a nap, terítsen elénk bármilyen kihívást. *(Hosszabb szünet)* Akkor voltam boldog, amikor azt érezhettem, megbízik bennem... kétségek nélkül... teljes odaadással... Itt történt, nem messze. Volt egy gyümölcsfa, amit ki kellett vágnunk, mert nem hozott már több termést. Apánk azt mondta, valahol legbelül megbetegedett, nincs más választásunk... ki is vágtuk hamarjában, de a törzs egy részét és a gyökerét nem tudtuk kiásni a földből. Húztuk-vontuk, ide-oda rángattuk, taszigáltuk, de nem mozdult egy szemernyi sem. Minden erőfeszítésünk hasztalannak bizonyult... Kénytelenek voltunk megpihenni... Apánk tekintetében valami különös tűz lobogott, butaság, tudom, de mintha egy pillanatra elbizonytalanodott volna a saját erejében... holott mindketten tisztában voltunk azzal, olyan, mint egy hegy, mint egy hatalmas kőszikla, aminek... *(Hirtelen abbahagyja, hosszas hallgatás után folytatja)* Akkor aztán mindketten erőt vettünk, és nekiestünk... Ő megkapaszkodott a tönkben, szorosan átfonta a karjaival, volt valami furcsa és félelmetes abban a mozdulatban, ahogyan ölelte... én pedig a gyökeret kezdtem el szaggatni és csapkodni, ásni és cibálni... végül egy roppanás... egy reccsenés... apánk háttal a földnek esett, a tönk pedig ott maradt az ölelő karjaiban, szerteszét lógó gyökérmaradványokkal... Hangosan kacagva dobta le magáról azt az elgyötört darabot, ami megmaradt a gyümölcsfából, aztán odaintett magához, és visongatva kezdtünk el birkózni, egészen addig, amíg ki nem fulladtunk, és csak hevertünk egymás mellett lihegve és nevetve, a fejünk fölött, a szemünk előtt pedig ismeretlen alakzatba rendeződve vonultak balról jobbra a kövérebbnél kövérebb fehér felhők... *(Hosszabb szünet)* Aztán nem sokkal később megszületél, és mindent elvettél... tölünk. *(Szünet)* Apánk egyik pillanatról a másikra megváltozott. Ami korábban mindkettőnknek fontos volt, az már csak nekem maradt az... Ami korábban mindkettőnknek számított, az végül már csak nekem... A szőke fürtjeid és a kék szemeid fontosabbak lettek. *(Szünet)* Apánk mindent elfelejtett, ami valaha összekötött bennünket... Igen, ő elfelejtette, én viszont... nem. *(Szünet)* Mégis mivel érdemeltem ki ezt a sorsot?

(Csend. Hallgatnak. Csak állnak némán egymással szemközt.)

KÁIN (*Elmosolyodik*) Tudom, jótól kérdezem... Valószínűleg te sem tudod a választ, de máshoz, hiszen láthatod, nem igazán tudnék fordulni.

ÁBEL Szerintem...

KÁIN Igen?

ÁBEL (*Leinti magát*) Hagyjuk, lényegtelen.

KÁIN Nem, monddad csak... Talán végre bizonyossággá lesz mindaz, ami eddig bizonytalan volt. Talán végre választ kapok azokra a kérdésekre, amelyek napról napra szétfeszítenek itt belül.

ÁBEL Bárcsak tudnék...

KÁIN (*Gúnyos éllel a hangjában*) Igen, bárcsak... (*Szünet*) De azt hiszem, mégiscsak így lesz a legjobb... Ha hagyom, hogy a magas fűben leselkedő vadállat rám vesse magát, és azt tegye, amit csak akar...

Csend. Hallgatnak. Csak állnak némán egymással szemközt.

ÁBEL Fájni fog?

KÁIN (*Némi hallgatást követően*) Gyors lesz. Igyekszem úgy... csinálni, hogy ne érezze belőle semmit. Nem fogom hagyni, hogy szenv...

ÁBEL De.

KÁIN (*Értetlenül*) Tessék?

ÁBEL (*Kissé elfúló hangon*) Hagyd... hogy fájjon...

KÁIN (*Hallgat, nem szól semmit*)

ÁBEL (*Tesz egy lépést Káin felé*) Szeretném... Kérlek...

KÁIN (*Némi szünet után, gyengéden*) Csukd be a szemed.

ÁBEL (*Szemeit becsukja, némi szünet után*) Elforduljak?

(Csend. Hallgatnak. Csak állnak némán egymással szemközt. Egy pillanatra úgy hangzik, mintha nagyon lassan, tagolva Káin visszaszámolna. Hangja suttogás. De az is lehet, hogy a mezőn időközben fölerősödött szél játszik a képzelettel.)

ÁBEL (*Némi szünet után*) Elforduljak? Hogy szeretnéd? Remélem...

Romulus Bucur

AXIOPOLIS ADIEU

miután elvégezted az egyetemet
még hátravolt egy darabka bakaság
két hét hogy megkaphasd
a tartalékos tiszti rangot egy kis
vakáció ez ahhoz képest
amilyen korábban volt

a nagyszülők majdnem minden vasárnap
vonatra szálltak átkeltek a hídon meglátogattak
az elmaradhatatlan sült csirkével az örök
tasak ájult fánkkal a változatlan
szónoklattal a katonai fegyelemről
nagytatától mindent meg kellett enni
azonnal erősen igyekeztl megosztottad
a fiúkkal egyetlenségyszer volt oké
amikor a csirkét és

két csomag szűrő nélküli
kárpácit fizetőeszközként használtad
egy linnemann lapát pótlására mert
elveszett a visszaúton egyik kiképzésről

felszálltál a vonatra és ahelyett hogy hazatérj
átmentél a hídon & úgy egy órán belül
kopogtál

a nagyszülők kapuján lett néhány
derűs napod kimentél a duna-partra
érezted ahogy átjár a nyugodt erő
amit aztán megőriztl sok évig

még több év múltán
ugyanarra jártál
vonattal
úton a tenger felé

SUNDAY AFTERNOON

várod a kávét üdítőt
ásványvizet hozó szekérkét

elképzeled a pillanatot
amikor megkérdi tőled
mit szeretnél azt mondd
paradicsomlevet elveszed
a kis borsos papírtasakot
és
a sóval telt zacskócskát
feltéped & kiöntöd
a pohárba aztán összekavarod
mindet majd ízleled lassan
az egészet

nagyon szép
ábránd volt kihozod
a kamrából az utolsó tetrapack
paradicsomlevet kitöltesz egy nagy
pohárnyit megszórod himalájai sóval
& háromféle borssal máskor
rátöltöttél volna vodkát is miután
a kés lapján óvatosan átcsorgatod
hogyan csak a felületen keveredjen
a kontaktzónában máskor
majd így teszel

(AMIKOR MEGSZÜLETTÉL...)

(cînd te-ai născut...)

amikor megszülettél a magány
nyújtott kezét neked hogy segítsen

kijönnöd – ferde magzatfekvés
a halál is kezet nyújtott és
rángatni kezdte a köldökszinórt
amely a nyakad köré tekeredett

egyedül növegettél felnőttek között
akiket szellemes szavakkal vidítettál
a járókában lévő játékszerek közül vagy
apukádat nézve amint elmagyarázza
hogyan játssz az áram nélkül működő
bonyolult drága holmikkal

egyedül otthon a könyvek között
sok éven át míg délután jártál
iskolába

következtek a mindenféle
barátságok törhetetlen
szövetségek azt hitted
életre szólóak azt hitted
mindenképp
elégsegesen működhetnek
az egyedüllét ellen

elheversz az ágyon a cica
felmászik rád mancsaival
dögönyöz dorombolni kezd
elalszol azt álmodod
hogyan lelked egy
fekete macska
± dobozban létező

ki kellett fizetned a foglalás
meghosszabbítását

gondolkodsz szavak etimológiáján
mint amilyen a *vendég* a *szoba* és főként
a *házigazda* végső soron
tökéletesen elférsz egy hamvvederben

ameddig még megőrizné valaki

Szonda Szabolcs fordításai

(A magyar változatok a FILIT Műfordítói Műhely 2023-as kiadása során készültek el, amelynek szervezői a jászvásári Román Irodalmi Múzeum, valamint az ipotesti-i Mihai Eminescu Emlékház és Tanulmányi Központ.)

ROMULUS BUCUR 1956-ban született Aradon, magyar anya és román apa gyermekeként. Költő, esszéíró, műfordító, publicista, egyetemi oktató, az *Arca* folyóirat főszerkesztő-helyettese. 1978 óta közöl verseket és esszéket, tanulmányokat hazai és külföldi folyóiratokban, emellett több fontos irodalmi antológia és szakirodalmi munka szereplője és társszerzője, összeállítója. Kötettel 1984-ben debütált (*Greutatea cernelii pe hîrtie – A tinta súlya a papíron*), azóta tizenegy önálló verskötete és három önálló esszé- és tanulmánykötete jelent meg, műfordítóként pedig többek között Claude Royet-Journoud, Laureano Silveira, John Le Carré, Raymond Queneau műveit ültette át román nyelvre. Eddigi munkásságát közel húsz szakmai díjjal ismerték el, írásai olvashatók antológiákban angolul, németül és magyarul is. Itt közölt versei legutóbbi, *Mare nostrum* című kötetéből származnak (Bukarest, 2022, Tracus Arte Kiadó).

Ady András

ISMEREM

Igen, ő az, a sok évvel ezelőtti,
a randikról hazatartó, kinek attól
kellett félnie, hogy homlokon
döfi a holdsarló, vagy tarkójára
csorog valamely olvadt csillag,
senki sem tanította, de ő volt az,
ki tökéletesen úgy tudta tartani a
biciklikormányt, mint bármely
Miguel Báez hímnemű családtag
az espadát...

Igen, pont így görnyed most is,
de most már állandóan, nem kell
félnie már a firmamentum messzi
fényeitől, fogása sem a régi,
a matadori... szarvára is veszi minden
és mindenki.

Meg sem sértődik már, csak önmagának
köszön, hisz az úr a pokolban is úr:
hát szervusz, öregem!

NEM NŐTT VELEM

Rémesen bölcs vagyok. Hallgatok, figyelek, rém
jónevelt vagyok. Nem undorodom, már nem
semmitől, senkitől... Ezen túl lennék, bár minden
visszahúzóadásomban ott még az önféltés, az értékes
csíramentesség vesztese miatti aggodalom, nem
érintkezem semmivel, senkivel, s ez dehogy a magány
netovábbja. Továbbja csak úgy van bármi-bárkinek,
ha take a good few steps back állapotba kerültem

cseppet sem tétovázva.
Mint mondtam, bölcsen hallgatag, figyelmesen
jólnevelt vagyok, erős is... Igaz, ez nem az enyém,
ez szerzett, kapott, loptam magamnak, vagy csenve
hozott, franc tudja, de mindenben helyettem dönt...
Mindezzel, mindezért, legvégül miért nem elég, hogy
szabadság-pólyába tekertél születésem napján, s utána
– anyám! – nincsen, sose volt egy normális, mosható,
rám szabott függetlenség-ingem, gatyám?

NNNA!

A blokkosok legutóbbi buliján is hogy jártam...
Piknik a betontömb tövében egy marék
füvön, háttal a falnak, előttem pár lépéssel
a sugárút, de se baj, valaki sok és szar bort
hozott, serceg a talicskában sült szalonna,
a cenzor és a blokkfelelős töltöget, nyammogja
mindenki a tegnapi torról megmaradt reanimált
kalácsot, van, ki azt se bánja, ha beleharap
plasztik tányérjába. S ki vagyok én, hogy ezt
kihagyjam, hamar neki, cseppenként-morzsánként
felszívni, mit a vasbeton sors elém tolhatott, hamar
be, mert az már enyém, hamar enni, az sem zavar, ha
azért nyeldeklek, hogy takarítsak, magam/környezetem
szűzzé, szépítetten éppé sikáljam...
Ekkor szóltak: a hetesben eközben meghalt mindenki,
egy család ment el, miközben a fejemet tömtem, s jó
fiúként nekem is ezt kellene... hamar, itt egy jó nagy
pohár szüretlen formalin: felhajtani illene!

A MARADÉK

Azt hiszem, nem hiszek már jó ideje semmiben,
senkiben, magamban sem, persze, hisz mindennek
én vagyok önző origója akkor is, ha legtöbbször nem.
Érdekes, nem fáj, nem is hiány ez a valami, volt és már
nincs is. A nincsek számolása úgy is olyan, mintha az
ember szárnyacsonkjain aggályoskodna s számolná
a hulló, hullandó, tán növekvő tollakat: ha ennyi
éves vagyok, lesz talán kellő felületem, hogy szárnyaljak,
ha meg annyi, akkor csak siklani, vagy arra sem elegendő...
Már nem hiszek a helyekben, a helyemben, mint állandóan
takarított és vendégfogadásra berendezett testben, nem
vagyok otthon, sejtelmem sincs, ki ez, kit mindig önmagára
készén itthon kapok, fogoly vagy albérlő-lakó, csapdában
élő, ki valakit keresett, s itt ragadt valaki más helyett?
A megállapítás nem fáj, bontja a talányt, ezt még elhiszem.

SI TIMES

Ha félek, a karjaim nagy néha, bármi fura is, és
a lábaim külön kezdenek kommunikálni. Igen, a
fejtől, tőlem függetlenül. Csak arra tudok tippelni,
hogy nem merik komolyan venni, elismerni a centrum,
a gondolat és reakcióközpont irányítását, valójában
a tiltástól, a viselkedéstől, saját meg nem értett
sérülésüktől tartanak...

Ilyenkor önnön ritmusra, önösen értelmezett és nem
is létező, de minden irányból érvényesülő széljárás
kényszerére hajladoznak, inognak, beszélnek,
segítséget kérnek, ahogy ők értelmezik,
ahogy csak tudnak.

Azzal végképp nem tudok mit
kezdeni, ha ilyenkor csak a szemben
lévő erdő lombkorona-hullámozása a válasz.

Bajna György

KIRÁLY LÁSZLÓRA GONDOLVA

Nyolcvanéves immár első támogatóm.
Az Utunk szerkesztőségébe meleg
Nyári napon merészkedtem be hozzá,
Életem eddigi legjobb megérzésével.
Ceruzát vett kezébe, nem golyóstollat,
Sem szigorú pennát, és elkezdte kihúzni
Túlhizlalt verssoraimat.
Mint szobrász, aki megtalálta
A kötömb belsejében rejtőzködő üzenetet.
Húsz sorból ötre faricskálta verejtékes kinnal
Papírra vetett halhatatlan alkotásom.
Olyan kedvesen tette, mint Páll Vilmos tanár úr
A bukdácsolóval. Olyan lelkesen dicsért.
Végül ez már Vers – mondta örömmel –
Szinte irigylem. És nem törölte meg a homlokát,
Nehogy azt higgyem, nehéz dolga volt.
Nem mondta azt sem, mint Vili bácsi Andrisnak,
Miután fél óráig csak dicsérte, hogy na, még egy kicsit,
Nagyszerű! Hatos!

Aztán már az Ursusban, mint testvérbáty
Avatott be a versírás titkaiba.
Hogy milyen sikerrel, nem tudom.
Van néhány sikerült sorom.
Azt ellenben resteltem, hogy ötvenhét esztendő alatt
Még a két-három személyes találkozáskor
Sem köszöntem meg akkori fáradozását.
Meglehet, azt sem tudta volna, hogy milyen versekről is van szó,
S talán azt se, hogy mekkora mellényt kellett készíttessenek
E versek megjelenése után.

Utoljára bő harminc esztendeje találkoztunk Marosvécsen,
A Kemény-kastély visszajuttatásának ünnepségén.
A füben ültünk – a kultúrház előtt –, nem a Helikon-asztalnál,
Jó szilvóriumot nyalogatva.
Ám annyi erőt akkor sem sikerült gyűjtenem,
Hogy megköszönjem azt a néhány kolozsvári órát,
Ami alatt biztató szavakkal költőcskét faragott belőlem.
Féltem, nem fogja tudni, hogy kivel van dolga.
Pedig amikor kezet fogtunk, örömet látva, megesküdtem volna,
Hogy csaknem emberöltőnyi idő után is felismert.

Ezt a büszkeség-érzést nem volt merszem tönkretenni.

2023. november 19.

Támasz, 2014, Gernyeszeg
(fa, 600 x 110 x 45 cm)

Mile Zsigmond

A FOLYÓ FOLYIK

Fekete Istvánnak

Én sem hiszek már, csak az Istenben,
s mindenben, mi a fényét hordozza,
öröknek hitt, elbűvölő eszmék
alagútban maradtak, mint tájak.

Aki után árkon-bokron mentem,
veled tartok ezután is, Csillag,
amit mutatsz, azt az utat járom,
világból s halálból az vezet ki.

Émelyítő, hullámozó vidék ez,
mintha száz év múlva járnék itthon,
s közülünk csak én élnék, tán én sem,
hazajáró szellem volnék én is.

Uram, kérlek, hangolj Önmagadhoz!
Csendülésed csendülésem fogja!
Boruljon rám bármilyen köd, lássam:
A folyó folyik, a felhők mennek.

EGY KATONAÉNEK

Balassi Bálint után

Magaddal állsz szemben, csak te vagy az ellen,
egyet okolj mindenért!
Bűntudat máglyáján mégse vessz el, látván:
hol utak: úttévesztés!

Öleld a keresztet, tedd alá a lelked,
megkegyelmez tán az Ég!

Őrizd az arcodat, mint a ragyogó Nap,
egeden úgy uralkodj!
Nyűgöző szellemet, ahogy köpönyeget,
magadról földre ledobd!
Mert tükör a világ, amit tebenned lát,
őbenne azt láthatod.

Ha zsebedbe nyúlnak éhes tolvajujjak,
egyet okolj, báránykám!
Sebed nyalogattad, jövőd találgattad,
s védtelen maradt a Vár.
Hova vezet, látod, önös álmodosságod?
Jelenben a mennyország.

Hajolj le és kösd meg a cipőfűződet,
ne sóhajtozz, ne sziszegi!
Amíg nehézség ez, szó csak bölcsességed,
fecsegés pohár felett.
A restség pengéjét kivédni vitézség,
baloddal vív jobb kezed.

Igazat mondani, a tükröt tartani:
háborúság s legfőbb jó.
Végső győzelmünknel: idvezülésünknel
mi lehetne sarkallóbb?
De mindenekelőtt önmagadat vesszőzd:
kétfelű a tör s a ló!

Mind, ami születik, halálba igyekszik,
bárha olyan rózsás is.
Szerencsét baj kísér, örömet bánat ér,
balga, ki itt mást áhít.
Láss át a gyötrelmen s az örömkönnyeken,
láss az Örök Tisztásig!

Sarjadért magadat, faludért sarjadat,
hazádért mindent feledj! / „A
haza szolgálata Isten szolgálata” –
Mátyás király mondja ezt.
Kísérjen alázat, ha meg is aláztatsz:
megmenekülhet lelked!

FELLEGVÁR

Dalok Mátyás királyhoz

1. IGRIC

Visegrád Várában,
Mátyás udvarában,
Kétezer-húszas év
Szent Mihály havában,

Tyukodi pajtással,
hevederként ázó
Kossuth katonákkal,
kézben lantgitárral,

szívben kerecsennel,
kegyes királyokkal,
templomból érkező
pompás magyarokkal,

Egerrel, Eszékkal,
doberdói harctér
csillagos egével,
a törött Egésszel.

Ne felejtkezzél el
rólunk, magyarokról,

szegény magyarokról,
s e szegény világról!

Boldogasszony Anyánk,
Regina Patrónánk,
nagy ínségben lévén,
így szólít meg hazánk

s egy énekes igric
Visegrád Várában,
Kétezer-húszas év
Szent Mihály havában,
Mátyás udvarában.

2. MÁTYÁS KIRÁLY ÉBRESZTÉSE

Holló repül,
földre lenéz,
rajtunk felejtí
okos szemét;
azt izeni:
él a király,
ott a nyereg
fehér lován.

Kegyelmes, szentséges
király urunk,
jer vissza hozzánk,
még megvagyunk!
Rablók tanyája
ország-világ,
ébredj fel, ébredj,
Mátyás király!

FÜZEK ALATT

A Duna-part hányszor megvédett!
A bokrok, fák s az árnyas lombok.
Ha rám roppanni készült az élet,
megültem, s boldog voltam, boldog.
Itt ülök most is, papírral, sörrel,
eső szítál, parazsat kotrok,
az életem nagy, vastag törtjel,
s boldog vagyok, végül is boldog.

*Mozaik, 2015, Gernyeszeg
(400 x 25 cm)*

Ösi Anna

TENYERÉN MORZSÁK

A durva takaró bolyhai lehántják a vart a térdemről.
Megbarnult vérdarab. Elpöckölöm a sátorban.
Este fülbemászó bújik elő egy résből, csápjai közé fogja
és magába tömi.

Emberszag ragacsos karhajlatomban. Ha felemelem,
gyűrődik a lesült bőr vállaimnál. Szám fölött, a szőrszálak
tövébe gyöngyökként csillog az izzadság.

Egész nap, oda-vissza jár a helikopter fölöttünk.
Magashegyi vidéken,
– a Monte Rosa és a Matterhorn tekintete alatt –
ebben nincs semmi rendkívüli. Reggeltől estig kint,
halmokba fészülöm a napillatú szénát. Onnan felülről,
a gépből nézve, ahogy gereblyézem,
égett vállaim, két piros labda gurul előre-hátra.

Vacsora után az asztalra rázom a terítőt. A morzsák
közt lapul pár hajszálad is. A tiéd, felismerem,
a hosszát, a színét. A tenyerembe söpröm. Beszélsz,
észre sem veszed. Összezsíptetett ujjaim között
egyik oldaláról
a másikra pördül.

TIZENNÉGY ÉVESEN

kártyázunk a forróra hevült
padon lábunk átvetve
a vidám napraforgós ruhából
tővig kilóg a combom ahogy a

lapokhoz hajolok a masni alatt
előre billenek sarjadó melleim
furgon parkol le a közelben árut
hoz a büfébe a bácsi mellénk érve
megáll szeretitek-e a fagyit az ajkamba
harapva mosolygok bólogatok sötét
nagy szememben tükröződik a
férfi kopasz fejére tűző fehér nap
már akkor tudom hogy kell az
ilyesmit csinálni elfogadjuk a felénk
nyújtott jégkrémét a legdrágább fajta a
boltban sosem kapunk ilyet a barátnőmmel
lopva pillantunk egymásra kuncogunk úgy
harapunk a roppanó csokikéregbe
maszatos lesz az arcunk

*Ékek, 2023, Szentendre
(domborított, hegesztett vaslemez)*

Csippán Péter

BOGDAN

In memoriam Cs. D.

– Hogy az isten is oda szarik, ahol a legnagyobb a kupac! – mondta anyám, amikor apám halála után leválasztottunk egy sarkot a szobakonyhában lópokróccal, lepedővel Bogdannak.

Anyám eleinte nem engedte, hogy egyedül legyek vele. Azt mondta, jó lesz vigyázni, mert sunyi alak ez a szerb, jöllehet akkor még csak annyit tudtunk róla, hogy ez a tagbaszakadt férfi hétre pontosan fizet. Csak jött és ment, ki és be abban a kopott, szürke lódenkabátban, aminek a zsebeiben késsel faragott ceruzacsonkokat, keményre száradt radírgumit, egy kopott bicskát és egy arasznyi szárazkolbászt tartott. Hajnalban a madarakkal kelt és napnyugta előtt ritkán tért haza, de a kolbász a kabát zsebében mindig arasznyi maradt.

Bogdan kortalan volt. Az a fajta, akinek arcára korán vet árkokat az élet, hogy aztán haláláig megfagyassza azokat a mélyen barázdált vonásokat. Keveset, vagy inkább sohasem beszélt, csak tömött, vastag bajsza alól mormogott *jóestét*, amikor a konyhaasztalhoz ereszkedett a gőzölgő étel mellé. A kosztért külön fizetett.

Esténként, lámpaoltás után, sokat néztem, hogyan játszik az utcai lámpák fénye a plafonon. Hogyan kelti életre a ház előtt csikorgó villamos fénye a repedések formálta hatalmas, ormótlan vadakat. Figyeltem, miként kelnek birokra, miként üzekednek azok ott fenn a fejünk felett, és közben hallgattam, hogyan moco rog a férfi a lópokróc másik oldalán. Elképzeltem, hogy mit is csinálhat ott a nyikorgó, rossz matracon. Hallottam, ahogyan szuszog, ahogyan áramlik a levegő ki és be az orrán keresztül, ahogyan megtölti és elhagyja a tüdejét. Egyre lassabban, egyre nagyobb szünetekkel a ki- és a beáramlások között. Elképzeltem a durva, lapát kezeket, a rövid ujjakat, a fekete végű körmökkel. A hosszú karokat, az inas nyakat és az arcot. A vastag, álomtól elnyíló ajkakát, a vastagszájú bajszot, a húsos orrot, a fekete, borzas szemöldökök és a lehuny t szemhéjak alatt parázsló, éppoly

fekete szemet. Jó lett volna belevágni! Pofozni, ütni, szagatni, karmolni, tépni, harapni, csókolni. Csókolni ezt a szerbet? Te Úrjézus!

Minden éjjel kilopóztam a kopott, szürke lódenkabáthoz, hogy megnézzem arasznyi-e még a kolbász.

Egy este, hónapokkal később, Bogdan a szokottnál korábban jött haza. Nem köszönt, csak megállt az ajtóban anyám előtt, aki a híg levest kanalazta a konyhaasztalnál. Nem ereszkedett mellé, pedig már raktam volna elé is a tányért.

– Elveszem a lányát – mondta, mire anyám letette a kanalat, felnézett Bogdanra, de semmit sem szólt. Hosszan nézték így egymást, és mire anyám újra a kanálért nyúlt, megállapodtak.

Azután cseréltek. Bogdan feküdt anyám helyére az ágyba, anyám pedig ment a leválasztott sarokba a rádióval. A világvevő Terta rádióval, ami a varázsszemmel és az elefántcsontsín gombokkal olyan nehéz volt, mint a sár. Apám egy egész havi fizetését költötte rá, hogy aztán fél éjjel, a sámlin ülve, suttogva-motyogva hallgathassa a recsegő Szabad Európát. De apám meghalt, és azóta a rádió is halott. Anyámmal ketten cipeltük a sarokba az évek óta néma monstrumot.

Bogdan az esküvő után, egy vacsora közben, a harmadik kanál után tette le a 100 forintot az asztalra.

– Mi ez? – kérdezte anyám.

– Pénz.

– Miféle pénz?

– 100 forint, a rádióért. Ennyit adtak érte – mondta Bogdan.

– Te irgalmas isten! Eladtad a rádiót? – kérdezte anyám, és arcából kifutott vér.

– Nem működött.

– Nem működött?

– Nem, anyuka. Üres doboz volt csupán.

– Hazudsz!

– Nem hazudok. Az üres doboz nem rádió.

– Hazudsz, te bitang! – és anyám az i betűt szinte már visította: *Biiitang!* és felpattant az asztaltól, a keze lendülni látszott.

– Ezt most hagyja abba, anyuka! – mondta Bogdan. A hangja kemény volt, a fekete szeme parázslott.

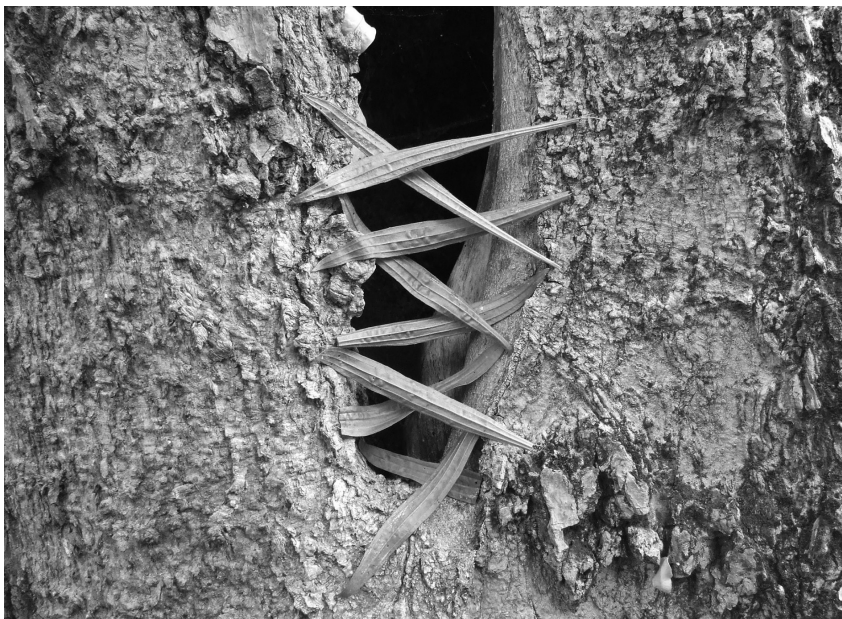
– Hagyja abba! – mondtam én is, de anyámat már nem lehetett leállítani.

- Hagyjam abba? Hát nem látod? Eladta apád rádióját! Eladta az örökséged! Mindenünkből kiforgat minket ez a szerb!

- Semmiből nem forgat ki! És nem szerb, anyuka - mondtam.
- Magyar.

- Nem-e? Hát van olyan név, hogy Bogdan? Hallottál te olyat? Szerb ez, nekem elhiheted! Bogdan szeme nagyot villant. Felállt az asztaltól, csak az ajtóból fordult vissza. Keze már nyomta volna le a kilincset, engem bámult kérdően, de én nemet intettem a fejemmel. Egyetlen szó nélkül ment el.

Másnap reggel a rádió ott állt a konyhaasztalon, de Bogdant többé nem láttuk. Csak a kopott, szürke lódenkabát lógott a fogason, üres zsebekkel.

*Odúvarrat, 2007, Kecskemét
(fa, útifű)*

Szabay Boglárka

ÜDVÖZLETEM A MENYASSZONYNAK

E lég önfejjű gyerek voltam, de anyám talán még nálam is önfejjűbb. Már kezdetben sem hittem a Jézuskában meg a Mikulásban, pláne nem a Szentháromságban vagy a feltámadásban. Anyám sokat panaszkodott a családnak rólam, az egyetlen fiáról, de azt végül csak megtanítottatta velem, hogy a szokásokat és az illemszabályokat tisztelni kell. Ezért késsel és villával ettem az éttermekben, gyászidőben nem buliztam nyilvános helyeken, kinyitottam a lányok előtt az ajtót, és azt is megtanultam, hogy mikor mit illik viselni. Erre igazán kiéleződött a szemem.

Ezért is érintett olyan rosszul, amikor az örömanya, történetesen a nagynéném, fekete ruhában jelent meg, hangsúlyozom, a saját lánya esküvőjén. Annyira megbotránkoztatott ez a tény, hogy gondolkoztam, kivegyem-e azt a száz eurót a borítékból, ami az én részemet jelöli. Hál' Istennek azért Krisztinán, a menyasszonyon fehér ruha volt, és a nénémén kívül mindenki az etikett szerint öltözött.

Tizenöt lehettem akkoriban. Volt annyi eszem, hogy körülnézzek, ki hiányzik a családból, nehogy valóban gyászesetről legyen szó. A nénéim táncoltak a férjeikkel, a hat gyerek a zenekar előtt fogócskázott, Balázs unokatestvérem mellett ült, anyámék koktélozgattak. Nagypám meghalt néhány éve, nagyanyám meg egyébként is ágyban fekvő beteg, szó sem lehetett a jelenlétéről.

– Fáin ez a bor.

Balázs örömmel szürcsölte. Néhány nappal azelőtt töltötte a tizenhetet, de tűnt ő többnek is, meg amúgy is, mindent kiadnak egy lagzin. Én sem hittem ebben a ne-igyunk-alkoholt-kiskorúként dologban, de hittem anyám taslijában, úgyhogy csak egy-egy kortyot loptam Balázstól.

– Hallod-e – húzódott közelebb, megreccsent alatta a szék –, neked is mondták, hogy mit kéne csinálnunk, ugyé?

Nem tudtam, miről beszél, de már rosszul kezdődött.

– Van valami szabály, amiről lemaradtam?

Balázs eltolta a poharat, és székestől közelebb húzódott.

– El kell lopnunk a menyasszonyt.

- Krisztinát? Minek? - néztem rá értetlenül. - Felbérelt valaki, te Balázs? És ez éppen ma jut eszedbe?

- Ejsze meghibbantál. Anyád nem mesélt az esküvői szokásokról?

Kirázott a hideg erre a mondatra. Még egy szokás, amiről nem tudtam. Kezdttem azt hinni, csak nekem találtak ki egy újat minden évben.

- Az a lényeg, hogy el kell lopnunk a menyasszonyt. Mondjuk, tánc közben vagy mosdóra menet felkapjuk és visszük.

- Hová?

- Mit tudom én, a kertbe, bé a házba. A lényeg, hogy ki kell vezetnünk a teremből, aztán ünnepélyesen bevonulunk, és kérünk valamit a kiváltásáért.

Olyan bulinak hangzott, amiben mások szívesen részt vesznek. Csak nem én.

- Hallod, Balázs, miért éppen mi?

Unokatestvérem igazán lázba jött, nem tetszett neki, ahogy forgatom a szemem. Elmagyarázta, hogy valójában bármelyik férfi megtehetné, de az anyja jobban örülne, ha mi ketten hamar megoldanánk, hogy aztán ne a részeg vén faszik ugráljanak Krisztina körül. Kiegyeztünk abban is, hogy fejenként száz lejt kérünk a menyasszonyért cserébe, és ha anyám elindul felém a beszédünk közben, meggondoljuk magunkat, és azt kérjük, hogy Balázs legyen a gyerek keresztaja, én meg majd a bérmaeresztaja.

Először Balázs, majd én koccintottam Krisztinával, abban reménykedve, hogy mihamarabb elszalad a mosdóba. Akárhogy tettük-vettük, a táncparkett közepéről csak nem emelhettük ki, és így legalább nekem is volt alkalmam pezsgőzni.

Távrolról figyeltem a táncolókat meg a zenekart, amikor elhaladt előttem Magdus néném, feketében.

- Nénnye - szóltam utána. Azonnal hozzám is fordult, arcán már elkenődött a fekete szemfesték. - Akkor ugye ellophatjuk Krisztinát?

Suttogásomra ragyogó mosollyal válaszolt, de aztán elgondolkodott valamin.

- Csak majd óvatosan, és a pincébe...

Egy vénember éppen a háta mögött botlott meg, és Magdust magával rántotta. Megragadt a fülemben a pince szó. Egész jó ötletnek hangzott, de mire Magdus nénémnél rákérdeztem volna, felgyorsultak az események. Krisztina elsétált mellettem, mögötte Balázs loholt, majd egyszer

ribe felkapta a fiatalasszonyt. Én eléjük futottam, nyitottam az ajtót, és figyelmeztettem a lépcsőre.

A kultúrotthon előtt Krisztina felnevetett. Balázs lerakta, mire a menyasszony egyik kezével magát kezdte legyezni.

A pince felé vezettem őket. Magdus néném is azt tanácsolta, nem? Közben Balázs beszámolt, elmondta, hogy pénzt kérünk cserébe, mire Krisztina még hangosabban nevetett. Hangja betöltötte a nyár éjszakai csendet, szívesen rászóltam volna, hogy ilyen zajban megtalálnak, és ennyi volt a menyasszonylopás.

Felkapcsoltam a villanyt a pincelejárónál. Alig pislákol a fény. Kinyitottam Krisztina előtt az ajtót, ahogy illik, de egy olyan bűz csapott meg, hogy azt hittem, elhányom magam. Krisztina fel sem kiáltott, csak az összeeső árnyát láttam.

– Balázs!

Balázs leguggolt Krisztinához, megpróbálta felemelni, de a menyasszony erőtlenül esett vissza. Rám nézett, mire ő is megérezte azt a förtelmes szagot.

– Ez mi az antiistók?

Orrát kénytelen volt eltakarni a zakója felső részével.

– Balázs, most mit csináljunk? Elájult, ha valami baja lesz... visszamegyek, hívok valakit.

– Ne menj! – kiáltott rám. Sosem hallottam még olyan kétségbeesettnek. – Mi leszünk a hibásak. Fel kell ébreszteniünk. Hozz vizet.

– Balázs, hívjuk a mentőket, engem nem érdekel.

Krisztinát megvilágította a telefonjával, óvatosan csipkedni kezdte a karját, aztán az arcát. Becsuktam a pinceajtót. Képtelen voltam elviselni a bűzt. Balázs szeme megakadt az ajtón.

– Hozz vizet a pincéből.

Azt hittem, viccel. Rá akartam vágni, hogy teljesen bolond, én oda nem megyek le.

– Kell legyen csap, hozz vizet.

Hangja elcsuklott. Félttem, hogy sírni kezd, félttem lemenni egyedül a pincébe, de még inkább félttem anyámtól. Már láttam magam előtt, hogy leönt egy pohár vízzel, és azt mondja, hogy meg vagyok hibbanva.

Tényleg meg vagyok hibbanva, mondtam ki hangosan, miközben kinyitottam a pinceajtót.

A bűz elviselhetetlenebb volt, mint amire egy perccel azelőtt emlékeztem. Az atyaúristenit, gondoltam, és mind azon járt az agyam, hogy mit tárolhatnak ott. Elvégre egy kultúrotthonhoz tartozik, csak nem szállítják oda a szemetet.

A gyenge fényben alig láttam a lépcsőfokokat. Nem volt nálam a telefon, és Balázshoz sem futhattam vissza, azt a pohár vagy kancsó vizet minél hamarabb meg kellett szereznem. A falhoz szorítottam a kezem, úgy kutattam egy kapcsoló vagy egy csap után. Egy pár lépés után teljesen a falhoz simultam, éreztem a megült penészt, a nyirkos falakat. Ha nem lett volna az a bűz, nindzsának érezhettem volna magam, egy titkos bevetésen éppen megmentek valakit, vagy a multilézer sugarait kerülöm ki. Végül belerúgtam egy kancsóba, megtaláltam egy csapot, és addig csavartam ott valamit, míg megtelt az edény. Ugyanúgy, a falhoz lapulva oldalogtam vissza. Szemem lassan megtelt könnyel, és végül be kellett fognom az orromat. Valami nagyon nem volt rendben. Esküszöm minden élő görög vagy nem görög istenre, soha nem volt rossz a gyomrom, de abban a pillanatban még a gondolat sem merült fel, hogy a táplálék arra hivatott, hogy a gyomorba be, és ne onnan ki kell kerüljön. Igyekeztem oldallépéssel haladni, bele is rúgtam valamibe, mire fényesség lett az egész pincében.

- Balázs!

Minden erőm elhagyott. Egy asztalon feküdt, nyakig fekete műanyag-gal takarva.

- Balázs!

Semmi esély nem volt rá, hogy unokatestvérem fent hallja. Nem láttam nagyanyám arcát, elég volt ránézni arra a halottat nyakig letakaró fekete műanyagra. Belőle áradt a bűz.

Lábaim zsidbadtak. Megfordultam, amilyen gyorsan csak tudtam, felfutottam a lépcsőn, nem törődve azzal, hogy mennyi víz marad a kancsóban. Ahogy felértem, majdhogynem ledobtam Balázs elé, és háttal nekivettem magam a pinceajtónak.

- Magdus nénye tudta - hebegtem.

Balázs nem is figyelt rám. Vízet spriccelt Krisztina arcára, aztán szembeöntötte.

Ő feketében jött. Gyászolnunk kellene.

Megdermedtem a felismerésen. Ma már nevetve tekintek vissza innen, a klinikáról. De akkor csak annyit mondtam, hogy Üdvözetem a menyasszonynak, és hazamentem gyászolni.

Szima Csilla

MASSZA

I mre felemelte a viharlámpát, friss olajat töltött bele, belépett vele a konyhába, felcsavarta a lángot, majd a szegre akasztotta a lámpást. A derengő fény megvilágította a nagy üstöt, amiben előkészítve ott várt a kifőzendő cefre. Éjjelre járt az idő, mire átmerte a hordókból az üstbe a lőrét, és nekilátott a főzésnek. Morcosan ült le a tűzhely mellé, kinyitotta a kályha ajtaját, és összekaparta a parazsat. Megrakta a tüzet, majd cigarettára gyújtott, unottan szívta a füstöt, még káromkodott is magában, hogy éjszaka került rá a sor. A pálinkafőzés macerás dolog, az üst alatt a tűz nem aludhatott ki, így haladt csak folyamatosan a munka, mert egymás után következtek a pálinkafőzők. Nappal mindig betévedt valaki, lehetett társalogni a cimborákkal, még az ital is jobban esett, mint így az éjszaka közepén egyedül üldögélni, és kavargatni az értékes alapanyagot. Felemelte a pálinkás üveget, hosszan nézte a megfogyatkozott tartalmát, majd jóízűen meghúzta. Már el is szállt a haragja. Arca belevörösödött, reménykedve kacsingatott a fortyogásnak induló cefrére, remélte, az idén is lesz jócskán itóka. Megdolgozott érte, az előre beáztatott, majd megdagadt kádba hetekig gyűjtögette a lehulló szilvát, majd várta, hogy megroskadjon, erjedjen a gyümölcs.

A pálinkafőzés, vagyis a lepárlás az a folyamat, amikor a felforrt cefre összetevői párává válnak. Az alkohol 78,3 Celsius-fokon forr, ez azt jelenti, hogy az erjedt cefre felforrósítása során először az alkohol fog kipárologni. Előbb erősebb, majd gyengébb párlat keletkezik. A pára a kazánból a kupolás fedőn és a páraelvezető csövön keresztül átmegy a vízhűtéses berendezésbe, itt kerül sor a kondenzálásra. A pálinka színtelen, kellemes aromájú folyadék, Imre nem is tudja elképzelni a mindennapjait alkohol nélkül. Pedig otthon sok perpatvar forrása volt.

Hej, pedig milyen szép idők voltak, tűnődött magában, akkortájt az ecetgyárban dolgozott, amikor megismerte Katát. Éppen egy szórakozóhelyen ültek, és iszogattak, nem tűnt fel, hogy gondot okozott volna az alkohol kérdése. Ezután rövid időn belül összeházasodtak, megszületett Andriska, majd következtek az unalmas hétköznapiak, amikor

Katának nem volt elég a kereset. Esténként kimaradozott, talán ekkor történt, hogy Imre egyre gyakrabban nyúlt az italhoz. Mi tagadás, gyakran felöntött a garatra, majd csúnya összetűzések következtek, vita, perpatvar, miután ő még többet ivott. Alkoholba fojtotta bánatát, ivott, ha rossz kedve volt, ivott, ha vidult a barátokkal, tény, hogy teljesen kihűlt a családi fészek. Hosszú viták után előfordult, hogy eldöntötte magában, nem nyúl többet az alkoholhoz, de az elhatározás puszta délibábnak minősült. Ezután Kata egyre hosszabb időre maradt távol, majd egyszer összepakolt, fogta a gyermeket és végleg odébb állt.

Imre homályosan emlékszik erre az időre, valami figyelmeztetés is érkezett a gyárból, hogy többé ittasan ne lépjen a gyár udvarára, majd végleg kitétték. Kereset hiányában napszámosként próbálta beszerezni a mindennapit: segített az építkezésben, gödröt ásott, a mezőn betakarított. Kevéske keresete gyakran a betevő falatra futotta, na meg a nélkülözhetetlen alkoholra, cigarettára. A barátok, akik eddig mellette voltak, pénz híján ők is tovább álltak. Most is itt ücsörög magában, remélve, hogy valaki majd rányitja az ajtót.

Kicsit fölállt, megmozgatta elzsibbadt tagjait, majd kibámult a messzeségbe. A telihold ragyogott az égen, csillagok ezrei bújtak elő a felhők mögül. A derengő fényben a lovakat figyelte, amint nyugodtan legelésztek az Epresben. Kifogta őket a szekér elől, még béklyót sem tett lábukra, úgysem csavarognak el. Micsoda két szép állat, mióta Kata nem várta haza, gyakran a lovakhoz szólt, mintha értenék panaszát. „A ló intelligens állat, megtanítja legyőzni félelmeinket, felállni kudarcainkból, a magyar lélek szilajságára, a magyar virtusra emlékeztet”, mondta egy állatorvos. Szürke volt a kedvence, okos szemei mindig követték, merre jár, miben mesterkedik, még arra is figyelt, ha megbotlott és leesett, ilyenkor patájával rugdalta a földet, s csak akkor nyugodott meg, ha közeledett hozzá, és megsimogatta nagy fejét, bozontos sörényét.

Imre újra cigarettára gyújtott, majd fenéig ürítette az üveget, s várta, hogy áthassa az a kellemes, nyugtató melegség, ami az alkohol hatása volt. Nem is számolta, mennyit iszik, pedig tudatában volt, hogy szervezetét fokozatosan és visszafordíthatatlanul kezdte leépíteni. A fizikai és lelki függőség után nem is próbált többé leszokni. Ereje nem volt a régi, keze állandóan remegett, akár a Parkinson-kórosoknak, többször került kórházba hasnyálmirigy-gyulladásal. Ezután az orvo-

sok tanácsára elvonókúrával is próbálkozott, de saját akaraterő híján újra inni kezdett. Ha a gyermek meglátogatta rövid időre, megpróbálta nem kiütni magát, ilyenkor ideges és kötekedő volt, mindig úgy váltak el, hogy talán nem is látja többé. Pedig rövid józan, békés perceiben mindig csak Andriskára gondolt, ő volt a szeme fénye, s ahogy cseperedett, saját édesanyját látta benne.

Újra megrakta a tüzet, csak úgy módjával, hogy nehogy odakapjon a cefre. A kavarány öszöregő kerregése hasított bele az éjszaka csöndjébe. A tűz lángja a falakra vetítette furcsa árnyait, lidércfény táncolt, bujkált minden szegletben. Minden árnyban ott rejtőzött a múlt egy-egy töredéke. Valahol kereste a választ a megoldatlan kérdésekre, hogyan is kezdett ő el inni. Lehet, hogy a génjei sugallatára, védte panaszosan magát. Ifjú korára gondolt, amikor még harmóniában élt önmagával, anyja féltő gonddal karolta át minden este. Apja korán távozott az élők sorából, akkor olyan sejtelmesnek tűnt korai balesete, később kapott magyarázatot rá. Ő sem vetette meg az italt, esténként volt is érte civódás, de őt anyja mindig kimenekítette a konfliktusokból. Aztán egyszer csak a halál hírével jöttek a szomszédok. Kint szántott a mezőn egy pár lóval, két kezével fogta az eke szarvát, a gyeplőt pedig a nyakába akasztotta, így egyedül is boldogult. A lovak megriadtak, és megrántották a gyeplőt, megsérült a hátgerince, nyomban meghalt. Mint gyermek nem látta közelről, de a halottkém szerint teljesen részeg volt.

Már pirkadt, az értékes nedű tovább csöpögött, Imre néha felállt, méregette a fokokat, elégedetten nézegette az összegyűlt alkoholt. Bár úgy döntött, a friss itókát csak éppen megízleli, most sem tudott ellenállni a piának. Feltöltötte üvegét, és addig nem tágitott, amíg fenéig nem ürítette, csettintgetett utána, élvezte a kellemes aromát. Hirtelen felállt, de a harmadik lépés után megszédült, tántorogva haladt kifelé, megcsúszott, elesett. Nem is emlékszik, meddig hevert a földön, majd újra felkelt, és visszaült a padkára. Bosszankodott, hogy ennyire magatehetetlen, pedig még lesz munkája. Eszébe jutott egyik rokona, aki ugyancsak nem tudott ellenállni az italnak. Egy téli este a kocsmában cudarul felöntött a garatra, a haverok nem is akarták egyedül elengedni. Ő mégis hazaindult, de meg nem érkezett. Felesége hajnalban indult a keresésére. Már napok óta erősen havazott, reggelre keményen fagyott, s a rokon egy kiskabátban ott hevert az árok partján, arccal a hóban feküdt mozdulatlan. Úgy dőlhetett fel, mint egy zsák,

mondogatták, és rögtön megfulladt. Hosszú, nyurga testét teljesen szétszívta a fagy, úgy tették a koporsóba, ahogy volt, megmeredve.

Imre összeszedte jártányi erejét, és odament lemérni a csöpögő alkohol erejét, alig volt már harminc fokos. Így a tilinket már nem engedte bele, külön gyűjtötte egy tartályba ínséges időkre. Ezután kinyitotta az üst ajtaját, majd a csatorna végét, hogy a kifőzött pálinkaseprőt kiengedje a szabadba. A forró massa végigfolyt a vályún, de hirtelen eldugult, és nem tudott tovább ürülni. Imre káromkodott, mindjárt érkezik a soron következő, s ő még nem végzett. Lázár jó komája volt valamikor, de az utóbbi időben eléggé elhűltek egymástól, talán nemesi származását próbálta fitogtatni, talán pusztán megvetette Imrét, hogy nem tud magának parancsolni.

- Te is a vesztedbe rohansz - ismételte, mert túl gyakran látta ittasan jönni-menni a pálinkafőző környékén.

Mivel továbbra sem folyt ki a csiger, összeszedte erejét, vette a viharlámpát, és kiment, hogy kidugaszolja a csatorna végét. Keleten már pitymallott, könnyű őszi szél rázta a fák megfogyatkozott koronáit, harang kondult, a távolban kutya ugatása, kakasok kukorékolása jelezte egy új nap kezdetét. Lovai már visszafordultak, várták a hazaindulást. Imre tántorogva haladt előre, egyik kezével szüntelenül kapaszkodott a kunyhó oldalába, próbált végigmenni a keskeny kis pallón, mely a csatornához vezetett. Már látta is, hol van a dugulás, csak éppen foglalt volt a keze, hogy cselekedjen. Lehajolt, de hirtelen megsédült, és lámpástól belesett a töméntelen cefrébe, mely minden alkalommal kiürült az üstből. Ott kapálózott ügyefogyottan, derékig belesüppedve a langyos lőrébe. Segítség után kiabált, már-már azt hitte, ott fog elpatkolni magatehetetlenül. Egyszer csak hangos beszédre lett figyelmes, felismerte Lázár hangját, aki feléje közeledett egy karóval.

- A hájdermenkü csapjon beléd, hogy az anyád kínjába estél bele a ganéba? A lovad ott nyérit és toporzékol, akkor lettem figyelmes a bajra.

Imre tehetetlenül vergődött, míg nagy innal-kínnal belekapaszkodott a karó végébe, és a komája kihúzta a puha masszából. Hálás tekintettel takarítgatta magát, azt sem tudta, hogy Lázárnak vagy a Szürkének köszönheti életét. Még a megmaradt tűzifát is a komájának hagyta. Kis segítséggel felpakolt a szekérre, majd bandukolva elindultak a lovak hazafelé. Mire felkelt a nap, gondolatai már messze jártak, csalódásai, kudarcai, öröme és bánata mind ott tornyosult jelentéktelen kis életében.

Schön Károly

MÁGIKUS GONDOLKODÁS

Aki meghalt szívrohamban nem lép már be az ajtón és kér vacsorát
van ami valakinek nem megy és nem ismerjük meg soha a valós okát
attól nem fog visszaírni senki hogy gyakrabban nézed a telefonod
nem fogsz jobban vizsgázni ha a jegyzeteiden alszol
nem ismerhető meg egy ember attól mert tudjuk mikor született
nem stresszelt vagy voltak rossz gondolatai a hétévesnek aki leukémiás lett
nem megoldható
nem kikövetkeztethető
nem kulcsos lakattal őrzött
nem egy eldugott szekrényben található
nem kell hozzá több tárgyi tudás
nem személyes akaraterő kérdése
nem a miénk
nem belőlünk jön
nem alakítható
nem a miénk.

Atomok csapódnak egymásba
senki sem tudja mit okozva ezzel
bölények halnak meg hirtelen magyarázat nélkül
kínai kamaszok sétálnak bele a forgalomba
homokba rajzolnak éhesen egyenleteket más gyerekek
felhőkarcolókat építenek és pókoktól félnek
az anyjukat hiányolják és nőket ölnek
szürkére festenek vásznakat monotonan
mások ezt pénzért megveszik
nem lépnek rá a fugára a csempén
teljes szívből gyűlölik a sóskát
imádják a spenótót tojással
találtak madarat ami mindennap tud tojást tojni
több tízezer ugyanolyanra csiszolt követ hagynak maguk után
kiállnak a színpadra és hang nélkül énekelnek tömegeknek

kiállnak a színpadra tudják hogy ők oda valók
rongyokkal tisztítják az időseket éhbérért
történnek folynak megesnek
magyarázatot nem igényelve
téged nem igényelve
nem kell a mágikus gondolkodás
eljön minden a maga idejében
hogy mi a maga ideje nem ismerhetjük
de eljön nélküled és nélkülem is
minden megtörténik egyszer
aminek meg kell történnie
ennél nagyobb örömhír nincsen
minthogy nem kellünk semmihez.

PARTENOGENEZIS

Nem meglepődni kell nem hőzöngeni
amikor a fekete macska felszáll a villamosra
és heves ásítózások közepette lekezeli a jegyét
nem tudom min kell csodálkozni
hiszen bliccelni már nem lehet úgy mint régen
más a társadalmi megítélése ugye
elhitették velünk ugyanis hogy jobb szabályok vannak
amit magunknak hozunk nem az itt
ideiglenesen ötven évet állomásozó csapatok
verték belénk
a bliccelés már nem összekacsintás
már tehát a macska is vesz jegyet s lekezeli
ne csodálkozz van ami rendszeresen változik.

Igen igen nincsen neki egymáshoz képest kellően
rugalmasan mozgó ujjá de az véletlenül
ha már így fennakadsz mindenben
nem a teremtés rejtélye hogy
miért csak az ember tud tömegközlekedést szervezni

ha már itt tartunk
miért csak egy teremtmény közlekedik
a többi csak mozog.

Hittétel hogy egy zsidó lány szüzen teherbe tud esni
olyanok nevetik ezt ki mostanság akik százötvenezer forintért
vesznek a látótól olyan karkötőt amelyben pont
az ő életére kitalált kristályok adnak energiát
pedig Szűz Mária szeplőtelen volt a fogantatás pillanatában
miért ezen lepődsz meg
amikor varánuszlány vagy cápaasszony szül egyedül
hím nélkül fogva tartva az természetes
mi más pedig a természet
mint a teremtés általunk ismert elrendezése.

*Földvarrat, 2011, Bódvaszilas
(föld, faágak)*

SZIVERI JÁNOS 70¹

Fenyvesi Ottó MUNKACÍMNEK ELMEGY: SZIVERI HETVEN

1.

És akkor beleültünk az élet ölébe,
tömött sorokban érkeztek a vámpírok, az emberevő szörnyek,
az epekedő asszonyokat zaklató sárkányok.
Kéjesen reszketett körülöttünk a nagybetűs élet,
emelkedett, zuhant velünk a hullámvasút.
Rontást küldtek ránk boszorkányok,
víz alá rántottak bennünket vasorrú bábák,
hullámok alá nyomtak folyami szörnyek, örvények.
Mielőtt asztalhoz ültünk, elszívtunk egy-két békepipát.
Álltunk a Duna partján, és néztük
a mélyben kavargó költői világot.
Fejünket kapkodtuk, nagyokat pislogtunk.
Útravalóul Domonkos Istvántól kaptunk
egy marék rozsdás szöveget,
Tolnai Ottótól pedig néhány agyonvert csipkét.
Költői hagyományt, vagy mit?
Kaptunk egy rövid békeidőt.
Majd jöttek az erőszakos, irgalmatlan napok.
Katonák érkeztek, vérengző seregek,
a hadosztályok díszlépésben meneteltek.
A szél zászlókat lengetett, századok vonultak.
A harci szellemet gyorsan lemorzsolja az élet,
az idő mindent összetör, régi és új dicsőséget,
és reszketve vonultak vissza a hősök.
Évente jönnek újak, ezrek, tízezrek, diadalittasan,
a kognitív funkciók harmatos virágszájai.

1 Sziveri János (1954–1990) idén márciusban töltötte volna a hetven évét. Vers-
összeállításunkban rá emlékezünk.

Szelíden, harci díszben, felfegyverkezve új elméletekkel.
Érkeznek az új családtörzsek és költemények.
Egy és mínusz ötmillió eséllyel.
Emelkedünk, zuhanunk az intertextualitásban.
Sokan sokfélét gondolunk életről, költészetről, szabadságról.
Mióta eszünket tudtuk, épült körénk a zsarnokság.
Küzdelem volt/van, kapálózás, mell- és hátúszás.
Egyetlen cél lebeghet szemünk előtt:
ne fulladjunk a fenéketlen mocsárba.

2.

János, feléd fordítom fejem, tekintetem.
Nincs hova hátrálni, csapkodnak a hullámok,
gördül a kő szívemről, gyomorból jön a vibráció,
nem tudnak nyugton maradni
a kognitív funkciók harmatos virágszájai.
A sokaságban, a nagy túlekedésben
senki sem keresi már a másikat,
mindenki magát mosdatja, fényezi.
Vagy mit tudom én.
Sokan vannak – kapálóznak, magabiztosak és reménykednek –,
a költészet fellegén.
Ha majd túléljük a sok diadalt és rizsát,
ha majd találkozunk,
körbemeséljük életünk hetven esztendejét,
felvetünk fontos és kevésbé fontos kérdéseket.
Milyen az élet a halál után?
Jó lenne visszamenni az időben,
és állni a Duna partján, és újra nézni
a mélyben kavargó költői világot.
Turkálók az emlékekben,
igazgatom a könyveket, a szövegeket,
markom tele rozsdás szögekkel,
lesújtok, verem a csipkét.
Mert minden mindennel összefügg.
És zuhanok? Honnan-hova?
Mélyből magasba? Vagy fordítva?

Megpihenek egy kicsit a felleg szélén.
A legfontosabb: az ember ne váljon genyává!
János, ha majd egyszer úgy alakul,
hogyan túléljük a halálba érkező életet,
akkor is menekülni kell, előre menekülni,
és elfogy majd a levegő, és kész.
És vége lesz.
És minden lezárul.
Elszakad a film, elmegy az áram. Becsukódik a könyv,
Kitolatok a szöveg mögül,
felvágom a nyelvem, mint a tűzifát.
Pontot teszünk a mondat végére,
és munkacímnek elmegy:
mióta eszünket tudjuk,
épült körénk a zsarnokság.

Géczi János MONDATOK ESZJÁNAK

Hogy elmondjam, nincs kedvem. Újabban
nem hullnak havak. Eldönthetetlen,
mint essen a februári útra
a fény, hogy legkifejezőbb legyen.

Hullámszik a lószar páralombja,
mintha ókínai fametszeten
terebélyesedne és amelyre
különböző időkből s helyekről

érkeznek meg a házi verebek.
Kell, így tehát magamat szoktatom.
Az utolsó fogam lassan kihull.
Miként változik a szó jelentése,

hogy te mondd el, vagy ahogyan én
fogom? Mint a digitális fotók,
könnyen leszünk módosíthatók?
Újabban hol gyűlnek össze arany

sakálok? Mi lesz velünk, hogy egyre
csak nő évtizedek során szemünk
alatt az árok? Változatokká
válunk? Lassan hullámszánk elő

a valóságok, a változások.

UTÓIRAT

Majd pedig a Dormámén néztelek,
nem sokkal a Grensósé után.
Ahogyan figyeltek téged. S akik
szemét, hogy elkattant a lencse
zárja, csak te sejtethetted. Láttad-e
az arcukon, hogy te nem leszel
hetvenéves? A tekintetedből
tudták-e, hogy te tudod? Hol a
megszólítottak a megszólító
hiányzik, hol a megszólított,
másik időben, a szólítóknak.

Ladányi István
MAGYARÁZATOK
A NYOLCVANAS ÉVEKBŐL

*„Színész akarok lenni,
És a városba szeretnék menni.
Hogy odaálljak a színpadokra,
És elmondjam vérfagyasztva,
Amit a sors nekem adott,
Amivel már átéltem sok-sok évszakot.
Mikor odamentem, kidobtak.
Azt mondták, ők énrám
már régen is haragudtak.”*

*(Színész leszek, Sziveri János
12 éves pajtás verse, 1966)*

Nem leszel színész te, Jánoska.
Ne menjél be a városba.
Fertőtlenítették a színpadot.
Felmosták, hová a vér fagyott.
Más haragszik már, mint akik haragudtak.
Haragjuk magukra húzva elaludtak.
Negyven éve elmúlt, hogy elmúlt az ősz.
Gracióz lelked velünk még épp elidőz.

*

Mostanra minden magyarázatra szorul, benne mi magunk,
hogy ki mikor mit csinált, és mi mikor mit jelentett,
ki mikor kivel tartott, és ki mikor kinek és mit jelentett,
ki miért lépett be a pártba, és ha kizárták, mit jelentett.
Csak a fényképek fekete-fehérek. Azok a kései, megkésett
nyolcvanas évek, utóidők, amikor már kifutott minden,
kifutottak a hatvanas évek, már a hetvenesek is, kifutott
a trapéznadrág, a nyugat hitele és a szavaké, futószalagon
gördül a rock'n'roll, és a punk halott, az avantgárd halott,
a symposion halott, a költők hivatalba járnak, és fordítanak,

folyton fordítanak, folyóiratba fordítanak szerbhorvátból és horvátszerbből, kötött fogás és szabad gyakorlatok, és mi ebben az utóidényben vagyunk fiatalok, már fáradtak, zavartak, idétlenek, tájékozatlanok, semmit sem értünk, de már torkig mindennel, és még előttünk az élet.

*

Mire megtanuljuk, hogy mi a szabad vers, Sziveri előjön a kötött formával, mire megjelenénk az irodalom színpadán, addigra a takarásban találjuk magunkat a beugrókra lecserélt főszereplőkkel, mire kibontjuk ügyesen becsomagolt ajándékainkat, addigra felgyújtják a függöny mögé leszúrt karácsonyfát, mire megtanulnánk evezni kicsiny állóvizünk hullámverésein (könnyen fölkorbácsolják a hideg böjti szelek), addigra kiderül, lyukas lavór a tavunk, és mint vicces rajzfilmben, billegve sodródik a vízesés felé. Mire megtanuljuk elrejteni, amit egyszerűen nem tudunk kimondani, addigra Sziveri nevetve kiabálja, hogy nem csak ürge, de medve van a határban, határban.

*

Mégis hogy képzelik? Mi a bajuk maguknak itt, az önigazgatású szocializmus korában? Maguk eltévesztették a bejáratot! Hiszen itt fel is út, le is út! Itt van maguknak a Duna-parti Hollywood, a legkorszerűbb nyomdatechnika, sajtótörvényünk felvilágosult, kolbászból a kerítés, lee cooper a majicájuk, adidas a patikájuk, zsebükben a devizájuk, maguk meg vágtnak a fórumba, mint a vadlovak.

*

El lehetett volna ezt még simítani, ha nem vagy ennyire konok. Ezzel mindannyiunkat kellemetlen helyzetbe hoztál. Nem kell mindig mindent kikiabálni. Úgy csináltatok, mintha ti

találtatok volna föl a spanyolviaszt, mintha
ti ültettétek volna a Fiastyúkot, mintha ti
hajtanátok a Göncölszekeket, mintha,
mintha, mintha ti szarnátok a kecskét.
Olyan messzire mentetek, ahonnan
már nem volt visszaút, nem lehetett
már rajtatok segíteni, és mindenkinek
színt kellett vallani, különben mi is repülünk.
Veletek meg akkor már nem lehetett beszélni.

*

Egykedvűn folyik a Dunába a Temes.
Tévedsz, ha azt hiszed, hogy bárki is keres.
Aki elindult, felejt, hogy mit akart.
Betakarta már nyomodat a Bega-part.
A volt és a most között kiszáradt horony,
Üres Pancsován a világítótorony.

Zentai Adél
HERCEG, LÁTOD,
FELTÁMAD A SZÉL IS!

*Sziveri János születésének
hetvenedik évfordulójára*

Tegnap minden örökkévaló volt,
mára egyetlen pillanat maradt,
cipőd orra már az égnek feszül,
melleden a búcsú, csapzott galamb.

Látod, hiába foszlik szét a nap,
s hullik a hold csörömpölve alá,
a hangyák akkor is hömpölyögnek,
s épül rendíthetetlenül a vár.

Zakatol a kerék, s mégis csönd van,
nincs, mi a csillagok helyébe hág,
régóta alszik a szél is, piszkos
dunna alatt kucorog a világ.
Emberöltő: sziklának egy perc sem,
tiszavirágnak több mint végtelen,
de most, hogy maholnap lepereg a
második, feltámad a szél. Veled.

Balázs Attila
ODASZART VALAKI

Oda a bokor tövébe
ahol tegnap egy kis cinke
ringatózott a csenevész ágon
jókorá kukaccal a csőrében
ezért távolabbról úgy tűnt
mintha mosolyogna majd
HUSS!

Odaszart valaki. Oda ahol az
őrület Lidl árakon vásárlók
csapása metszi a Görgey Artúrt
Újpesten a Homleszek parkjától
meg az 56-os Hősökétől nem
messze: kis fehér zászlók a
történelem ösvénye mellett.

Kis tépázott papírlobogók díszítő
elemként az árva nemzetek útján
a bokor sokágú horgán
– tán magyal?
Valaki odaszart.

Hol kaparásznak az
az őszi ködök

és a múltkor csókolózni
megállt egy szerelmespár
pontosan ott a parkolónál
a magányosan pihenő
autók hunyt szemű téli-nyári
mozijánál annál a kutya-futtatónál
ahol is végül nem ugatta meg senki.

Odaszart valaki. Pont oda ahová a
közvélekedés szerint nem is illett volna
de ki legyen ki azt is megmondja netán
dicső Nostradamus hogy miféle
baja származhatna még
talányosan ebből ennek a
halleluja nyomi világnak.

Valaki odaszart.
PONT ODA de egyre megy
a Föld úgyis csak egy bánatos
szaroda szar ide szar oda
de cáfolja meg bárki
odaszart valaki tán csak
egy szükségét végző vadállat.

Odaszart valaki. A villamostól
és Bay Zoltán szobrától rézsút
nem messze. Bayétól aki
radarhangokat küldött a
messze fénylő holdra és
álmában is a legapróbb
részecskéket számlálta

Ember aki megalkotta
a fénymétert hogy mindenki

tudhassa idelelni éppen
milyen messze van az áhított
boldogságtól s ezért megkapta a
Világ Igaza kitüntetését majd
fát ültethetett Jeruzsálemben.

Odaszart valaki ahol megint csak
rézsút szemben az Erkel utcai
gumis közelében az aksibolt várja
vendégeit meg árvalányhaj angyalaival
amarrébb a Csárli ahogy a levegőjével
meg az áramával várja emitt ez az áldott
gumis meg a rebegő imákba foglalt aksi.

Nyomatékul: pont ide szart valaki.

(Felröhögünk a dolgok állásán 2.)

Bánkői Dorottya HOLMI ÉLETTANFOLYAMON

„ülök a parton a padon
holmi élettanfolyamon vagyok itt”
(Sziveri János)

Mint kit galambszar áztat,
nem is ólmos eső,
állt egy darabig réveteg
az ötödiken, új albérletükben,
a másvilágra tért tetőtéri lakó alatt,
harmadnapra megnyíltak a falak.

A penész néhány nap után
körbe-körbe

rajzolta a sarkokat.
Betűzte róla,
mit követel most egy anyától a fegyelem
(keze szorult csak ökölbe),
hullott rá, mint manna, a vakolat.
Hogy hozható ki a per legalább mattra?
Hátat fordított és kísétált helyette valaki
a rakpartra

és nézte sálja elnyűtt szövetén át,
pont most érte el a víz
a kedvenc padot.
Látta, ellenfényben, ahogy
vasmacskát dob
ki mellé és hozzáhurkolja
az átázott matracot.

Leült még néhány lépcsőfokra a víz
és elfogyott
szinte az egész délután.

Tán alkonyodik?
Keresi a főutat a koszos vízen át.
Se sín, se alagút,
lucskos lombkoronák
és lekopott kilométerkövek.

A túlparton hályog nő a rá leső
szemekre.
Jólnevelten szemetel az eső,
mintha már feledné,
a víz hogy nyaldosta körbe a parlamentig
kúszó indulatot.

Szédül. Vasárnapig visszavonul.
Galambszar áztatja, amit hátrahagyott.

Kalapáti Ferenc
FOSZLÁNYOK

szavakba önti magát a lét
a nemlét testet ölt
folyt az élet
míg meg nem ölt

mentünk a tollasbálba
pazar volt a fogadás
a fogadás megtollasodott
és hasra esett a hold

szentségtörésvonalak lepték el az eget
mely rárakódott a létre
létra vezetett a mélybe
egy pillanatra kapu nyílt az egészre

kitárult a zárkózott
rázkódott a rozsdás retesz
színtelen vér áztatta a horizontot
de csak sírtunk: a boltban nincsen ecet

veszett fejsze s vele nyele
került balta virágcsokrok hamvedre
lett majd fokos tűzbe dobott szekerce
kis angyalok félrevetett kedvence

saját árnyékát kereste a nap
a megváltás ismét elmaradt
anyagtalán a rezgés
a hullám a mindenségbe vész

igen nem
törődtem bele a világba
éltem és haltam
kitártan bezárva

Balogh Robert
KÉPEK KORA

*avagy midőn egy felnagyított portréba feledkezve
magát igyekezett megkeresni a költő*

*„Meztelenre vetkőzöm, akár a bárány,
ha fűben legel a hajnali félhomály.”*

Homage à Sziveri János

Haj vagyok. Barna haj. Fésületlen, bozontos.

Néhány őszülő szállal sötétbarna haj vagyok.

Mások által okosnak mondott homlok vagyok?

Szemöldök alatt a szembogár vagyok?

Mások látják, amit én nem láthatok.

Másokkal szemközt magam vagyok?

Barna rost vagyok. Mindig változó gyulladt szem vagyok.

Szemfehéren rovarforma ér, hosszú szempilla vagyok.

Szemhéjon fehér duzzanat. Az is én vagyok?

És szemüveg. Fekete szemüvegkeret az ornyergen,

a fülön is biztos támaszkodó szemüvegszár is én vagyok,

ahogy a becsillanásban is megnyilvánul valami, az is én vagyok?

Fül vagyok. Fülön a szőr. Az is én vagyok? Anyajegy vagyok.

Még több szőr vagyok. Szakáll vagyok. Pigmentfolt vagyok.

Elvakart himlőhely vagyok. Ajak, puha ajak vagyok?

Újra csak szőr vagyok, áll vagyok. Kis toka vagyok.

Ádámcsutka aljáig csupa szőr vagyok.

Szavak közönyével elmondható arc vagyok.

Szavak szenvtelenségéből táplálkozó arc?

Elmondható érzés vagyok. Hiány vagyok?

Szavakkal elmondhatatlan mosoly vagyok?

Mégiscsak lehunytt szem vagyok.

Mintha egyedül lennék, hallgatók.

Csak a lélegzésből fakadó halk zajok,

Csak a magam fölé emelkedettség vagyok?

Hogy a szőr, bőr és kötőszövet fölé,
mint táj fölé ködképek sokasága lebeg...
Szavakból, szavak emlékéből hasonlatok?
Egyre táguló pórusok, mitesszerek fölött, között,
a homlokon levált apró bőrdarab vagyok?
Foltok és mélyülő ráncok a szemem alatt.
Ez vagyok, ennyi vagyok, ennyi csak?

Mintha a tükörhöz közelebbnél közelebb hajolok,
kirajzolódnak élek, sarkok, elmosódnak látni vélt rajzolatok.
Mennyiben vagyok még én egy lebegő sejtben?
Mennyire maradok én, mint folt a csarnokvízben?
Marad belőlem valami, ha az öntudat elvész?
Ha szemembe beleszürkült a távolság?
Ennyire mély fókuszú pillantás lehetséges?
Ennyire későőszierdő pillantás létezik?
Ennyi félhomály, nedvesség nincs is a világon!
Ennyire hűvösen fújó alkonyati szél nem létezik!
Ennyi bánat nem oldódott fel még senkiben?
A gyulladt szem lemenő napot idéző bíborjátéka
annyi csak, mint halpikkelyek, rózsák lerakódó árnyéka?
Mint a homályban a mosoly, a feltárulkozó meztelenség?
És egyáltalán minden, amit ez a szem látott...?

*Szárazság sebei, 2008, Pécs
(részlet, 800 x 300 cm)*

Magyar Zoltán

AZ UTOLSÓ ERDÉLYI NÉPI MESEMONDÓK

Faragó József, a 20. század második felének egyik meghatározó magyar folklórkutatója a megelőző évtized intenzív mesegyűjtéseinek fényében 1970-ben adta közre azt a tanulmányát, amelyben néhány kortárs erdélyi népi mesemondó alakját villantotta fel, különös tekintettel repertoárjuk méretére és jellegére. A nagy szakmai visszhangot kiváltó, több nyelven is megjelentetett dolgozat¹ ismételten ráirányította a figyelmet az erdélyi szövegfolklór kiemelkedő gazdagságára, valamint azzal szoros összefüggésben a hagyományörző specialisták, ez esetben népi mesemondók meghatározó szerepére a vonatkozó hagyományok megőrzésében és továbbörökítésében.

Faragó lényegi meglátásait leginkább éppen erdélyi viszonylatban támasztják alá beszédes folklórtörténeti adatok. Ha a soproni német (hienc) mesemondó, az utcaseprő Tobias Kern személyétől eltekintünk,² több olyan neves és nevesítetlen erdélyi mesemondó alakját említik korabeli források a 19. század első felében és derekán, akiket a környezetük, illetve a helyi közösség kiemelkedő tudású, eredeti hangú mesemondóként tartott számon. Ilyen volt az első név szerint ismert magyar mesemondó, a 19. század elején élt cigány származású, fiatalfalvi Hintsi, a székelykeresztúri unitárius kollégium foltozóvargája – róla fiataalkori emlékei alapján a kiváló tollú unitárius lelkész és honismereti író, Jánosfalvi Sándor István emlékezett meg a két Homoród mentéről szóló útirajzában, két, Hintsitől hallott tréfás mesét is felidézve.³

1 Faragó József: Nagytudású mesemondók. *Igaz Szó*, XVIII. évf. (1970) 12. sz. 939–944. p.; Uő: Story-tellers with Rich Repertoires. *Acta Ethnographica Hungarica*, XX. évf. (1971) 439–442. p.

2 Bünker, Johann Reinhard: *Schwänke, Sagen und Märchen in heanzischer Mundart*. Leipzig, 1906

3 Jánosfalvi Sándor István: *Székelyhoni utazás a két Homoród mellett* II. Sajtó alá rendezte Benczédi Pál. (Erdélyi Ritkaságok 8.) Kolozsvár, 1942, Minerva, 72–75. p. Lásd még: Faragó József: Egy fiatalfalvi mesemondó az 1810-es években. *Aluta*, X–XI. évf. (1980) 269–275. p.

Udvarhelyszéki volt Kriza János gyűjtőtársának, Marosi Gergelynek legjelentősebb környékbeli mesemondója is, akitől szintén csak néhány meseszöveg maradt fenn. A Gothardt Gergely (Puczkok Geczi) néven ismert székely történetmondó a székelykeresztúri kollégium tanárának 1862 körül mondott el fél tucat mesét (tündérmesét, legendamesét és novellamesét) – közülük kettő azonban nem maradt az utókorra, elveszett.⁴ Ő az első olyan mesemondó, akiről tudjuk, hogy hogyan nézett ki: alakját rajz, valamint fénykép is megőrökíti.⁵

Ugyanezen években találkozott enciklopédikus igényű művének adatgyűjtése közben Orbán Balázs azzal a sóvidéki (Korond környéki) mesemondóval, akitől a *Fehérlófia* mesetípust (ATU 301/MNK301B) feljegyezte. Mint azt Orbán leírja, egy helyi kísérvél indult a Korondtól északkeleti irányban hat óra járótavolságra lévő Tartod vára felkeresésére. A romokhoz megérkezve hangzott el az említett tündérmese, melyet egy (az állatait bizonyára a közelben őrző, helybeli) „öreg pásztor a várfokon ülve regélt” el.⁶ Havasi környezetben történt mesemondásra és mesehallgatásra a jeles erdélyi vadászíró, Ujfalvi Sándor jóvoltából már az 1830-as évekből is vannak adatok,⁷ és az Orbán Balázshoz hasonló gyűjtői szituációt, havasi folklór adatközlőt Kászon vidékéről Péterfy Tamás is megörökítette.⁸ A magyar néprajztudomány intézményesülésével szinkronban pedig hamarosan az első mesemondói egyéniségmonográfia is felgyűjtetett és kiadásra került a szegedi nagytáj folklórjának áldozatos kutatója, Kálmány Lajos jóvoltából.

A *Hagyományok* második köteteként napvilágot látott kiadvány (az egyházaskéri Borbély Mihály meséi) mondhatni évtizedekkel megelőzte

4 Domokos Mariann: Mesemondók és mesegyűjtők a 19. században. Marosi Gergely és mesélői. In *Tanulmányok a 19. századi magyar szövegfolklórról*. Szerk. Gulyás Judit. Budapest, 2008, ELTE BTK Folklore Tanszék, 265–270. p.

5 Uo. 267. p.; Szakál Anna: „Így nőtt fejemre a sok vadrózsa...” *Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének történetéhez*. Kolozsvár, 2012, Kriza János Néprajzi Társaság – Magyar Unitárius Egyház, 337–338. p.

6 Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból* I. Pest, 1868, Ráth Mór Bizománya, 132–133. p.

7 Ujfalvi Sándor: Erdélyi vadászatok és vadak. (Nagyobb munka töredékei.) In *Hazai és külföldi vadászrajzok*. Szerk. Bérczy Károly. Pest, 1863, 295–351. p.; Faragó József: Mesemondás a Ciblesi-havasokban az 1830-as években. *Helikon*, II. évf. (1991) 51. sz. 11. p.

8 Péterfy Tamás: *Petőfi regék*. Marosvásárhely, 1899, Adu Árpád. 3–9. p.

a korát,⁹ hiszen csak 1940-ben jelent meg az *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatindító köteteként Ortutay Gyula emblematis gyűjteménye,¹⁰ a kötet bevezetőjében meghirdetve programadó téziseit az egyéniségkutatás lehetőségeiről, kívánalmairól és lehetséges módszer-tanáról. Noha Ortutay munkásságának súlyát és e művének folklorisztikai jelentőségét a szerző későbbi tudománypolitikai pozíciója erősen felértékelte,¹¹ a magyar néprajztudományra kifejtett hatása elvitathatatlan. Az elkövetkező évtizedekben, különösen a 20. század második felében (részben az *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozati darabjaként) sorra jelentek meg a magyar nyelvterület különböző tájain megtalált („felfedezett”) népi mesemondókról, mesemondóktól egyéniségmonográfiák, népköltészeti gyűjtemények. Mi több, olyan céltudatos szakmai figyelemmel, hogy e kötetek száma mára a félszázat közelíti – nem beszélve a vallási specialistákról, jeles táncosokról, nótafákról, parasztmuzsikusokról vagy tárgyalkotó népművészekről szóló, szintén a hagyományörző népi egyéniséget középpontba állító kötetekről.¹² Olybá tűnik – és mindez aligha jár messze a valóságtól –, ha azt állítjuk, hogy e tekintetben a magyar egyéniségkutatás világelső a nemzetközi folklorisztikában, és immár bizonyos értelemben hungarikumnak is tekinthető.

A magyar folklórgyűjtés utolsó nagy korszakának tekinthető utóbbi három évtized nem csupán számos – padláson, asztalfiókban, múzeumi adattárakban porosodó – régebbi kézirat előkerülését és kiadását hozta el, hanem a határok könnyebb átjárhatósága révén új lendületet kapott a néprajzi terepmunka is, és a gyűjtők a közelmúltban egyes nagy múltú

9 Kálmány Lajos: *Hagyományok II. Borbély Mihály mondása után*. Vác, 1914, Néphagyományokat Gyűjtő Társaság.

10 Ortutay Gyula: *Fedics Mihály mesél*. (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény I.) Budapest, 1940, Egyetemi Magyarságtudományi Intézet.

11 Vö. Tóth Gábor: A tyukodi mesegyűjtés és a korszak mesegyűjtői. In *Tyukodi népmesék I.* Szerk. Tompos Krisztina – Tóth Gábor. Lakitelek, 2023, Antológia Kiadó, 42–47. p.

12 Néhány vonatkozó kiadvány: Bálint Sándor: *Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza*. Budapest, 1942, Budapesti Egyetem Magyarságtudományi Intézete – Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda; Dévainé Kluka Adrienne – Ujváry Zoltán: *Dalol Kocsis Julianna*. (Gömör Néprajza XXV.) Debrecen, 1990, KLTE Néprajzi Tanszék; Martin György: *Mátyás István 'Mundruc'. Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata*. Budapest, 2004, Planétás Kiadó; Magyar Zoltán: *Dalol Szilágyi Ferenc. Szilágysámsóni népdalok és egyéb énekek*. Kolozsvár, 2005, Kriza János Néprajzi Társaság.

népköltészeti műfajok tekintetében olyan mennyiségű folklóranyagot tártak fel, mint a kutatóelődök a megelőző másfél évszázadban együttvéve. E folklórgyűjtések részeként – sokszor véletlenszerűen – kerültek képbe azok a jeles történetmondó egyéniségek, mesemondó mesterek, akik már szinte kivétel nélkül csupán családi körben meséltek, vagy már csak őrizték emlékezetükben – mesehallgató közeg híján a lokális társadalom átalakulását követően – a még fiatalkorukban hallott történeteket. Többükre – mintegy másfél tucat kiemelkedő mesemondóra – e sorok írója talált rá az 1996–2017 közötti bő két évtizedben, többségükre már az ezredfordulót követő években. Két személy kivételével már mind elhunytak időközben. A sorsszerű véletlen úgy hozta, hogy a közelmúltban három erdélyi mesemondóról és történeteikből szinte egyszerre, egy év leforgása alatt jelent meg egy-egy kötet. E három egyéniségmonográfia és népi egyéniség képezi tárgyát a *Székelgyőld* folyóirat jelen tematikus blokkjának, arra is keresve a választ, hogy milyen múltja, jelene és távlata van az erdélyi népi elbeszélő kultúrának.

Miként Hideg Anna, az ördögösfüzesi mesemondó – talán táncázás inspirációra – fogalmazott: az „utolsó mohikánok” ők, az egy-két nemzedékkel ezelőtt még eredeti funkciójában létező mesemondói gyakorlat örökösei. Személyes érdeklődésük, fogékonyságuk és kiváló memóriájuk révén általuk nem csupán néhány, javarészt a 19. századig visszanyúló gazdag történetrepertoár tárul fel, hanem a népi kultúra modernitás előtti organikus közege is, sokadszorra is igazolva a szájhagyomány szívósságát, továbbélési képességét – akár generációk hosszú során keresztül is, ha az ezt elősegítő társadalmi közeg és a kulturális környezet valamelyest is adott. A továbbiakban ismertetendő három erdélyi népi mesemondó példája több szempontból is szimptomatikus. Mindannyian hagyományos faluközösségben, még a kollektivizálás előtt nőttek fel, és személyes érdeklődésük a történetmondás világán kívül a (népi) kultúra, alkotóművészet, önkifejezés egyéb területeire is kiterjedt. Az értelmezési horizontot pedig tovább tágítja, hogy mindkét nem képviselői fellelhetők közöttük, és hogy Erdély három különböző mikrorégióját képviselik, személyük által reprezentálva a Mezőség, a Sóvidék és Gyimes elbeszélés-kultúráját és narratív hagyományait.

Az 1936-ban született, jelenleg a 88. életében járó Hideg Anna az utóbbi fél évszázadban a magyar népi kultúra egyik emblematikus

tájává vált Mezőség népi mesemondója.¹³ Mi több, a magyar nyelvtérület egészét tekintve is a tündérmesék utolsó mestere, sőt hovatovább egyetlen ismerője.¹⁴ És ennek, részben a megannyi pozitív visszajelzésnek is betudhatóan, ő maga is tudatában van. De hagyományörzőként, előadóként eleve is a többi történetnél rangosabbnak, artisztikusabbnak véli e – saját megfogalmazása szerint – „régies” meséket, melyeket zömében még a gyerekkorában hallott a szülői ház szomszédságában lakó öregasszonyoktól. Közel másfélszáz darabból álló prózaepikai repertoárjában összesen 51 történet minősül műfajilag mesének, és közülük 31 a tündérmese. Népköltészeti tudásanyaga azonban széles palettájú, lényegében a mese és monda teljes műfaji horizontját lefedi: novellamesék, legendamesék, állatmesék, tréfás mesék, rátótiádák, hazugságmesék éppúgy megtalálhatók közöttük, mint eredetmagyarázó mondák, történeti mondák, hiedelemmondák, valamint népi anekdoták és igaz történetek. A 2023-ban kiadott népköltészeti egyéniségmonográfia külön értéke, hogy abban Hideg Anna önéletráisa is olvasható. A mezőszégi mesemondó asszony sokoldalúságát jelzi, hogy kiválóan rajzol, a helyi táncsoportnak évtizedeken át tagja volt, énektudását pedig egy további – mintegy hatszáz tételből álló – kötet örökíti meg.¹⁵ 2004 nyarán történt megismerkedésünkig és a *Tetűbőr belezna* című ördöngösfüzesi mesekötet megjelenéséig lényegében kizárólag nótafa-ként, a legkiválóbb mezőszégi énekes asszonyok egyikeként tartotta őt számon a néprajztudomány és a tánccházás közeg. A Népművészet Mestere címet is mint népi énekes és mesemondó nyerte el 2010-ben. Feltűnő azonban, hogy rövid időn belül, az utóbbi egy-másfél évtizedben a közönségigény és a mind népszerűbbé váló revival mesemondó mozgalom hatására az ő népművészi előadói szerepkörében is a mesemondás vált meghatározóvá: a különféle fesztiválok és más kulturális

13 Magyar Zoltán: *Tetűbőr belezna. Ördöngösfüzesi népmesék és egyéb történetek*. Marosvásárhely, 2007, Mentor Kiadó; Magyar Zoltán – Vida Erika: *Ördöngösfüzesi népmesék. Hideg Anna meséiből*. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó; Magyar Zoltán: *Hideg Anna meséi. Ördöngösfüzesi mesék, mondák és egyéb történetek*. (Magyar Népköltészet Tára XXII.) Budapest, 2023, Balassi Kiadó.

14 A hasonlóképpen a tündérmesék specialistájának tekinthető arlói Csipkés Vilmos 2001-ben hunyt el. Vö.: Klitsie-Szabad Boglárka – Varga Norbert: *Hét esztendő, hét szempillantás. Csipkés Vilmos és más arlói mesemondók meséi*. Budapest, 2022, Hagyományok Háza.

15 Horsa István – Hanusz Zoltán (szerk.): *Annuş néni daloskönyve. Az ördöngösfüzesi Hideg Anna élete és dalai*. Komárom, 2015, Őseink Nyomában Közhasznú Alapítvány.

rendezvények meghívottjaként már szinte kizárólag mesemondóként lép fel, műsorát az a néhány népdal, ballada vagy kántáló ének, melyeket szintén előad, inkább csak színesíti. Idős éveire, két évtized leforgása alatt – mint ahogyan azt még lánykorában egy szamosújvári jósasszony megjövendölte¹⁶ – híressé, tánc házas és mesehallgató körökben mondhatni folklórsztárrá vált, mely státuszt és népszerűséget örömmel és meglepődöttséggel viseli. Alakját egy bemutatás előtt álló egész estés néprajzi portréfilm is megörökíti.¹⁷

A pálpataki Lakatos Károlyról szóló népköltészeti egyéniségmonográfia a Mentor Könyvek Kiadó gondozásában 2022 őszén jelent meg, egy évvel a mesemondó halálát követően.¹⁸ Nagy várakozással fogadott magyar állami kitüntetését (Népművészet Mestere, 2021) még megérhette, a szintén nagyon várt könyvet, valamint a róla forgatott portréfilm¹⁹ elkészültét azonban már nem. 140 szövegből álló történetreper-toárja bizonyára még tovább bővült volna, ha több idő adatik a vele folytatott folklórgyűjtésre és beszélgetésekre. 2017-es találkozásunkat követően mindössze három esztendő, ugyanis a folytatást a világszerte kitörő pandémia, majd pedig a mesemondó hirtelen halála gátolta meg. Az 1949-ben született Lakatos Károly a nagy múltú és részben már említett székely mesemondói hagyományoknak volt méltó örököse. Sőt, egy sajátos erdélyi tradíciónak, a havasi mesemondásnak volt minden jel szerint utolsó képviselője, ugyanis akárcsak a magyarói Kurcsi Minya²⁰ és a görgényüvegsúri Jakab István,²¹ Lakatos Károly is gyakran mesélt esténként, a munka végeztével favágó társainak, lévén, hogy aktív éveiben az említett mesemondókhoz hasonlóan javarészt maga is az otthonától távol erdőktermeléssel kereste a kenyerét. E gyakori munkavállalásoktól eltekintve Lakatos Károly egész életét Korond környéki hegyi tanyáján, a korondiak kirajzásaként létesült

16 Magyar Zoltán: *Hideg Anna meséi...* 328. p.

17 *Tündérország mesemondója*. Rendezte Magyar Zoltán. Dunatáj Alapítvány – Blue Frog Media, 2023.

18 Magyar Zoltán: *Zöldmezőország. Lakatos Károly történetei. Pálpataki népi elbeszélések*. Marosvásárhely, 2022, Mentor Könyvek Kiadó.

19 *A pálpataki mesemondó*. Rendezte Magyar Zoltán. Dunatáj Alapítvány – Blue Frog Media, 2023.

20 Faragó József: *Kurcsi Minya havasi mesemondó*. Bukarest, 1969, Kriterion Könyvkiadó.

21 Nagy Olga: Havasi mesemondók. *Honismeret*, XXII. évf. (1994) 3. sz. 72–82. p.; Nagy Olga – Vöő Gabriella: *A havasok mesemondója. Jakab István meséi*. (Új Magyar Népköltési Gyűjtemény XXVI.) Budapest, 2002, Akadémiai Kiadó.

Pálpatakon élte le, és narratív népköltészeti repertoárja is szerves része és öröksége a környező néprajzi kistáj, a Sóvidék prózaepikai hagyományvilágának. A pálpataki mesemondó azonban előadói kvalitásain túl egyike volt a magyar folklórtörténet alkotó típusú, sőt mesealkotó történetmondó egyéniségeinek. Saját bevallása szerint több kedvelt meséjét is ő maga költötte az esztergapad mellett a korondi árusok által megrendelt fatárgyak esztergálása közben (ilyen például *A székelylegény és a pálinkapisilő királykisasszony* című elbeszélése,²² valamint hazugságmeséinek többsége). Más történetekben az egyéni képzelet kontaminálódott a sóvidéki népi epikából megismert tradicionális mesetípusokkal, illetve a népköltészeti motívumkészlettel. Történeteinek zöme azonban az ő esetében is a helyi szájhagyományból megismert, a szülőföldjén hallott hagyomány: tündérmesék, mondák és eredendő jó kedélyét, tréfamesteri hajlamát reprezentáló különféle tréfás elbeszélések (tréfás mesék, adomák, viccek).

Az 1946-ban született Tankó Fülöp Gyugyu a gyimesi csángó történetmondó hagyomány kivételes tehetségű képviselője. A születésétől a Gyimesfelsőlokhoz tartozó Farkasokpatakon, a családi portán élő férfi mesemondói karrierje sok tekintetben atipikus, hiszen a legutóbbi időkig nem emelkedett ki a jó elbeszélői vénával megáldott, az előző gyimesi generációk szájhagyományozott örökségét mélységében és széles tematikai változatosságában ismerő csángók közül. Atipikusnak mondható az is, hogy a folklórgyűjtő figyelmét is elsőként tájnyelvi szavak és kifejezések garadáját magába foglaló, archaikus patinájú beszédével, valamint rendkívül fotogén külsejével vonta magára. Mint ahogy e sorok írójának folklórgyűjtői gyakorlatában rendhagyó volt az is, hogy még csak ötven esztendő volt, amikor 1995 nyarán a széphavasi búcsús sokadalomban a tőle származó első mondák feljegyzésre kerültek. Az elkövetkező években is kizárólag mint a gyimesi mondahagyomány jó ismerőjét faggattam, mígnem a sokadik farkasokpataki látogatás alkalmával világossá vált, hogy adatközlőm történetmondói kvalitásait és történetrepertoárját illetően egyaránt kimagaslik az egyébként is eredendően magas színvonalú gyimesi csángó „mezőnyből”. S mire e gyűjtői-adatközlői viszony kölcsönös tiszteleten alapuló barátsággá mélyült, már mintegy másfélszáz, tőle hallott, tőle feljegyzett

22 Magyar Zoltán: *Zöldmezőország...* 75–83. p.

különféle műfajú és szép számban unikálisnak mondható népköltészeti szöveg lett tőle feljegyezve. A csinódi Karácsony Gyula²³ és a ciherekpataki Póra Péter²⁴ repertoárjának sajtó alá rendezését követően állt össze az a szövegkorpusz is, amely a farkasokpataki történetmondó által elmondott narratív hagyományt megörökítette. E könyv²⁵ volt legfőbb alapja a neki is odaítélt magyar állami kitüntetésnek (Népművészet Mestere, 2007), és az alakjára irányuló erdélyi és magyarországi figyelemnek. És ezzel e „történet” néprajzi szempontból akár le is zárulhatott volna, azonban az évről évre megismétlődő további találkozások során Tankó Fülöp (majd mind inkább „Gyugyu bácsi”) folklórtudása és emlékezete továbbra is szinte kiapadhatatlannak tetszett, szinte minden alkalommal újabb és újabb történeteket közölve. Jelzés értékű, hogy a *Magyar Népköltészet Tára* sorozat XX. darabjaként publikált gyűjteményes kötet megjelenését követően 2023 tavaszán történt újabb többnapos vendégeskedés alkalmával további 95 olyan narratívum került megörökítésre tőle, mely folklórszövegek a nevezett könyvben nem szerepelnek. Pedig e kötet²⁶ nem kevesebb mint 420 tőle származó epikus hagyományt ad közre: 35 mesén kívül legnagyobb arányban mondákat, valamint jelentős számban különféle tréfás népi elbeszéléseket és igaz történeteket. E jelenleg több mint félezer (522) folklórszövegből álló repertoár a magyar népi kultúrában folklórtörténeti összehasonlításban is egyike a legnagyobb szabásúaknak. Különlegességét azonban nem csupán számbeli gazdagsága, hanem esztétikai minősége és e szöveghagyomány számos darabjának unikális volta, illetve reliktum jellege adja. Példa rá az eurázsiai kultúrkörben másfél-ezer éves múltra visszatekintő, és Tankó Fülöp előadásában gyimesi környezetben feltűnő Guntram-monda.²⁷ „Gyugyu bácsi” előadásmódja

23 Magyar Zoltán: *Csinódi népköltészet. Az Úz-völgyi csángók folklórhagyománya.* (Magyar Népköltészet Tára IX.) Budapest, 2009, Balassi Kiadó.

24 Magyar Zoltán: *Lüderc völegény. Póra Péter meséi. Gyimesfelsőloki népi elbeszélések.* Budapest, 2006, Kairosz Kiadó.

25 Magyar Zoltán: *Így beszélték Farkasok patakán. Tankó Fülöp Gyugyu történetei.* Marosvásárhely, 2008, Mentor Kiadó.

26 Magyar Zoltán: *Történetmondás és ökológiai tudás. Egy mesélő ember Farkasokpatakán.* (Magyar Népköltészet Tára XX.) Budapest, 2022, Balassi Kiadó.

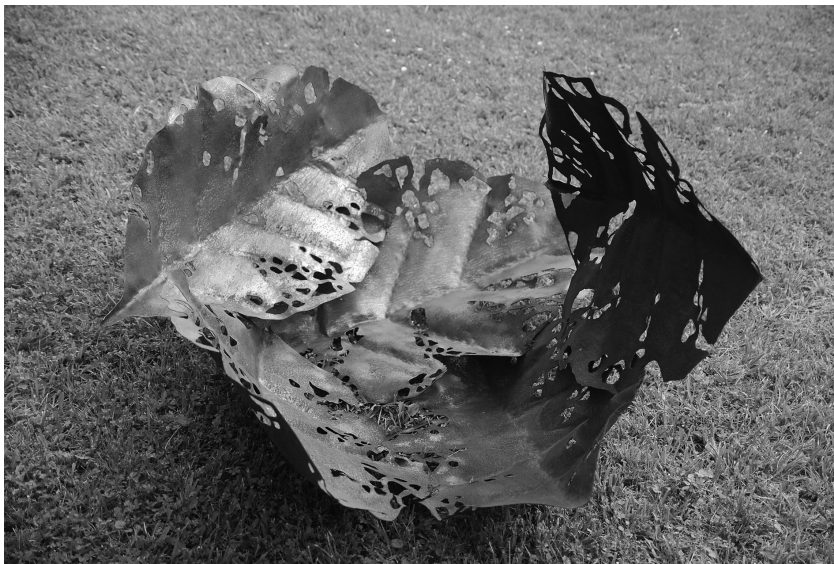
27 Magyar Zoltán: *Történetmondás és ökológiai tudás...* 40–42., 174–176. p. Vö. Lixfeld, Hannjost: A Guntram-monda Paulus Diaconusnál (AT 1645A). *Ethnographia*, LXXXI. évf. (1970) 136–147. p.; Uő: Die Guntramsage (AT 1645A). *Volkserzählungen vom Alter Ego in Tiergestalt und ihre schamanistische Herkunft. Fabula*, XIII. évf. (1972) 60–107. p.

nem kevésbé különleges: a már jelzett tájnyelvi jegyek sokszor még egy-egy kortárs történetet is archaikus jellegűvé színeznek. Hasonlóképpen egyedi Tankó Fülöp előadói stílusa, amely folytonos kitérőkkel, epizódokkal tarkítja az eredendően lineáris történetmesélést azáltal, hogy a mesélő a hallgatóság kedvéért igyekszik mindent kontextusba helyezni és megmagyarázni. Habár Tankó Fülöp Gyugyu természetismerete, ökológiai tudása nem átlagon felüli a saját korosztályában Gyimesben, örökös kíváncsisága, érdeklődése bizonyára annak mondható. E személyes attitűd adja magyarázatát naiv népművészeti faragványainak, melyek többnyire vadállatokat ábrázolnak. A történetmondói véna és a természeti környezetben élő gyimesi gazdálkodókra jellemző etnoökológiai aspektus a témája a róla forgatott, befejezés előtt álló portréfilmnek is, amely a mesemondó archaikus tónusú énekincséből is felvillant majd részleteket.

E három rövid portré remélhetőleg néhány további szemponttal járulhat hozzá a népmese és a mesemondás erdélyi tradíciókörének mélyebb megismeréséhez. S hogy miért ők hárman az utolsó népi mesemondók a Királyhágón túl, e rangos népköltészeti műfaj tekintetében mindig is élenjáró, átlagon felülinek tekintett vidéken, arra aligha adható minden kíváncsalmat kielégítő egzakt felelet. Az a tény, hogy számos tradicionális műfaj (ballada, eredetmagyarázó monda, ráolvasás, archaikus népi imádság, tündérmese) lényegében kiveszett a közkultúrából a 20. század végére, a 24. óra sokszor hangoztatott toposzát erősíti. Közvetve erre utal az is, hogy más, továbbélő műfajok (történeti monda és hiedelemmonda, tréfás népi elbeszélések) is jelentős mérvű tematikai beszűkülésen, illetve átalakuláson estek át az ezredforduló körüli évtizedekben.

S mindezen körülmények értelemszerűen a hagyományos népi kultúra használóit és működtetőit is befolyásolták. Önmaguk „árnyékán” nyilván e népi mesemondók sem tudnak átlépni, de erre többnyire nem is inspirálja, készíti már őket előrehaladott életkoruk és a megváltozott társadalmi közeg. S az a tény, hogy a rurális hagyományok organikus továbbörökítésében a kollektivizálás következtében, a tradicionális faluközösségek felbomlásával és a tömegkultúra gyors elterjedésével éles törés és generációközi hiátus következett be, alapjaiban gátolta meg, hogy e kora újkortól a 20. század közepéig jól adatolhatóan működő lokális kulturális közeg megújulhasson vagy újratermelődhessen.

sen. Vagy ha mégis, immár városi környezetben, folklorizmus formájában – mint azt a táncházmozgalom, egyes tárgyalkotó kismesterségek vagy éppen a revival mesemondók megjelenése mutatja. A hagyományos, paraszti mesemondók kora azonban lejárt, mint akárcsak a tündéréké J. R. R. Tolkien mitikus meseregényében (*A Gyűrűk Ura*). A régmúlt századokban Tündérországnak is mondott Erdély népi mesemondóiról lényegében ugyanez mondható el: ők már valójában a velünk élő múlt képviselői és megtestesítői, olyan kortárs folklórhősök, akik a keleti magyar nyelvterület egészét behálózó intenzív és szisztematikus néprajzi gyűjtések révén váltak ismertté, és kerültek úgymond búvópatakként a felszínre. Jelenlegi ismereteink és a több évtizedes folklórgyűjtői tapasztalat szerint hozzájuk hasonló kaliberű népi mesemondók felbukkanására már vajmi kevés az esély. Egy okkal több hát, hogy személyüket és hagyatékukat még az eddigieknél is jobban megbecsüljük.

*Avartánc, 2023, Szentendre
(domborított, hegesztett vaslemez)*

„NA, MONDJÁL, ANNUSKA, EGY MESÉT!”

– *Tekei Erika beszélgetése Hideg Anna,*

Népművészet Mestere-díjas mesemondóval –

Hideg Anna népdalénekest és mesemondót 2007-ben ismertem meg. A kapuban várt Ördöngösfüzesen, a házuk előtt. Káli Király Istvánnal, a marosvásárhelyi Mentor Könyvkiadó igazgatójával látogattunk el hozzá, én akkor a kiadó néprajzi köteteinek és gyermekkönyveinek szerkesztője voltam. Akkoriban készült az első ördöngösfüzesi népmesegyűjtemény, melynek címe: Tetübőr belezna, alcíme: Ördöngösfüzesi népmesék és egyéb történetek lett. A meséket Magyar Zoltán folklorista, akkor a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének munkatársa gyűjtötte, a népmesegyűjteményhez bevezető tanulmányt írt, és jegyzetapparátust állított össze. Abban a kötetben jelentek meg először Hideg Annától gyűjtött mesék, ám nem a teljes meserepertoárja és nem csak általa mondott mesék. Három ördöngösfüzesi mesemondó: Hideg Anna, Kisláposi András és Daruka Ilona 95 folklórszövegét tartalmazta, a meséken kívül adomákat és igaz történeteket is. Ám a készülő kötet képmelléklete még hiányos volt, a borítótervhez is szükség volt fotókra. Magyar Zoltán kérésére elmentünk fényképeket készíteni a könyvhöz, és megismerkedni Hideg Annával, meghívni őt a tervezett könyvbemutatókra. A Mentor Kiadó 2008-ban ünnepelte a 15. születésnapját, és nagyszabású rendezvényekkel is készült az évfordulóra. 2008. február 22-én Kolozsváron, a Kriza János Néprajzi Társaság székházában, február 23-án Marosvásárhelyen, a Kultúrpalota nagytermében mutattuk be a kiadó legújabb néprajzi kiadványait, és hívtuk meg a néprajztudomány és a népművészet „mestereit”. Az egyik kötet a Tetübőr belezna és az egyik meghívott Hideg Anna volt.

Hideg Annának a könyv megjelenése után további mesék jutottak eszébe, nekem is elmondott párat, és így Magyar Zoltán mesegyűjteményéből és a saját gyűjtéséből válogattam egy kötetre valót, de ez már gyerekek számára készült, átdolgozott, illusztrált kiadás lett. 2009-ben jelent meg, szintén a Mentor Könyvkiadó gondozásában, Ördöngösfüzesi népmesék. Hideg Anna meséiből címmel, s az illusztrációkat Căbuz Andrea készítette. A kötethez rádióstúdióban hangzó melléklet is készült, így a meséket nemcsak olvasni lehetett, hanem meghallgatni is Hideg Anna gyönyörű

tájn nyelven szóló előadásában. A gyerekeknek szóló könyvvel és Anna nénivel gyermekeknek szóló programokat szerveztünk több településen, erdélyi városokban, és Ördöngösfüzesen is. Iskolákban voltunk, mesemondó versenyeken zsűriztünk együtt, és meséltünk sokat, sok helyen, óvodások és iskolások élhették át az előszavas mesemondás varázsát.

Magyar Zoltán 2005-ben kezdte el gyűjteni Hideg Anna meséit, de ő elsősorban mondakutatóként látogatott el Ördöngösfüzesre, ahogy más mezőszéki és erdélyi falvakba is. A mesegyűjteményben nincsenek benne a mesemondóktól feljegyzett mondaszövegek, hanem később, más könyveiben jelentek meg, pl. 2011-ben az Erdélyi népmondák vagy 2012-ben a Mezőszéki népmondák című kötetekben. Hideg Anna történetmondó repertoárjának rögzítését Magyar Zoltán tovább folytatta, és 2023-ban jelent meg a budapesti Balassi Kiadó gondozásában, a Magyar Népköltészet Tára sorozat XXII. köteteként a Hideg Anna meséi című egyéniség-monográfia, amelybe tulajdonképpen 2005 és 2022 között gyűjtött mesék, mondák, adomák, viccek, igaz történetek kerültek be, valamint Anna néni élettörténete.

A Tekergő Meseösvény Egyesület szervezett könyvbemutatót és meseestet Kolozsváron 2024. január 26-án, s együttműködő partnerei a Világszárnya Magyar Népmesemondó Szövetség és a Heltai FolkCenter voltak. A Magyar Zoltánnal és Hideg Annával való közös munkánk miatt lehettem, a szervezők felkérésére, a rendezvény moderátora, folkloristaként és könyvszerkesztőként beszélgethettem Magyar Zoltánnal és Hideg Annával népmesekönyvről, mesegyűjtésről és mesemondásról. 2024. február 24-én Budapesten, a Hagyományok Házában került sor újabb könyvbemutatóra, ahol az Erdélyi Hagyományok Háza Alapítvány munkatársaként voltam Hideg Anna kísérelője, mutathattam be a könyvet, és beszélgethettem Magyar Zoltánnal és Anna nénivel.

2024. február 3-án újra meglátogattam Hideg Annát otthon, Ördöngösfüzesen. A kapuban várt most is, mint első találkozásunk alkalmával. A fiával és a menyével együtt nagy szeretettel és finom vacsorával fogadtak. Ezt követően került sor az alábbi, késő éjszakába nyúló beszélgetésre, melyet másnap is folytattunk.

Hideg Anna és Tekei Erika Ördöngösfüzesen (2024. február 3.)

– A csíkszeredai Székelyföld folyóirat részéről felkérték, hogy interjút készítsék a mesemondó Hideg Anna nénivel. Újabb könyvbemutatóra is készülünk. Ha most nagy közönség előtt beszélgetnénk, és be kellene mutatkozzon, mit mondana el magáról szívesen? Ki is Hideg Anna?

– Hideg Anna vagyok, születtem Ördöngösfüzesen, itt élek mai napig is. Születtem 1936. július 30-án. Itt, Ördöngösfüzesen lakom mai napig is, fiammal és menyemmel. Egyetlen fiam van, egyetlen gyerek volt. Unokám van kettő, Csaba meg Gyöngyi. Már családjuk van nekik is, három dédunokám van, három fiú dédunoka, Csabának két fia, Gyöngyinek egy fia. Itt élek Füzesen, gyakran jönnek, meglátogatnak. Az unokákra még vigyázunk, mikor munkába vannak, s nem vihetik óvodába, iskolába. Előfordul egy-egy hülés, egy kis betegség, de már a Csabáé nagyok, azokra nem nagyon kell vigyázni, maradnak már magukra is, Szamosújváron laknak. De Bencére, a Gyöngyi kicsi fiára vigyázunk mi. Még a másik mamája, vigyázik ő is rája. Falusi életmódban éltem. Fiatalan férjhez mentem, tizenhét éves még nem voltam. Elszöktem a férjemmel a szüleim akarata nélkül. Apám nagyon tiltott,

hogy ne menjek olyan legény után, aki nem volt még katona, mer akkor három évet csináltak katonaságot. Én megszegtem az akaratát, a parancsot, elszöktem a férjemmel, s itt, ebbe a telekbe, ebbe a házba élek 1953 óta. Hatvanhárom évi házasságot éltem a férjemmel. Nagyon szép legény volt, s félttem, hogy amikor hazajön a katonaságból, már más lányt fog kapni magának. Esetleg ő is félt, hogy ő ameddig három évig katona, én is kapok más fiút, és férjhez megyek, s akkor elhatároztuk, s elszöktünk. Hatvanhárom évi házasságot éltünk együtt. Jól éltünk, szépen egyeztünk, egy fiúgyerekünk született, a Bandi, Hideg András, mai napig is vele lakom, s a menyemmel, amint mondtam.

Olyan fiatal leányka koromba Kallós Zoltánnak volt két nagynénje a faluba, akik Buzából származtak, s mindig szokott jönni hozzájuk Füzesre. Lent, a falu végén laktunk, és ő mindig hallott engemet, olyan leányka voltam, én mindig énekeltem, ha valamit dolgoztam kint az udvaron. Felfedezte, hogy mennyire tudok énekelni, s akkor jött Kolozsvárról zenetanárnővel. Szenik Ilonával jött, zenetanár, néprajzkutatóval, meg Jagamas János kutatóval. Mondták, hogy menjek tovább, hogy képezzék a hangomat. Aztán a szüleim nem engedtek, mer akkor nem volt pénzlehetőség, hogy én egyetemekre meg főiskolákra menjek. Régen nem úgy volt. Nem voltak gyárok, hogy legyen fizetésük az embereknek, vagy nyugdíjuk legyen az idősebb embereknek. Nem volt ilyesmi. A szüleim abból pénzezték egy év alatt, hogy tartottak egy-egy állatot, egy-egy bikát hizlaltak meg, és azt eladták, meg kövér disznót, vitték Szamosújvárra a piacra szekeren, hogy eladják a városi embereknek. Akkor egy-egy szekér gabonát, búzát, kukoricát, napraforgót, ilyesmit is vittek, hogy a városi asszonyoknak hogyha volt tyúkjok vagy valami. Abból pénzezték, s az a pénz elég kellett legyen egy éven át. Kellott egy cukorra, egy petróleumra, régen petróleum volt, nem villany. Háború idején, Isten ments, még petróleum se volt. Emlékszem, a fonóba mentem az öregasszonyokkal, meg édesanyám vitt oda az öregasszonyok közé, meg fiatalasszonyok is voltak. Nem volt petróleum, mécses mellett fontak, meg gyertya mellett az asszonyok. Ott hallottam a sok meséket, az énekeket, amiket én annyira megjegyeztem, mer nagyon szerettem. Mai napig is ezt szeretem, ezek nagyon éltetnek engemet. Mindig szerettem a sok énekeket, 581 énekem van az énekeskönyvbe, s még azóta még jutottak eszembe énekek. Akkor a meséket is nagyon szerettem hallgatni az öregektől. Akkor mondták a

hiedelmeket, régen hittek a babonákba, a varázslatokba. Én azokat is nagyon szerettem hallgatni. Édesanyám mindig azt mondta, hogy: „Többet nem viszlek, mer osztán félsz, nem tudsz aludni!” Mer osztán álmodtam éjszaka, amiket hallottam, riadtam fel. A fonóba, a tollufosztóba meséltek ilyeneket.

– *Hány éves korában ment Anna néni a fonóba és a tollfosztóba? Mert mondta, hogy olyan történeteket is hallott gyerekként, amelyekről megijedt. Gyerekek mikor hallhattak ilyen meséket? Hány éves volt akkor Anna néni?*

– Hát, már voltam azért olyan nyolc-kilenc éves.

– *Akkor ment az édesanyjával a fonóba?*

– Igen, de nem nagyon akart vinni édesanyám, mert tudta, hogy ott mindenfélét beszélgetnek, és én sírtam.

– *Ott gyerekek is voltak, más gyerekek is? Szomszéd gyerekek, rokon gyerekek?*

– Nem voltak. Engem vitt édesanyám, a szomszédba szokott lenni ilyen fonó meg tollufosztás, s akkor odavitt. Nem, nem voltak ott más gyerekek. Hanem a Nemes utcába, mikor kiültek az öregasszonyok, s meséltek, megvan róla a fénykép, ott már van két barátnőm is. Ott is mondtak ilyen királyos meséket. De fonóba meg tollufosztóba hiedelemmeséket mondtak, azért tudok annyi hiedelemmeséket. Ott csak felnőttek voltak. De én mint gyerek futottam anyám után, sírtam, s akkor kénytelen volt, hogy bevigyen a fonóba meg a tollufosztóba. Lett volna, kire hagyjan, de én szemtelen kislány voltam. Sírtam, hogy vigyen engem is oda, hogy hallgathassam, hogy mit beszélnek ott a nagyok s az öregek.

– *És ott csak hiedelmeket mondtak?*

– Há nem, mer ezeket a királyos meséket is. Még mondtak egy-egy hiedelmet, egy-egy vicces mesét is.

– *Ott csak nők voltak?*

– Ott csak nők voltak, a fonóba. De történt úgy is, hogy jöttek a maszkurások farsangkor. Ők bemaszkurázták magukat, hogy ne ismer-

jük meg. Nem lehetett megismerni őket. De volt úgy is, hogy volt aztán már, nagyobb lánykoromba volt leányfonó, és ott lányok voltunk.

– *Ott is mondtak mesét, a lányok is?*

– Ott inkább énekeltünk, de egy-egy viccet még mondtak. Oda is szoktak jönni a legények, maszkurások. S akkor bejöttek. Volt olyan fiú, hogy szeretett volna vaj egy lányt, s a lány nem szerette. Kikapta az orsót a kezéből, s kivitte. S akkor a lány kénytelen volt, hogy nem volt, mire fonjan, mert mindenki éjjélre le kellett vigezze a guzsalyáról a guzsalycepüt vagy kendert, ami volt a guzsalyára kötve, mer kenderfonalat fontunk. S akkor, akinek ellopták az orsalyát, kénytelen volt az, menjen ki, hogy vegye vissza az orsót, hogy folytathassa a fonást, mer éjjél után mindenkinek el kellett végeznie. S akkor nem adta vissza az orsót, csak ha engedi, hogy megcsókolja. Csókkal válthatta vissza az orsót. S akkor visszajött, s folytatta tovább a fonást. Éjjél utánra le kellett végezze mindenki a guzsalyáról a csepüt vagy kendert, vagy ami volt. Mer volt a kender, az a szép szálas. Akko volt a csepü, amit a tilónál eltiloltunk. Az olyan apró volt. S akkor utána aztán a házinéni egy asztalazást csinált. Főzték a kukoricát meg, cukorral. Sütették a lepényeket, sütökemencébe, káposztalapon. Káposztáslepént, túróslepént, almáslepént, szilvaízes lepént, s azt tördelték, vágták fel, azt is ettünk. Meg ott főtt kukoricát, azt szoktak adni a fonóba meg a tollufosztókba. Tollufosztóba is voltak asszonyok is, leányok is. Oda is mentek a legények, csináltak egy-egy viccet. Történt úgy, hogy megnyitották az ajtót, s az asztal rakva volt tollal, s bedobtak egy galambot. S akkor az egisz toll elrepült az asztról. Erre osztán a háziasszony haragudatt. Meg olyasmit is csináltak, hogy a kocslyukon egy nagy nádat, nádszálat, amivel fedték régen a házakat, avval kintről befűjtak, a tornácból. A kocslyukon beengedték, s a nádból is szétszóródott az a levegő, szétszórta a pelyheket. Na, erre haragudott kicsit a háziasszony, de hát ilyen régi szokások voltak.

– *Mikor mondott Anna néni mesét először? Gyerekkorában mondott a többi gyereknek mesét, amit az öregektől hallott?*

– Mondtam, mondtam, s tanítottam gyerekjátékokra, kárézésra, még most is tudom.

- *A barátnőit tanította?*
- A barátnőimet. Én többet tudtam, mer ők nem jártak fonókba meg tollufosztóba.
- *Mondott a barátnőinek mesét is?*
- Meséltem nekik is.
- *Királyos mesét meg ilyen hiedelmeket is?*
- Igen, igen. Ők nemigen tudtak. Az egyik lánybarátnőm, na az is tudott egy mesét. Azt, hogy *Az aranyhárga szökőkút, a beszélő madár s az éneklő fa*. Na, ő is mondta azt a mesét. Én azt tőle megjegyeztem, neki a nagyanyja mesélte azt a mesét. Nagyon szép az a mese. Ő is, ahogy hallotta a nagyanyjától.
- *Hogy hívták ezt a barátnőjét?*
- Ilona, Láposi Ilona. A nagyanyja Julika néni volt.
- *Mikor a kislány mondta ezt a mesét, akkor Anna néni milyen mesét mondott nekik, a többieknek? Milyen meséket mondott? Emlékszik erre?*
- A gyermekeknek?
- *Igen, hogy milyen meséket jegyzett meg úgy először, kicsi korában?*
- Hát, ezt a *Tuti, te, ne tölj, te!* – ezt is mondtam nekik. És akkor még melyikeket mondtam? A *Holdvilág, Napvilág*... már nem olyan jól emlékszem, hogy miket mondtam én nekik. Inkább énekeltem nekik, de meséket is mondtam. S gyerekjátékokat, azoknak is mind volt énekjük, énekelve játszottam velük.
- *És amikor édesanya lett, akkor a fiának mondott mesét?*
- Mondtam a fiamnak, Bandinak is, de többet mondtam Gyöngyi unokámnak. Bandi az énekeket szerette.
- *Ő nem szeretett meséket hallgatni?*
- Hát, szerette a történeteket, de nem annyira. Ő inkább az énekeket szereti mostanában is. De a vicces meséimet is szereti, mert kacagja, mikor mondom: *A rámába meg Leégett a, leégett a cserépraktár*. Azokat úgy kacagja.

- Gyöngyikének, az unokájának melyik meséket mondta Anna néni?
- Há ilyen királyos meséket mondtam Gyöngyikének.
- Anna néni melyiket szereti a legjobban a meséi közül?
- Hát, én igazán nem tudom megmondani. Én is szeretem ezt *Az aranyhárom szökőkút, beszélő madár, éneklő fa*, mert még ettől a barát-nőmtől, egybélimtől tanultam. Ő is a nagyanyjától, attól a Julika nénitől hallotta. [...] *A három tölgyfát is szeretem, a Melyik ér többet?* – azt is szeretem. Több van nekem, amit szeretek. *A szegény legény álma* is szép. *A szegény asszony kakasa*, az gyermekes mese, de jó mese. *A Hétszépességű királykisasszony*, az is jó. Hát azt se tudom, hogy melyiket választanám! *Nagymegehető és testvérei*, az is jó mese. *Tündér Ilona* is szép mese. Na hát, nem tudom, hogy melyiket választanám, komolyan!
- *Melyik tetszik a legjobban Anna néninek? Melyik a kedvence?*
- Vicces mese vagy királyos mese?
- *A királyosok közül is, a viccesek közül is mondhat. Ha most kellene választani egyet, akkor melyiket választaná? Ha most kéne elmondani egyet.*
- *A Tetűbőr beleznát választanám.*
- *Miért?*
- Mer az nagyon ismeretlen mese.
- *Most már nagyon sokan hallották Anna nénitől, nagyon sokan megismerték. Azt hiszem, Anna néninek az lett a legismertebb meséje.*
- Most már el van terjedve erősen.
- *Melyiket mondja még szívesen?*
- Hát, amelyiken még kacagnak. *A Kaskötő Sáska Pált* is.
- *Szereti, ha kacagnak is az emberek, mikor mesél?*
- Hát persze! Akkor van, *Mikor Jézus Krisztus a földön járt*, az ilyen példázat, az is nagyon szép mese.
- *Melyik meséhez köti valami nagyon szép emlék, amire nagyon jól emlékszik, hogy kitől hallotta, mikor hallotta?*

- Mikor a barátnőmtől hallottam ezt *Az aranyárga szökőkút, beszélő madár, éneklő fa* mesét. S akkor mentem hozzájuk. Ő túl lakott a patakon, van a Füzesi patak, s azon túl lakott. Pallón mentünk át, egy nagy vastag fából volt csinálva, volt karja. Én mindig álltam a végén, és kiáltottam: „Julika néni, jöjjön, vigyen átál!” – a nagyanyjának, mer az anyja szógált valahol, egy állomásfőnöknél Szamosújvárt, az anyja nem volt otthon. S akkor jött a nagyanyja, s fogta a kezemet, hogy átalvitt azon az ilyen széles fán, ni, kellett átalmenni a nagy patakon keresztül. S akko mentem oda, s én is hallattam a nagyanyjától, nem csak ő. De sokszor nem tudtam mán olyan jól, hogy: „Hogy is csak mondta, nagyanyád?” – s akko mondta a barátnőm, ő mán csak jobban tudta, többet hallotta a nagyanyjától. [...] Aszonta Kallós, miko ezt a mesét meséltem Válaszútan, hogy ez perzsa mese.

- *Óvodába és iskolába is járt. Ott is hallott, tanult meséket?*

- Szerettem az iskolába járni. Nagyon szerettem az óvodába is. Olyan gyermek voltam, hogy nagyon szerettem a műveltséget, hogy tudjak, hogy tanuljak, hogy legyek, mikor megnöveks, legyen belőlem, ki tudja, mi! Annyira bántott, egész életembe üldözött az a vágy, az a nyomás vót rajtam, hogy mér nem mentem, hogy végezzek egy iskolát, egyetemmet. De a szülők, ha nem engedtek, hát nem tudtam menni. Nem volt, ki fizessen értem egyetemeket meg főiskolákat, régen nem úgy volt.

- *S az óvó néni is mondott mesét az óvodában?*

- Az óvó néni is mondott meséket, ilyen királyos meséket. *Jancsi–Juliska*, a *Hőfehérke*, a *Hamupipőke*. Ezeket a meséket óvodába hallottam.

- *A gyerekek is mondtak mesét az óvodában?*

- Nem, nem!

- *Nem? Csak az óvó néni mondott?*

- Nem volt mindenki olyan, hogy annyira odalegyen, hogy megtanulja. Én mindig azt akartam, hogy tanuljam meg, hogy én legyek a legokosabb, én legyek jó tanuló, én legyek első tanuló, mindig ez ösztönölt engemet.

- *Hányan voltak az óvodában? Hány gyerek volt akkor?*

– Hát, nem volt olyan sok magyar gyerek, de azért volt vagy harminc fele, volt a faluban. Ma már van három gyerek az óvodában, vagy négy-öt! Viszik be Szamosújvárra őket.

– *Mikor és ki fedezte fel Anna nénit mesemondóként?*

– Kallós Zoltán hívott meg énekelni, évente háromszor-négyszer Válaszútra. S akkor hívott meg, hogy meséket meg történeteket mondjak a pedagógusnőknek, akik jöttek oda eszmecserére, Válaszútra. Kallós Zoltán küldte ide hozzám Magyar Zoltánt is, mer tudta, hogy én tudok mesélni is, mer mondtam neki a *Tetűbőr belezna* mesét.

– *Azt mikor mondta el Kallós Zoltánnak? Mikor hallotta ő először Anna nénit mesélni? Még fiatalkorában vagy később?*

– Később hallotta a meséimet, amikor már, lehet férjhez voltam menve, mikor mondtam neki, hogy a meséket is szeretem. S akkor mondta, hogy: „Na, mondjál, Annuska, egy mesét!” – s akkor mondtam a *Tetűbőr beleznát*. S akkor mondtam, hogy még több meséket is tudok. Sok hiedelmet is mondtam én nekije.

– *Akkor a Tetűbőr belezna volt az első mese, amit neki elmondott?*

– Az neki nagyon tetszett. Aszonta, hogy ő azt még soha senkitől nem hallotta. S én azt mondtam: „Jaj, Zoli!” – mondtam, mer én magáztam őtet. „Ne mondjan ilyet! Há én maga mellett semmi vagyok” – mondtam. „Hogy nem hallotta maga ezt?” Akkor még egy kántálást, azt is mondta, hogy nem hallotta senkitől, csak tőlem, hogy *Szűz Mária, sárga hajú, erre járt egy síró leány. Kérdi tőle ő szent fiát, hogy nem látta, nem találta...* Nagyon szép ez a kánta. Nem is tudja senki a faluba eztet. Ági nénitől hallottam, az öregasszonytól. Senki nem tudja ezt a faluba.

– *Lehet, hogy hallották, csak elfelejtették, akik még hallhatták régen.*

– Hát nem hallhatták eztet, mer Ági néni már öregasszony volt, nem járt sehova. Már megszűntek a fonók, hogy járjon fonóba meg tollufosztóba.

– *Mikor szűntek meg a fonók?*

– Há már rég megszűntek azok. Fiatal menyecske voltam, még hogy jártam fonóba, tollufosztóba, osztán azután már megszűntek. Mikor má

a fiam született, má nem voltak. '53 felé má nem voltak olyasmik. Régen még a szilvaízfőzés is volt, hogy a szilvaízet nagy üstbe főztük, nagy lyukat csináltunk, s katlant alól, ott fákkal nagy tüzetet csináltak, hogy főjen, kevertük az üstet, hogy ne ragadjon oda a szilvaíz, ne égjen oda. Aztán ott is a szenen süítettük a krumplit, a döblöcet. Oda is szoktak jönni a legények, akinek volt szeretője, jött, hogy segített keverni, mer egész éjjel kellett, nem vehettük le, ameddig ki nem főtt, hogy kemény legyen, hogy a kanálról ne essen le, olyan kemény kellett legyen a szilvaíz. S akkor nagy cserepfazékba tettük, fel a hijuba. Egész nyáron olyan volt, mint a szappan, olyan kemény kellett legyen a szilvaíz. S akko abból vágtunk egy-egy darabot, s hogy tudjuk kenni, tettük egy tálikába vagy tángyérba, s egy kicsi vizet rá, s főztük, melegítettük fel a kemencén, hogy lehessen kenni azt a vastag, kemény szilvaízet, úgy megszáradt abban a melegben, hát a hijuban nagy meleg volt. Pince se volt mindenkinek régen. A krumplit, almát, akinek nem volt pince a háza alatt, verembe tették. Nagy gödret ástak a kertbe, s azt betakarták szénával-szalmával, tettek fedőt reá deszkából, fákból, s reá a földet, de egy kicsi lyukat hagytak, ahol le lehetett nyúlni, félrenyomni a szénát-szalmát, s lehetett kivenni krumplit meg almát, s akkor visszacsinálni, hogy ne fagyjan meg.

Régen nagy telek voltak. Emlékszem, hogy az ablakunk a Nemes utcába csak egy rendből volt, s én mint leányka, én már olyan értelmes voltam, hogy feszt írtam az ablakra, a jégre a palavesszőmmel. Régen nem ceruzánk volt az iskolában, hanem palatábla s palavessző. Még erről is van nekem egy énekem, hogy: *Eltörött a palavesszőm, jaj, de nagyon sírtam...* S a palavesszőmmel a jegen, az ablakon mindig rajzoltam s írtam. Írtam verseket vagy kántákat. Olyan nagy telek voltak régen, hogy az ablakon lehetett írni. Aszontuk, hogy lehetne szánkázni az ablakon. S oda írtam, már annyira vágytam én a tudományra, engem azok érdekeltek. A mezei munkát is tudtam, mer a szüleim földművesek voltak, megtanítottak aratni, kapálni. Nagyon jól tudtam aratni, kapálni, szénagyűjteni, gereblyélni, boglyán állani, mindenfélét. Szerettem a mezei munkát is, de mindig az uraság, a tudomány, a művelt emberekkel szerettem beszélgetni. Mindig a tanító nénikhez vagy a tanító bácsihoz mentem valamér, úgy szerettem, hogy tudjak, tudni szerettem mindig.

– *Olvasni is szeretett Anna néni iskolás korában?*

– Nagyon szerettem, nagyon szerettem olvasni. Még fiatalasszony koromba is mind ezeket a regénykönyveket, az *Egri csillagok* meg ezeket, *Az arany ember*, ezeket mind kiolvastam, *Fekete gyémántok*, ezeket, *A lőcsei fehér asszony*, Jókai-könyvek voltak ezek, a Jókai-könyveket nagyon szerettem.

– *Ezek a könyvek megvoltak otthon? Vagy honnan olvasta őket Anna néni?*

– Azokat honnan olvastam? Vettem ki a könyvtárból. Nekem nem voltak. Jártam be Szamosújvárra, mentem a piacra. Fiatalasszony koromba, ameddig az uram katona volt, feszt ezeket a könyveket olvastam. Nagyon szerettem.

– *És amikor iskolába járt, mikor kislány volt, akkor is volt könyvtár az iskolában? Lehetett olvasni, könyvekhez hozzájutni?*

– Nem volt, nem volt könyvtár. Esetleg mentem, s kértem a tanító nénitől könyvet, hogy olvashassak, s a tanító bácsitól, akik tanítottak, mer már nagyobb osztályos koromba többen tanítottak. De gyerek kicsi koromba emlékszem, Hargitay Éva volt, aki első osztályos koromba tanított. Én már jöttem hozzá, hogy adjan nekem könyvet, hogy olvassak. S akkor jöttem hozzá, mer jött egy ünnepély, s jelentkeztem, hogy adjon nekem verset, hogy szavaljak. Akkor azután már, másod-harmad osztályos voltam, akkor már kértem a tanító nénit, hogy szeretnék szerepelni, hogy legyek királyné. Mindig királyné szerepeim voltak. Gyermekkoromba voltak a mesejátékok. Szerepeltem már gyermekkoromban. Utoljára már nagy voltam, nyolcadik osztályos, *Ludas Matyit* szerepeltük, abba Julis voltam, Ludas Matyinak a szeretője. S akkor még melyiket is szerepeltük? Királyné voltam, a burkus királynak voltam a felesége, de a címre már nem emlékszem, hogy mi volt a mesének. Volt korona a fejemen, s nagy köpenyem, csillagok rajta. Gyerekkoromban erősen szerettem szerepelni is meg énekelni. Kértem a verseket. Más gyerekek sírtak, ha adtak nekik verset, hogy szavaljanak az ünnepélyeken vagy vizsgákon.

– *És akkor könyvet is adtak így hazahozni a tanító nénik?*

– Igen, kiolvastam, s akkor vittem vissza majd. Mikor kijöttem az iskolából, hát kellett több idő, hogy kiolvassak egy könyvet.

– *Emlékszik ilyen könyvre, amit kisiskolás korában olvasott?*

– Hát meséskönyveket is olvastam, meg énekkönyveket. És történetkönyveket is olvastam. A *Kinizsi Pál* történetet a könyvből nagyon szerettem. Akkor olvastam a *Zéta várát*. Akkor olvastam *Dióbél királyfit*, ilyen gyerekes mesék voltak benne. Akkor *Jancsi és Juliska*, akkor *Cerceluska*, hogy átváltozott őzikévé, meg ilyen gyerekmeséket. Akkor *Az aranypatkós csizma*, *Ruzsa Sándor*, ilyen történetek, ilyenek voltak a könyvbe. S voltak verses füzetek is, azokat is kértem. Régen volt vallásóra az iskolába. Jött a pap, mikor volt az ő órája, tanított bibliai történeteket és zsoltárait. Az egész zsoltáros könyvből tudom az énekeket. A *Bibliát* is olvastam. A templomba is szavaltam, s a templomba fenn az orgona mellett énekeltem egyedül, olyan bátor voltam, szopránt énekeltem. De ekkor má nagy leány voltam, mindjár férjhez mentem. Fiatal menyecske koromba is énekeltem fent a karba, énekeltem a szopránt, és volt segédpap, aki prédikált, s ő feljött a karzatba, ő énekelte a tenort, s én a szopránt. Nagy Jánosnak hívták a papot, akivel énekeltem én. Olyan magos volt a hangom, hogy a szopránt tudtam énekelni. Az énekkarokba is, mikor már nagyobb iskolás voltam, voltak énekkarok, osztán mind engem tettek szólistának. Akko fiatal menyecske koromba, kommonizmusba, akkor is volt egy énekkar a faluba, ilyen falusi, mezőségi énekek, de románul. De én szabad volt énekeljek magyarul is kettőt, mer osztán bevittek Szamosújvárra, sok menyecske volt, és kijött egy bizottság Szamosújvártól, a rajontól, s engem találtak legjobb énekesnek. Mindegyiket kipróbálták, s én voltam a legjobb. Akkor díjat nyertem Szamosújváron, s akkor felvittek a kolozsvári egyetem kultúrházába, fent a főtéren. Ott őket levágták, az énekkart, s engemet egyedül, mint szoliszta felvittek oda, s ott énekeltem románul. De engem nem engedtek mikrofonba énekelni, olyan erős volt a hangom, csak úgy, szabadba énekeltem. Ott egy nagy verseny volt, az egész judetból, a falukból jöttek ilyen énekes asszonyok, mint én. Más is tudatt énekelni, nem csak én.

– *Ez a Cântarea României volt akkor?*

– Igen, a Cântarea României volt. Románul énekeltem. Most is tudom, melyik doinát énekeltem, s egy ropogósat utána.

– *Mesét is mondott románul Anna néni?*

– Nem, románul nem.

– *Nem is hallott románul mesét?*

– Nem hallottam románul meséket, csak énekeket.

– *Románul is tanultak az iskolában?*

– Tanultam már románul is, igen. Negyedik osztálytól már tanultam románul. Perfekt tudok írni, olvasni románul, de beszélni nem annyira. Tudtam a nyelvtant, mint a *Miatyánk*ot, románul. Még most is tudok valamit belőle, mert minden nap van itt a tévébe egy olyan szerencsejáték románul, hogy ki kell fejteni a szavakat, és én már tudok beleszólni.

– *Mondta Anna néni, hogy a fonóban asszonyok voltak, meg lányok, fiatal nők, gyerekek nem. Olyan hely is volt, ahol férfiak meséltek férfiaknak?*

– Nem volt olyan, nem tudok olyat.

– *Vagy nem hallott ilyet, mert kislány ott nem lehetett, amikor férfiak mesélhettek, csak így családban, hogy a nagytatája mesélt.*

– Illetlen dolgot hallottam, mert a szomszédból jött be egy-egy ember beszélgetni a szüleimhez. S akkor mondták, hogy a háborúba így volt, ez ezt mondta, az azt mondta, aki jött haza a háborúból, hogy a fakérgeket ették meg, akkora káposzta volt, hogy egy regementet eltartott volna, akkora volt egy fej káposzta, mint egy hordó, s ilyeneket hallottam az emberektől, akik jöttek beszélgetni. Régen jöttek, ültek össze az emberek. Ők is jöttek, szivaraztak este, hogy füst volt az egész házba, s mégis én még élek most is, annyi füstöt szívtam.

– *Akkor nemcsak az asszonyok ültek össze a Nemes utcában, ahol lakott, hanem a férfiak is.*

– Ez már télen volt, esténként. Férfiak olyankor ültek össze diskurálni.

– Ott is lehettek gyerekek, amikor ilyeneket meséltek?

– Há nem, ez családba történt, miko jöttek emberek. Nagypámtól is inkább történeteket hallottam. De mesét is mondott, már azt se tudom, melyiket mondta nagypám. Inkább történeteket, *Kőműves Kelement* s ilyeneket mesélt. Meg volt a legrégebbi meséje, *A varázsló*. Hogy milyen volt egy fiú, hogy elvitte a varázsló, s annyit kopogtatta a fejit, mer olyan buta volt, hogy az apja otthagya az erdön. Na, ilyeneket mondott nagypám, hogy otthagya az erdőben a fiút az apja, s arra járt egy ember, s aszonta, hogy mér sír. A fiú sírt, hogy elmaradt az erdőbe, s aszonta neki, hogy elviszi, mer olyan buta, hogy mind ki tudja, miket művel, de nagypám mondta, hogy olyan buta volt, hogy mondta az apja, menjen s adjon a disznóknak, tartsa jól őket, s az úgy eldöngette a fával őket, hogy mind megdöglettek. Akkor a lisztet elszórta az udvaron, hogy legyen egyenes az udvar. Olyan buta gyermek volt, hogy az apja elvitte az erdőre, s otthagya. S akkor a varázsló azt mondta, hogy adja oda neki, mer elviszi ő s megtanítja. Na ilyen példázatokot, na ezt a nagypámtól hallottam. Akkor a *Piroska s a farkast* is nagypámtól hallottam. Piroska ment a nagyanyjához a kosárákával, vitt enni, s akkor én úgy képzeltem el magamba mint gyermek, úgy mondta nagypám: „Na, te is, mikor mámika beteg lesz, úgy fogsz jönni.” Mer én laktam a Nemes utcába, s ők fent, a Felszegen, hogy kellett menjek, ahol nem is voltak házak hozzája. Megvan a kicsi öreg ház. Na ezt is a nagypámtól hallottam. Akkor én elképzeltem, mintha én volnék a Piroska, s viszek mámikának, hogy egyék, kicsi kosárába. Úgy képzeltem én el magamat gyermekkoromba.

– Amikor megszűntek a fonók és a tollfosztók, akkor helyette mit csináltak esténként az emberek? Milyen szórakozási lehetőségek voltak?

– Akkor nemsokára bejött a difuzor, már minden háznál volt difuzor. Román énekek, román beszélgetések, román közigazgatás lett már. Ahogy leszerelt az uram, '55-be már volt a difuzor, igen. Gyermekkoromba rádiót se lehetett látni. Egy rádió volt a faluba, a férjemnek a nagypjának, mer az gazdagabb ember volt, anyósomnak az apja, Barabás István. Nagyon szépen tudott énekelni. Tőle is tanultam énekeket, és neki volt csak egyedül a faluba rádiója, s mindig anyámnak mondtam, hogy vigyen oda, hogy hallgassam a rádiót, hogy mit

beszélnek a rádióba. Akkor a rádióba hallottam Karády Katalint énekelni, akkor Jávor Pált, akkor Tolnai Klárát. Úgyhogy azokból is tanultam én énekeket. Nagyon szerettem az énekeket.

– *Mesét hallott a rádióban?*

– Nem emlékszem ilyesmire. De azért meséltek, de nem tudom, mit. Volt, amikor a gyerekeknek mondtak egy-egy mesét, az igaz, de nem tudom, hogy melyik mesét. Már egy-egy mesét mondtak a rádióban is, igen. Aztán utána bejöttek a televíziók.

– *A difuzor az milyen volt, hogy nézett ki, hogy működött?*

– Egy kis dobozka, s a falra kellett tenni. Annak volt egy gombja, s azt megfacsartuk, vittük a kolozsvári posztra. Ott még egy-egy magyar délután is volt, szombat délután, vasárnap délután. Egy kicsi készülék volt a difuzor, mint egy doboz, barna volt, és semmi nem látszott a hátulján, csak egy kerek gomb volt rajta, s azzal lehetett szabályozni, hogy Kolozsvárra menjünk, vagy Bukarestbe, de Magyarországra nem lehetett.

– *És akkor többet már nem találkoztak esténként, nem ültek össze az asszonyok?*

– Nem, vége volt már annak! Még egy annyi volt, hogy karácsony estéjén jártak a gyerekek kántálni a faluba, és mi is minden karácsony este mentünk kántálni a szüleinkhez. Jártak a gyerekek házról házra kis táskájukkal. Még akkor volt, de utána már... most is, hogy volt karácsony, nem volt csak két cigánygyerek és egy magyar leány, ennyi kántás volt. Na de régebb tele volt az utca gyerekekkel.

– *De a családban most is van kántálás?*

– A családban igen. Jönnek a dédunokáim, a családban meg van maradva. A dédunokák is jöttek. A menyeméknél külön. Olyan drágák voltak! Még újévbe is jöttek köszönteni. Kántáltak ott ni, az ágy mellett. Nem voltam felkelve, s oda jöttek az ágyam mellett, kántálták az új esztendő Dávid és Máté. A kicsi Bence még nem tudja a kántát, de már tud énekeket.

– *Meséket mond nekik Anna néni?*

- Igen, szeretik a meséket. Mikor melyiket akarják ők.
- *Melyik mesét szeretik?*
- Azt *A varázslót* is szeretik, hogy olyan buta volt a fiú. S akkor szeretik a *Tündér Ilonát* is, hogy a három ördög verekedtek lent az árokba. Verekedtek, veszekedtek, cibálták ott egymás haját, tépték, mer nem tudták elosztani, hogy melyik melyiket válassza, melyiket kapja. Három ajándék volt, ami maradt a szülőktől nekik. Szeretik a *Kígyódar vitéz és Tatár vitézt*. Ez is régi mese, de ez nem öregasszonyoktól való mese. Talán ez Benedek Elek-mese, ha jól emlékszem én. Ezt, emlékszem, mintha iskolába hallottam ezt a mesét. Mer volt olyan óra is az iskolába, hogy tényleg mondott a tanító néni mesét, hogy felült a padra, s mi hallgattuk a meséket. Ezt ott hallottam, Kígyódar vitézet. Ilyeneket a tanító néni is mesélt.
- *Emlékszik Anna néni, hogy milyen meséket mondott a tanító néni?*
- Erre emlékszem, a *Kígyódar vitézre, Tatár vitézre, Hófehérkére, Hamupipőkére*, ilyen meséket mondott a tanító néni. Meg a *Cerceluska*.
- *Olvasta könyvből, vagy fejből mondta a tanító néni?*
- Talán könyvből mondta. Vagy fejből mondta? Úgy képzelem, hogy az iskolába nem asztal megül mondta a mesét, hanem az első sorba, a legelső padra ült fel, és onnan mondta a meséket. Szájából is mondta, nem csak könyvből. *Zéta várát, Dióbél királyfit*, s ilyeneket.
- *Biztosan vitt könyveket is, mert mondta Anna néni, hogy olvasott is ilyen könyveket, kölcsönkérte a tanító nénitől.*
- Olvastam is, történeteket, meséket s nyelvtanokat. Fogalmazásokat írtam, nagyon tudtam fogalmazni. Ezek az irodalmi dolgok már annyira érdekelték, hogy jól tudjam a nyelvtant, szépen írok, s hibátlanul. A tanító néni adott fel fogalmazásokat, mindenki írjan, s aztán egy-egy gyerek olyan hülyeségeket fogalmazott. Nekem akkoriban mind olyan fogalmazásaim voltak, hogy mind 10-es, vagyis akkor kitűnő, dicséretes voltam kisebb koromba. Utána má jöttek a jegyek, hogy a 10-es volt a legjobb. Rajzolni is nagyon tudtam. Szerettem a tudományt. Tanult szerettem volna lenni, intellektuál szerettem volna lenni gyermekkoramba már, de nem sikerült.

7

ÉVVEGI ÉRTESÍTŐ.

Lakatos Anna

az *Ördöngőfürs* elemi népiiskola
II. osztályának tanulója az 1943./1944. iskolai év végén
a következő osztályzatot érdemelte:

Magaviselete		<i>kielégítő</i>
Szorgalma		<i>kielégítő</i>
Vallásán		<i>kitűnő</i>
Elemi ismeretek	Beszéd- és értelem- gyakorlat	<i>kitűnő</i>
	Olvásás és olvasmány- tárgyalás	<i>kitűnő</i>
	Írás	<i>kitűnő</i>
	Fogalmazás	<i>kitűnő</i>
	Helyesírás és nyelvi magyarázat	<i>kitűnő</i>
Számolás és mérés		<i>kitűnő</i>
Rajzolás		<i>kitűnő</i>
Ének		<i>kitűnő</i>
Egyházi ének		<i>kitűnő</i>
Kézimunka		<i>kitűnő</i>
Testnevelés		<i>kitűnő</i>
Mulasztott	<i>5</i> félnapot.	
Nem igazolt	 félnapot.	
Ha nem magyar ajkú volt, megtanult-e magyarul s mily mértékben?		
Kelt <i>Ördöngőfürs</i> , 1944. évi április. hó. 11.		
(igazgató-tanító, osztályvezető elnök.)		(P. H.) <i>Hargitay Ána</i> tanító

Hideg Anna (született Lakatos) iskolai értesítő könyvecskéjének részlete

– Mikor kezdődött ez, hogy elkezdtek hívni énekelni, mesélni, minden-hova?

– Kallós indított be mindenbe. Mindenkiel megismertetett, küldte ide az énekkutatókat, küldte ide a mesekutatókat. Akkor jött valami amerikai kutatókkal. Én magyarul mondtam, de mindig volt fordító, aki fordította át nekik. Mind intellektuál emberekkel jött ide, hogy tőlem tanulják az énekeimet, a meséimet. Kallós meg Annuskának szólított, a Drága. Tette nekem ezt a nevet, hogy Drága.

– Ő, Kallós Zoltán nevezte így el?

– Igen, ő nevezett így el. Hívott meg Válaszútra, osztán várt mán, há tudta, hogy visznek, küldött utánam autót. Osztán állatt ki: „Na, megjött a Drága!” – mondta. Há de nem arra mondta, hogy szerelemre, hanem mondta, hogy én drága vagyok, sokat tudtam, arra, hogy annyi meséket, énekeket. Mások is tudnak, szépen, gyönyörűen, a buzai asszonyok is,

de ha nem tudnak annyi mesét, annyi, ötszáz éneket, hanem ők is gyönyörűen tudnak és sokat, de nem annyit, s mesélni nem, meséket nem tudnak. S közbe táncos is voltam, a legrégebbi táncosokkal táncoltam, a legjobb táncosok voltak a faluba. Úgyhogy táncos is voltam, énekes is meg mesélő is. Arra fel mondta, hogy Drága, mintha egy kincsnek érthető inkább, nem szerelem, szerelmi Drága, hanem drága vagyok, hogy annyit tudok, nem egy olcsó falusi asszon vagyok.

– *S hogy telnek a mindennapjai, a 87 éves Hideg Anna mindennapjai?*

– A mindennapjaim... hát, sokszor úgy unatkozom! De aztán nézek bele a mesekönyvembe, énekkönyvembe, akkor telefonálgatok az ismerőseimnek, akkor nézem a filmeket, nézem az adásokat, az énekeket, az Erdély TV-t, a kolozsvári adást. Ezekkel telik az életem. De ahogy meghalt a férjem, nyugudjék, nagyon unalmas, nagyon nehéz volt nekem. Mer addig közösen olyan szépen... de együtt vagyunk a fiammal, Bandival meg a menyemmel, Iluskával. Megbecsülnek, nincs mit mondjak. Még segítek én is nekik, amit tudok. S akkor még horgolok is unalmamba. Régebb vittem Magyarországra, s vették meg a csipkémet, hogy tették pendelyekre meg ingre.

Hideg Anna otthonában, Ördöngösfüzesen (2024. február 3.)

– *Még mostanában is szokott horgolni?*

– Persze, most is. Meg akkor nézem a híreket, nagyon szeretem tudni, hogy mi történik a nagyvilágba. Tudja, még mit szeretek? A földrajzot is szeretem. Vannak azok a nagy Tunéziák meg Arábiák, ezeket a nagy országokat, a fővárosakat. Annyira elmerengek azokba az országokba, úgy szeretem tudni azokat, mikor mutatja, hogy itt ez van, az van, ez az épület, ez meg az. Minden érdekel, engem minden érdekel.

– *Szeretett is utazni Anna néni.*

– Szerettem utazni, nagyon szerettem.

– *Hol járt, hány országba, milyen országokba hívták meg énekelni, mesélni?*

– Jaj, hol voltam? Na hát Magyarországon voltam, amennyi város létezik Magyarországon, mindegyikbe voltam. Akkor Szlovákiába voltam, Szerbiába voltam, Németországba voltam, Hollandiába voltam.

– *A szomszédokkal szoktak találkozni, beszélgetni, mint ahogy régebben?*

– Most nem úgy van, mint régen, hogy jártunk egymáshoz. Most nem járnak a szomszédok se egymáshoz, mint ahogy volt az én gyermekkoromba, hogy ültek össze az asszonyok. Az öregasszonyok fontak, tollut fosztottak, gyapjút téptek, ki amit... horgoltak, vagy szvettert kötöttek. Mindenki valamit téli estéken dolgoztak, kézimunkáztak. Most nincsenek olyasmik. Most a tévé megy mindenkinél. Akkor még egy dolog van a faluba: minden ház előtt volt kis fapad. Most egy fapad nincs a házak előtt! Olyankor vasárnap minden ház előtt jöttek ki a sikátorokból az asszonyok, emberek, s ültek ki a padra. Most a világon senki nem ül ki a padra, mer nincs egy pad se, s az emberek is mind a tévénél ülnek, hogy nem járnak az emberek az úton. Eltelnek napok, hogy két-három ember, ha jár a faluba. [...] Vagy hogy kiüljenek az utcába, mint a Nemes utcába, mint gyerekkoromba az öregasszonyok. Milyen gyönyörű emlék az!

– *Miután az első ördögösfüzesi népmese gyűjtemény, a Tetübőr belezna című, a zöld borítós megjelent, akkor a következő évben, mikor a könyvbe-mutatókat tartottuk, beszélgettünk róla. Ezt egy 2008-as hangfelvételen mondta nekem Anna néni:*

„- Hát, azt mondta mindenki, hogy ha már megjelentek a meséim, mér nem egyedül vagyok a könyvbe? Mer az Andi [Kisláposi András] meséi elkülönböznek az enyémtől. Azok nagyoknak való mesék, az enyémekek meg gyerekeknek valók. Mert, ha egy gyereknek a kezibe kerülnek az Andi meséi, hát akkor na... az nem gyerekeknek való, de az enyém bármelyik gyerekeknek való, eltekintve attól, hogy nekem is van, vagy két viccem ottan, az *Ilyesmi* meg a *Löki meg a Töki*, tehát ez sem gyerekeknek való. Ezzel lehet én is tévedtem, a mesemondó.

- *Nem, nem tévedett, mert ez a könyv nem gyerekeknek készült.*

- Ha már Andinak ilyen meséi voltak, akkor az is bejuthatott oda, megfeleltetett ottan. Különbözik másképp nagyon szép, gyönyörűen van megfogalmazva. És még az, hogy olyan régiesen mondtam a mesémet, hogy: „há” meg „osztán” – ilyen primitív szavakat használok. Csúnyán mondom azokat a szavakat. Nem valami szép kiejtés. „Aszongya” – ezt a szót nagyon sokat használok. „Nekije” – ilyen szavak. Ezt helyesnek látta a szerkesztőség, ezeket a régi kiejtéseket?

- *Szó szerint van leírva minden, ahogy Anna néni mondta, úgy jegyezte le Magyar Zoltán, és nagyon szép tájnyelven tetszett mondani. Úgy beszélt Anna néni, ahogy régen is az öregek, akiktől a mesét hallotta, és ez értékes így.*

- Lehet, úgy mondtam. Olyan régiesen, olyan falusiasan mondtam, s Zoltán úgy írta le.

- *Igen, igen, úgy.*

- Meg még az nem tetszett, hogy rajta volt a képünk a borítón, de a nevünk nem. Meg, hogy abba az otthoni zöld szvatterbe vagyok a képen. Szépen, viseletbe kellett volna. És még, hogy minden mesénél mér nincsen ott a nevem.

- *Az igaz, hogy a mesék végén nem írja, de a könyv végén van egy olyan rész, hogy Jegyzetek, és ott ír mindent. Hogy ki mondta, Hideg Anna vagy Kisláposi András, s hogy melyik évben, melyik hónapban.”*

Eddig tart a 2008-as hangfelvétel, az akkori beszélgetésünk az első ördögösfüzesi népmesegyűjteményről. 2009-ben megjelent a gyermekeknek szóló mesekönyv, és ott a borítón már Hideg Anna neve is olvasható, a CD-mellékletre pedig olyan fénykép került, amelyen Anna néni viseletbe

öltözve látható. 2015-ben jelent meg Komáromban a következő könyv, az Annus néni daloskönyve. Az ördögösfüzesi Hideg Anna élete és dalai. Összeállította és a hangfelvételeket készítette: Horsa István. Az önéletírást szerkesztette és sajtó alá rendezte: Hanusz Zsuzsanna. A daloskönyvről mit gondol, meg van vele elégedve Anna néni?

- Nagyon örvendek, hogy 581 énekemet valaki lefektette, hogy ez maradjon meg az utódoknak, amiket én az elődöktől hallottam, tanultam, a régi-régi énekeket. 581 van itt, s még azután jutottak eszembe énekek, de már nem volt ki kiadja. Ennek nagyon megörvendtem, mikor megjelent. Horsa István egy komáromi zenész, és különben közgazdász a végzettsége. És ő volt egy olyan úriember, aki aszonta, hogy menjek le Komáromba, hogy stúdióba énekeljem el az énekeket, mer ő megígéri, hogy kiadatja, kiadja a könyvet. S összegyűjtötte, három vagy négy alkalomkor mentem le Komáromba. Mentem a mikrobusszal a Népligetig. A Népligetnél a csomagjaimmal le a lépcsőn, hogy vegyem az 1-es villamost, az 1-es villamos vigyen el a Stadionig, ott vettem a metrót, a metró vigyen ki a Déli pályaudvarba, a Déli pályaudvarból menjek fel a vonatvágányakra, ahonnan indulnak a vonatok, s vonattal mentem ki Komáromba, és Horsa István várt az állomásba. Ilyesmiket csináltam, hogy a könyvemet tudják kiadni. Ilyen áldozatot vállaltam magamra, hogy én járjam a metrókat meg a villamosakat, de szívesen mentem.

- *Egyedül ment?*

- Egyedül.

- *És akkor hány éves volt Anna néni?*

- Hát mikor jelent meg a könyv?

- *2015-ben. Abban az évben készültek a hangfelvételek is, vagy hamarabb?*

- Hát '14-15-be. Sokszor voltam, amíg 581 ének felvett. De mentem koncertezni is Komáromba. Meg Komarnóba voltam, ott is. Há volt olyan nap, hogy százat is felvett, százötvenet, hogy elénekeltem a stúdióba. Talán három-négy napba telt, hogy stúdióra felénekeltem az 581 ének. Három-négy alkalomra. Még csodálkozott Horsa, hogy hogy van olyan erőm, annyi ének elénekelni. Hogy jutnak eszembe? Mer

nem papírról énekeltem. A fejemből. S különböző szövegek több szakasszal és különböző dallam. Aszonta, hogy még ilyenekkel nem találkozott az életbe.

– *Meghallgatta Anna néni ezt a DVD-t?*

– Igen. Tizenhat órát lehet hallgatni. Meghallgattam, hogy én hogy énekelek.

– *És elolvasta a könyvet is?*

– Elolvastam. Nagyon meg vagyok elégedve. Itt is életrajzom, minden le van fektetve. És nagyon örültem neki, örvendek mai napig is, hogy itt maradnak, megmaradnak az énekeim. Majd az utódok fogják énekelni, s mondják, hogy: „Ez Hideg Anna néni éneke volt!” Sokan énekelik az énekeimet. Hát, aki szereti. Nem mindenki szereti. Meg vagyok elégedve, nagyon szép a könyv. Szép, kemény fedelű, nem akármilyen lágy kis könyv. És benne sok minden megvan, sok érték. Hát a mellékleten lehet látni, hogy 581 ének van leénekelve, s talán kétszázvalamennyi kottázva van.

– *Na és akkor az új mesekönyvvel, amelyik 2023-ban jelent meg, hogy van megelégedve Anna néni?*

– Nagyon meg vagyok elégedve, mer ebbe is sok minden bele van írva. Annyi hiedelmek, annyi hazugságok is, Magyar Zoltán mindent beleírt ebbe a könyvbe. Még olyanok is vannak, amiket nem is akartam volna.

– *Mi az, amit nem akart volna Anna néni, hogy beleírjon?*

– Há például a majommal is azt a dolgot... régen hittek az ilyen ördögségekre, szellemekre.

– *És van még olyan, amit nem szeretett volna Anna néni, hogy benne legyen? Elolvasta ezt a könyvet is?*

– Olvastam, olvastam. Szeretem, nagyon meg vagyok elégedve, ahogy kifejezi magát, de igen kidicsér. Nagyon szépen ír. Akkor még azt nem szerettem, hogy a szíkieket is hogy gúnyolták ki, s azt is beleírta.

– *Igen, hát vannak ilyen falucsúfolók, nem Anna néni csúfolta őket. Biztosan az ördögösfüzesieket is csúfolták más falubeliek. Füzesről hallott ilyen csúfolót? A székiek is biztos csúfoltak másokkal.*

- Nem tudom, miknek csúfolták a füzesieket.
- *A régebbi könyvre mondta Anna néni, hogy nem tetszett, hogy miért olyan ruhában volt a borítón. Most akkor ezzel hogy van megelégedve? Mert itt, a daloskönyv borítóján népviseletben van, az új könyv borítóján meg hétköznapi ruhában.*
- Itt is inkább olyanba kellett volna legyek. Itt úgy vagyok, ahogy vagyok öltözve, mint például most éppen az a ruha van rajtam, s a mellény is, csak a kendő más. Én nem gondoltam, hogy ezt az itthoni viselőruhát, amibe mindennapos életembe hogy járok, mindennapi napjaimba hogy járok, ezt teszi rá a könyvre. Mikor megjelent a könyv, láttam, hogy ez a kép van rajta. Egy szebb képet, egy viseletet szerettem volna inkább rajta, ilyen öregkorba. Ez a mindennapos viseletem. De hát ez is értéknek tekinthető, mert olyan viseletes van már, s ez is érték, hogy ábrázolja, hogy a mindennapi életbe most, ilyen korba hogy nézek ki, s hogy öltözök itthon a mindennapjaimba.
- *Így van.*
- Tehát nem tévedett, jól tette. Mer itt már 87 éves asszon vagyok, hát lássanak ilyen öregem is, hogy még mesélni tudtam s énekelni. Én nem szégyellem, hogy falusi asszon vagyok, nem is szégyelltem soha.

*Táj-ék, 2020–23, Szentendre
(domborított, hegesztett vaslemez)*

ILYEN TÖRTÉNETEK VANNAK

– Petres László beszélgetése Tankó Fülöp Gyugyu,
gyimesi mesemondóval¹ –

ÉDESAPÁM UTÁN BESZÉLEK...

– Fülöp bácsi, ki volt a legelső Tankó ős, akire még emlékezett, akiről beszélt az édesapja? Ki is volt az első világháborúban?

– Vót, nagytatám.

– És neki az édesapja?

– György vót. Azé nevezték el, tanár úr, Gyugyunak..., oszt elmondom! (nézegetjük a fényképeket) Na, lássa jól biztos. Ez az édesapám, ő magyarázott el, amit tudok én es, na, az ilyen régi dógokról. Ez vót édesapámnak az apja. Ne, lássa, az első világháborúban, Tirolban. Ő szakács vót a fronton. És milyen a háború, na, mű csak hallottuk. S egy golyó átszökött a tenyerén, a bal kezén, lássa, be van fáslizva. Ő, így mondta édesapám, hogy aszt monta nagytata, ő nem szerette a papo-

1 Fülöp bácsival két alkalommal (2023. dec. – 2024. jan.) ültünk le a gyimesfelsőlóki Farkasok patakán lévő otthonában, hogy ezt az interjút elkészítsük. A több órásra nyúlt beszélgetés-sorozatból alább egy rövidebb rész olvasható. Az első alkalomkor egy darabig jelen volt Sz., egy középkorú szomszéd férfi, és T., egy kisiskolás szomszéd fiúcska. Rájuk a beszélgetés során többször utalás történik. Szintén az első alkalommal, érkezésünkkor az asztalon találtuk, más könyvek között, Fülöp bácsi szövegeiből a Magyar Zoltán által gyűjtött és összeállított kiadványt is. A könyv mellékleteként, számos fénykép között egypár régi családi fénykép is szerepelt Fülöp bácsi tulajdonából. Miután leültünk, első dolga volt Fülöp bácsinak, hogy megkeresse és megmutassa ezeket a fényképeket. Tulajdonképpen innen indult a beszélgetésünk, és néha ezekhez a fényképekhez tért vissza. A szövegben több helyen megjelenő három pont a gondolatmenet pillanatnyi megtorpanását jelöli, amikor Fülöp bácsi a szükségesnek vélt magyarázatot közbeiktatta. Az elbeszélő egyik sajátossága a nagyon sok „s” kötőszó, valamint az „azt mondta”, „azt mondja” kifejezések gyakori használata. Ezekből csak azokat próbáltam megtartani, amelyeket indokoltnak találtam. (A felvételek a találkozók alkalmával készültek.)

kot. Mert vót tábori pap, amit mű csak írásból tudunk. Azért, mert elment a tábori pap, s a katonaság essze vót gyűlve, ami oda tartott, s egy magyarázatot tartott. Nem kell féjteni az életet, s hazát meg kell védeni, nem kell féjteni az életet. Aszonta nagytatám édesapámnak, egy akna bevágott nem messze, s a könyveket, az imakönyveket essze... s ereszd meg, elszaladott. S akkor a katonaság meggondolkodott, egyik ilyet mondott, tuggya a katonaság... s a másik olyant, hát aszongya, ne féjtsük, s ő féjtette, me el, iszkiri. Na, ilyen történetek vannak, vótak, na. Így mondta édesapám. S hogy ő gyónt, de nem jó kedviből, me katolikus ember vót, hogy ilyen dógok vótak. Aszonta, eszt édesapám monta, hogy a Tiroli hegyek közti bészorította az ellenség. Me a magyarnak örökké sok ellensége vót. Sakkor ki vót számítva, ott járó állat vót, a lovak. Egy hatalmas nagy kőszírt vót, s a lovaknak ki vót számítva, hogy hány szál deszka kell napjára, s aszonta, nagytatám monta, me ő négy évig, vót tapasztalatja, hogy jó vót az a deszka es, me fenntartotta, hogy tudott... Igen, de azok a háskák, szálkák, mind a gyomrot, a hurkát mind kilyukasztották, s pusztult el az állat. Sakkor az ellenség körbevette na, s nem vót, amerre menekülni, hanem lőtték ágyúval a kősziklát, s a kőszikla gurult, s akkor ott a katonákat intézte el. Úgyhogy vótak nehéz helyzetek, s úgy beképzelem, s itt a tévében es látom, itt es, ott es, az oroszok es, az ukránok es, hogy essze vannak menve. S miért? Aszonta nagytatám, hogy – édesapám után beszélek – mentek el egy hatalmas rossz silány hejé, met a régi tiszteknek legényik vót, tuggya. Mentek, mint a Bagolyvárnál, járt-e ide le? Na, egy olyan kősziklás odalon ment elől a nagy tisz, utána a legénye. S úgy vót nekik kijelölve, hogy ne, a földé háborúzunk, harcolunk. S a tisz elöl ment s úgy beszélt vissza a legényinek. S aszongya a legény, hogy – mondta a rangját – miért harcolunk, hát itt csak vaegy fűszál létezik, ha föld itt ilyen silán... S szembefordult a legényivel, s megveregette a vállát, nem, fiacskám, aszongya, az uraké, az urak bent tárgyalnak az asztalok mellett, s mű itt szenvedünk. S nem igaza vót? Így, így, s most is így van.

– *S akkor Tankó István hazajött a háborúból...*

– ...hazajött, haza. S örökké..., ugye jó, hogy szakács vót, de osztá ki tuggya, felmarogatott² az övé a szógálat. Örökké, édesapám aszonta,

2 felmaradt, lassan elmaradt

fájtatta a gyomrát, száraz étel, ilyen étel, ki tudja milyen étkezés vót. Örökké csángósan vót, s örökké így a dészú³ szíjü alá bészúrta (*a kezét*), hogy a gyomrát fájtatta, na. S aszonta édesapám, olyan munkája vót legutolján, csűr elejébe, itt a csilit⁴ vót, felszállította a gazdasági épületet, s akkor horták a gyermekek, s legénykéek a követ, s ő fokra rakta. Me régen ráfos szekér vót, hogy ne süllyedjen, me ez itten sován hely vót, s azt fél kezivel fogta a hasát, s a másikval illesztette a köveket belé, hogy ilyeneket mondott édesapám hátra.

– *Neki hány gyereke volt?*

– Nagytatámnak-e? Asziszem hat. Vót a legnagyobb, Imre bácsi, amelyik ott a Bagolyvár alatt lakott. Imre bácsi, Anna néni, Kata néni, s vót egy Teréz, az 18 éves korában meghót. S édesapám, Káruly bátyám s István bátyám. István bátyám itt lakott, ne, az ősi házba, na. Ennyien vótak, haton, úgy tudom.

– *S ki volt Bordába átadódva, oda Kóstelekre?*

– Hát ott sokféle, ott birtokot vettek, tuggya, Bordába, ez a Tulik Péteré vót. Kata néni férje Tulik Péter vót. Ott vettek birtokot, s saját állataikval, oda sokszor jártam én gyerekkoromba, segítettem hátrahajtani a tehéneket.

– *Ott csak Kati néni volt?*

– Mind a ketten, a két férj unokatestvérek vótak. S ugyanott vettek birtokot, s mint a beszédben van, egyik a más kedvié, me ők együtt vótak, me határ vót, na, s ott vótak azon a területen. Így vót.

– *S akkor maga sokat járt oda?*

– Jártam, hogyne, keresztül, bé Csügés, le a galambfalvi, úgy hijják Gyepecétől, s akkor fel Kóstelekbe. Jártam mindenütt, csak akasztófán nem jártam.

– *Még visszatérve, akkor István bácsinak az édesapja volt György.*

– György, igen. S akkor eszt akarom elmondani... Györgynek hitták, s itt Középlokon vót csak templom. Középlokon vót templom. S hogy

3 széles bőrv

4 agyagos hely

Györgynek az édesapja ki vót, eszt nem tudom. Há vezették, ilyen gyermekecske vót, há 7 kilométer vagy 8, Középkokig, s vezették, milyen a gyermek, elárnyad: – Gyere, kicsi Gyurikám, s gyere, kicsi Gyurikám, gyere, kicsi Gyugyikám...

S eccer valaki felfigyelt rea, s akkor a Gyugyu név így ragadt rá. Most is aszt használják. S akkor a másik történet. Odafele a felső, nagyszülei háznál vót egy nagy fejrőfő, csak gyakrab, dűsabb vót. Hát az első háború után valami puskát szerelt dédnagyata. S akkor es milyen vót a rossz szomszéd? Elárulták, s eljöttek, finácok vótak, milyen rendőrszűrsűsűg, hogy el van árulva, hogy puskája van. Aszondja, nekem nincs... De az öreg annyira, a dédnagyati, annyira, bécentizte, hogy valahonné meghallotta. S tuggya, vótak ezek a csángós zsákok, jó hosszak, puskát belé, s belékötte, s fel a fehrőfőre, jó dűs vót, s oda felkötte. Bémentek, aszonta, édesapám monta el me, hogy az ő nagyatája, hogy monta el, mindent felforgattak, ládát, padot, ami akkori időben vót, akkor nem vót ilyen szekrűnszűrsűsűg, sehol nem kapták a puskát. Kimentek az udvarra, s hűmmögtettek: hm, tata, el van árulva maga – akkor mondták meg –, puskával. Jól eldugta a puskát! S asszongya az öreg, hogy eldugtam, hogy eldugtam, de az urak elmennek, még jobban eldugom. – Há magának puskája van. – Nekem nincs! Pillantott fel, hogy nem látszik-e a fáról. Azé mongyák, most es szájhagyomány, hogy úgy eldugta, mint Gyugyu a puskát. Teccett-e hallani? Így kezdődött, ez ilyen melléknév. Ha néptanács vót régebb es, Tankó Fülöp Gy.; a Gyö bötű oda vót téve. Így történt. Eccer aszongyák azok a policok, vagy mik vótak, egymásra néztek, menjűnk el, aszongya, az öreg hűlye. Hogy nezett fel, nem lett vóna feltűnő, de mikor aszt mondta, hogy az urak elmennek, még jobban eldugom, akkor: van? – nekem nincs! Nem kapták meg, s így osztá felhagyódott. Aztán használta valamennyit az öreg.

– *A nagyatáról volt szó, a nagymamáról mit tud mesélni?*

– István bácsinak a felesége bábaasszon vót. Má vót[ak] gyerekek, Kata néni es megvót, Anna néni es, Imre bácsi es. 1912-ben vót Szebenben bábaiskolába. Akkor felvették, tudja, aki tehetős vót, na, s felérdeklődték. Ott csinálta a bábaiskolát. S osztá végzett ott, diplomát kapott. Emlékszek, gyermek vótam, egy ekkoraszűrsűsűg, olyan szép halvánsárga vót a lap. S aranyozott betűvel vót reaírva, hogy a

bábakiképzőn vót, Szebenben. S hogy mikor? '12-be. Na, de osztá szétszikolódott⁵. Valakinek haszna vót abba es, hogy... irigység, tuggya.

– *Mi volt a neve?*

– Borbár. S ugyanott laktak, az édesapja ott lakott, ahová Imre bácsit osztá elvitték örökbe. Me rearontottak vót a pénzié, s akkor osztá odavitték örökbe. Ambrus név vót az első nagymamámnak.

– *Őt ismerte-e?*

– Annyira emlékszek, hogy itten..., me szerre gondozták, me elmezavarodása lett. S akkor emlékszek, ekkora gyerek vótam, há, nem tudom mekkora..., emlékszek a formájára jól. S akkor a történt vót, hogy mentek a fiával, szeker vót, ló vót, s valahogy a fenéül az ostor vége megcsapta a szemit. S abból került egy..., ő eleget, me vót üsmeretség s mód, mennyen, gyógyítassa ki, elmezavarodás. Valamit műtöttek. Elmezavarodást kapott, s ne itt megmutatom magának, jöttek az oroszok... S ide bé vot zárva a nagymamám. S akkor egy kicsi papondékli papírra, egy ekkorára, ráírtak az oroszok valamit, me megtudták, hogy ne, elmezavarodott, Ne még a szeg helye hol van, ahova fel vót szegezve, az a bizonyos. Tán apám mutatta meg, édesapám. Az oroszok, aszonta, eljöttek idáig, elolvasták s fordultak meg. Mikor énekelt, mikor sírt, ilyen zavarodása vót, na.

– *Mit mondott az édesapja, milyen természetű volt nagytata?*

– Nem bántotta, nem cirhészte⁶ a családot egyáltalán. Hát, ha egy olyan csapzi⁷ férfi lett vóna, gondolja el, tanár úr, vót négy gyermek, elengette vóna bábaiskolába? Hogy osztá mennyi szabadságon vót, mennyire engedték haza, mint most az iskolásokat, vagy ki tudja, na, vaegy hónapig, mit tudom én. Ezt nem mondta, nem firtattuk eszt, lehet, még annyi eszem nem vót, hogy felgondoljam, hogy érdeklődjem az ilyent.

– *Mindkét részről nagy volt a rokonság?*

5 szétszaggyatódott

6 bántotta, üzte, fenyegette

7 rendetlen, kicsapongó

– Vót sok, nagy rokonság. Ilyen gazdálkodó ember vót a nagymamának az édesapja s elment... Úgy hitták Veres András, másképpen Ambrus András –, megindult innen a tehenekvel, saját tehenekvel, s el Csobányos, Gyürke, s el ott a kászonyi hegyek felé. Egy-egy két hétig egy helyen vót, jól vótak a tehenyek, s akkor el, abból a havasból elindult nyári időszakban, kaszáláskor. S elment bé Csíkszentgyörgyre az öreg tata, a kötséget⁸ azt el kellett adni, a sajtot. Lova vót, minden felszerelése vót, mint a vándor csobányoknak, há... Így mondta édesapám, me ő igazságosan megmondta. És mi történt? Elment bé, hova es, na, Atyaúristen, Csíkszentgyörgy, valahova azokba a falukba... S szerette az italt, béült egy bodegába, mikor eladta az áruját. Ugye a székelyek meglátták, hogy e csángó, me a ruhán megüsmerték, hogy ez...

– *Az ing ki van eresztve...*

– Igen! Székely bá, ott vót elnök, minden a bodegába, s kérdették, hogy maga honné jó? Én, aszongya, a hegyről – ilyen kiejtéseí vótak. S nem tuggya-e ezen a havason, menasági havas vót mégés, nem tuggya-e, hogy az a Veres András ott van-e? S jaj, aszongya, jó uraim, az egyáltalán most nincsen. Érdeklődtek a hajdúk, régen tuggya, vót hajdú. Érdeklődtek. Az most egyáltalán nincs ott. Nem, me együtt ittak! Ilyen furfangos esze vót az öregnek.

– *Ráment a kaszálókra, ott legeltetett...*

– Igen, megértesültek a falu[ban].

– *A rokonság mindcsak itt Ugrán, Farkason, ezeken a patakokon lakott, vagy szét volt szóródva?*

– Hát elszórodtak, na. Ki férhez ment... Hát itt vót Káruły bām, eppe nem a legkisebb vót, azután való, azt es elvették örökbe, s így elmentek, mincsak rokonsághoz mentek örökbe, na. Így szokták.

– *Fülöp bácsi, úgy tudom, hogy édesapjának volt egy első felesége Kóstelekből, akit meggurucsáltak. Az hogy is volt?*

– Édesapám félszeg ember vót. Behívták Csíkszeredába katonának, s lövészárkot csináltattak, pontosan Somlyón, ahol van az a tarka anterna. Ott vót, így mondták, apám így monta, az Egrecérplatz,

8 termék, itt tejtermék, eleség

instrukciáztak, s árkokot ásattak, valamilyen altiszt. És a történt, hogy ingesre vetkeztették, hogy jobban, jobban... egy ilyen estefelé, áprilisbe vót, így mondta édesapám, s akkor kiállította a tiszta az árok széjire, s magyarázatot tartott, egy... Tudja maga a katonaságnál, hogy van? Me én nem vótam, s azé nem tudom, csak hallásból hallottam. Hát éjjel, hogy pluton vót-e, me én nem tudom, az egész, aki ott vót abba a csapatba, csak kettő nem köhögött. Olyan tüdőgyulladást kaptak. S akkor édesapámat, a tisztje aszonta, engedték szabadságra húsvétra, aszonta a tiszt, hogy na, mikor visszajössz, aszongya, legényem leszel. Me vót régebb a tiszteknek legényik. Igen, hazajött, de nem tudta kivárni a szabadságot, vissza kellett menjen. S akkor... ez historia, nekem apám mondta el. S na tüdőgyulladás, tüdőgyulladás, aszonta, hogy egy vizesveder szinte teli vót sárga lével. Aszonta, az állat nem tudta leengedni, úgy megtót az egész belső rész... Akkor vót, maga hallhatta, én most hallottam meg, me monta édesapám a doktornak, főorvosnak a nevit, Hirsh Hugó. Ebből a kiskönyvből olvastam, ne. S akkor vót a főorvosnak egy segédje, mit lehessen csinálni, ne, ezt le kell húzatni. Lekötözték az ágyra, édesapám így monta, s akkor két odalbordát elvágtak, hogy ott a csövet engedjék bé, hogy na, aszt a gennyes levet szívassák le. S na, meg es sikerült, leszívatták, ami elé vót készülve. Akkor mi történt? Amikor felengedték, akkor ugye e tudni való vót, a lapocka vége, igen fenn találták belyukasztani, a lapockavég eltakarta azt a lyukat, ahol... Kesztek beszélgetni, aszonta apám, vót-e zsibbasztó, mi vót-e, nem tudom, de aszongya, hallottam, hogy mondja a főorvos a segéggyinek: – Jaj, aszongya, egy kicsit alább kellett vóna, eltakarta aszt a izét. Sakkor mit lehessen csinálni, tanakoztak. A lapocka végiből 5 centit kivágtak. S akkor szabad vót ott, csövet engedtek bé. De sokáig, 5 évre es kifakadott az a izié, amí kigyavult, így vót az övé a katonaság. Hogy most kaptam meg, az 1000 székely leán könyvibe⁹ kaptam meg, Hirsch Hugó. Feleségit es írta, hogy minek hitták. Ez valahogy megállott az eszembe. Így vót. Osztá, tuggya, tanár úr, e meg.... Osztá ez, amit maga kérdett, ez vót Tankó Berta, leán vót, szógaleán vót. S valahol ott Sulintár felé szógált. És akkor, aszonta, édesapám, hogy... egy tehén elveszett, me ők itt Füstös Bordába vótak.

9 Vö. Daczó Katalin: *Ha ezer lány útra indul... A csíksomlyói Ezer Székely Leány Nap első éveinek krónikája*. Csíkszereda, 2023, Székelyföld Alapítvány.

Keresték két nap, három nap, nem kapták. Me így közbe fogadtak Csíkból, me csíki havasok azok. És ment egy helyt, hogy valahol érdeklődjék, valaki nem látta-e? S hát egy helyt lát egy szállást, nyári szállást. S ilyen gyepükert vót ne, s csángóson vót, bunda vót, met valamilyen nyár közepben vót, s ment, hogy érdeklődjék, s hát egy fejrénéphantot hall. S aszongya, hogy jaj, ne jöjjön, magászta-e, tegeszte-e, me nem üsmerték egymást, ne jöjjön, aszongya, me ne, a kutyám hamis. Gyorsan a leány megölelte a kutyát, s a pajtába bévitte. Apámnak a csángós bunda elhasadt, bőrből van, egy ágocska beléakadott, ilyen bogok, elhasította. S na ott beszélgetnek, kérdi apám, hogy ne..., me akkor meglátta, hogy ténleg fiatalok, megtegeznek egyik a mást. Nem láttál egy ilyent tehenet, s olyant? Aszongya a leányocska, itt egyáltalán errefelé nem járt. S aszondja, mi történt a bundáddal? S aszondja, itt gyepükerten búttam át, hát elhasítottam. Vesd le, aszondja, ne menj ilyen rongyosan. Annyi intelegenciás vót a fehérnép, nekem apám mesélte. Gyorsan el is, vót régen siritett cérna, kender, siritett kendercérna, az a durva, emlékszik-e? Gyorsan.... még egy olyan dolgot mutatok, mi az a fehérnép varrta meg, csak ne felejtsük el. Hát, na, ők elvállottak. S há hogy vagy? S itt vagy egyedül? Szógaleány vagyok, aszongya. Kóstelekből vót. Nem tom a Senájokról hallott-e? Senáj Bokornak a tesvére vót. És akkor ősszel, há milyen a fiatal, eszöktette. Apám. Hazajöttek. Valamilyenkor ősszel elszöktette, hazajöttek ide, s mint a fiatalok, jól érzették magikat. S na, mennyenek bé ilyen karácson előtt bálba, táncba. S bémentek, s vót egy... hallhatta maga esetleg, egy ilyen guruzsmás vénasszony, Borzos Dinukának hítták. Borzos Dinának, me ott román nevek... és akkor bémentek, s a vénasszony fel vót-e bisztatva, me vót a feleséginek egy régi szereteje. S hogy elszöktette hát, az biztos fel vót bérelve a vénasszony, hogy valami csúfot úzzön. Aszonta, édesapám még ejsze hótjába es meg tutta vóna mondani, egyebet nem vettem észre, aszondja, vénasszony, hogy vagy kicsi Fülöp, me ott sokat hányódtak na, Kóstelekben. Lehúzta a kezit (*a karján*), hogy vagytok kicsi Fülöp? Jól vagyunk, aszongya, hál' Istennek, s na múltattak, táncoltak, s hazajöttek. Egy szombaton estire vótak bé, hazajöttek. Akkor a hegyen olyan hamar elment a fiatal. Én es jártam Kóstelekbe, hegyen hamar mejen. Na hazajöttek, s egy csütörtökön, így monta édesapám, hogy lejött, mint én es most, hogy elszaladtam az állatoknak aggyak enni, há, ő eljött le, hogy az állatoknak aggyon enni

a szülei háztól, ezt azután építette, és a feleségit otthon hagyta, bent, na, végzette, mit tudom én mit. Mejen vissza, na há vót három s négy tehény, s johó, s ehhez hasonló, s ment es vissza. Ahogy az asztalra le van búva s aszongya, ejsze Berta beteg vagy? Úgy meg vót halva, mint a murok. S örökké, holtjáig azt sajlogta édesapám, hogy nem fogott ingem meg az a guruzsma, mikor én vótam a hibás, me elszöktettem? S osztá így történt. Osztá eltemették na. Osztá közbe került ez az édesanyám. S így vót.

- *Magának az édesanyja honnan volt?*

- Áldomási vót. Áldomási vót, ő es férhez vót menve, s a férje ugyan egy tüdőgyulladásba, hat hónap leszerelte. S akkor osztá özvegyül maradt, s osztá valahogy esszetalálkoztak na, s osztá elhoszta, s gyerekek lettünk, s így immá...

- *Az első házasságából nem volt gyereke?*

- Nem vót. Nem, met hat hónapig vótak csak együtt. Így vót na, így magyarástták, me onnan tudom, hanem honnan tudnám?

- *Neki mi volt a neve?*

- Antal Erzsébet. Antal. S ott es kétféle gyerek vót. Vótak vagy 11-en, tanár úr. Me az odavaló nagymamámnak meghót a férje. Attól es vótak, na, csak aszket má nem üsmertem, így Veronka mondja el, hogy kik vótak. S a tegnap egy olyan ember járt itt, amelyik üsmerte, s na odavaló unokatestvérek, s elérdeklődtem tőle es. Pont tegnap ilyenkor vót itt. S akkor osztán újra férhez ment s attól es lett egy rend gyerek. Fiú, leán, mi vót, a vót, na hát felnőttek, hál' Istennek, így vót.

- *Az édesanyja, Erzsébet néni, milyen természet volt?*

- Hát, gyerekeket nevelt, na. S osztá ő es fiatalon meghalt, 50 évesen meghalt. '64-ben halt meg. Szerette énekelni, s az ilyen régiségeket mondani, onnét valamit leszűrtem én is. Tuggya, tanár úr, gyerekek vótak, s meg kellett szőni, fonni a ruhát, na. Most kukában es lehet olyant kapni, hogy aki járt így, olyant nem vett vót fel régebb. Meg kellett... S még azt is feltalálta, me sokáig, olyan 11 óráig font. S gondolja el, azt a karincát, hogy azt, hogy kellett, hogy milyen vékony vót, most gépcérnával vetekezik. S azt úgy is vót, hogy nem vót lámpa,

hanem tűzvilágnál. S azt ők tutták, hogy kell összealkotni. S akkor azt akartam mondani, hogy a kender, a szálas kendernek tettek inkább, a guzsalyra reakótték a kendert, s akkor egy füzetlapot, vagy újságpapír vót inkább, füzet nem vót annyi, s azt is oda óvatosan, hogy tudjon csúszni a kender. Emlékszek jól: minek kell az a papír, hát az úgyse hull széjjel? Aszondja, nem álmosodunk el, fiam, az csoszogott, tudja, az a papírból húzódott ki az a szál. Ez vót a felfogásik.

– *Vallásos volt-e?*

– Vallásos. Katolikusok vótak. Nagyon szerette a tojásírást. Kezdődött nagycsütörtökön, s eccer emlékszek, hogy na, tuggya maga, hogy húsvétra báránt vágtak. Apám elvágta a bárányt, s hát még szombaton röggel is hojzák. Isten fizesse, Erzsí néni, írja meg. Eccer apám azt mondja, hát te ugyanbiza báránt húsvét napján akarod megkészíteni? Akkor osztán visszautasította a tojásírást, met kellett intézni, na, gyerekhez odaügyelni s ehhez hasonló. Nagyon szerette ezt a munkát.

...EZ RAJTAM TÖRTÉNT, ÉN NEM TAGADOM EL...

– *És olyan volt-e, hogy este Erzsí néni elévette, hogy gyertek, fiaim, imádkozni?*

– Imádság, esti imádság meg kellett legyen.

– *S az mi volt?*

– Hát *Miatyánk, Üdvözet*, ezek vótak, amit üsmertünk.

– *Reggel volt-e imádság?*

– Vót, de a gyerek álmos vót, a reggeli sokszor elmaradt. (*kacag*)

– *Gyerekként látta-e, hogy reggeli mosakodáskor a szülei imádkoznak?*

– Igen, s arra még emlékszek, hogy így húsvét másodnapján..., na, jertek, aszondja, olyan mosdótál vót, a mosdótálba egy tojást belétett, piros tojást, festett tojást. Na, pirosodjatok, mosdjatok. Olyan tarkák vótak a gyermekek. (*kacag*) Ilyen dolgok történtek.

– *Misére, vasárnap?*

– Feltétlen mentek. Mikor úgy vót, na. Elmentek a szülők es. Én es váltig, amíg bírtam, éjjeli misére elmentem karácsonkor, feltétlen, s

újévkor. Na de most tudja-e, mi a helyzet? Én elbotognék, me még annyira tudnék menni. Mikor vége a misének, a mostani generáció, kocsiba, s fitty. Egyedül, mint egy sánta kutya. Ez így van. Fiatalok kocsival.

– *Mikor maga gyerek volt, hova jártak templomba?*

– Ide ehhez az anyatemplomhoz, csak a nagytatáék jártak le, dédnagytatáék Középkra.

– *S ez a kápolnacska itt a patakban megvolt akkor is?*

– Ezt nem tudta senki megmondani, hanemegyebe azután épült meg, vagy meg lehetett, felirat nincsen rajta. Eleget jöttek ide néprajzkutatók s ehhez hasonlóknak.

– *Maga gyermekkorában így kapta?*

– Megvolt, édesapám is így ismerte meg. S akkor vót ott kápolnától ki 12 keresztfá, ilyen stációk. Fejérnépek így vasárnap délutánként esszegyültek s imádkozva, minden keresztnél, egy-egy stációt, ahogy mondják, na. Imádkoztak s kimentek oda, na. Mikor vége lett, egyet pihentek s aki szivarazott, szivarazott, a férfiak, férfi keves ment ki, s osztá úgy jöttek vissza, na. E vót. S vót egy udvarhelyi, miféle Pálnak¹⁰ hitták, kicsi, hegyes, ilyen izét gyűjtött, ne, ilyen gyógynövényeket, s járt itt, udvarhelyi vót. Kicsi terpe, jó bagar bajusza. Aszonta..., ő es érdeklődött, s én mentem itt vele az öregekhez, apámnál is öregebbek vótak, s nem tudta senki megmondani, a kápolna mikor épült. Vót egy hatalmas nagy cserefa ide le, csak a teteje látszik, me egy-két csűr van építve elejibe, s azt es, hogy hány éves lehet, nem tudta senki megmondani. S osztá azt mondja az a kutató, hogy na, jövő tavaszon, aszondja, jövök, olyan műszert [hozok], hogy megméri, hogy mennyi éves lehet az a fa, a törzsit. Igen, de osztá ősszel megjött a revolúció, s osztá úgy... Azután még találkoztam, jött Hidegségről, s én le vótam Középkra, s jól elbeszélgettünk. A leánya is azon a szakon van, ilyen gyógynövény-gyűjtő. S akkor osztá úgy felmaradt ez a mérecksélés.

– *Az a cserefa sem tegnap volt ültetve, ha egyáltalán ültette valaki.*

10 Pálfalvi Pál (Tekerőpatak, 1947), botanikus, növényteni szakíró

– Én mondtam a fiataloknak es, másnak es, hogy hanemegyeb az ott termett. Olyan gazda került, hogy nem prédálta ki, me ilyen itt a Gyimes völgyin nincs. Ekkora cserefa nincs, a törzse. Osztá vágták le ugye az ágakot, de az ága is annyi vastag volt, mint ez a zsák. Úgyhogy régicske vót.

– *A cserefáról jut eszembe, említette az elébb a fehérfenyőt. Tartottak-e, mondtak-e az öregek valamit a fehérfenyőről? Például, ha valaki meghalt, akkor...*

– Itt keves fehérfenyő van, itt ezen a tájon. De mikor valaki halott vót, akkor elment... a gödörösóknak vót az az ízéik, vaj egy jó gyermeket, nem olyant, mint Tamás, megkérték, hogy mennyen el, mennyenek el, ki ide a fenyőbe, s minél fiatalabb bojtoskákot nyessenek meg s hozzák bé. S aszt tették a koporsóra, azután földelték. Me ilyen vörösfenyő vót, fehérfenyő itt távol vót. Ilyenre használták fel. S láttam olyant..., az Úz-völgyibe dógosztam, fiatal vótam, 20 éves, 25 még. Hogy a fehérfenyőnek virágja van, az olyan nagy fehérfenyőnek. A töve, a se lehet tudni, mint az a hűtő, hogy mi vastag. A teteibe, majdnem a hegyibe, vaegy csonkaságot kapott, ott kivirágzott. Tuggya milyen a virágja? Hogy tudjam megmagyarázni? Olyan forma, mint a seprőtollú, csak lapos, olyan, mint a juhurfának a lapija, teccik-e ismerni? Na, olyan, csak ekkorák ne, tiszta zöld, olyan, mint a kaktusz, pontoson. Vót itt egy, az es a fogságot megjárta, egy, erdő vágni járt akkor es az Úzba. Elküdütt, mennyek fel, na, aszongya, ez a tudóaszmaja került vót. Ez a fehérfenyő virágja, s hozzál nekem le. Hát a naaagy vót, a fehérfenyő, ooolyan messze fenn vót, de én es, mint a mókus, hát el tudtam ágról ágra menni. Szépen..., aszongya, nem számít, ha leveted. Levettem, de olyan, olyan nem vót nehéz, hogy súlya lett vóna, úgy majdnem a szél is el tudta fordítani, s vót egy, mit mondjak, egy hét-nyolc darab, egy tövük, úgy, mint a kaktusz, pontosan olyan vót. S sima, nem vót valami tüskéje, vaj mi, olyan szépen, ahol csukódott essze a vége, ott rendesen kerek vót. Én eleget jártam itt Barakasza felé, s mint a cigánpurdé, vigyázkottam, hogy illet lehet, látok-e, pedig ott es nagy, öreg... úgy híjják, a Mészkatlanyok, olyan öreg fehérfenyők vótak, de nem láttam, sehol se fedeztem fel olyat, csak az Úz-völgyibe. Ez érdekes, én láttam. S akkor, hogy mire használta az öreg? Teát főzött. Olyan forma leve lett, me így a lábosba, tuggya, egy kabánnál mi van, a teát es főz, kávét es főz benne, s ilyen kicsi zománcos lábosok. Hát megfőzte, s olyan szép

alig-ződ lett, nem sötétzöd. Alig-ződ lett. Pálinkába milyen es vót olyan, Úristen, gin, vajon? Nem tudom mi? Olyan szép, szép, egy kicsit vót setétebb, mint ez a papír, ne, s úgy cukrozatlan, egy-egy csészével bévágott. S aszongya, úgy tetszik, hogy... Me megjárta az Oroszországot s akkor ott kapta vót a betegséget. Aszonta, így vitték bé marhavagonyokba, vitték bé Foksánba, vagonérozták. S a másikat valahol Magyarországon, valamilyen gyűjtőtáborok vótak. Aszonta, hogy a csuda, hogy megéltek. Há, fiatalok vótak, még 35, még 40 évesek se vótak. Hogy a marhavagonyoknál vannak a rácsok, tartották ki a keziket, hogy valami harmat éjjel reaesett a fedélre, úgy leesett. Monta-e valaki magának eszt, az ilyen? A harmat lecsúszott, tuggya, a vízhar-mat, akkor bé a keziket, s nyalták, hogy kicsit a nyelviket nedvesítse, mint én a borvizet, hogy megittam. Hát így vót, aszongya. S olyan es vót, hogy..., de kellett félni, aszongya, me minden vagon véginél fegyveres oroszok vótak a kísérők. Aszonta, a sajkát esszetűrték, az alumíniumsajkát, csorgónak csinálták, met a hajlott, ki es s bé es, csorgónak csinálták, s úgy a rácson ki, mikor látták, hogy esső van vaj mi, s béhúszták. Igen, de ott annyian vótak a vagonba, hogy egy se tudott egyet hörpinteni, kiűtték egyik a más keziből. Sajkákat kinyúj-tották, s belépisiltek, s pisijiket megitták, a saját pisijiket. A se lehetett könnyű dolog. S aszonta ez a felső szomszéd, hány éve meghalt, 8-10 éve, ő levente katona vót, s bírta magát, na. Aszonta, 50 fokos hidegbe nem engedték ki, 40-től felfelé má egyáltalán a barakból nem hajtották ki a foglyokat se. Hanem, aszongya..., vagon vót, abba es szállásoltak, s barakkok s ehhez hasonló... Aszonta Fülöp barátom, az embernek reajött a pisilése, me tuggyuk, hogy az kell, vizet ott kaptak mán. Aszonta, vagonból mikor pisilt le, férfiak vótak, na, pisilt le, mikor leért a földre, olyan hideg vót, hogy mint a gyöngyszem, kopogott. Pedig az meleg vót, amikor onnét kijött a helyiről. Ilyen hidegek vótak, de 45 foknál feljebb ment a izé, hát nem... Ulyan es vót, hogy így öntötték ki, loccsantották a mosdóvizet, valamit, rendesen úgy táblába, mint a jég, má a levegőbe megfagyott, pedig nem vót annyi távolság. Ilyeneket montak el az öregek.

– *Emlegette a győgnövényest, jut eszembe, az édesanyja gyűjtötte-e?*

– Igen, ilyen kokojzakórót s kokojzát, s ilyen piros áfonyát, me sokféleképpen híjják. Na és gyűjtögetett, s gyermekek vótak, s leán-

testvérek, s monta, szedjete. S ő úgy szerette, hogy legyen rajta kokozza es. Megszáradott s osztá télen, amikor elé az edénybe, s az úgy megfőtt meg lobogott, pedig aszondják, nem szabad meglobogatni. Az olyan szép, piros színe vót, hogy... most azt gondolnám, hogy bor.

– *Gyerekként mikortól fogták be munkába?*

– Hát, akkor fogtak bé, amikor a kalánt es meg tudtam fogni. (*kacag*) Nem, met iskoláskortól, én négy osztályt végeztem, iskoláskortól segíttem, na, itt a szülőknek. Osztá mikor akkorára cseperedtem, akkor... igaz, későn tanultam meg kaszálni, de bár ne es tanultam volna meg..., és segítettünk a szülőknek, me... Azt akartam az előbb is mondani, hogy... édesapámat azét nem hagytuk, me vót egy bátyám es, hogy állami munkára menjünk, me örökké, mikor mosakodott, láttuk azt a hatalmas... S ha pedig fejuvizsgálatra lett vóna, akkor azt mondták vóna, hogy ne, háborúkor kapta azt, de nem háború vót, még addig sok vót.

– *Az iskolát hol végezték?*

– Itt, a tatrosi iskolába. Itt négy osztály vót. Osztá lent a központba kezdett lenni öt-hat-hét-nyóc, sokáig nyóc vót. Most má ejsze tovább, 11-ig van, 11. osztályig. Mű itt jártunk.

– *Tanító bácsira vagy tanító nénire emlékszik-e?*

– Én igen, egy csinódi vót. Lehet, hogy azt maga ismerhette, Tankó Gyula, Vajda Gyuszi? Vajda Gyuszi tanított engem, szóval nem engem egyedül, hanem az osztályt. Olyan mániája vót, hogyha számtan vót, akkor es a zenét vette elé, ha szépírás vót, akkor es. Úgy szerette a nótát, hogy énekelni.... Vót két ilyen társam, milyen én vótam, s ének, jertek csak ki, milyent tuttok? Azkot a régi énekeket, itthon, amit hallottunk. S úgy szerette, hogy... s azét es vagyok buta úgy lehet, nem tanított egészen meg. Szerette ezt a... Osztá vót központon es tanyító, osztá békerült vót Szeredába. Nahát, hogy milyen fészegsége vót, me egerszéki vót, mi történt vót? A jobb karján izom semmi se vót, csak az... mint a puliszakeverő, a sípcsont vót csak, semmi, csak a bőr. Ugye tanító úr vót, akkor elvtársnak szólították. De nem vót hús rajta. S nem es tudta így, a gyereket, ha megcsapta, csak így tudta. Nem csuklott a könyökitől. Hogy mi történt vót, így született vót-e, nem-e? Me ugye, rövid ujjú blúzba vótak, tuggya, s má akkor kilátszott a hiba.

– Gyerekként miket játszottak?

– Csináltunk hintát, ilyen láncból, hintát, cserkabalát, ahogy mondják. Akkor másik, ilyen földlopó játékokot.

– Az hogy volt?

– Csináltunk egy-egy ekkora, meghegyeztük úgy, mint az orsót, olyan hegyes vót. S így egymás tövibe dobtuk belé, ki volt jelölve egy-egy kicsi kocka föld, hogyha melyikét kiütték, akkor abból a földiből, földet elvették, másik az lett a nyertes. Ilyen játékok vótak. Abba jártak, hogy üssék ki, másik, ha szemügyet kapott, meglógatta, hogy könnyen dőjjön ki, gyermektempó. Nekem, amikor akkorára kerültem, mint ez a Tamás, még nagyobbak, hát a síezés vót nekem az Istenem...

– Hogy tanulta meg? Kitől, honnan volt síléce?

– Itt vótak a nagyobbaknak, aki bészerezte itt... A laktanyáknál két szekér katonasi vót leürítve oda a sáncba. S akkor, amekik arra való vót, a szerelt. Osztá mi fűzfából, nyírfából, miből csináltunk, nem nagyokot, hanem ekkorákat ne, s avval tanultuk meg. S olyan havak estek, hogy kimentünk az erdő szélig, s itt vótak akkor es kerítések. Kerítésből csak egy karó, ekkora látszott ki, ne, akkora havak vótak, másfél metresek, két metresek. Tetein csak mentünk el.

Én vótam még csórén is kivette síezés végett. Ez emlékezetes vót. (*kacag*) Éltek mind a két szülő s a testvérek es, na. Nagyobb vótam, mint Tamás. Há, mondom édesapámnak..., ilyenkor mikor így alkonyodott s vót a nagy hó, s megerősödött, én kéreztem el s máskor nem kéreztem el. Eccer mondom édesapámnak, hogy engedje meg, mennek el síezni. De a hús rántódott a lábosba. Eridj, aszondja, de

sokat ne ülj me, ne, kész a vacsora minnyá. S egy ennyire alkonyodott, elmentem ki, s béengedtem. De csak, aszontam, eccer engedje meg, hogy eccer jöjjen bé. Milyen a gyermek, mint a cigánpurdé? Eccer bėjöttem, s nem láttak meg biztos, ereszd vissza másodiksor, na avval es bé... sikerült, bėjöttem. De hágóra nehezebbet mejen az ember. Mikor másodiksor bėjöttem, akkor harmadiksor es akartam indulni. S ehej, gyere csak bé! S há gyanút ejtettem, hogy most megszid lesz, de verni nem vertek egyáltalán. Heába mondom, hogy átkozódjak, hogy miért vert meg, vaj nem vert meg. Elég a héjza, hogy jövök bé, sieket letámasztom, s fáj a szívem, csupa még egyet tudtam vóna, mint a cigánpurdé, egyet béereszkesdni. Há, bėjövök, s tuggya, bocskor, gumibocskor, s akkor a pofásba, ahogy rugtuk belé, akkor gumibocskornak a ráncok szabadultak meg, s akkor az pénz kellett. Inkább azét, nem azét, hogy egyeb lett vóna. Na, bėjöttem, posztó, priccses nadrágba. Na, vetkejs le, aszongya apám, de többiek olyan alhangon vótak. Se édesanyám nem szólott héjza. Hát vetkeztet le. Olyan kicsi mackó blúz vót. Ki a nyakamból. Én elgondoltam magamban, hogy ilyen korán mé fektetnek le vajon? (*kacag*) Ilyen vót, tanár úr, ez történet vót, ezt nem az ujjamból szíptam. Na, le a izét, le a bocskorokat, segített ő es, hogy hamarább. Le a bocskorokat es, le a nadrágot es. Ő tutta, hogy kell vetkeztetni a gyereket, az inget ki a nyakból. Atyaúrsten, én elgondoltam, mi történt, mé vetkeztetnek eppe? Na, kicsi trikó gatyá vót. Le a gatyát es. Tornácós vót a házunk, azután tettünk verondát. Na, le a gatyát es. Megfogott szépen, s na, aszongya, eredj most síezni. Nagy hideg, csitorgós üdő vót. Há, mit tudjak csinálni, mondom. Gyermek..., elgondoltam, hogy... S te is így jársz, Tamás, mint én! Mondom, elgondolom magamban, me hallottam, hogy valami gyermekek még nyári üdőszakban rosszat csinált, a jászolba belébút, a tehenyek elé itt a jászolba. S elgondoltam vajon biza oda mennyek-e, vaj itt ez nem vót záros, ez az ajtó, s valami ruhák vótak felaggatva, s lejövök, me tiszta csórén vótam. Mikor, de nem vót annak, egy jó nyóc perc se vót, akkor az ajtó nyílik. De figyelmes vótam, mint a nyúl. Kinyúl édesapám, s na, gyere bé, máskor fogadj szót. Ennyi vót. De a gyermek ötözött-e fel? Nadrágot kétrét húzta fel, meglúdbőrösödött vót a combom. Így vót na, hogy van ilyen eset, ez rajtam történt, én nem tagadom el.

- Gondolom, nem mertek visszaszólni a szülőknek?
- Nem feleseltünk egyáltalán, nem, nem.
- A családon, rokonságon belül volt-e szó a románokról, hogy milyenek, miket csináltak a háború alatt, után?
- Tuggya, itt nem vót olyan gúnyság, me itt a faluban nem vót románság. Itt románság akkor kezdett, amikor a kaszárnyák felmaradtak, a magyar hadseregé vót, felmaradtak, s akkor bekezdtek ide sokat... Vót egy, ILEFOR-nak mondták, bútorgyár, az alsó felibe, és akkor osztá az felmarult, s lettek valami diákok, iskolások, ilyen jó diákok, mesteriskola vót. Osztá az es felmarult, akkor hoztak vagaboncokat, s rabokat. Osztá azoknak, mikor vége lett, akkor jött a román katonaság. Itt nem vót addig románság.
- Jó, de a lóvészietről, búkklokiakról mit mondtak?
- Lóvésziet, ők együtt ott románul beszéltek, Bikklokjába is románul beszéltek. Nem vót konfliktus, me távol vótak az idevalók, osztá került, hogy bírtok lett Bikklokába es csángóknak, itt a gyimesieknek. Lóvészre nemigen jártak. De a lóvésziet s a búkklokiak úgy tartották a kapcsolatot, a búcsúkra úgy eljöttek egyik a máséhoz, hogy... Sőt, nem es nőültek, nem mentek férjhez más nemzethez, így meg-egyeztek. Osztá azután elkorcsult a menet.
- S maguk búcsúra merre mentek? Az édesanyjával járt-e?
- Há jártunk, jártam vót, amikor a gyimesi nagy templomot építették. Szentelésire es jártam. S osztá Középlak Mária Magdolnakor, ugye, július 22-én van. Oda inkább jártunk. Szent András névre van felszentelve ez a felsőlaki. Osztá Komját, az azután készült, s oda is jártunk, sokszor. S osztá megvót odaki, Széphavason, na ott es van egy kápolna. S oda es sokszor elmentem, de most má az idén nem tudtam oda kimenni.
- Szent Antalkor tartottak itt valamit?
- Vót itt a kápolnánál es, Szent Antalra van felszentelve, vót hogyné.
- Régebb is tartottak itt búcsút, nem?

- Vótak, de a kommunizmusban nem. Nem engedték, s a gazda es olyan vót, elhanyagolták, szemetet, kövicset bevettek, nem vót bépadolva. Osztá jött Gyimesbükkből egy pap, idehelyezték, Gergely Fülöpnek¹¹ hitták. Vót az Gyergyóba es, osztá Borzsovába vett egy lakást, s ott osztá meg es halt. Fiatalember vót, s e történt. S ő javította fel a kápolnát, fedette s csináltatta, befolyása vót, na. Máskülönben, csak a boronák, ahogy össze vótak rakva, úgy vót, nem vót levakolva.

- *Valahol a patak fejébe, vagy át, Ugra fele voltak-e kereszttek?*

- Vótak ilyen katona kereszttek, vótak. Osztá vót... lehet, hogy olvasott Sebő Ödönről,¹² na, neki van egy keresztje, ott arra van felszentelve.

- *Jó, de annak idején?*

- Hát akkor es ilyen balesetek vótak, hát oda állítottak keresztet, amíg kirothatd, s osztá ha olyan vót a gazda, hogy folyatta tovább, hogy javítsa, frissítse, akkor vót, s ha nem, nem. Na, tanár úr, itt Bikklokja szádában vannak a kalugerek, ott vót egy kicsi kápolna csak. S egy kicsi gazdasági istálló, az sárral vót megvakolva, amíg osztá ezek ide befészkeltek. Osztá jött a kommunizmus, má megvót, s itt a gosztátnál¹³, lássa, mi ronda épület van ott fel, ott a gosztát vót. S a kicsi kápolnába, oda nem mentek bé, hanem vót egy kicsi viskó, abba, a csobányok abba léteztek, az istállóba. Ott rendetlenség vót, na. Most teljesen tönkre van menve minden. S ezek a kölugerek¹⁴ oda befészkeltek. Lássa-e milyen épületeket húztak, hogy csudák-csudája.

- *Fiatalemberként járt be Csíkba dolgozni.*

- Ilyen szezonmunkára, jártam Fitódba es, Zsögödbe es a cséplőgép mellé. Nem gépész vótam, hanem munkás, etettük, s hordtuk a gabonát essze. Konyha vót állítva, mentünk 12-en, 3-4 évig egy gazdaságnál, kollektívbe vótunk. Zsögödbe es vótunk, Fitódba sokat vótunk. S attak 20 kiló gabonát, búzát, vagy amit ki akart venni, terekbúzá, árpát, rozsot, ehhez hasonlót. S olyan brigádos vót, hogy mikor végzettünk, akkor iratkozni kellett, ki mennyit akar megőrlenni. Szentkirályon vót

11 Gergely Fülöp (Gyimesbükk, 1944 – Borzsova, 2020), címzetes esperes, nyugdíjas plébános. Gyimesfelsőlokon szolgált 1976-tól 1981-ig.

12 Vö. Sebő Ödön: *A halálra ítélt zászlóalj*. Budapest, 1999, Magyar Könyvklub.

13 Gostat: Gospodărie Agricolă de Stat (Állami Mezőgazdasági Vállalat)

14 itt: ortodox szerzetes

a gőzmalom. Na és szekérrel, jó ügyes ember vót, két nagy lova vót, így mondva, székely nagy szekerek, lajtorjás szekerek, megrakva, mindenkinek a neve rea írva zsákra, levitte s este ilyenkor hozta. Meg vót örölvé s mindenkinek mennyi könyve vót, azét.

– *Erdőlni járt-e?*

– Mentem, az Úzba es vótam, há hogyne, az IFET¹⁵-nek. Csak egy-egy hónapig, két hónapig, mennyit, hogy állandósan nem vótam inkadrálva, nem vótam. Ilyen szezonmunka, na. Elmentem erdő vágni, olyan telek vótak... Eccer hazajöttünk egy karácsonyra, Baskából. Vót egy druzsbás..., akkor jöttek vót bé az orosz druzsbák, kommunizmus derekába. Vót egy druzsbás, s a felesége vót kabánpásztor. Így mondták, zsurna, mittom én, hogy milyen nyelven mejen. Kabánpásztor, takarított s ami kellett, na. S hazajöttünk karácsonyra, s na, hát újévre es maradjunk itthon. Mikor mejünk vissza, hát... Ők nem mentek haza, valahol bernuncziak, na, románok vótak, fejjérnép es, s a férfi es. S mejünk vissza újév után, s hát idevaló vót a patakfelelős, innét származott el. S há, mindenki olyan lehangolt s olyan szomorú. S kérdejzük, hogy... me inné mentünk 7-en, 8-an, 10-en es mentünk. Mi van itt, hogy ilyen csend van? Úgy hitták a druzsbást, hogy Gospi, ilyen neve vót, Gospi. Aszondja, hogy bár még karácsonyig..., me mi karácsony előtt két-három nappal eljöttünk, hát ott maradt ő, még döntne ne, neki azután fizettek, köbméter után. Egy hatalmas nagy bükkfát kezdett vágni. S nem figyelte meg, hogy az a nagy hatalmas bikkfának fenn jól 10 méterre egy ág így megölelte egy fiatalabbat, mint egy veder, egy annyi vastag. S amikor a nagy bükkfa indult dőleni, ő nem figyelte meg, hogy ne, mellette van ez. S egy olyan, mint egy kankó, eltörött, s úgy ahogy azon a sima bükkfán, ahogy jött, félrelépett az a kicsi bikkfa mellé, úgy megütte fejbe, hogy még a kászka is esszeszakatt a fején. S el vót má temetve, amikor má visszamentünk. Ilyen történetek vótak.

– *Mesélte egyszer, hogy volt be szőlőt szedni is a Regátba.*

– Igen, Foksánba, Resztóka vót a falu. Ott es egy állami gazdaság vót. Vótunk vagy harmincvalamennyin, legényemberek, eppeg katonaság előtt állott, katonaság után. Bé-bémentek a faluba. Vagy hárman-

15 IFET: Intreprinderea forestieră de exploatare și transport (Erdőkitermelési és Szállítási Vállalat)

négyen nem mentünk bé. Legények bémentek, s há a faluba egy lakodalom vót. S milyen az ital, eléidézte? Italt vettek, vót olyan, aki tudott jól rományul, s aki nem tudott, az biza nehézség vót. Elég a héjza, hogy kezdtek énekleni magyarul. S akkor mijen az ember, bátor, ha egy kicsit... Egy idevaló legény, egy ilyen gyermek, mint Tamás, odament, odaküldték a rományok a lakodalmas háztól, hogy ne, ne énekeljenek magyarul. S akkor a kölyöknek vágott egy taslit. Ez a legény, Ugetán János, vágott egy nyaklevest, s a kölyök, hát azt látták a rományok es, visszament. Akkor kapára, kaszára, neki az ilyen jövevényeknek. S vót egy ilyen, görbepataki vót, úgy hitták, hogy Purdi Bálint. Ahogy a román futott egy karóval utána, s annyi sebes vót, hogy a kaput szembe rántotta, más olyan vágott a kertre, kapura, hogy földig törött. Na, há eccer, mü ott vótunk a dormitornál, há eccer érkeznek a legények jól bészürkülödvé. Három akkor ilyen..., Foksán milyen messze van, három úgy eltűnt, mint a beteg számár. Azok kezdeményezték vót. S akkor ennek a Bálintnak a báránbőr sapkája leesett, me október vége felé vót. Reggel hát a milícia jó. S meink a delegátus, a brigádós, idevaló, ugrai vót, de úgy tudott románul, mint magyarul. S kérdették, hogy mi vót, kik vótak? Egyrészinek olyat kapott a herléclapátból, hogy a párnát reggel, mikor kelt, emelte a fülitől fel. S akkor azok a hibások, félrebújkáltak na oda a dormitor¹⁶ mellé s... Aszonták a milicisták, ne, bé vótak innét ettől a vállalattól, s zavart csináltak, akié, van egy báránbőr sapka, jöjjön bé utána. Aszonta a tulajdonos, hogy ő eccer nem. Osztá ott a faluba vót egy üzlet s vett egy bászkat¹⁷, akkora vót, mint egy csürkeborító kas, nem vót fejbeli. Aszongya, én bé nem megyek, aszongya, semmi áron... úgy megverték vóna, mint a lovat. Ilyenek történtek. Mü addig elmentünk, ugye nagy állami gazdaság vót, akkora diófák vótak, mint ez a cseráfát, amit mondok. Akkora diók, mint egy tyúktojás, olyan vékony héjik vót. Ettünk, osztá fáj a fejünk.

S egy reggel aszongya az udvarbíró, román ember vót, hogy ne, ki vállalkozik, vótam én s bátyám, s itt fel a szomszéd, Minya Simó, hogy az udvart takarítsák meg. A főnöknek es tudtam a nevét, Anatolij vót, az a nagyfőnök. Hát seperjük meg az udvart, a szőlőlapi, másłapi, s csomóba hajtsuk egybe, s megtisztel. Simó tudott egy-egy szót románul.

16 hálóterem

17 fejrevaló, lapos sapka

Elvállaltuk. S gyorsan, egy óra alatt megseprettük, pedig nagy vót a pince udvara, megsöpörtük a lapit csomóba. De amíg ott dolgoztunk, addig a raktáros kellett menjen bé a városba. Kitett egy vizesveder, ilyen zománcos veder bort, hogy igyuk meg. Sárga bor vót, jól emlékszek, s akkor egy olyan hosszú, vékon poharat. Há ki tudta éhomra, ki tudta meginni annyit, 12 liter bort. Elég a héjza, hogy nekünk vót egy korsónk, 10 litres korsó, s aszongya Simó, hogy Péter fussál el, s a korsót hozd fel, aszongya, merjük belé, aszondja, ezt képtelenség meginni. Na gyorsan belé, s átürítettük, a vedret béattuk.

És akkor a történt, hogy vót ott egy kicsi ház, aki gyergyai vót az ember, kicsi terpe felesége vót, két kicsi ügyes leánkája. S Simó bátrabb vót. Az az ember azé vót ott, hogy télen a pince körül, s ott, mint gondnok, na. Gyuri bácsinak hitták, vagy Pista bácsinak, nem tudom. Kéne gyorsan kapcsolatot venni, Simó gyorsan le es ment, hát ott kert választott. S nem lehetne-e, ne, bor van, s igyuk meg? Igen, fiaim, aszongya, gyertek ide, gyertek bé! Bé a kicsi házba, jó meleg vót. S akkor ettem vót, tanár úr, szőlőlapiba csinált tölteléket. Egy jó, fiatal-asszonka vót a felesége, s az készítette vót, saját szükségre, de hogy a bor elékerült, annyi rengeteg bor, ittunk meg belőle, de még maradt ott es. S akkor mi osztá elmentünk diószni. S osztá úgy fájt a fejünk az italtra s a dióra. S akkor megtudtuk, hogy ez az ember mé van ott? Valódi székely ember vót, ilyen szürke ruhába vót, mint a csobányok, amilyenbe szoknak lenni. Megtuttuk, hogy akkor verték bé..., '62-be vótunk, vaj '63-ba, meg nem mondom, '62-be méges, hogy akkor verték bé a kollektívbe a székelységet, az embereket. S Gyergyóból elvándorolt bé a Regátba, Foksánba. Ott elvállalta ezt a munkálatot, s ott boldogan vót. Itt hagyott mindent, hogy ne kelljen béálljon a kollektívbe. Így asztán megtudtuk, hogy mé van az az ember odabé. Ilyen történetek vannak.

– *Itt (nézzük a fényképet), amikor bérálta Márton Áron.*

– Igen, igen, ez akkor vót. '70-be.

– *Bérmakeresztapja?*

– Hát, idevaló vót, felsőloki, de meg van halva.

– *Nagyobb volt-e sokkal magánál?*

- Nagyobb, öregember vót, na s... Így szoktunk menni kaszálni, napszámra, s úgy megszeretett, hogy aszongya, na, érkezik a bérálás, senkit ne kerejsetek, én mind a kettőtőköt, bátyámat s engem, mind a kettőtőköt megbérmállak. Szóval, a püspök bérál meg, de mellettig állnak. Na s így vót, na. Oszta úgy történt, hogy amikor eppe a bérálás vót, folyt 3 óráig, meddig, délután temették, az édesanyja meghótt hirtelen. S akkó osztá adtak vót ilyen ajándékba, na, egy-egy jó, szép nájloninget, s akkor egy olyan nyolchetes malacot, hogy osztá állta a helyit. Ennyi vót az ajándék. De jó vót, bizony.

- *Akkor maga inkább a bátyjával dolgozott össze.*

- Igen, ketten vótunk, na, s édesapám, míg bírta magát, teheneket megfejte így nyári üdőszakba es. Télen, amikor elmentünk az Úzba, akkor es el tudta végezni, na me, s a leánkák, azok a hűgaim, s azok es segítettek. Ugye me a padlásról a szénát le kellett vetni, me így vót. Ilyen szezonmunkákra sokfelé jártam.

- *Nyaranta kaszálgattak.*

- Igen, bizon. Most prima a kaszálás, géppel, pillanatra egy akkora területet levesznek, de akkor egész nap... S van, teccik ismerni a szörcsét, hogy az a kaszást megkérdezi, nem a kaszát, a kaszást megkérdezi, hogy mit ett. Erős töve vót. S inkább ezeken a helyeken az van, az vót, az a termés. Egy helyt, ulyan Görbe felé el vótunk, ilyen kalákába, me esszegyültünk, tanár úr, itt Szili meg tudja mondani, 20, 25-ön, 30-an, elmentünk, ott hajnalodtunk, tudtuk, mekkora a terület. Úgy es vót, hogy 10 órára lefogyott, a gazda annyit szólított meg, hogy fogyjon le, s osztá másnap takaródott fel. Elmentünk, s egy helyt elmentünk, én vótam ott s itt alul egy szomszéd, Görbe feibe. Ott vót ez az ekkora szörcse s az a fényes fű alatt az a féregtúrásos kő, s aszongya a gazdának a fia, édesapa, aszongya, maga abba igyekejzék, hogy a tehenyeknek tetessen videát¹⁸ a fogikra, me nem tudják megenni máskülönben. Kacagság, milyen a fiatal, nem törődött, ő soffer vót, ő másfelé vót a munkája. Az apját megbosszantotta.

- *S maga nem kíváncszott, hogy menjen be Csíkba dolgozni valami állami munkára?*

18 nagyon kemény ötvözet, ami nem kopik

– Nem, mondom, hogy édesapám végett nem mentünk, me láttuk, hogy fészeg, s azét, azét nem ángázsáltunk. Így osztá eltőt az is.

– *De elment volna-e szíve szerint?*

– Hát, nem tudom (*kicsit elkacagja magát*).

– *Vagy inkább szerette itt?*

– Háát... Tuggya-e mit, tanár úr, idejött, Zoltánval¹⁹ jött-e, meg kell gondolkozzak, hanemegyeb vele jött, egy nagy, magos, fehér haja vót, nagy, magos ember. Leültünk a lócára s beszélgettünk, na, mit kérdeztek, válaszoltam, ha tudtam. Aszongya, ötven éve én es Kanadába vagyok. Gyorsan villant az eszembe, tám az 56-os forradalomkor? S lenézett a földre, igen, aszongya. Májusba vót. Tanár úr, úgy szípta a levegőt, jaj, ez a jó fenyőszag, jaj, milyen jólesik ez a fenyőszag. S akkor az 56-os forradalomkor ment vót, s itt elbeszélgettünk. Olyan ember vót, még most es valahol a levél megvan, hogy Bonston repülőtér, Bonstonba amikor leszállott a repülő, a másik repülő postára tette fel a levelet, s nekem má másnap itt vót. Olyan érzése vót annak az embernek.

– *Farigcsálni már gyerekként elkezdett?*

– Há, gyerekként, me, tuggya az iskolába vót, minek hívják, kézimunka. Ilyent es kellett faragni, olyant es kellett faragni. Egy ismerős osztálytársval egy olyan lajtorjás szekeret faragtunk. Akkor a jegy úgy vót, az 5-ös vót a legjobb jegy, s le az 1-esig. Osztá későn került, hogy az 5-től felfelé. Elég ahhoz, olyan kicsi ügyes szekeret lajtorjával, hanemegyeb még egy kicsi jármot es [faragtunk]. Szépvízi vót a tanyító, Csáki Káruynak hívták. Egy-egy 5-ös jegyet [adott] mind a kettőnknek. De azt a szekeret sohase láttuk, bévitte a raktárba. Asztá ő vitte haza kíváncsiságból, me biztos, megtetszett neki.

– *Az édesapja is farigcsált?*

– Megcsinálta a szánat, ami a gazdasághoz szükség vót, megcsinálta. Én az olyanval nem foglalkoztam, osztá feltaláltam, kicsi pipicelés, farigcsálás, de lámpánál, nem vót villany. Édesanyámnak csinált vót egy guzsalyat, fonó guzsalyat. S akkor ilyen, ami a ház szükségéhez,

tekerőlevelet, ilyeneket megcsinálta, nem kellett máshoz menjen, megcsinálják.

– *Ő is járta, mint maga a hegyeket?*

– Nem, ő pásztorsággal, mikor pásztorságot fogadott el, tinócsordát, meddű juhshireget. De ő nem, osztán én reabolondultam az ilyen hegyezésre.

– *De ez honnat jött akkor?*

– Elvótunk az Úzba, erdő vágni, '77-ben, mikor a földrengés vót. S na itt vótak olyan fiúk, hogy tudták, hogy hol szórják el az agancsot a szarvasok. Egyszer kapok egyet. Olyan ösztönöm lett, hogy innét... tanár úr, társakot szereltem, innét

éjjel, március végén, hó nem vót. Március végén elindultunk 4-en bé az Úzba, gyalog a hegyen. Éjjel, mondogatta édesapám, eej, fiam, fiam, be bolondok vagytok, hát a nem ehejt, van. Mondjuk, tuggyuk! A lábunk bírta, na. Elmentünk s készünk kapni, s osztá én egyedül es annyit mentem, mint egy gombászójuh. Hát valahogy egy olyan ösztönöm vót. Úgy es vót, egy nap két párat kaptam. Osztá jöttek... De érdekes, hogy most ebbe a demokráciába jártak a fiatalok ki Magyarországra, na, vendégmunkásnak, s onné hoztak agancsokot haza, ilyen dámszarvas agancsot, ilyen őzsarvakot, ehhez hasonlót. S méges onné jöttek, egy nagy magos fehérnép, s itt vette az agancsokot. Tőlem es vett vagy két párat, s kocsival elvitte. Hogy az mé kellett eljöjjön ide? S aszongya, itt kapunk Erdélybe valódit. S számolta a pénzt, nekem állt, s mongya, eee... me itt ugye bé kellett váltsa, magyar pénzt, eee, aszongya, be csúszós a maguké a pénz. Mondom, igen, kedves naccsága, me csúszik el.

– *S ez a kép (négy férfi egy oldalas helyen, üveggel a kezükben)?*

– Balánbányára vótam egy bányásznaphra fel itt a szomszédokkal. Akkor busz járt. Tudja maga, tanár úr, Csíkba es, hogy egyik busz a

mást érte. Inné csak a Gyimesről reggel es 9-10 busz vitte a munkásokat, este hozta. S akkor inné Balánbányára es vitte. Vót egy olyan, hogy direkt Gyorgyu-Dézsről²⁰ jött, s ment direkt Balánra, me ott sok román munkás vót. S akkor egy olyan buszra felültem, 25 lejért felvitt a busz. Ott eltötöttük, na, jó műsorok vótak, színpad, mivel a szomszéd becsült, fiai es ott vótak, s osztá eltöt. Megháltam vót.

S akkor még eccer elmentem a búcsúra, Pásztorbükkre. Teccet hallani róla? Na, elmentem. S akkor ott, ahol valamikor vót egy kápolnahely, de akkor nem vót, a kommunizmus letörte vót. Hanem vót, egy akkora nyárfa vót, me én üsmerem az idevaló fákot, mint egy jó veder, s az úgy csapályoslag be vót egy sarokélen dölve, s olyan fejár vót, mint a csont. Kéreg le vót menve. S állítólag azt mondták, hogy Báthory Endrének oda a csutakjára folyt ki a vére. S el nem rothadott, senkise vitte el. Oszta építettek, me azután láttam a könyvből a kicsi kápolnát, de az a fa nem vót ott, valahova elvitték tovább. Vagy tűzre elvitték. De hát az mikor vót, 1600-nak lett vóna egy éve? Sokat olvastam róla. S lássa-e, ott es milyen a rosszindulatú ember. Egy valódi parasztember pusztította el. S meé? Ezé a kurva pénzé. Me megfizette neki Mihály vajda, megfizette vóna, csak azt mondta vót, a vót a jelszó, hogy élve tegyen kezet rea. Na, de levágta, s így kapta annyit, hogy osztá felakasztotta magát. S az egész nemzetségbe, minden évbe valamilyen baleset történt, azótától. 1600-nak egy éve híjával. Kristály András.

- *Ezeket a történeteket, meséket kitől hallotta. Már gyerekként így fülelt?*

- Füleltem, met a nagyok beszéltek ilyen-olyant, s akkor felfigyeltem. S milyen a gyermek? S valahol megállott valami kamerába.

- *Mert nem minden gyermeket érdekli ez.*

- Hát valahogy erre születtem vagy belészoktam, nem tudom, na, de ezt szerettem, érdeklődni s ez, hogy vót...!

- *S a családba ki volt mesélősebb, vagy mindenki mondott valamit?*

- Igen, itt a szomszédok es, vicceket s az olyan gúnyos vicceket, mindent egyebünnét hallottam. Itt nem folyt az a családba ilyen csufandárosság.

20 Gheorghe Gheorghiu-Dej: a moldvai Onyest, Ónfalva, románul Onești neve 1965–1990 között.

– *Nem?*

– Nem. Végezték az ők dolgikot, ha valami olyan hírrel jöttem el, elmosolyogták magikot, s annyi vót az egész. Akkor én se mosolyogtam, mikor csórén ki vótam vetve. (*kacag*)

– *Annak idején mit mondtak rólunk, milyenek a magyarok ott bent, Csíkban?*

– Hát gúnyolódás vót akkor. Gúnyolódás es vót, így szembe nem mondták egyik a másnak, aztá került konfliktus vaj birtok végett, vaj mi, s akkor osztá kocolódás került, csufandároskodtak.

– *S amikor maga Csíkba kezdett járni?*

– Nem vót akkor, ilyesmi nem vetődött fel.

– *Fitódban sem?*

– Nem vót soha. Hát innét es mentek oda, lakást vettek. Pláne itt, ahol van a nagy ikres ház, ide le, alul, ott a két fiútestvér megépítette, elkészítette s juhászkodtak, Csobányosba léteztek, Nyikulájba, kollektív juhokkal. Megépítették a házat, s úgy megszerették azt a juhászást, az apja es avval foglalkozott. 52 évig vót az apja juhász. Kollektív... s má azelőtt, a kollektív előtt is. Akkor úgy megszerette azt a falut-e, a közösséget-e, itt hagyott mindent, s elment, s ott házat vett. Egy öregasszonyt elgondozott, az övé lett a lakás, a birtok, s ott van ma es. Családja van, s annak a felesége, amit mondtam, Senáj Bokornak a leánya, felesége ennek, Farkas Gyulának hóják.

– *Sokan kerültek be.*

– Igen, hogyne, Balánra is hányan fel, Regát fenekiből. Hát Balányon több vót a román, mint a magyar. Megegyeztek, s munkahely vót. S az ilyen büntetetteket es odavitték, aki valami börtön előtt állott; amelyik súlyos vót, azt nem, azt ide helyezték, munkahelyet adtak. S a kollektívbe is, maga jól tudja, hogy valami lopás vagy valami cirkusz történt, akkor gyorsan tették fizetetlen munkára, ingyen kellett dogojzon. Itt is vót fenn a havason egy. Tehenek vótak kijöve, tavasszal kikötöztek, osztá Szent Mihálykor mentek bé a faluba, Szentmiklós, Szépvízre. S csempészte a tejet, me juhái es vótak, s tehének es vótak. Igen, de mikor Palánkára bément, akkora sajtokat, mint egy taliga kerek. S akkór má

feltűnt s valaki firigyet vetett²¹, hogy őj, ekkora sajtokot csinálsz? Azt találta kikottyantani, hogy a kollektívnek van elég. S akkor eljött a bizottság, s az esztenán túl, me olyan házokat építtetett a kollektív, hogy valódi lakásokat. Eljöttek, s felmentek, akkorjába ilyen magnó akkor került vót bé, kollektív időbe vót. Az hánba lehetett, '80-'80 valamennyibe? Szép csendeszen felmásztak a fákra, fenyőfákra, kutyáktól, hogy... Békapcsolták, s mindent levettek, az öreg, amikor kiájtotta, ezét a tehenét töltsétek ebbe a budákába²², azét abba. S onnét vót a nagy sajtok. S gyorsan le. Elkapták, nem zárták be, nem börtönyözték, hanem elyen munkára, elhelyezték. Elment, egy egész télen a ganyét hordta az istállótól, s lehelyezték Delnére. Úgyhogy csak kibabráltak, na, a vezetőség az emberekkel.

– *Guzsalyaskodni járt-e?*

– Há, itt a vót a szokás, tudja, itt a csángóknál. S mé vót, aszt es megmondom. Magiknál má másabbképpen vót, vizitbe járás. Úgy vót itt, tanár úr, hogy ugye egy bálba összeismerkedtek, itt táncot mondtak, bálba esszeismerkedtek, s a legény, amelyik felsőloki vót, elment Hidegségre, na. Ott egy bál vót egy nagy kultúrotthonba vagy házilag, s na, valaki másnak megtetszett, s beszélgetni, s ez így vót. Beszélgetni, s há má a bálnak, mikor lett vége, 12-kor, mikor. Na, inkább a leán vót hajlamos. Ne menj, aszongya, feküdj le, itt megaluszol, s hajnalig elmész. S osztá ezt nevezték guzsalyasságnak. Elment guzsalyasba, s reggel nagy vidáman jött, de elég messze vót Hidegség. De hát, minekhijják, vonzása vót. S ugyan innét es, há mind itt es, Csíkból es jártak bé ide bálókba, hogyne, s ez ilyen vót a fiatal generáció, hogy elment, hova el akart.

– *Na, de maga járt-e?*

– Jártam én es. Igaz táncolni nem tudtam, minden testrészem reájárt, csak a lábaim nem. S ez a baj.

– *Nem tudott táncolni?*

– Nem. Így én szórakoztam, úgyhogy nem vót abba hiba, de valahogy... kimaradt a tánc. Mint Ladó a táncból. Van egy ilyen szájhagyomány.

21 csúfolódni, hánytorgatni, felróni

22 faedény, amiben a tejet oltották

– *Akkor maga se járt Hidegségbe leány után?*

– Nem, olyan messze nem mentem, kaptam itt közelebb. Fene egye meg, hogy egy fél éjjel el, csak kullogjon, mint egy kóbor kutya.

– *Milyen érzés volt, amikor látta, hogy a fényképe ott van egy könyv borítóján?*

– Hát mondom, hogy örökség. S tuggya, hogy elvótam le Csík-szentgyőre, Bánkfalába, fejjel a szomszédnak az anyósa meg vót halva. Elmentem le temetésre, s Géza járt, a veje, ott sokat. És ez a könyv megjelent Egerszékbe. S egy székely bácsi azt mongya... me úgy hívták Gézát..., a könyvbe belé van írva, Gézacska. S én es ott vótam Gézával, álltunk, na, temetés alkalmával. Mondja: – Gézacska, nehol az író. Ne, az író! Géza: – Milyen író? Aszongya: – Ne, maga mellett. Aszongya: – E nem író. – Az – aszongya – az, me a kötete nálam van. – S honné szerelte? S aszongya: – Egerszékből, Csinódból hozta. Aszongya: – Ez nem író, ez a szomszédom. Hozom átol a kötetet s mutatom meg, hogy ő. Aszongya Géza: – Az Istenit, ez nem, ez a szomszédom. Ilyen mókákat lehet...

– *Na de milyen érzés volt magának, mit gondolt így magában?*

– Tuggya-e mit? Há ha valaki megörökíti, vagy... vagy, hogy mit ér el vele élvezetből, én úgy gondoltam, hogy élvezi, hogy fényképez, ehhez hasonló. Osztá kezdett... 27 évet járt Magyar Zoltán nálam. S én nem gondoltam, hogy idáig eljutok, öregségemre. Osztá így szokták mondaní, az ember sokat él, egy szatyorba belétér.

– *De azért jó érzés volt, amikor meglátta?*

– Há jó. S az ismeretség, egy idegen embert én úgy becsültem, mint a szomszédomot. Feltétlen. Me szerettem, s jól elérdeklődtek, mindenről elérdeklődtek.

– *Akkor nem az volt, hogy minek kellett kitegyen ide a könyvre?*

– Nem, nem az a világ vót, nem. Ha meglátták vóna, hogy az én képem, amit mondom²³, hogy az van kiteve a kultúrotthonba, hogy

23 Yö. Ádám Gyula: *A megkerült Paradicsom*. Budapest, 2019, Előretolt Helyőrség Íróakadémia, 66. p.

vágom a szalonnát, itt a könyvbe, az elnök leverte volna még a falat es, nemcsak a képet, a kommunizmusba, az ilyenek...

– Péter bátyja mikor is halt meg?

– '99-ben.

– Megálmodta-e?

– Bátyám '99-ben halt meg, augusztusba. S nem kocolódtunk, neki külön lakása vót, de együtt étkeztünk, az állatokat együtt tartottuk, nem kocolódtunk. Minden éjszaka látom. Vaj terményt takarunk bé, vaj pedig pásztorkodunk, vaj tehenet... Örökké, minden éjjel látom.

– Jól össze voltak szokva azért...

– Össze, eppeg, úgy mint..., ahogy kellett. Nem vót merre menni, nem házassodtunk meg, s így tengettük az életet, s idáig elértünk. Két hetest megfogtam én es...

– Isten tartsa meg!

– Hát még valameddig.

Táj-ék II., 2023, Szentendre
(domborított, hegesztett vaslemez)

Klitsie-Szabad Boglárka

HIDEG ANNA MESÉI¹

Pár évvel ezelőtt fültanúja voltam egy kedves, és azóta anekdotaként cirkuláló párbeszédnek, amely – bátran mondhatom – két igen híres mesemondó mester, az ördöngösfüzesi Hideg Anna és a néhai, arlóói Csipkés Vilmos között zajlott le:

– Magának van már meséskönyve? – kérdezte az akkor 82 éves Csipkés Vilmos a vele egyidős Hideg Annától.

– Van, kettő is! – hangzott a büszke válasz.

– Jaj de jó magának! – mondta irigyledve az akkor még mesekötettel nem bíró idős mesemondó mester.

Magyar Zoltán legújabb kötetét kezembe véve egyből eszembe jutott Anna néni akkori büszke válasza, melyhez hozzáfűzhetnénk: most már három! 2023-ban ugyanis a Balassi Kiadó gondozásában jelent meg Magyar Zoltán néprajzkutató több évtizedes gyűjtésének, illetve rendszerező-elemző munkájának eredményeképp a Magyar Népköltészet Tárának XXII. kötete, *Hideg Anna meséi. Ördöngösfüzesi mesék, mondák és egyéb történetek* címmel, amely egy prózaepikai egyéniségmonográfia. Ezt megelőzően számos tanulmány, újságcikk, hangzóanyag stb. is foglalkozott Hideg Anna művészetével (ének, tánc és szóbeli elbeszélő költészet), illetve, ahogyan a fenti anekdotában is történik rá utalás, két fontosabb kötete is napvilágot látott (nem beszélve az átdolgozásokról, vagy gyerekek számára készült kötetekről pl. Magyar Zoltán – Vida Erika: *Ördöngösfüzesi népmesék. Hideg Anna meséiből*. Marosvásárhely, 2009). Az egyik a 2007-ben kiadott *Tetűbőr*

gösfüzesi mesék, mondák és egyéb történetek címmel, amely egy prózaepikai egyéniségmonográfia. Ezt megelőzően számos tanulmány, újságcikk, hangzóanyag stb. is foglalkozott Hideg Anna művészetével (ének, tánc és szóbeli elbeszélő költészet), illetve, ahogyan a fenti anekdotában is történik rá utalás, két fontosabb kötete is napvilágot látott (nem beszélve az átdolgozásokról, vagy gyerekek számára készült kötetekről pl. Magyar Zoltán – Vida Erika: *Ördöngösfüzesi népmesék. Hideg Anna meséiből*. Marosvásárhely, 2009). Az egyik a 2007-ben kiadott *Tetűbőr*

1 Magyar Zoltán: *Hideg Anna meséi*. Magyar Népköltészet Tára XXII. Budapest, 2023, Balassi Kiadó.

belezna. *Ördögösfüzesi népmesék* című kiadvány, melyben a gyűjtő és szerző Magyar Zoltán három „homo narranstól” (Kisláposi Andrástól, Daruka Ilonától és Hideg Annától) közölt szövegeket. A másik Horsa István és Hanusz Zoltán szerkesztésében jelent meg 2015-ben, *Annus néni daloskönyve. Az ördögösfüzesi Hideg Anna élete és dalai* címmel.

Magyar Zoltán az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének főmunkatársa, egyike napjaink legtöbbet publikáló szövegfolkloristáinak. A folyton utazó, hihetetlen nagy terepmunka-tapasztalattal rendelkező, jó tollú néprajzkutatónak igen sokat köszönhetnek nemcsak a tudományos világban mozgó kutatók vagy egyetemi hallgatók, de a kortárs, folklorizmusbéli mesemondók vagy a táncházmozgalom olvasni szerető képviselői is.

Magyar Zoltán nem pusztán a fent említett, eddig 22 kötetet számláló Magyar Népköltészet Tára sorozatszerkesztője, de ezen kötetek közül több mint egy tucatnak szerzője, társszerzője vagy közreadója is. Az e sorozatban publikált folklórszövegek nemcsak különböző erdélyi tájak (Szilágyság, Úz-völgye, Kalotaszeg, stb.) mesemondóinak reprotoárjához, művészetéhez visznek minket, olvasókat közelebb, de a mesék által képzeletben Palócföldre vagy épp a Felvidék bizonyos tájaira is ellátogathatunk (Herencsény vagy Torna megye).

Hideg Anna – akit a kötet szerzője az utolsó mohikánok, azaz azok közé sorol, akik a tradicionális közösségek organikus közegében nőttek fel, s akik mintáikat túlnyomórészt a szájhagyományozott népi kultúrából merítették – a magyar nyelvterület egyik legismertebb élő „népi polihisztor”, a táncházmozgalom megbecsült és szeretett alakja, aki énektudásával és mesemondói, narratív tehetségével is előkelő helyet foglal el a tágabb értelemben vett népművészet nagy mesterei között. Hideg Anna a szó nagybetűs értelmében is a Népművészet Mestere, hiszen ezt a díjat 2010 óta birtokolja az 1936-os születésű asszony. Számos énekes, mesemondó, táncos megfordult nála, tanult tőle, hisz egyénisége magával ragadja a népi kultúra iránt fogékony embereket. A kortárs mesemondók is szívesen merítkeznek meg Anna néni folklórtudásában, a Meseszó Magyar Mesemondó és Szövegfolklor Egyesület például tiszteletbeli tagjának választotta. E recenzió írójának is volt alkalmja Anna néni vidám vagy éppen szívbemarkoló meséit (az *Ilyesmit* vagy a *Tetűbőr beleznát* többször is) hallgatni, hol fesztiválon, hol táncházban, hol pedig kötetbemutatón.

Magyar Zoltán kötete Hideg Annára mint elbeszélőre, mesemondóra fókuszál, alaposan körüljárva az alkotó stílusát, repertoárját. Mindezt azonban végig egy nagyobb kontextusban értelmezve teszi: egyrészt a mezőségi táj szövegfolklor-regiszterében elhelyezve, másrészt pedig (területileg tágabb értelemben) a népi, paraszti mesemondásból induló és abba belenevelődő mesemondók között, ám napjaink folklorizmus-jelenségeként is bemutatva Anna nénit és meséit.

A keménytáblás, színes borítójú kötet elején Hideg Anna portréja látható. A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával létrejött könyv összesen 414 oldal terjedelmű, és az *Előszót* követően 4 nagy (*Bevezetés*, *Hideg Anna történetei*, *Függelék*, *Képek*), azon belül pedig több kisebb egységre tagolódik.

Az első nagy egységben, a *Bevezetésben*, Magyar Zoltán az egyéniség-kutató iskola módszereit követve bemutatja, összegzi, elemzi mindazon ismereteket, amelyek Hideg Annához, folklórszövegeihez, az őt körülvevő kultúrtájhoz, a kutatási előzményekhez kapcsolódnak. Ebben a nagyobb egységben összesen 10 kisebb fejezet kapott helyet, közel 60 oldalnyi terjedelemben. Először Ördöngösfüzes bemutatása, a település ismertetése történik meg: figyelemreméltó, hogy pont annyi történelmi adalékot, földrajzi adatot oszt meg velünk a szerző, amennyi szükséges ahhoz, hogy a faluról egy átfogó, de könnyen vizualizálható képet kapjunk. Többek között a település nevének eredetére, a nemzetiségi adatokra, a mezőgazdasági tevékenységek bemutatására, illetve a hagyományörző falu elnevezés mibenlétére is kitér Magyar Zoltán. Az ezt követő *Kutatási előzmények* című részben a tudománytörténeti háttér, míg a *Találkozás Hideg Annával* című részben a mesemondó asszony életének rövid ismertetése mellett a személyes, kutatói attitűdöt megmutató részletek is rejlenek. Itt tudhatunk meg többet a gyűjtés menetéről is. Konceptiózusnak és mintaadónak nevezhetjük azt a lejegyzési módot, ahol a gyűjtési napló tanulságainak bekapcsolása olyan módon jelenik meg, hogy a történetek sorrendje is jelölve van, magyarázva és bemutatva azt a logikai rendet, ami által az olvasó megtudja, hogy melyik történetet melyik követte a gyűjtés során. Ezt követi a *Hideg Anna mesemondói világa* címmel jelölt kisebb egység, mely – e recenzió írója szerint – egy szerkesztői egységgel „nagyobb” kategóriát kellene hogy jelöljön (értsd: valószínű ez alá sorolódott eredetileg az immáron ezzel egyenrangú alcímként jelölt *Az ördöngös-*

füzesi népmesék műfaji megoszlása vagy a *Hideg Anna meserepertoárja* című rész is.). Ezen túllépve, dicsérendő, hogy a bevezető egységben külön-külön részekben foglalkozik a szerző Anna néni meserepertoárjával, mondarepertoárjával, egyéb történeteivel és önéletírásával is.

A gyűjtemény közreadásának szempontjai segítik az olvasót abban, hogy megértse és lássa, hogyan is érdemes, sőt, javasolt a folklórszövegekhez nyúlni az egyéniségkutató iskola mintáit, bevett gyakorlatát követve, de mégis kissé meghaladva, kiegészítve azt.

A Bevezetőt követő nagy egység címe *Hideg Anna történetei*, ez a rész képezi a kötet magvát, hiszen itt maguk a folklórszövegek vannak a fókuszban. Négy nagyobb (a szövegek műfaját tekintve) részre tagolódik, melyben összesen 134 folklórszöveg, többségében népmesék és mondák találhatók. A népmesék (tündérmesék, novellamesék, legendamesék, állatmesék, tréfás mesék, rátótiadák és hazugságmesék) mellett egyéb műfajok (pl.: viccek, adomák vagy igaztörténetek), valamint mondák (eredetmagyarázó, történeti, helyi és hiedelemmondák) találhatók itt, kiegészülve a kötet egyik legérdekesebb részével, az *Emlékül maradjon szerény életemnek szövege* című egységgel, amely műfaját tekintve önéletírás. Nem is egyedi, de nem is nevezhető általánosan bevett gyakorlatnak, hogy egy kiemelkedő folklórtudással rendelkező egyéniség szövegfolklór-repertoárját ilyen teljességgel, mondákkal, egyéb műfajokkal és az adott személy önéletírásával együtt adja közre a gyűjtő. Magyar Zoltán akkor is a teljességre törekszik, amikor a mondákat is ugyanolyan pontosan és alaposan tipizálja, adatolja, elemzi, akárcsak Anna néni meséit. Ez a különös érzékenység és fogékonyság a mondák különböző rétegeire nem véletlen, hiszen a szerző 2018-ban adta közre *A magyar történeti mondák katalógusát*, összesen 12 kötetben, és a 2022-ben megjelent *Moldvai csángó monda-katalógus* két kötetét is neki köszönhetjük.

A Hideg Anna-kötet varázsa több dologban rejlik: az egyik ilyen jelenség, hogy a szerző, Magyar Zoltán személye, humora, gyűjtési tapasztalatai is megjelennek a sorok között, egészen emberi módon. A Bevezetésben intellektuálisan humoros stílusából kap ízelítőt az olvasó az olyan részeknél például, amelyek arról szólnak, hogy a szintén ördöngösfüzesi furulyás-mesemondót, Kisláposi Andrást hogyan kereste fel a kecskeméti tanyavilágban. Hasonlóan különleges színfoltja a kötetnek, hogy a szerző sohasem teszi félre azokat a tapasztalatait,

amelyeket korábbi gyűjtései, olvasmányai, meglévő ismeretei alapján birtokol. A már említett három ördögösfüzesi mesemondót felölelő kötetének anyaga és a korábbi gyűjtési tapasztalatok minduntalan szembejönnek az olvasóval, hiszen Hideg Anna mesemondói alakja már akkor és ott is központi helyet foglalt el, s esetünkben ez a kép csak tovább árnyalódik, élesedik. A szerző a szintén mezősegi Szék példáján keresztül – Nagy Olga gyűjtése kapcsán – két mesemondói karakterről is szót ejt, egyikük, Bikfalviné Sóspál Róza repertoárja tündérmesékben gazdagabb, másikuk, Filep Istvánné Győri Klára a tréfás történetekre, adomákra specializálódott. Az olvasó párhuzamot vonhat a szerző korábban, 2007-ben kiadott munkájával, ahol a 3 fókuszba állított füzesi mesemondó közül kettő (Kisláposi András és Hideg Anna), a széki példához hasonlóan, más-más karaktert képvisel a preferált műfajok tekintetében.

A széki folklórgyűjtések minduntalan párhuzamként, összehasonlítás- si alapként bukkannak fel az olvasók előtt. Kiváltképp azok figyelnek fel erre, akik találkoztak már a széki gyűjtés meséivel, így kapcsolódni is tudnak hozzájuk. „Az ördögösfüzesi szövegkorpusz a széki folklórgyűjtések után a második legnagyobb olyan prózaepikai szövegkataszter, amely egy belső-erdélyi magyarlakta település narratív szöveganyagát reprezentálja: az eddig archivált népköltészeti alkotások száma megközelíti a félezeret.” – írja például a szerző az egyik, ördögösfüzesi gyűjtéseket bemutató részben.

A kötet további különlegessége, hogy az olvasó már a bevezetőben is folyamatosan szembesül azzal, hogy – filmes hasonlattal élve – nagytotálból láthatunk rá Ördögösfüzesre vagy éppen az ördögösfüzesi mesemondókra. Hideg Anna mesemondó alakja mindig nagyobb, komplexebb kontextusban, az adott kulturális térben bukkan fel, azon belül nyer értelmet (pl. a kutatástörténetet bemutató rész is távolabbról, az egész Észak-Mezőséget láttatva indul, végül szépen megérkezve Ördögösfüzesre; de az is itt említhető, hogy az ördögösfüzesi népmesék műfaji megoszlásának ismertetése előzi meg Hideg Anna meserepertoárjának bemutatását), majd így haladunk egyre közelebb a mesemondó alkotói egyéniségének megismerése, illetve művészetének pontosabb megértése felé.

A kötetben szereplő folklórszövegeket a gyűjtő a folklorisztika bevett gyakorlata szerint szöveghűen adta közre. Ez azt jelenti, hogy nem írta

át, nem másította meg, nem korrektúrázta Hideg Anna meséit vagy mondáit, ugyanakkor a párbeszédes részeket következetesen tagolta, az értelemzavaró tévesztéseket elhagyta, valamint – ahogyan *A gyűjtemény közreadásának szempontjai* című részben olvasható – a könnyebb olvashatóság érdekében a speciális tájnyelvi magánhangzók esetében nem törekedett a nyelvészeti pontosságra. Rutinos népmeseszöveg-olvasóként és gyakorló mesemondóként e sorok írója biztos állíthatja: a lejegyzés következetes, jól olvasható, érthető. A mesemondási szituáció – ami jelen esetekben egyenlő volt a gyűjtési szituációval – meghatározza a mesemondás mikéntjét. Meghatározza – bizonyos mértékben – a mesemondó stílusát, hangulatát, kiszólásainak mértékét stb. Tudjuk, hogy nem kérhetjük számon az interakciót mesemondó és hallgatósága között, lábjegyzetekben jelölve oly módon, ahogyan azt például Kovács Ágnes tette a híres kalotaszegi, ketesdi gyűjtésében, hiszen, ahogyan megannyi folklorista megállapította már, és Magyar Zoltán is utal rá a bevezetőben: a mesemondás szó szoros értelemben vett, hagyományos formái eltűntek, megszűntek. Maradtak a folklorizmus hozta helyzetek, táncházak, fesztiválok, fellépések és persze a gyűjtési szituációk, ahol általában egy, esetleg több fő feszülten figyel, hallgat, a mesemondó pedig mesél.

A *Találkozás Hideg Annával* című fejezetben több információt kaphatunk a régi idők ördöngösfüzesi mesemondó alkalmairól. S bár kitér rá a szerző, hogy a tollfosztó és a fonó jelentették a mesemondás legnépszerűbb alkalmait, azt is hangsúlyozza, hogy Ördöngösfüzesen már a 20. század derekán a családi, rokoni összejövetelek alkalmával a tündérmesék szinte kizárólag a gyermekeknek szólóan hangoztak el. Hideg Anna is így, kislánként tanulta a szomszéd Ági nénitől vagy a Nemes utcai asszonyoktól meséinek nagy részét. Többször hangsúlyozza a szerző, hogy Hideg Anna reprodukáló mesemondó – azaz meséit legtöbbször ugyanúgy, nagyobb szerkezeti változtatás nélkül, új epizódok bekapcsolása nélkül mondja el –, illetve azt is említi, hogy a mesélő szinte kizárólag arcmimikájával kíséri, jeleníti meg a mesében zajló történeteket, nagyobb gesztusok vagy mozdulatok nélkül, azokat mellőzve.

Valószínűleg anyagi korlátai lehettek annak, hogy a kötethez sajnos nem társul hangzó vagy videomelléklet (napjainkban egyre népszerűbb felhőbe feltölteni a felvételeket, és a kötetbe csak az elérést lehetővé tevő Qr-kódot közzétenni), amelyben példákat láthatnánk Hideg Anna mesemondói stílu-

sára. Ha nem is az összes folklórszöveg, de egy szerényebb válogatás esetében szerencsés lett volna, ha az olvasó hallhatja a mesélő hangját, esetleg láthatja is Anna nénit a mesemondás közben.

Hideg Anna történetei egyediek, mégis közösségiek, továbbadásért kiáltanak. A szerző a mesemondó repertoárját elemző részben számos érdekességgel szolgál az olvasó számára. Ilyen például az, hogy az ATU 365: *Halott vőlegény* (Lenore) típusú történet egyazon mesélőtől a népmesék és a hiedelemmondák között, két különböző változatban is megjelenik (20-as számú és 97-es számú szöveg *Halott szerető I. és II.* címmel). Anna néni meséi egyébként szinte teljesen beillenek az európai meseanyagba, mindössze 2 nem tipologizálható népmesét gyűjtött tőle Magyar Zoltán, egy tréfás mesét (44-es számú, *Meglátni a királyt* címmel jelölve) és egy hazugságmesét (50-es számú *Láposi Feri és a román király* címmel jelölve). A gyűjtő arra a két mesére is felhívja a figyelmet, amelyek az adott típus első és eddigi egyetlen erdélyi előfordulásait jelentik. Ilyen az a gyönyörű tündérmese, amelynek alapját az ATU 450: *A mostoha el akarja pusztítani a gyerekeket* és az ATU 300: *A sárkányölő vitéz* típusok adják (14-es számú, *Napvilág és Holdvilág* címmel), és a más vidékeken népszerűbb, illetve a folklorizmusban igencsak felkapott ATU 923 típusú novellamese, *A só*.

Érdekesség még, hogy a függelékben *A folklórszövegek jegyzetei* rész nem pusztán típusmutató. Innen azt is megtudhatja az olvasó minden szöveg esetében, hogy azt mikor jegyezték le, van-e belőle más változat Hideg Annától, vagy vannak-e más, Erdélyben gyűjtött változatai az adott mese- vagy mondatípusnak. Külön figyelmet érdemel itt, hogy a mindig másképp megfogalmazott „Kitől tanulta az adott szöveget?” kérdés és az erre adott válasz is pontos idézetként jelenik meg. Ez elsőre akár lényegtelennek is tűnhet, de az, aki gyűjtött már valaha népmesét, jól tudja, mennyire kacifántos és sokszor problematikus dolog a visszaemlékezés a mesemondók számára az egyes mesék forrásaira (melyiket kitől tanulta, hol hallotta), a felelevenítésnek sokszor az idős életkor is gátat szabhat. Ezeket az információkat összefoglalni azért is lehet nehéz feladat a gyűjtőnek, mert előfordulhat, hogy a mesemondó néha így, máskor úgy emlékezik vissza az adott mese forrására. A jelenség méregfogát kihúzva, pontos és kikezddhetetlen megoldást kínál Magyar Zoltán, amikor a fentiek szerint jár el. A publikálás sorrendje egyféle rendet követ (tündérmesék, novellamesék, legendamesék stb.). Könnye-

dén azt gondolnánk, hogy a mesék esetében a nemzetközileg bevett Aarne-Thompson-Uther (ATU) katalógusból is ismert alműfaji sorrendet követi a szerző, de a szemfüles olvasó észreveheti, hogy az állatmesék mégis a legendamesék után, a tréfás mesék elé kerültek. Ennek valószínűleg az adott alműfaj (állatmesék) alulreprezentáltsága lehet az oka, illetve az, hogy a népmesék alműfaji tekintetben vett csimborasszója, a tündérmese az, amelynek igazán nagy jelentősége van Hideg Anna művészetében, így nem csoda, ha ez kerül az első helyre.

A *Függelékben* található a *Tájszavak* című rész, az *Irodalom*, a *Rövidítések* és a *Képek jegyzéke*. A kötet legvégén színes és fekete-fehér képeket találhatunk Ördögösfüzesről, Hideg Anna őseiről, családjáról, láthatjuk őt kislánként, fiatalasszonyként és a táncházmozgalom ünnepezt népi előadóművészeként is, aki színpadon vagy baráti körben, sőt olykor hírességek körében énekel, táncol vagy épp mesél. A mesemondás különböző mozzanatairól szép számmal láthatunk fotókat, csakúgy, mint Magyar Zoltánról, a gyűjtőről, immáron jó barátáról, közösen Hideg Annával.

Hideg Anna folklórtudása kimeríthetetlen forrásnak tűnik. Ez a róla szóló harmadik kötet adja talán a legteljesebb képet életéről, művészetéről, lakhelyének, szülőhelyének kultúrájáról, személyéről és a közösségben elfoglalt helyéről. S bár lejegyzésre kerültek a mesék, a mondák, az egyéb történetek és az önéletírás is a kötet része, nem beszélve a kifogástalan, izgalmas elemzésről és rendszerezésről, amit Magyar Zoltánnak köszönhetünk, mégis felmerül a kérdés: mi újat adhat így Hideg Anna néni nekünk, ha már minden le van jegyezve, fel van gyűjtve? Az a szép, talán az egyik legszebb dolog a mesemondásban, az élő szó erejében, hogy akárhányszor hangzik el egy mese, mindig mást ad. Megismételhetetlen pillanat minden egyes mesélés, amelyet meghatároz megannyi más dolog mellett a mesemondó hangulata, a hallgatóság összetétele, a helyszín, az alkalom és sok minden más is. Akik már hallották valaha Hideg Annát mesélni, azok tudják, mennyi erő, életöröm, érzelem és energia rejlik ebben az asszonyban és a történeteiben. Arra buzdítom azokat, akiknek még nem volt alkalmuk Anna nénitől mesét vagy éneket hallgatni, hogy keressék fel, keressék az alkalmakat, rendezvényeket, kötetbemutatókat, koncerteket, amíg lehet, amíg itt van közöttünk az egyik utolsó mesefa, nótafa, az egyik utolsó mohikán.

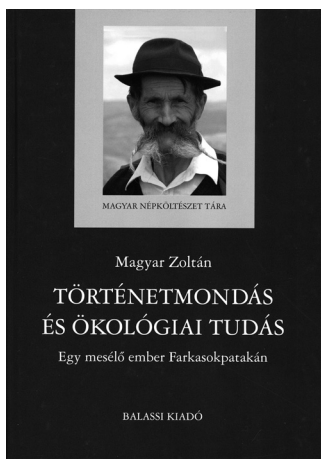
Petres László

MINDENKI TOVÁBBADJA A TÖRTÉNETET?¹

Fene egye meg, sok történet van.
(Tankó Fülöp Gyugyu)

Kétségtelen, hogy nagyrészt az, amit ma a Gyimesekben és a Csíki-havasokban megbúvó kis csángó telepek varázslatos monda- és mesehagyományáról tudunk, az Magyar Zoltánnak köszönhető. Nem feledve Bosnyák Sándor, Pócs Éva, Takács György, Salamon Anikó, Tánczos Vilmos, Tankó Gyula, Albert Ernő, Antalné Tankó Mária és mások gyűjtéseit, Magyar Zoltán volt az, aki rendszeresen végigjárta a patakokat, megkeresett és szóra birt nagyon sok olyan embert, akiknek elbeszélései, történetei nélkül sokkal kevesebbet tudnánk ennek a néprajzi kistájnak a narratív hagyományvilágáról. Több évtizedes, kitarató gyűjtőmunkája eredményeként 2003-ban jelent meg *A csángók mondavilága*² című vaskos kötet, amely nemcsak Patakország, hanem Kóstelek, Gyepece, Csügis, Lesőd, Háromkút csángóitól is gyűjtött szövegeket tartalmaz.

Gyűjtőútjai alkalmából több olyan nagy tudású egyéniségre is ráakadt, akikben közösségük hagyományvilága sűrűsödött össze. Sok esetben az életút végén, mondhatni az utolsó pillanatokban végzett gyűjtésekből több kiadvány született. A 2006-ban megjelent *Lüderc völegény*³, a gyimesfelsőlaki Ciherek patakán lakó Póra Péter mondáit,

- 1 Magyar Zoltán: *Történetmondás és ökológiai tudás. Egy mesélő ember Farkasokpatakán.* Magyar Népköltészet Tára XX. Budapest, 2022, Balassi Kiadó – Néprajzi Múzeum.
- 2 Magyar Zoltán: *A csángók mondavilága. Gyimesi csángó népmondák.* Budapest, 2003, Balassi Kiadó.
- 3 Magyar Zoltán: *Lüderc völegény. Póra Péter meséi. Gyimesfelsőlaki népi elbeszélések.* Budapest, 2006, Kairosz Kiadó.

meséit tartalmazza. Az Úz-völgyi Csinód, Egerszék, Lesőd és Gyürke folklórhagyományát összegyűjtő kötet 2009-ben⁴ látott napvilágot. Ennek a monografikus igényű munkának középpontjában tulajdonképpen egy kivételes mesemondó, Karácsony Gyula alakja és elbeszélései állnak, de az ugyancsak csinódi „szent ember”, Fikó Béla, valamint Fodor István történetei, emlékezete is ebben a kötetben mentődött át az utókorra.

Az elkövetkező években sem maradtak abba a gyűjtőutak, a lejegyzett anyag egyre terebélyesedett. Ezeknek a kiszállásoknak az eredményei más tájegységek – erdélyi, Kárpát-medencei – anyagával együtt további három gyűjteményes kötetben láttak napvilágot.⁵

Karácsony Gyula és Póra Péter mellett a gyimesfelsőloki Farkasok patakán lakó Tankó Fülöp Gyugyu volt az, aki tudása, mesélőtehetsége révén kitűnt az egyébként jó beszédű gyimesiek közül. Az, hogy Magyar Zoltán harmadikként külön monográfiá[ka]t szentelt neki, annak is betudható, hogy maradt elég életidő arra, hogy jól kifaggassa, tudását alaposan feltérképezze. Szerte Gyimesekben sok esetben már nem jutott annyi idő, hogy alaposabban el lehetett volna mélyedni egy-egy nagy hírű adatközlő tudásában, élettörténetében, csupán néhány monda, mese, történet maradt utánuk a különböző gyűjteményekben. De ez még mindig több, mint amit a szórványosan lejegyzett, vagy néhány ember emlékezetében megőrzött történet révén tudunk például a gyimesközéploki Molnár Péter Busulánról, vagy a felsőloki Vén Kukulácról, akik a maguk idejében közösségük ismert szórakoztatói, történetmondói, „hazudozói”⁶ voltak; a később jövők számára már csak az emlékük maradt.

A többéves gyűjtőmunka és a rendszeres találkozások eredményeként, a Tankó Fülöp Gyugyutól összegyűjtött történetekből első ízben 2008-ban jelent meg önálló kötet *Így beszélték Farkasok patakán...*

4 Magyar Zoltán: *Csinódi népköltészet. Az Úz-völgyi csángók folklórhagyományá*. Budapest, 2009, Balassi Kiadó.

5 Vö. Magyar Zoltán: *Erdélyi népmondák*, I–II. Marosvásárhely, 2011, Mentor Kiadó, I. 89–127. p.; Magyar Zoltán: *Népköltészeti gyűjtés. Mesék és mesemondók*. Documentatio Folkloristica I. Budapest, 2015, Bölcsészettudomány Kutatóközpont, 105–116. p.; Magyar Zoltán: *Népköltészeti gyűjtés 2. Népmondák*. Documentatio Folkloristica II., Budapest, 2018, Kairosz Kiadó, 429–460. p.

6 Tankó Gyula: *„En es tudtam hazudozni.” Népi humor Gyimesben*. Székelyudvarhely, 2003, Erdélyi Gondolat Könyvkiadó.

címmel.⁷ Igaz, *A csángók mondavilágában* is szerepelt már 41 szöveggel, s később gyűjteményes monda- és mesekiadványokban is feltűnt, de igazából ebben a könyvben mutatkozott meg kivételesen széles merítésű tudása. Az *Így beszéltek Farkasok patakán...* összesen 175 szöveget tartalmaz, ebből 12 másik négy, Farkasok pataki adatközlőtől származik, melyből 9 Balogh Pétertől. De ezek a történetek, talán nem is váratlanul, szépen bele is simulnak Tankó történetei közé.

A könyv bevezetője az impozáns bajuszával kitűnő Tankó Fülöp Gyugyu személyének bemutatásával indul, aztán Magyar Zoltán röviden áttekinti a történetek tipológiáját, majd egy nóvum, egy közös kirándulás folklorisztikai elemzése következik. Ezt követik az eredetmagyarázó, történeti, helyi mondákat tartalmazó fejezetek, majd a bűn és bűnhődés mondanévihez tartozó néhány történet. A betyár- és kincsmondák után a hiedelemmondák sora jön. A legendamesét és apokrifeket, a falucsúfoló történeteket tréfás mesék és adomák követik, számszerűen összesen 27, majd 4 igaz történet zárja a sort. Az elbeszélések, történetek után, a függelékben közreadva, a bevezetőben már említett széphavasi szekeres kirándulás hanganyagának átiratát olvashatjuk. A Tankó család archívumból származó és a szerző által készített hangulatos fényképek, valamint jegyzékek, szakirodalom zárja a 199 oldalas könyvet.

Elülső borítólapját élénk tekintetű, talán egy kérdésre vagy inkább egy történetre figyelő, bajusza széles szárnyait épp kipödrő férfi félprofilja tölti be. Másfél évtizeddel később, a 2022-ben kiadott könyv fedőlapján már egy ünneplőbe öltözött férfi szemből készített és már kipödrött bajuszos portréja néz ránk:⁸ a történeteket mesélő ember mozgalmassága helyébe a tudás, a tudást hordozó egyén megállapodottsága kerül.

Ha Magyar Zoltánnak a gyimesi patakvilágban és a környező havasi telepeken végzett gyűjtéseit figyelmesebben megnézzük, és most eltekintünk attól, hogy kevés olyan néprajzi kistáj maradt a magyar nyelvterületen, ahol még nem végzett rendszeres gyűjtőmunkát, akkor azt látjuk, hogy mindezek hátterében egy nagy léptékű, tudatosan kidolgozott, végigvitt és felépített program körvonalazódik. Ez az átfogó

7 Magyar Zoltán: *Így beszéltek Farkasok patakán... Tankó Fülöp Gyugyu történetei*. Marosvásárhely, 2008, Mentor Kiadó.

8 Magyar Zoltán: *Történetmondás és ökológiai tudás...* 2022.

program aztán Magyar Zoltán három korszakos munkájában nyert végső formát. *A magyar történeti mondák katalógusa*⁹ 12 kötete, az *Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus*¹⁰ 4 kötete és a trilógia harmadik darabjának, a *Moldvai csángó mondakatalógusnak*¹¹ 2 kötete, a magyar folklórkutatás alpművei és kivételes alkotásai. Ezekbe a katalógusokba a szerző következetesen végig gondolt és rendszeresen felépített, világos, követhető tipológia szerint sorolt be több tízezernyi adatot, történeti és hiedelemmondát saját, valamint régvolt és kortárs kollégák gyűjtéseiből, különböző archívumokból. Nyilván, hogy ekkora adatmennyiség rendszerezésében az utólagos felismerések átírhatják a már meglévő besorolásokat. Ezt láthatjuk, ha kicsit figyelmesebben összehasonlítjuk a 2008-as és a 2022-es kiadványokat.

Mint ahogy már említettem, az *Így beszéltek Farkasok patakán...* megjelenése után másfél évtizeddel újabb kiadvány jelent meg Tankó Fülöp Gyugyuról. Az évenkénti megejtett találkozások, ismételt beszélgetések újabb és újabb történeteket hoztak elő, s mindezek egy kibővített, átszerkesztett kiadást tettek szükségessé.

Az új kiadvány – amellet, hogy átvette a 2008-as könyv majdnem teljes anyagát – két fontos novumot tartalmaz. Az egyik, hogy az első gyűjtemény 163 szövege 420 narratívumra szaporodott. A másik, hogy a bevezető már meglévő fejezetei mellett feltűnik egy újabb úttörő megközelítés, amelyben Magyar Zoltán hosszasan elemzi a képzelet és természetismeret kölcsönös egymásra hatását Tankó Fülöp Gyugyu repertoárjában.

És most lássuk a szövegeket. Az eredetmagyarázó mondák egy párral, a történeti mondák már jóval több szöveggel bővülnek. Ez annak tudható be, hogy a különböző felsőloki történelmi emlékek, a második világháború már sokkal inkább előbb része a közösségi emlékezetnek, így a Tankóéknak is. A helyi mondák, kincsmondák, a bűn és bűnhődés témaköre is bővült, ha nem is számottevően. A 2008-as kötetben még csak 6 betyármonda kapott helyet, 15 év után már 19, és a fejezeteim is módosult: most már a betyármondák mellett rablótörténeteket is

9 Magyar Zoltán: *A magyar történeti mondák katalógusa. Típus- és motívumindex I–XII.* Budapest, 2018, Kairosz Kiadó.

10 Magyar Zoltán: *Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus. Típus- és motívumindex I–IV.* Budapest, 2021, Kairosz Kiadó.

11 Magyar Zoltán: *Moldvai csángó mondakatalógus. Típus- és motívumindex I–II.* Budapest, 2022, Kairosz Kiadó.

olvashatunk benne. Az egyik legnagyobb változás a könyv anyagában a hiedelmeket tárgyaló fejezeten belül történt. Míg 2008-ban hiedelemmondákat olvashattunk ebben a fejezetben, most már a megjelölés szerint hiedelemtörténeteket. Azóta már több kísértet kísért, megjelentek a törpék, sárkányok, kígyók és a sárkánykígyók is. Akkor még külön tárgyalódtak a fermekások és szépasszonyok, most már összevonódtak a boszorkány alfejezetbe. Az erdő állataihoz, madarakhoz, növényekhez fűződő hiedelmek, valamint a mindennapi mágikus cselekvések több tíz történettel toldották meg ezt a részt. Az ezt követő mesék fejezetben már olyan új alfejezetek is megjelennek, mint az állatmesék, novellamesék, formulamesék, de eltűnik az apokrif. Itt már a novellamesék közé sorolódik *A szülei által meggyilkolt fiú* története, 15 évvel ezelőtt még igaz történet volt. A tréfás mesék és adomákból, tréfás népi elbeszélések fejezetcím lesz, és anyaga látványosan kibővül. Így például az adomák alfejezetként társul kapja a vicceket, sok-sok új történettel. Megjelenik 3 darabbal a hazugság mese altípusa is. A proverbiumok, szólások, mondások, találós kérdések felbukkanása is újdonság, még ha nem is olyan számottevő korpussszal (24 darabbal). Viszont az igaz történetek fejezet bővülése igazán látványos. Hosszasan sorjáznak a medvéről, farkasról, rókárról és egyéb kisebb állatokról: mókusról, nyestről vagy madarakról szóló történetek, valamint az egyéb igaz történetek alfejezetbe foglalt kis életképek a gyimesi mindennapokból. A kirándulás szekérrel a Széphavasra már nem függelék, mint 2008-ban, hanem a könyv anyagának szerves része. A kiadványt a szokásos jegyzetek, tájszavak, irodalom és képanyag zárja.

Ebből a rövid összefoglalóból is kitetszik, hogy az igaz történetek – általában a történetként besorolt szövegtípusok megjelenése a gyűjtésben, a mondák „kárára” – teljesen átalakították a gyűjtés hangsúlyait. Úgy tűnik, hogy a történetek (élettörténet, családi történet, tanúságtétel, oktató történet, stb.) túlsúlya, gravitációja olyan nagy lett, hogy jelenlétük átminősített előzőleg mondaként besorolt szövegeket is. Az anyag marad, a besorolás változik. Avagy minél nagyobb teret engedett a gyűjtő a történeteknek, annál inkább kezdtek hozzájuk hasonulni az azelőtt mondaként kontextualizált szövegek. És talán ez lehet az egyik fogódzó a változás megértéséhez: milyen ismérvek alapján kontextualizálunk különböző szövegtípusokat? A két kiadást összevetve láthatóvá válik a gyűjtő egyébként mindkét kiadásban közös törekvése, hogy

minél több mondatípust beazonosítson a történetek között. Néhány példa azt mutatja, hogy ez nem minden esetben volt ihletett. Talán ezért válhatott egy igaz történet másfél évtized múlva novellamesévé. A konkrét megnevezés hiánya vagy a bizonytalankodó megnevezés állhat a szépasszony és a fermekás mint önálló entitások kivezetése és a boszorkányok közé való átcsoportosítása mögött. Az apokrif eltűnése a legendamese mellől a narratívumba vetett hit bizonytalanságáról is szólhat. A 24 darab szólás, mondás, közmondás beemelése mögött talán nem Tankó Fülöp teljes folklórtudásának a feltérképezése állhat, mint láttuk azt Karácsony Gyula esetében, hanem a történeteket mesélő, vagy inkább a beszélgető ember bemutatásáé.

Magyar Zoltán az utóbbi két évben három erdélyi mesemondó egyéniség – egy mezősei¹², egy székely¹³ és egy gyimesi csángó – általa összegyűjtött, monografikusan feldolgozott meséit, mondáit és történeteit is kiadta. Újdonság, hogy mindhármukról film is készült, amelyek archív felvételeken, családtagok visszaemlékezésén vagy mostanában forgatott jeleneteken keresztül hozzák közelebb ezeknek a valóban kivételes embereknek az alakját. Lakatos Károlyt kivéve személyükben valószínűleg az utolsó erdélyi, még élő, nagy formátumú mesélő egyéniségeket láthatjuk, hallhatjuk. Hideg Annát ének- és táncstudásán kívül tündérmeséi tették híressé, Lakatos Károly ugyancsak meséivel, csaváros történeteivel lett szűkebb körben ismert. Hozzájuk képest Tankó Fülöp Gyugyu a kifogyhatatlannak tűnő történeteivel maga a mesélő ember. Esetében talán a mesélés pillanatnyisága, a történet ismételt megélése, a megtörténtbe vetett hit a beszélgetés legfontosabb mozzanata. Ha Hideg Anna, Lakatos Károly meséi egy hagyományozódási folyamat végén állnak több értelemben is, Tankó Fülöp történetei nagyon sokszor a folyamat elején. Egyik beszélgetésünk során elmesélt egy történetet Noéről. A történet valóságának, igazságának ismérve az volt, amit máskor is sokszor megemlített, hogy azt az édesapjától, édesanyjától, rokonától, ettől vagy attól a név szerint említett, többnyire felsőloki embertől hallotta. Ebben az esetben a közvetett kapcsolat hiányzott, hisz nagyon messzire vissza kell nyúlni az időben. Ez pedig akár el is bizonytalaníthatja az embert. Viszont ha

12 Magyar Zoltán: *Hideg Anna meséi*. Budapest, 2023, Balassi Kiadó.

13 Magyar Zoltán: *Zöldmezőország. Lakatos Károly történetei. Pálpataki népi elbeszélések*. Marosvásárhely, 2022, Mentor Könyvek Kiadó.

a történet eljutott hozzá, és most már hozzám, akkor annak oka az, hogy valószínűleg Noé is továbbadta a történetet. Mindenki továbbadja a történetet.

Míg 2008-ban a kötet címeként, kötetszervező szempontként még Tankó Fülöp Gyugyu történetei voltak kiemelve, amelyeket a Farkasok patakán meséltek, 2022-ben már a történeteket mesélő emberre tevődött a hangsúly. Értelmezésemben ez nemcsak Tankó személyének a bemutatását jelenti, hanem mindannak az ismeretét, ami azzá tette őt, aki. Ha egymásra olvassuk az élettörténeteit és azokat a történeteket, amelyeket elmesélt, talán jobban megismerhetjük őt magát.

A szerkesztői felkérésén túl, a Magyar Zoltán könyvében felvillantott mesélő ember iránti kíváncsiság vezérelt, amikor 2023–2024 fordulóján otthonában felkerestem, és többórás beszélgetéssorozatot készítettem Tankó Fülöp Gyugyuval. A beszélgetésnek több hozadéka is volt. Az egyik számszerűsítve az, hogy közel 150 történetet mesélt el, amiből több mint 100 nem szerepel a 2022-es kiadásban. 107 darab szólásmondást, közmondást, szó- és beszédfordulatot jegyeztem ki a már átírt interjúból. De a legnagyobb hozadéka mégiscsak az volt, hogy láthattam, hogyan illeszkednek a beszélgetés folyamatába a történetfüzerek, -tömbök, hogyan vált láthatóvá a kontextusuk, amibe beágyazódtak. Később ezeket megvizsgálva, több szempont szerint összesítve kiderült, hogy egy komplex rendszert alkotnak, amelyeken keresztül jobban megérthetők a történetek, a történeteken keresztül pedig az élettörténet.

Ha a történetekről most nem is, az élettörténetekről egy pár szót azért mondanék. Tankó Fülöp egy elejtett félmondatából kiderült, hogy már az 1980-as évek végén segített a Gyimesekben etnobotanikai kutatásokat végző udvarhelyi Pálfalvi Pálnak¹⁴. Elmondása szerint együtt keresték meg az édesapjánál is idősebb embereket azért, hogy kiderítsék, milyen idős lehet a Farkasok patakán lévő unikátum, a nagy öreg cserefa. Eléggé valószínű, hogy ha már ott volt a neves udvarhelyi botanikus, akkor nemcsak a cserefáról kérdezte ki, hanem arról is, hogy mit tud a szűkebb-tágabb környezetében lévő élővilágról, s már akkor felfigyelhetett nem mindennapi tájékozottságára, élénk mesélőkedvére. Hogy mégsem vált ismertté, az a gyimesi folklórkutatások sajátosságainak is köszönhető. Ugyancsak elejtett megjegyzéseiből az is kiderült,

14 Pálfalvi Pál (Tekerőpatak, 1947), botanikus, növényteni szakíró

hogy a csíki, hargitai havasokban pásztorkodó édesapjának is alapos ismeretei voltak arról az élővilágról, ahol mindennapjait élte, munkáját végezte. Ez a szűk patak völgyekben élők számára, akik állattartással, pásztorkodással foglalkoztak, akiknek az erdő, a vadvilág lépésnyi közelségben volt, nem volt kivételes dolog. Viszont az a ráérős kíváncsiság, amivel a természet folyamatait megfigyelte, a beleélés, a szelidség, az empátia, amivel hozzájuk viszonyult, annál inkább. Ezt láthatólag örökölte, átvette a fia, Tankó Fülöp is. Ez a készség aztán nemcsak az állat- és növényvilághoz való viszonyában érhető tetten, hanem az emberekhez való viszonyában is. És ez az élő környezethez való egységes viszonyulásmód valami olyan, ami már a modern emberből kiveszett. Az, hogy csak úgy megjárja egyet magát az erdőn, nemcsak Tankó Fülöp szokása volt, és nemcsak a gyimesieké, hanem tudomásom szerint a csíkiaké is. Az, hogy talált magának egy elfoglaltságot – hobbijt, ahogy mi mondjuk –, az agancsok keresését, szintűgy nem volt kirívó cselekedet, esetleg csak ritkább. Volt, aki megelégedett azzal, hogy hazahozott egy száraz csapot, fenyőágot a kemencébe, volt, aki jobban szétnézett, és agancsokat talált. Volt, aki szívesen barátkozott a szomszédos patakbeliekkel, és volt, aki szeretett érdekes, nem megszokott környezetéből származó emberekkel is ismeretséget kötni. Tankó Fülöp Gyugyuról tudjuk, hogy szívesen nyitott messzi tájakról érkezettek felé is.

Visszatérve a pásztorkodásra és a vele járó természetismeretre, szintén a visszaemlékezés-morzsákból áll össze egy vázaltszerűség a különféle csobánokról, állattartókról. Voltak vándor csobánok, még a rokonságában is, akik vándoroltak állataikkal a havason, egy számárháton tartva minden ingóságukat, és biza sokszor a tilalmasban, vagyis a havasi kaszálókon legeltettek, ahol kövérebb volt a fű, ami nyilván, nem volt ínyére a csíki falvaknak, közbirtokosságoknak. Ez egy nagyon régi gyakorlat lehetett, ami számos, egészen erőszakos konfliktusok forrása is volt. Életmódot, életritmust határozott meg, ha valaki bejáró vagy kinn háló csordát/sereget vállalt. Ezt főleg az édesapja történeteiből ismerjük. A fiatal lánykát megcsúfoló, majd megszóva a juhokkal megetető csobánok története mögött balladai kegyetlenség képe villan fel. Viszont olyan megjegyzés is elhangzik, miszerint az amúgy híresen erőszakos, kemény, rideg emberek jó állattartó gazdák voltak. Egyikük sok-sok méhcsaládot is tartott, amihez nemcsak szakértelem, hanem szerencse is kell, mondja Tankó Fülöp. Vagyis ezek az emberek nemcsak

nagyon jól ismerték az élővilágot, hanem még szerencsével is voltak megáldva. Ezek szerint nem szükségszerű, hogy jó lélek legyen az, aki kiválóan ismeri az élővilágot, abban a teljességben, amit fentebb vázoltam. A nyers erőszak, kegyetlenség ugyanis része, szerves része ennek a totalitásnak, csak épp nem kerül annyira előtérbe. Tankó Fülöp élettörténetében még inkább nem.

A beszélgetésekből, ha nem is expliciten, az is kiderült, hogy miért nehéz ebbe a világba bekerülni, avagy miért nehéz, szinte lehetetlen, abszolút résztvevő megfigyelővé válni. Tankó Fülöp Gyugyu többször utalt a Zoltánnal, vagyis Magyar Zoltán néprajzkutatóval való több évtizedes ismeretségére, arra, hogy milyen történeteket mesélt el neki vagy másoknak. Hiszen sokan járnak hozzá, akik kérdezzetik, és akiknek válaszol is legjobb tudása szerint. Ezek a válaszok pedig láthatólag már a kérdezők nyelvéhez, elvárásához vannak szabva. Az, hogy a csíkiak, a csíki magyarok, székelyek kicsit másképp beszélnek, másféle emberek, mint a felsőlokiak, az bizonyára már fiatalkorában tudatosult benne. Mesélhetett erről az édesanyja felőli nagybátyja, vagy saját nővére, akik az alcsíki Újtusnádon éltek, vagy éppen az édesapja, aki egy időben ott pásztorkodott; hisz Szépvíz, Delne, Fitód mégiscsak közelebb van, mint Hidegség feje, vagy a бүккi patakok. Tankó Fülöp Gyugyu történeteiben, beszédében sokszor felbukkan a különbségekre való reflektálás, az azokra való tudatos kitérés. Jelzi, tudatában van a székelyek, csíki magyarok, a magyarországiak szóhasználatának másságának. És főleg azt jelzi, hogy szavaival képes azokhoz idomulni. Hiába győzködöm, hogy mi is hozzá hasonlóan ejtjük egyik vagy másik szót, vagy hogy a csűr nálunk is csűr, mégis megmarad a távolságtartás. Többször egyetértünk abban, hogy értjük egymás nyelvét, jól megfigyelem a szavajárását, ahogy mondja, de az, hogy én tanár vagyok, ismét csak egy újabb távolító tényező. Mert akkor nem lehet akárhogyan fogalmazni, a történetek nem tartalmazhatnak csűf, illetlen szavakat, a történetek kerek egészek kell legyenek. Többször használja a „parasztosan” szót olyan szókapcsolatokban, kifejezésekben, mint parasztosan beszélni, viselkedni, olyant csinálni, amit egy tanult városi, messziről jött magyar ember nem csinálna, nem mondana. Ez a sokszor negatív lefokozás akár saját családja tagjait is érintheti. A nyelvi, kulturális szűrők tudatos használata óvatosságra kell intsen. Eredeti, de gyakran kiprepárlt történetek azok, amiket Tankó Fülöptől hallunk.

Számomra a beszélgetés legfontosabb mozzanatai mégiscsak azok voltak, amikor élete kiemelt, sorsfordító eseményeiről mesélt. Úgy gondolom, hogy ezen sorseseemények nélkül nem lehet se személyét, sem történeteit megérteni. Talán az élettörténeteiből kiindulva is lehetne történeteit rendszerezni. Az élettörténet mint rendszerező elv. Édesapjához három életeseményt köt. Érdekes módon az egyik úgy van mély hatással rá, hogy még nem élt, mikor az megtörtént. Ez pedig az édesapja első házassága, amely egy kósteleki rontó asszony miatt a friss menyecske halálával ért véget, és ami édesapját haláláig mélyen bántotta, hisz közvetetten ő volt annak okozója. Mély hatását a fiatal Tankó Fülöpre az is jelzi, hogy édesapja javaslata ellenére látható ragaszkodással megtartotta a fiatalasszony által hímzett kendőcskét. A természetfeletti állandó jelenlétére Tankó Fülöp világában, a transzcendenshez való viszonyára, a hite megélésére itt szintén nem térhetek ki. A második, és talán a legfontosabb sorseseemény, az édesapjának a második világháború alkalmával, a csíksomlyói gyakorlótéren szerzett tüdőgyulladása volt. A súlyos gyulladást egy műtétrel kívánták orvosolni, ami gennyező, nyílt sebet hagyott maga után. A nyílt seb még sokáig megmaradt édesapja hátán, amit mosakodáskor számtalanszor láthattott, és aminek a látványa erősen beleégett Tankó Fülöpbe. E seb miatt édesapja nem is tudta megfelelően ellátni a dolgát a gazdaságon belül. Tankó Fülöp többször hangsúlyozta, hogy emiatt sem ő, sem Péter bátyja nem hagyhatták, de nem is akarták huzamosabb ideig magára hagyni édesapjukat. Ezért nem szegődtek el állandó munkára. Ugyan egyszer megpróbált elmenni állatgondozónak valamelyik csíki gazdasághoz, de édesapja egy mondattal, ahogy Tankó Fülöp felidézte, „bétette az ajtót” előtte. Az édesapja pártolásával és derűs tűrésének köszönhető, hogy gyerekként, fiatalként otthon egy ideig nevelhetnek mókusokat, rókákat, sasfiókat. Ez is mélyreható nyomot hagyott benne. Látható, hogy az édesapjával szembeni elfogultság többrétű. Örökölte tőle a környező életvilág iránti érdeklődését, az ahhoz való mély, derűs kapcsolatát, amit számtalan történetben mesélt el. A családi háztól való elszakadás kudarcát még egy végzetesen rosszul végződő párkapcsolat is tetézte, ami szintén sorsfordító lett számára, hiszen véglegesen odakötötte a családi házhoz, élethez. Apja félszége valamiképp az ő félszégévé is vált. A segítségre szoruló kisegítése, mint a kisállatkák vagy a néprajzosok, így válhatott egyik fő személyiségjegyévé. Többször

elemlegette, hogy ha jobb oktatást kapott volna, nem maradt volna ilyen buta. Hogy aztán ez mennyire mélyen gyökerezik benne, még nem volt alkalmam teljesen felmérni. Az élettörténet felől szemlélt elbeszélések más hangsúlyok szerint építkeznek. Mivel egy nem lezárt történetről van szó, ez az építkezés, mesélés és újramesélés folyamatos. Talán ez volna a mesemondás lényege: az újramesélésben csiszolódó, alakuló, átalakuló történet. Ebből a szempontból Tankó Fülöp Gyugyu talán hagyományosabb mesélő Hideg Annánál. És hát hova vezethetnek ezek a mesék? Kétségtelenül Magyar Zoltán könyvéhez, hiszen az a legteljesebb tárát tartalmazza. És talán messzebbre nézve, Bodor Ádámhoz is.

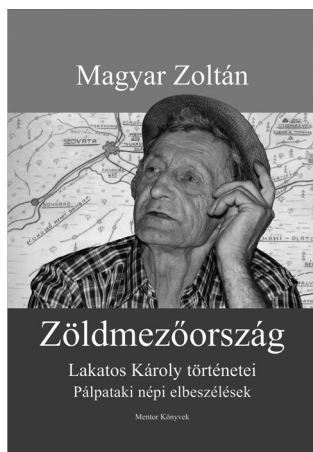

*Tornyok, 2023, Szentendre
(domborított, hegesztett vaslemez)*

Tóth Gábor

ZÖLDMEZŐORSZÁG¹

Magyar Zoltán a *Zöldmezőország. Lakatos Károly történetei. Pálpataki népi elbeszélések* című kötetével, újabb egyéniségmonográfiával gazdagodott a magyar folklorisztika. Az 1940-es évektől eltérő intenzitással jelennek meg az egyéniségkutatás szemléletével készült, jelentős folklórkiadványok mind az anyaországban, mind az elszakított országrészekben. A határon túl éppen az erdélyi folklorisztika képviselői voltak azok, akik kiemelkedtek egy-egy mesemondó repertoárjának minél teljesebb megörökítésében. Az 1950-es években elsősorban Faragó József gyűjtései lettek ismertek,² az 1960-as és 1970-es években a folklórkutatói érdeklődés – gyakorta az utolsó, még a közelmúltban meglévő mesemondó alkalmakra – a havasi emberek köré épülő mesemondó-tradíció feltérképezésére irányult. Az erdei idénymunkára összegyűlt férfiak között számos mesemondó mester nevelkedett. Mivel ezek a közös munkaalkalmak még a második világháborút követően is jelen voltak, így szórványosan lehetőséget biztosítottak arra, hogy az erdélyi folkloristák egy-egy havasi mesemondó meseanyagát egyéniségmonográfiákban foglalják össze.³ Magyarország-

- 1 Magyar Zoltán: *Zöldmezőország. Lakatos Károly történetei. Pálpataki népi elbeszélések*. Marosvásárhely, 2023, Mentor Könyvek Kiadó.
- 2 Vö. Faragó József: *Kurcsi Minya havasi mesemondó*. Bukarest, 1969, Irodalmi Könyvkiadó. (A gyűjtés 1954. április 17–21. között, valamint 1961-ben történt.); Faragó József (szerk.): *Baka András tréfás beszédei. Moldvai csángómagyar népmesék*. Kolozsvár, 2003, Kriterion Könyvkiadó. (A gyűjtés 1957-ben és 1958-ban történt.)
- 3 Lásd: Faragó 1969; Szabó Judit (szerk.): *Rózsa királyfi. Berekméri Sándor gernyeségi meséi*. Bukarest, 1977, Kriterion Könyvkiadó (A gyűjtés 1965–1971 között történt.); Nagy Olga – Vöö Gabriella (szerk.): *A mesemondó Jakab István*. Bukarest, 1974, Akadémiai Könyvkiadó. (A gyűjtés 1967-ben és 1968-ban történt.); Nagy Olga (szerk.): *A havasi sátoros. Dávid Gyula meséi*. Budapest, 1988, MTA Néprajzi Kutató Csoport.

gon Fedics Mihály, Lacza Mihály, Pandúr Péter már az 1940-es években is közösség nélküli mesemondók voltak, akik csak a kutató kérésére elevenítették fel emlékeiket, viszont Erdély számos településén tovább élt a mesemondás hagyománya. A közös munkaalkalmak és szórakozási lehetőségek mellett a megkésett modernizáció is az oka annak, hogy a meseszó tovább fennmaradhatott.

Magyar Zoltán évtizedek óta végez kimagasló gyűjtő- és terepmunkát, és folyamatosan teszi közzé az ezekre épülő forráskiadványokat. Az egyéniségmonográfia módszerét követve az elmúlt években három kötete is megjelent. Az első a gyimesi Tankó Fülöp Gyugyu⁴, a második a mezőszéki Hideg Anna⁵ meséit, történeteit foglalja magában. A most bemutatásra kerülő harmadik, a sóvidéki Lakatos Károlyról szóló kötete is az előbbi két kiadvány felépítésével, szemléletével és céljaival rokonítható.

Magyar Zoltán földrajzi–történeti összefoglalójában felhívja a figyelmet arra, hogy magáról a Sóvidékről jelentősebb, néprajzi hagyományokra összpontosító monografikus munkák még nem láttak napvilágot, holott ezek az összegzések ma is sok eredménnyel gazdagíthatnák ismereteinket. Az Udvarhelyszék és a Marosszék határán elterülő Sóvidéket a középkortól kontinuus népességű települések – Sóvárad, Szováta, Parajd, Alsósófalva, Felsősófalva, Korond, Atyha – alkotják, közülük a legismertebb néprajzi település Korond, melynek fazekas-hagyományainak gazdagsága gyakorta elvonta a kutatók figyelmét a környék más településeiről.

Sóvidéken a folklór műfajok gyűjtése is kevésbé tervszerűen valósult meg. Más térségekhez képest lényegesen kevesebb mesemondót ismer a területről a néprajztudomány, s nagy jelentőségű mesemondó egyéniség szövegkorpusza pedig nem is állt össze erről a vidékről. Az erdélyi és az anyaországi kutatók más néprajzi tájakra koncentráltak, és az archaikusabbnak vélt területeken folytattak terepmunkákat. Ez viszont azt eredményezte, hogy a székelyföldi mesekutatás elmaradt a Maros mentében vagy éppen a Mezőségben végzett folklórgyűjtésekhez képest. Magyar Zoltán gyűjtőmunkája nemcsak ezért jelentős, mert némiképpen pótolja a székelyföldi havasi mesemondás e „fehér foltját”, hanem

4 Magyar Zoltán: *Történetmondás és ökológiai tudás. Egy mesélő ember Farkasok-patakán*. Budapest, 2022, Balassi Kiadó.

5 Magyar Zoltán: *Hideg Anna meséi*. Budapest, 2023, Balassi Kiadó.

azért is, mert a kortárs történetmondás eshetőségeire is ráirányítja a figyelmet. Bemutatja, hogy milyen történetek kerültek, kerülhettek „forgalmazásba” Pálpatakon, Lakatos Károly közvetlen környezetében.

Habár Lakatos Károly nem érthette meg az ő történeteit tartalmazó kötet létrejöttét, de Magyar Zoltán ajánlásával 2021-ben a Népművészet Mestere kitüntetésben részesült, amely megmutatta tehetségét és tudását tágabb környezetében is.

A sóvidéki Pálpatakon élt Lakatos Károly (1949–2021) egyike volt az utolsóknak, akit még a hagyományos, népi mesemondó egyéniségek között tarthatunk számon. Modern, nagy kreativitással ellátott ember volt, aki sokat merített elei hagyományaiból, történeteiből, és azokat elbeszélésre méltónak is tartotta. Lakatos Károly nyolcgyermekes székely nagycsaládból származott. Fiatalon számos mesét nagybátyjától hallott, majd később ő maga is mesélt gyermekeinek. Lakatos Károly a néprajztudomány által korábban megismert mesemondókhöz (vö. Kurcsi Minya, Berekméri Sándor, Jakab István stb.) hasonlóan, távol a családjától dolgozott, a különböző erdőgazdaságokban. Saját elmondása szerint még ő is mesélt erdei munkák idején társainak a barakkokban, munkásszállásokon. Nagy Olga hívta fel arra a figyelmet, hogy a munkástelepeken a mesemondó tisztségeket mindig aktív férfiak, fiatalok vagy középkorúak látták el, mivel e tevékenység olyan intellektuális munka volt, amelyhez nemcsak jó emlékezőtehetségre, de kimagasló koncentrációképességre is szükség volt.⁶ Lakatos Károly elbeszélései kifejezetten a férfi társaságnak szánt mesékből és történetekből állnak össze. A mesemondó, közönségére figyelve, nemcsak előadója, hanem teremtője is volt történeteinek, aki előszeretettel alkotott, színezte alkotásait és aktualizálta beszédjét. A repertoárban viccek és adomák is szép számmal megtalálhatók, amelyek rámutatnak arra, hogy Lakatos Károly közösségi életében milyen nagy szerepe volt a tréfálkozásnak. A mesemondásra jóval kevesebb lehetősége jutott, így mesekincse sokáig csak szűkebb környezete számára volt ismert. A 2000-es évek közepétől az udvarhelyszéki hagyományörzőkkel együtt a Budapesten megrendezett Székely Napok során állt nagyközönség elé, de személye és tudása a néprajzkutatók előtt még közel egy évtizedig ismeretlen maradt. A folklórkutatás 2015-ben ismerte meg

6 Nagy Olga: Havasi mesemondók. *Honismeret*, 22. évf. (1994) 3. sz. 72–82. p.

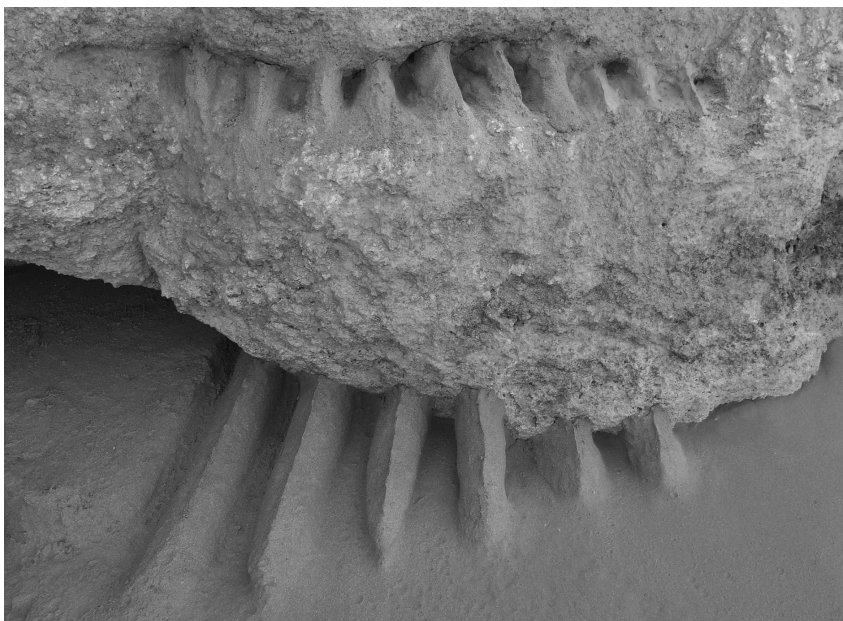
személyét: Magyar Zoltán a Korond környékén gyűjtő Bukovics János revival mesemondóval közel azonos időpontban figyelt fel Lakatos Károlyra. Két évvel később, 2017-ben kezdődött meg az a terepmunka, amely során a folklorista előben is megbizonyosodhatott arról, hogy kivételes előadói képességű mesemondóra akadt, aki nemcsak számos mesét, mondát és a más történetet tud, de képes új folklóralkotásokat, egyéni meséket is létrehozni. A repertoár ezen részei rámutatnak arra, hogy napjainkban is lehetnek olyan specialisták, akik képesek a kor igényeinek megfelelő mesékkal, tréfákkal és más történetekkel szórakoztatni a körülöttük lévőket, annak ellenére, hogy ritkulnak a mesemondó alkalmak.

Az adomák, viccek, tréfás történetek magas száma nemcsak az elbeszélőről árulkodik, hanem magáról a közösségről is: megmutatja, hogy milyen funkciókra, tartalmakra van/volt fogadóképes kereslet a 21. század eleji Székelyföldön. A történetek mögött meghúzódó életigénylés nemcsak Lakatos Károlyról, hanem az ő környezetéről is beszédesen vall. A történetmesélésnek közösségi funkciói vannak, amelyek Lakatos Károly repertoárja nyomán elsősorban a pálpataki férfikultúra és annak szórakoztatása részeként értelmezhető.

A *Zöldmezőország* című kötet több szempontból is egyedülálló. Egyrészről a jelenkor elbeszélői között alig vannak még olyan mesemondók, történetmesélők, akik a hagyományos paraszti műveltségben nevelkedhettek, akik ismerték és képesek voltak sok mindent megőrizni, megszólaltatni eleik hagyományaiból. Kiemelendő, hogy Magyar Zoltán tudatos terepmunkájának köszönhetően túllépett a hagyományos mesekutatói kereteken. Módszeresen kérdezte Lakatos Károlyt nemcsak a mesékről, hanem a mondákról is, és ennek eredményeképpen feltárult az a műveltség, amelyet számos korábbi mesemondó esetében is feltételezni lehet: hogy a mondák ismerete számban felülmúlta a mesékét. Magyar Zoltán 31 darab mesét és több mint kétszer annyi, 73 darab mondát rögzített a pálpataki történetmondótól. Mindez pedig rámutat arra, hogy a mesemondónak tartott specialisták legalább annyira voltak mondamondók is. A 20. századi mesekutatás azonban csak a legkritkább esetekben tartott igényt a mesemondók mondakincsének felgyűjtésére, holott ez a kortárs gyűjtés is rávilágít arra, hogy a helyi közösség kulcsemberei számos mondát ismerhettek. Lakatos Károly mese- és mondarepertoárja mellett adomák, viccek, szólások és

igaz történetek is közlésre kerültek, összesen 140 darab szöveg található a néprajzi forráskötetben.

Magyar Zoltán gyűjtésének egyik legnagyobb eredménye, hogy a Székelyföld középső és keleti részén évszázadok óta meglévő havasi mesemondás talán utolsó képviselőjének repertoárját rögzítette és tette elérhetővé, továbbá az, hogy a módszeres gyűjtés Lakatos Károly teljes népköltészeti tudása felé irányult. Magyar Zoltánnak sikerült egy hagyományokból táplálkozó, de mégiscsak modern, alkotó típusú mesemondót bemutatnia Lakatos Károly személyében, akinek repertoárja egy sajátos lenyomat a székelyföldi történetmesélés múltkorából.

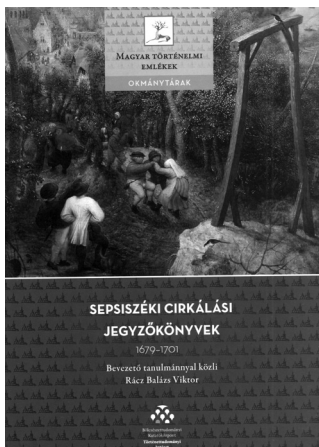

*Öltések, 2007, Avola, Szicília
(tengeri homok)*

Lőrinczi Dénes

AKASZTÓFA SEPSISZÉKEN A KURUC IDŐK ELŐTT

A kasztófa Sepsiszéken a kuruc idők előtt, igazságszolgáltatás a II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharcot megelőző évtizedekben – lehetett volna ehhez hasonló, a figyelem felkeltésére alkalmasabb címet is adni annak a forráskiadványnak, amelyet Rác Balázs Viktor jegyez, és amely 2023-ban jelent meg Budapesten, a

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének kiadásában.¹ A könyv címében szereplő időszak, amelynek jegyzőkönyvei és regestumai feldolgozásra kerültek – *Sepsiszéki cirkálási jegyzőkönyvek 1679–1701* –, mindenképpen valami hasonlót sugall, azonban ha a bevezető tanulmányt elolvassuk, rá kell jönnünk, hogy mégsem teljesen erről van szó. Ilyen értelemben a cím meglehetősen visszafogott: csak részben fedi azt, amire az olvasó számíthat, ha kézbe veszi a kötetet. Az előszót ugyanis egy részletesebb tanulmány követi, melynek alcíme *A cirkálás az erdélyi*

fejedelemségben, témája pedig lényegében a kora újkori erdélyi, ezen belül pedig a partiumi, illetve – ami számunkra fontosabb – a székelyföldi igazságszolgáltatás. De vajon hogyan értelmezhető a kora újkorra vonatkozóan a „cirkálás” kifejezés, amit ráadásul a korabeli dokumentumokban generális cirkálásnak vagy latin megnevezéssel *inquisito malefactorum*nak is hívtak? A szerző igencsak jól választott, amikor a bűnelkövetők kilétének megállapításáról, felkutatásáról és felelősségre vonásáról szóló jegyzőkönyveket, regestumokat ezen cím alá sorakoztatta fel.

1 Rác Balázs Viktor: *Sepsiszéki cirkálási jegyzőkönyvek 1679–1701. Bevezető tanulmánnyal közli Rác Balázs Viktor*. Budapest, 2023, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.

A bevezető tanulmányban Rácz Balázs Viktor meglehetősen alaposan járja körül azt a gyakorlatot, amelyet a kifejezés fed: ennek megfelelően a szövegben olyan alcímekkel találkozhatunk, amelyek a cirkálás kialakulására, magára a cirkálási eljárásra, a cirkálás joghatóságára és az erdélyi igazságszolgáltatási rendszerben betöltött helyére vonatkoznak. Emellett a fejezet a téma historiográfiáját is összefoglalja, hiszen a szerző számtalan olyan – főleg magyar történészek által írt – tudományos munkát említ meg, amelyek valamilyen mértékben foglalkoznak a *cirkálás* fogalmának korabeli értelmezésével.

A szerző az előszóban a középkori és a kora újkori magyar jogtörténetet ismerteti, és egyúttal rávilágít arra is, hogy a 17–18. században a legtöbb bűncselekményt – az igazságszolgáltatás nevében – halálbüntetéssel sújtották. Ennek alátámasztására a korszak kutatói közül Tóth J. Zoltán álláspontját emeli ki, aki a „halálbüntetést tekinti a vagyon elleni bűncselekmények rendes büntetésének a 18. század végéig”. A másik hasonló véleményt a korszak hazai büntetőjogáról Marty Radytől idézi, akinek az angol nyelvű gondolatait a következőképpen tolmácsolja: „a 18. század végi és a 19. század eleji reformokig a vármegyék és a földesurak vérszomjas törvényszékei túlságosan is serények voltak abban, hogy a gonosztevőket bagatell bűncselekményekért is minél előbb akasztófára juttassák.”²

Az általánosan elfogadott képpel ellentétben a szerző saját kutatási eredményeire támaszkodva arra hívja fel a figyelmet, hogy ez a szigorú büntető „vérengzés” – legalábbis a könyvben közreadott dokumentumok szerint – a 16–17. század folyamán fokozatosan háttérbe szorult, helyét pedig a pénzbírság vette át. A Sepsiszékről közreadott jegyzőkönyvek alapján például úgy tűnik, hogy a könyv által tárgyalt korszakban feltehetően mindössze három halálbüntetésre kerülhetett sor.

Annak illusztrálására, hogy a halálbüntetés mégsem volt annyira elterjedt, mint gondolnánk, a szerző egy 1701-es árkosi példát hoz fel, a településen ugyanis az akasztófát, amely a „hagyományosan a könyörtelen büntetőhatalom jelenlétére emlékeztető jelképnek, és mindenféle pszichikai elrettentő-visszatartó” erőnek a szimbóluma volt, nemes egyszerűséggel ellopták.³ Hasonló üzenetet hordoz – és egyben pontosítja a korról kialakult elképzeléseinket a könyvhöz választott borítókép is, id. Pieter Bruegel németalföldi festő *Szarka az akasztófán* című

2 Rácz: i. m. 7. p.

3 Rácz: i. m. 8. p.

festménye, amely egy olyan társaságot ábrázol, akik egy akasztófa mellett mulatoznak, rá se hederítve a kor igazságszolgáltatásának e félelmetes eszközére. A szerző a közreadott forrásokon keresztül – azon túlmenően, hogy segít a ködoszlatásban a halálbüntetések kora újkori alkalmazása kapcsán – a különböző esetek eljárásjogi kereteit is tisztázza, továbbá támaszt nyújt a hely- és családtörténeti, illetve társadalomtörténeti és néprajzi kutatások számára is.

A bevezető tanulmány másik erőssége, hogy Rácz Balázs Viktor egyszerre tartja szem előtt a történettudomány és a jogtudomány módszertanát és szempontrendszerét, amelyeket a kor jogszabályainak áttekintésekor ugyanúgy alkalmaz, mint a fellelt levéltári források vizsgálatakor. A szerző nem titkolt célja a kiadvány megjelentetésével, hogy elősegítse a jogtörténeti kutatásokat is, „hiszen a jogtörténészek számára egyrészt a jegyzőkönyvekben lejegyzett peres ügyek, másrészt a névsorokban megjelölt szankcionálandó cselekmények is rendkívül értékes adatokkal szolgálhatnak mind eljárásjogi, mind anyagi jogi téren.”⁴

A könyv tetemes részét (mintegy 350 oldalt) természetesen a *Sepsiszéki cirkálási jegyzőkönyvei* alcím alatt közreadott korabeli dokumentumok – az 1679–1701 közötti jegyzőkönyvek és regestumok – teszik ki. Fontos kiemelni, hogy ezek nem kerülnek feldolgozásra tanulmányok formájában. A dokumentumok értelmezéséhez a *függelék* nyújt némi segítséget, amely az idegen és a kevésbé ismert szavak, kifejezések és a rövidítések jegyzékét tartalmazza, de ugyanitt található a tárgymutató és a földrajzi nevek mutatója is. Az olvasónak tehát, ha esetleg kérdése merülne fel egy-egy kifejezés jelentésével kapcsolatban, lapoznia kell a jegyzőkönyvek és a függelék között. Bár a feldolgozott szakirodalom és a közreadott dokumentumokat őrző levéltárak, azok fondjegyzékei nem kerültek külön összegzésre, az ezekre vonatkozó információk megtalálhatók a meglehetősen alapos munkáról tanúskodó lábjegyzetekben.

Rácz Balázs Viktor könyve nemcsak általános jogtörténeti és egyéb jellegű forrásokat tesz elérhetővé a szélesebb olvasóközönség számára, hanem rávilágít a cirkálások székelyföldi specifikus helyzetére is. Ugyanis Székelyföldön a cirkálók tevékenysége az igazságszolgáltatás gyakorlatba ültetése mellett kiterjedt például „a szerződösszegés, a szerződésen kívüli károkozások és az örökösödési ügyek” orvoslására is.⁵

4 Rácz: i. m. 46. p.

5 Uo.

Borcsa János

KIRÁLY LÁSZLÓ BESZÉLGETŐKÖNYVE

Rövid, egy-két év leforgása alatt erdélyi irodalmunk három kimagasló alkotójához beszélgetőkönyvek útján kerülhattünk közelebb: Szilágyi Istvánhoz, akivel Fekete Vince készített nagyinterjút¹, Kányádi Sándorhoz, akiről az 1968–2012 között készült válogatott interjúkból alkothattunk képet², Király Lászlót pedig a Lövetei Lázár László által 2022. július 7-én készült hosszú beszélgetés révén van szerencsénk közvetlenebbül megismerni.

Ez utóbbi beszélgetőkönyvet³ szemlélve mondhatja a recenziens, hogy Király László életében – Móriczsal szólva – Sóvárada a „boldog sziget”, a Király és a Vass családok ősi fészke, sőt mai napig költőnk egyik otthona a faluban álló Vass-porta, amelyhez jellem- és sorsformáló élmények és események fűződnek. A Király-versekben aztán

újból és újból előtűnnek átélt vagy megismert történések lenyomatai, a költő életének fontos szereplői vagy csupán a hely természetéről beszélő nevek. S mindezek versbe épülve képesek felidézni akár földomlásszerű történelmi és társadalmi eseményeket is, amelyeket sokaknak kellett elszenvedniük például a huszadik században, illetve a hely és a változó korok hangulatát.

Úgy állít valamit a költő erről a számára szilárd pontot jelentő helyről, illetve kistérségről, valamint az „elsuhogó évek”-ről, hogy elhallgatja

- 1 Szilágyi István. Beszélgetőtárs Fekete Vince. A képeket válogatta és szerkesztette Demeter Zsuzsa. Budapest, 2022, Magyar Művészeti Akadémia Kiadó.
- 2 Fehérínges közmagyar. Beszélgetések Kányádi Sándorral. Budapest, 2023, Magyar Művészeti Akadémia Kiadó.
- 3 A legkönnyebb igazat mondani. Sóváradi beszélgetés Király Lászlóval. Kolozsvár, 2023, Erdélyi Híradó Kiadó – Sétatér Kulturális Egyesület.

magát az állítmányokat: „Sóvárad fölött, a Kerekhegyen. / De mondhatnám Endrebércét vagy Szénégetőt. / De Sóvárad fölött mindenképpen. / Ahonnan látható a Mezőhavas. / Vagy a Küküllő völgye Makkfalváig.” (*Valahol ott*) Ismerni véljük a körülményeket, de a végső, visszavonhatatlan állítást nem mondhatjuk ki, csak annyit, hogy: „Valahol ott. / És valamikor akkor.”

Más esetben pedig az adott táj és lakója viszonyát villantja fel a költő, igaz, szokatlan módon, éspedig az itt született ember, pontosabban a lírai alany hasonlatosságát magán viselő táj képét alkotja meg: „ez a föld hordja arcom vonásait, / ahogy a barázda feketéllik, / mint ez az árnyék szemeim alatt reggelente. / A hegyek homlokát patakráncostól / rólam mintázták türelmes esők.” (*Az én mezőim*) De versben idézte meg szülőházát is a költő, ahol fiatalabb költőtársával az egynapos beszélgetés zajlott. A mai helyszín képe mondhatni pontosan egyezik az egykorival, amelyet versbe foglalt: „Ha megkérdik, honnan jövök, / elszomorodom, / s egy szőlővel befutott házra mutatok. / Egy tisztára sepert udvarra, / dombra szaladó kertre, / melyek homályba tűnnek lassan.” (*Utak*)

Király László gyermekkorának van egy más helyszíne is, a Nyárádmenti Csíkfalva, ahol általános iskolásként közel hat évet töltött (1950–1956), ami ugyancsak bő élményanyaggal szolgált aztán a jövőendő költőnek és prózaírónak. Erről az időszakról szüksézávan, de félreérthetetlenül beszélt nemzedéktársának, Gálfalvi Györgynek, mint beérkezett költő, már az 1970-es évek közepén, mondván, hogy „túlságosan korán megismertem azt az állapotot, amikor az ember sorsa akaratától függetlenül alakul, s ráadásul rosszindulatú párkák intézik.” (Gálfalvi György: *Marad a láz?* 11 interjú. Bukarest, 1977, Kriterion Könyvkiadó, 54.) Ezúttal aztán a fiatalabb pályatársnak ama gyermekkori családi „hurcolkodás” társadalmi-politikai hátterét és részleteit is elmesélte Király, mindazt, ami a berendezkedő kommunista hatalom iskolpolitikájából (egyházi iskolák államosítása, ateista nevelés bevezetése), valamint a magántulajdon felszámolását illető pártprogram erőszakos gyakorlatba ültetéséből és a tulajdonosok elleni megtorló intézkedésekből volt eredeztethető. Előbbi a néptanító, háborút megjárt apát súlytotta, minthogy a hivatal évekig meggátolta, hogy szülőfalujában dolgozhasson, utóbbi a birtokos nagyapát, akit egy ideig megtorlásként kitelepítettek falujából, építette a Duna-csatornát (1949–1951).

Az iskolás korú gyermeknek mindemellett emlékezetes élményekben volt része, amelyek hangot kaptak később a *Kék farkasok* (1972) című regényben, amikor például arról elmélkedik a főhős, hogy falujába sokáig nem tért vissza, hogy olyannak őrizhesse, amilyen egykor volt, s amely – úgymond – „a legmélyebb nyomokat véste belém életem során”. (21.) A mai napig szívesen meséli Király a padtársával – egy kuláknak minősített család félárván maradt fiával – kötött barátságát, aki révén a falusi vízimalomba lett bejárása, s az azt működtető molnár bizalmát élvezhette. Ma is úgy tartja, felejtethetetlen birodalom volt ez számukra. (Lásd 16–19., 28–31.) Ilyen élmények nyomán születtek a *Kék farkasok* emlékezetes epizódjai...

A beszélgetés egy másik csomópontja a kolozsvári egyetemi éveket, valamint az itt nemzedékké formálódó írói csoportosulás, a második Forrás-nemzedék indulását érinti, időben az 1961–1966 közötti időszakot. Az évtizedek során e nemzedék tagjai sos-sok nyilvános megszólalásban elmondták emlékeiket, véleményüket az akkori fejleményekről, az irodalmi élet más szereplői is hallatták hangjukat, irodalmi viták zajlottak, sőt irodalomtörténeti távlatból is megtörtént ennek tárgyalása.

Maga Király a *Kék farkasok* című regényében is árnyalt és hiteles képet fest eme „ifjú titánok” fellépéséről a korabeli Gaál Gábor Irodalmi Körben, mi több, az általuk követett írói programot is felvázolja. Regényének főszereplője, a fiatal költő felidézi, hogy őket egy dolog foglalkoztatta: milyen legyen az új irodalom? Arra készültek, hogy meg tudjanak felelni az idő által eléjük állított kérdésekre. Az adott rendszert elfogadva gondolták, hogy – többes szám első személyben fogalmaz a főhős –: „őszintén elmondjuk azt is, amit még nem látunk tisztán, és ahelyett, hogy ebből rögtön rosszra következtessenek [az ellenfeleik], jobb lenne megmagyarázni a dolgokat, mert azért minden őszinte magyarázatot elfogadunk és nagyra értékelünk, még ha az első pillanatban elvadult firkászoknak is tűnünk.” (107.) A Gálfalvi Györgynek adott interjúban is hasonlóan fogalmazott Király: „egy kötöttségektől és előítéletektől mentes irodalmi közélet megteremtéséhez akartunk hozzájárulni.” (I. m. 57.)

Ezúttal Király egy eddig mellőzött mozzanatra is kitért, az évfolyamukat felölelő „csoportképből” a teoretikus pályatársairól, Horváth Andorról, Molnár Szabolcsról és Rohonyi Zoltánról is szót ejtett, akik nem szépírókként, hanem az elmélet, az irodalomtudomány és az értekező próza terén alkottak számottevőt.

Király Lászlót különben teoretikus évfolyam- és pályatársaihoz is joggal sorolhatjuk abban a tekintetben, hogy az *Utunk* szerkesztőjeként (1968-tól) egyre fontosabb szerepet vállalt a Baudelaire-rel kezdődő modern világlíra rendszeres bemutatásában, éspedig a lap 1971–1974 közötti számaiban *Bóják* cím alatt közölt, nyolcvankét részből álló esszéssorozatával, miközben majd’ ugyanebben az időszakban, 1972–73-ban például Rohonyi tanár úr a kolozsvári Bölcsészszéken, egyetemi katedráról tartott elsőéves hallgatóinak hétről hétre „marxtalanított”, magvas előadásokat a modern irodalomtudomány irányzatairól. Ma is úgy beszél Király a *Bójákról*, mint élete egyik legszebb vállalkozásáról. Beszélgetőtársának mondta: „nekem mint költőnek tulajdonképpen ez volt az én saját egyetemem. Amit én választottam, én építettem és én tanultam belőle a legtöbbet.” (94.)

Figyelmet érdemlő szellemi teljesítmény volt ez akkor az irodalmi műveltség tekintetében – egy jó évtized távolából visszatekintve írta le: „életem egyik legszebb szellemi kalandja”! –, ami mellesleg nem akármilyen munkát és munkaerkölcsöt követelt szerzőjétől. Ez utóbbit pedig Király örökségnek tartja, azt mondja beszélgetőtársának, hogy előtte a jól végzett munkának mindig nagy becsülete volt, s emellett rendelkezett egy különleges képességgel is: érzéke volt az egyensúly megtartására. (Vö. 74., illetve 84.) Egy nélkülözhetetlen önismerethez segítheti hozzá ez az ember. Kiváltképpen az alkotót. Különösen a mai tülekedő időkben lehet figyelemfelkeltő, no meg intő jel, amit nyolcvan-évesen kijelent: „sosem akartam nagyobb költő lenni, mint amekkora vagyok, de önmagamnál nagyobb akarok lenni (...)” (114.)

A több műfajban alkotó Király nem tért ki Lövétei műhelytitkokat firtató kérdései elől sem, nyíltan elmondta, hogy például több pályatársától eltérően, akik számára kín az írás, ő élvezetnek tartja. Amikor pedig szóba kerül a vers és a próza helye és természete az ő „mesterségében”, frappáns választ ad költőtársának: „a próza az ingem és a vers a bőröm.” (76.) Kiderül továbbá, hogy nem híve a normatív műfaji előírásoknak, a líra és az epika közötti műfaji átcsapásokat nemcsak tudomásul vette, de írói gyakorlatában ő maga is tett ilyen kísérleteket.

Higgadtan ítélte meg, hogy mi dolga lehet az írónak, mind a zsarnokság, mind a korlátlan szabadság körülményei között – még azoknak a tapasztalatoknak a dacára is, amelyeket utolsó egyetemi éveiben szen-

vedett el a rendszer erőszakszerveitől. Erről a régi ügyről is esik szó a beszélgetésben, de a kérdésre, hogy van-e szándékában ezt megírni, nemleges válasz érkezik: „se Farkas Árpinak, se nekem nincs olyan történetem, mint Molnosnak. Nekem nincs mit megírnom...” (123.) A teljes igazsághoz az is hozzátartozik – s ezt sem hallgatja el Király! –, hogy hazug feljelentések alapján indították el azt az ügyet, s bizony a feljelentő úgymond pajtásuk, kollégájuk volt...

Adott ponton aztán, mintegy élettapasztalatát összegezve, kijelenti Király: „Nagyon-nagyon könnyű lett volna feladni vagy megadni magunkat, nem a rendszernek, hanem valamilyen helyzetnek, kényszernek. (...) Nagyon sokan mondták, hogy én ezeknek nem írok többet egy sort sem, nemes felháborodással mondták mindezt, amire én azt mondtam, hogy hülye vagy, éppen azt akarják, hogy ne írjál! Nekik dolgozol, ha leteszed a tollat!” (87.)

Mindenesetre Király László bölcs belátása és helyzetfelismerése mellett szól az általa létrehozott gazdag és hiteles életmű...

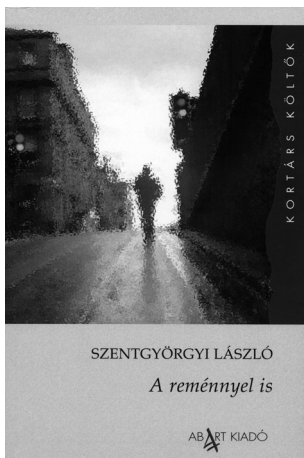

*Fa emléke, 2021
(márvány, nyírfa)*

P. Buzogány Árpád

TÖMÖRSÉG, ŐSZINTESÉG ÉS IRÓNIA
LENCSEJÉN ÁT A VILÁG

Szentgyörgyi László új kötetének¹ verseiről első belelapozásra megállapítható: rövid terjedelműek, szinte aforisztikusan rövidek, sok a két-hatsoros alkotás. Ebből gyaníthatja az olvasó, hogy a szerző bizonyára nem szószátyár típus, ez pedig tollforgató emberek nagy előnye szokott lenni. Különben a hazai olvasó nem sokat tudhat róla, írásait ritkán láthatja művelődési-irodalmi folyóiratainkban. Ez azonban, mint tudjuk, nem a szerzőt minősíti, hiszen a kedveltek,

kedvezményezettnek betűi (gondolatai) sem árasztják el a rendkívül szűkre zsugorodott közlési felületet. Szerzőnk, mint az elegáns kivitelezésű könyv fülszövegéből megtudhatjuk, egészen fiatal kora óta közöl a hazai lapokban, és jó ideje főállású tollforgató, újságíró, szerkesztő. Ha meg a világhálós találatokra lenne kíváncsi az érdeklődő olvasó (mivel, mint sokszor halljuk, szinte mindenre rá lehet lelni a világhálón), szerény a megmutakozó adatsor.

Mindennek szerepe van abban, ahogy egy (szinte) ismeretlen szerző könyvét veszi kézbe az olvasó. Azt gondolhatnánk, ha tollforgató, főleg szerkesztő, hát (csaknem)

minden megjelent írását elolvashatjuk, némi keresgélés után. Hogy mégsem így van, abban a közlési lehetőségek mellett a megmutakozni vágyásnak is szerepe van.

Szerzőnk pár éve jelentkezett önálló verskötetettel (*Kételyek között*, Marosvásárhely, 2016, Kreatív Kiadó), bűvös számú hét esztendőnek kellett eltelnie a másodikig. Az első ciklus elé kiemelt *Megérkeztem* című

1 Szentgyörgyi László: *A reménnyel is*. Budapest, 2023, AB-ART Kiadó.

versében, várakozásaink szerint, önmagáról olvasunk általa fontosnak tartott vallomást. Mintha az első kötetnek a címéből vélhető alaphangulatába csöppennénk, kissé adysan hangzó elvágódás, Móricz Zsigmond-osan kemény valóságutalás: „Mindig elvágódtam. / Egész életemben / készültem valahova. / Bárhova: csak el innen.” A Székelyföld elnéptelenedése, az egyéni sors kiteljesítésének 1989 után máshol megadatott lehetőségei, és ítélet maga, magunk meg az ilyenre tett életterünk, közösségi viszonyaink fölött... Talán túl sok minden is van ebben a néhány sorban, keserőséggel leöntve. A kimondás kegyetlenségének súlyával. Aztán pár sorral tovább arról értesít: sosem tudott elmenni innen, mert „Nem adatott meg nekem.” Kinek nem okozott álmatlan éjszakákat egészen máig, hogy menjen vagy maradjon? A költő feladata, hogy ezt megfogalmazza, még akkor is, ha netán élve boncolásos állapot, szigorú számbavétel, önmaga lenullázása. Ugyanakkor a régmúlt évtizedek költői tárából az időződő nemzedék által jól ismert sorok közötti olvasás lehetősége is megadatik, mert akinek nem „adatott” meg elmenni, az nem is akart innen elmenni. Már megduplázódik az értelmezés lehetősége. A költő ezt nem oldja fel az utolsó sorokban, hanem korábbi verseire is jellemző megoldással ellentétet, egy más értelmezési síkban erősít rá a kettősségre: „Most mégis úgy érzem: / megérkeztem. / Pedig – mint mondtam – soha / el sem mentem.”

Szentgyörgyi László verssé formált szavai sűrítvények. A versnek nincsen vége azzal, hogy elolvastuk a végéig, mert továbbgondoljuk, bennünk marad, magunk is töprenghetünk legalább elmeneteli szándékainkkal és itt maradásunkkal, akár életünk értelmével kapcsolatban. Hiszen a cím a célba érést sugallja, de van-e cél, vagy csak az élet van? Bár nyelvtani besorolás szerint kijelentő mondatok, mégis inkább kérdőjellel maradunk...

Megnyugtathatna a *Bizonyosságok* fejezetcím, szemünk hamar átfut a következő oldalak rövid szövegein, és hamarosan megállapíthatjuk: ez a költő akkori magáról, pontosabban a maga és – nem nehéz észrevennünk – mások, éppen a mi dolgainkról ír, ha látszólag Kenéz Ferenc írását (*Akkor is*), vagy az egyénnel szemben éreztetett elvárásokat foglalja szavakba (*Hatvan és hetven között*). Legtöbb versében találunk ellentétet, néhol tükrözteti a valóságot, mint a *Csak szembe* címűben: „A / tükörből / néz / vissza / rám, // akivel / olykor / szembe- / nézek.”

De nem fél poénokat, közhelyesnek tűnő fordulatokat, csavarokat bevetni sem (*Nehéz ember, Apróhirdetés, Modern fohász*).

Magunkkal sem vagyunk békében, környezetünket sem értjük, hát hogyan fogunk tovább elboldogulni az életben? Nem ad választ, lehetséges feloldásokat, inkább a kétellyel hagy. A fejezetcímbe ígért bizonyosságok inkább csak a ténymegállapításokra vonatkoznak, mert hogyan lehet bizonyosság, amit nem tudunk? Bár még a kétely sem tiszta, egyértelmű, mert mostanságra vonatkozik *Bölcsesség* című verse: „Mennél tovább élek, / annál kevesebbet értek / az egészből...”

A költői világértelmezés egyáltalán nem könnyíti meg a mi, az olvasó helyzetét, mivel nincsenek a versekben életreceptek. Ha meg annak tartjuk az elbizonytalanodást, ugyan hová jutunk?

A versolvasás egyáltalán nem járul hozzá az ellazuláshoz, az olvasói elváráshorizonton ha feltűntek életigazságok, azok nem úgy érkeznek meg az olvasóhoz, hogy azoktól hátra lehetne dőlni. Szentgyörgyi versei akkor sem andalítanak el, ha ilyen hangulatokat keresnénk a kötetben. Kedvelt költői eszköz a nyelvi humor és a logikai bukfenceztetés, saját magára is érvényes, amit *Poétika – ha akarom, ha nem* című versében leírt: „Ha akarom, vers, / ha nem, akkor is.”

A további ciklusok (*Rejtély feloldása, Összefüggések, Mérleg, Haikukák*) verseire is jellemző, hogy a szerző elmeélező odafigyelést vár el, cserében mintha apró szöktetőkön vinné olvasóját. Legyen szó *A tőkéletes napról, tolvajokról (Tolvajok között)*. Az *Összefüggések* ciklus rövid versei megdöbbenő ellentétezésekkel hívják fel magukra a figyelmet. De még a legártatlanabbnak tűnő kép, helyzet is a rész és egész viszonyát, egyedi és általános dialektikáját vetíti ki. „Olykor / a tükör / értékesebb, / mint maga / a tükrözött” – olvasható a *Görbe tükör* címűben. E fejezet több versében is logikai bukfenc meg viszonylagosság forgatja körülöttünk a világot, hogy ne olyannak lássuk, mint megszoktuk. Mindennek legalább két oldala van, sejtjük, aztán versben is megtaláljuk e gondolatot: „mindennek / legalább / két arca van – / vagy nincsen” (*Világunk*).

A következő ciklusba (*Mérleg*) csupán néhány verset sorolt a szerző, vagy a szerkesztő. Azt sugallja a cikluscím, hogy egyensúlyba kerül kétely és bizonyosság, valóság és csak a lírai Én által megfogalmazott értelmezés. Eljátszik a bűvópatakos jelképpel: „Körülnéz: / jó helyen jár-e?” (*Bűvópatak*), szójátékkal: „Gy ki vagyok, „Csak én nem tudom.

// Én ettől nagyon / ki vagyok” (/K/arcok. Páskándi Géza), utolsóként a szinte hihetetlennek tűnő valóságot feszíti nekünk a világjobbító szándékú lírai Én: „Nem gondolok a világgal, / sem a világ bajával, / az sem gondol velem – / a maga bajával sem” (*A világ baja*). Korábban, a jellemzőnek is mondható *Periféria* című versben vallomásként megfogalmazva olvassuk: „a tükör is elszégyelli magát, / ahogy belenézek”. Bár az aforizmaszerű hat kis részből több is ellentétezesen, a logika fonákra fordításán alapul, kis önostorozást és több öngúnyt érezni ki ebből.

A legutolsó rész haikuival zárul a kötet. A kedveltté vált forma előnye éppen az lehet, művelői számára, ami hátránya is, a szabály kötötte alakzat, ám „Benne egy világ” – olvassuk a legelsőben. A gondolatszipporka műfaja és a terjedelem okán túlírással nem vádolható Szentgyörgyi László bár apropózik, hogy akár mellékterméknek tekinthető a haiku („Lírám – vagy amit / annak nevezek – nem más, / mint gyaluforgács...” – *A versfaragó vallomása*), az egész kötet tanúsága szerint nem megvetett kifejezési eszköz, forma a szűkszavú szerző számára. Feltűnően sok haiku kérdéssel zárul, és nem tudni, magának tette fel a kérdést a szerző, vagy minket céloz a kérdőjellel?

Nem idilli semmiképpen ez a teremtet világ, amit persze a valóság egyéni versleképezésének tekinthetünk, ám inkább rezignáltság, mintsem dühös változtatásigény jellemzi az ahhoz való viszonyulását az egyénnek. Tekintettel a szerző évtizedekkel is mérhető élettapasztalataira, a bölcsnek is nevezhető beletörődés bizonyára kudarcok utáni nézőpontról árulkodik.

A világértelmezés szándéka elsősorban a kételkedésben és a kétely ébresztésében érhető tetten. Nem sajátos költői magatartás, és erről legtöbbünknek Descartes sokszor és csak félig idézett vallomása jut eszünkbe: „Kételkedem, tehát gondolkodom, gondolkodom, tehát vagyok.” Nem nihilizmus és nem lemondás, a versek elolvasása után erről meggyőződünk.

Mi (lehet) a távlata? Vagyis mi lesz ebből? Csalódásoktól való megkímélést ígér, ha józan gondolkodásunkat nem szorítjuk háttérbe. Ám költői íve ennek mindenképpen leszállóban van... Nem véletlen, hogy a kötetcímbe felbukkan a remény fogalma, ám ha azt hiányos mondatként értelmezve továbbgondoljuk, ilyen szinonim mondatkezdést sugall: annak ellenére, hogy a remény is... Vagyis nem túl derűlátó.

Szentgyörgyi László új kötete kíméletlenül őszinte verseket tartalmaz, és betűvetése nem előre eldöntött költői szerepjátszást szolgál. (Ha volt is ilyen, valamikor, azon rég túllépett.) Nem vátesz és nem forradalmár költő, azt történelemből ismert magatartásokkal (klisékkel) és más költői eszköztárral lehetne hatékonyan kialakítani. Tömör fogalmazás, módjával használt, tehát túlzásba se vitt önironia jellemzik ezt a költészetet, amely meghökkentő nyelvi és képi megoldásaival élményszerű olvasmányokat kínál.

*Pihenő, 2013, Gygyószárhegyi szoborpark
(andezit)*

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Dr. Ábrám Zoltán – Marosvásárhely
Abrán Tünde – Székelyudvarhely
Albert Ernő – Sepsiszentgyörgy
Albert Géza – Székelyudvarhely
Andrási Ilona – Alsósófalva
András Pál – Bukarest
Antal Attila – Csíkszereda
Antal István – Székelyudvarhely
Antal Margit – Csíkszereda
Árway Katalin – Sepsiszentgyörgy
Asztalos István – Székelyudvarhely
Bács Károly – Csíkszereda
Bajna György – Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő – Kézdivásárhely
Bakk Pál – Szentkatolna
Bakó Botond – Nagyenyed
Balázs-Bécsi Emília – Gyergyóremete
Balázs Dénes – Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos – Csíkszereda
Balázs Zsuzsanna-Erzsébet – Csíkszereda
Balázsi-Pál Etel – Csíkszereda
Bálint Csaba – Csíkszereda
Bálinth Erzsébet – Csíkszereda
Bán Kata – Székelyudvarhely
Bán Árpád – Alsóboldogfalva
Barabás Imre – Gyergyóremete
Baracsi Levente – Arad
Bardócz Ferenc – Gyergyóditró
Baricz Lajos – Maroszentgyörgy
Bartha Árpád – Kászonújfalva
Bartha György – Csíkszereda
Bartha Imre – Székelyudvarhely
Bartók Melinda – Kézdivásárhely
Bartos Jenő – Jászvásár
Bege Károly – Gyergyócsomafalva
Benkő Levente – Magyarvista
Berszán Lajos – Gyimesfelsőlok
Bíró Ambrus Lenke – Székelyudvarhely
Bíró Gábor – Csíkmadaras
Dr. Bíró Gábor – Kézdivásárhely
Bíró Géza – Gyergyószentmiklós
Bíró László – Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor – Kézdivásárhely
Bíró Réka – Barót
Bíró Sándor – Gyergyószentmiklós
Blénessy Jolán – Székelyudvarhely
Bocskay Vince – Szováta
Bodó István – Csíkszereda
Bodor Antal – Csíkszereda
Bodor Attila – Sepsiszentgyörgy
Bodor Júlia – Gyergyóditró
Bogdán Zsolt – Kolozsvár
Bogos Zsolt – Csíkszereda
Borbáth Erzsébet – Csíkszereda
Borbély László – Csíkszereda
Borbély Tamás – Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila – Arad
Borboly Csaba – Csíkszereda
Dr. Borboly István – Gyergyócsomafalva
Dr. Borcsa János – Kézdivásárhely
Bölöni Domokos – Marosvásárhely
Bölöni Ildikó – Bikafalva
B. Tomos Hajnal – Négyfalva
Burus János Botond – Csíkszereda
Czikó László – Búzásbesenyő
Császár Vilmos – Csíkrákos
Csávossy György – Nagyvárad
Csatlós Mihály Levente – Kézdivásárhely

- Cseke Péter – Kolozsvár
 Csenteri Levente – Sepsiszentgyörgy
 Cserey Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Ft. Msgr. Csíki Dénes – Nyárad-
 köszvényes
 Dr. Csiszár Anna – Marosvásárhely
 Csiszer Imre Csaba – Csíkszereda
 Csúcs Mária – Csíkszereda
 Daczó Katalin – Csíkszépvíz
 Dánél Sándor – Csíkszereda
 Damó Csaba – Kézdivásárhely
 Darkó Béla – Marosvásárhely
 Daróczi Béla – Marosvásárhely
 Ft. Darvas-Kozma József –
 Csíkszereda
 Darvas Mária – Gyergyóalfalu
 Dávid Katalin – Székelyudvarhely
 Dávid Péter Pál – Sepsiszentgyörgy
 Dávid Zoltán – Kolozsvár
 Deák Botond – Réty
 Deák Ferenc – Csernáton
 Deme László – Csernáton
 Demeter Edit – Kézdiszentlélek
 Dénes Balázs – Csíkszereda
 Dénes Emőke – Homoródalmás
 Dénes Erzsébet – Homoródszentpál
 Doboly Beatrice – Vajdahunyad
 Dobos Sándor – Nagyvárád
 Dimény János – Nagybacón
 Dr. Dombi Csaba Ábel – Felsőbánya
 Domokos Éva – Arad
 Dragomir Péter – Sepsiszentgyörgy
 Ft. Drócsa László – Csíkmindszent
 Egyed Emese – Kolozsvár
 Dr. Elek Sándor – Csíkszereda
 Elekes András – Csíkpálfalva
 Elekes Antal – Temesvár
 Elekes-Józsa Márton – Gyergyóújfalu
 Elekes Károly – Sepsiszentgyörgy
 Elekes Péter – Kászonaltíz
 Elekes Zsuzsanna – Gyergyóújfalu
 Farkas Ambrus – Sepsiszentgyörgy
 Farkas Antal – Székelyudvarhely
 Farkas László – Gyergyócsomafalva
 Farkas Miklós – Segesvár
 Farkas Réka – Sepsiszentgyörgy
 Fazakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Fekete Albert – Csíkszereda
 Fekete István – Csíkszereda
 Ferencz Edit – Gyergyóremete
 Ferencz Éva – Kézdivásárhely
 Ferencz Gizella – Kézdivásárhely
 Ferencz Imre – Csíkszereda
 Dr. Ferencz László – Marosvásárhely
 Ferencz-Nagy Zoltán – Brassó
 Dr. Finta Ella – Szilágysomlyó
 Fodor György – Székelyudvarhely
 Dr. Fodor István – Csíkszereda
 Fodor István – Sepsiszentgyörgy
 Fodor Pál – Sepsiszentgyörgy
 Forró László – Bukarest
 Fuják Gyula – Csíkszereda (2 darab
 egyéves előfizetés)
 Funariu Éva – Szeben
 Fülöp Dénes – Székelyudvarhely
 Fülöp Géza – Marosvásárhely
 Fülöp Lajos – Székelykeresztúr
 Fülöp László – Csernáton
 Fülöp Sándor – Gyergyóalfalu
 Fülöp Tamás – Majlát
 Fülöp-Török Réka – Kézdivásárhely
 Gábor Emőke – Csíkszereda
 Gagyí József – Csíkszentlélek
 Gajdó Albert – Csernáton
 Gál Katalin – Gyergyóújfalu
 Gálfalvi György – Marosvásárhely
 Galvácsy László – Zilah
 Dr. Garda Dezső – Gyergyószent-
 miklós
 Gazda Árpád – Magyarfenes
 Gazda József – Kovászna
 Geréd Gábor – Székelyudvarhely

Gergely Borbála – Csíkszereda
Dr. Germán Salló Márta – Maros-
vásárhely
Gulácsi Gizella – Marosvásárhely
Györfi Jenő – Nyárádmagyarós
Dr. Györfi Sándor – Csíkcsicsó
Haáz Sándor – Székelyudvarhely
Hadrnagy Géza – Farkaslaka
Halász Péter – Gyimesközélpók
Hantz András – Kolozsvár
Hegyi Sándor – Székelyudvarhely
Hertza Mikola – Csíkszereda
Dr. Holló Attila – Csíkszereda
Hubert Sándor – Bukarest
Illyés Ferenc – Székelykeresztúr
Imecs Márton – Kolozsvár
Incze Szabó László – Marosvásárhely
Istvánffy Katalin – Torda
Izsák Balázs Árpád – Maros-
vásárhely
Jancsó Miklós – Kolozsvár
János Julianna – Csíkszereda
Jánosi Csaba – Csíkszereda
Joikits Attila – Szilágysomlyó
József Álmos – Sepsiszentgyörgy
Juhász B. Tünde – Csíkszereda
Kacsó Elemér – Temesvár
Kacsó József – Hármashalu
Kakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
Káli Király István – Marosvásárhely
Kánya József – Csíkszereda
Katona Gizella – Kolozsvár
Kedves Béla – Gyimesközélpók
Kelemen Hunor – Csíkszereda
Kémenes Bernadette – Gyergyó-
szentmiklós
Kerekes Ágnes – Nagyvárád
Keresztes Éva – Brassó
Dr. Kikeli Pál István – Marosvásár-
hely
Király Gyöngyi – Marosvásárhely

Király Zoltán – Kolozsvár
Kiss Jenő – Sepsiszentgyörgy
Kiss Lázárné Éva – Kézdivásárhely
Kocsis László – Marosvásárhely
Kolbert Tünde – Borszék
Kolumbán-Antal József – Zetelaka
Kolumbán Gábor – Énlaka
Kolumbán László – Székelyudvarhely
Koncsag László – Szentegyháza
Konsza Vilmos – Sepsiszentgyörgy
Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kó-
nya-Hamar Sándor – Kolozsvár
Kopacz Péter – Sepsiszentgyörgy

Kovács Barna – Marosvásárhely
Kovács Béla – Érmihályfalva
Kovács Emil Lajos – Szatmárnémeti
Kovács Eszter – Gyergyószárhegy
Kovács Katalin – Csíkszereda
Kovács Mária – Székelyudvarhely
Kovács Piroska – Méréfalva
Kovács Zsuzsanna – Bukarest
Dr. Kozma Dezső – Kolozsvár
Kozma-Péter Dénes – Zetelaka
Köllő Éva – Borszék
Kristó Tibor – Csíkszereda
Kürti Miklós – Kolozsvár
Laczkó-Albert Elemér – Gyergyó-
remete
Laczkó Szentmiklósi Endre –
Gyergyóremete
László Attila – Jászvásár
László Bakk Anikó – Kolozsvár
László Csaba – Csíkszereda
Lászlófy Pál István – Csíkszereda
Dr. László Ilona – Marosvásárhely
Lázár Lilla – Csíkszereda
Lázár Pál – Marosvásárhely
Lehoczky Ferenc – Arad
Léstyán Dénes – Csíkszereda
Léstyán Sándor – Kézdivásárhely

- Loghin Gizella – Brassó
 Lőrincz József – Székelyudvarhely
 Luka Klára – Sepsikőröspatak
 Dr. Major Zoltán Zsigmond – Kolozsvár
 Dr. Makai Magoss Csaba –
 Felsőbánya
 Markó Béla – Marosszentkirály
 Markó Ilona – Csíkszentgyörgy
 Marton Erzsébet – Marosvásárhely
 Dr. Marton József – Gyulafehérvár
 Márton Ferenc – Temesvár
 Maştaleriu Erzsébet – Gyergyóremete
 Dr. Máthé Dénes – Kolozsvár
 Mátyás Endre – Szováta
 Mester Zoltán – Szováta
 Mihály János – Lővéte
 Mihály Orsolya – Kolozsvár
 Miklós István Csongor – Csíkszereda
 Mikola Éva – Torja
 Dr. Mild Edit – Sepsiszentgyörgy
 Mincsor Erzsébet – Gyergyóremete
 Mirk László – Csíkszereda
 Molnár Csaba – Csíkszereda
 Molnár Endre – Marosvásárhely
 Molnár Vilmos – Csíkszereda
 Murányi János – Székelyudvarhely
 Nádudvary György – Brassó
 Nagy Árpád – Csíkszentdomokos
 Dr. Nagy Attila – Marosvásárhely
 Nagy Benedek – Csíkszereda
 Nagy József – Gyergyóremete
 Dr. Nagy Lajos – Sepsiszentgyörgy
 Nagy László – Zilah
 Nagy Melinda – Nagyvárad
 Nagy Miklós Kund – Marosvásárhely
 Nagy Sándor – Székelyudvarhely
 Nemes Előd – Sepsiszentgyörgy
 Novák Sándor – Marosvásárhely
 Oláh Sándor – Csíkszereda
 Orbán Gábor – Gyergyószentmiklós
 Orbók Ilona – Csíkszereda
 Pál Tibor – Kézdiszentlélek
 Pál Zoltán – Csíkdánfalva
 Pálffy József – Csíkszereda
 Papp Zoltán – Zilah
 Pásztor Ferenc – Sepsiszentgyörgy
 Patakfalvi Dénes – Székelykeresztúr
 Péntek János – Kolozsvár
 Pénzes Jenő – Bereck
 Péter Éva – Csíkszereda
 Péter Gergely – Csíkszereda
 Péter Péter – Székelyudvarhely
 Petres Sándor – Csíkszereda
 Dr. Piros György – Csíkszereda
 Portik Bakai Ádám – Gyergyóremete
 (8 darab egyéves előfizetés)
 Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
 Dr. Rácz Katalin – Marosvásárhely
 Ráduly János – Kibéd
 Rákosi István – Sepsiszentgyörgy
 Rákosi Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Rancz Árpád – Csíkszereda
 Rokaly József – Gyergyószentmiklós
 Russu Bors Tibor – Csíkszentkirály
 Sata Lóránd – Voluntari
 Sántha Emese – Marosvásárhely
 Ft. Sárközi Sándor – Csíkszereda
 Sárosi Csaba – Kézdivásárhely
 Sárosi Teréz – Kézdivásárhely
 Sata Kinga Koretta – Magyarvista
 Sata Klára – Csíkszereda
 Seprődi József – Dicsőszentmárton
 Silye Béla – Székelyudvarhely
 Siklódi Olga – Székelyudvarhely
 Sóbester Klára – Marosvásárhely
 Sófalvi László – Székelyudvarhely
 Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
 Straub Etelka – Nagyvárad
 Suba Ilona – Marosvásárhely
 Szabó-Biró Brigitta – Csíkjenőfalva
 Szabó Attila – Nagygalambfalva
 Szabó Csilla – Marosvásárhely

- Szabó Enikő – Szentegyháza
 Szabó Ferenc – Gyergyóditró
 Szabó József – Székelyudvarhely
 Szabó Judit – Kézdivásárhely
 Szabó Judit – Csíkcsicsó
 Szabó Magdolna – Csíkcsicsó
 Szabó M. Barna – Székelyudvarhely
 Szabó Nándor – Csíkszereda
 Szabó Piroska – Nagyvárád
 Dr. Szabó Sándor – Székelyudvarhely
 Szalai Attila Örs – Székelyudvarhely
 Dr. Szász Éva – Gyergyóalfalu
 Szász Zoltán – Székelyudvarhely
 Szatmári József – Marosvásárhely
 Szathmáry János – Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén – Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs – Marosvásárhely
 Szávai Márton – Énlaka
 Szebeni Norbert – Sepsiszentgyörgy
 Szekeres Adorján – Csíkszereda
 Székely Ágnes – Balánbánya
 Székely Szabó Zoltán – Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna – Kolozsvár
 Szentés D. Gáspár – Madéfalva
 Szentés Gábor – Madéfalva
 Szilágyi István – Kolozsvár
 Szilágyi Németh Éva – Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd –
 Sáromberke
 Szöcs István – Szentegyháza
 Tamás Béla – Csíkszereda
 Tamás Dénes – Réty
 Tamás Géza – Székelyudvarhely
 Tamás Huba – Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára – Csíkszereda
 Tánzos Vilmos – Kolozsvár
 Tankó Gyula – Gyimesközéppok
 Tapodi Zsuzsa – Sepsiszentgyörgy
 Tatár Irénke – Marosszentgyörgy
 Tiboldi István – Csíkszereda
 Tódor Béla – Kézdiálbis
 Tódor Gábor – Homoródalmás
 Tófalvi Zoltán – Marosvásárhely
 Tóth Mária – Arad
 Tötös Katalin – Zilah
 Török Áron – Sepsiszentgyörgy
 Török József – Lövéte
 Török István – Koronka
 Török Mária – Csíkszereda
 Tövissi Zsolt – Csíkszereda
 Turos Judit – Marosvásárhely
 Útő László – Székelykeresztúr
 Ványolós A. István – Székely-
 udvarhely
 Varga Lőrinc – Gyergyószentmiklós
 Varga Edit – Gyergyóremete
 Vén Ferenc – Kézdiálbis
 Veres István – Szatmárnémeti
 Dr. Veress István – Szilágysomlyó
 Veress János – Kovászna
 Vetró András – Kézdivásárhely
 Vig Zsolt – Kolozsvár
 Vitályos Réka – Marosvásárhely
 Vorzsák Margit – Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila – Csíkkarcfalva
 Zrinyi István József – Mangalia
 Zsigmond Győző – Sepsiszentgyörgy
 Zsók József – Sepsiszentgyörgy
 Zsók László – Sepsiszentgyörgy
- INTÉZMÉNYEK**
- Apáczai Csere János Pedagógusok
 Háza – Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár
 – Gyergyóremete
 Bernády Közművelődési Egylet –
 Szováta
 Csíki Székely Múzeum – Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon – Csíkszépvíz
 Drex Com Kft. – Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár –
 Székelyudvarhely

- Exa-Trade Kft. – Székelyudvarhely
 Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség Csíkszeredai Segédpüspöksége
 Hargita Megyei Tanfelügyelőség – Csíkszereda
 Hargita Megyei Szociális és Gyerekvédelmi Igazgatóság – Csíkszereda
 Haszmann Pál Közművelődési Egyesület – Csernáton
 Iskolai Könyvtár – Szárazajta
 Iskolai Könyvtár – Székelyszáldobos
 Kájoni János Megyei Könyvtár – Csíkszereda (2 db. egyéves előfizetés)
 Keramika Kft. – Csíkszereda
 Kézdivásárhelyi Múzeum – Kézdivásárhely
 Kontur Kft. – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Kovászna Megyei Alkotóközpont – Sepsiszentgyörgy
 Kovászna Megyei Könyvtár – Sepsiszentgyörgy (2 db. egyéves előfizetés)
 Kovászna Megyei Tanács – Sepsiszentgyörgy (5 db. egyéves előfizetés)
 Községi Könyvtár – Balánbánya
 Községi Könyvtár – Barátos
 Községi Könyvtár – Bardoc
 Községi Könyvtár – Bereck
 Községi Könyvtár – Bögöz
 Községi Könyvtár – Bölön
 Községi Könyvtár – Csernáton
 Községi Könyvtár – Csíkdánfalva
 Községi Könyvtár – Csíkkozmás
 Községi Könyvtár – Csíkmadéfalva
 Községi Könyvtár – Csíkpálfalva
 Községi Könyvtár – Csíkszentdomokos
 Községi Könyvtár – Csíkszentgyörgy
 Községi Könyvtár – Csíkszentmárton
 Községi Könyvtár – Csíkszentmihály
 Községi Könyvtár – Csíkszentsimon
 Községi Könyvtár – Csíkszépvíz
 Községi Könyvtár – Etéd
 Községi Könyvtár – Felsőboldogfalva
 Községi Könyvtár – Fenyéd
 Községi Könyvtár – Galócás
 Községi Könyvtár – Gelence
 Községi Könyvtár – Gidófalva
 Községi Könyvtár – Gyergyóalfalu
 Községi Könyvtár – Gyergyócsomafalva
 Községi Könyvtár – Gyergyóditró
 Községi Könyvtár – Gyergyószárhegy
 Községi Könyvtár – Gyergyóremete
 Községi Könyvtár – Gyergyóújfalu
 Községi Könyvtár – Gyimesfelsőlok
 Községi Könyvtár – Gyimesközéplek
 Községi Könyvtár – Hídvég
 Községi Könyvtár – Homoródalmás
 Községi Könyvtár – Homoródszentmárton
 Községi Könyvtár – Kányád
 Községi Könyvtár – Kápolnásfalva
 Községi Könyvtár – Karcfalva
 Községi Könyvtár – Kászon
 Községi Könyvtár – Kézdivipolyán
 Községi Könyvtár – Kézdiszentlélek
 Községi Könyvtár – Kommandó
 Községi Könyvtár – Korond
 Községi Könyvtár – Kökös
 Községi Könyvtár – Lemhény
 Községi Könyvtár – Lövete
 Községi Könyvtár – Maksa
 Községi Könyvtár – Mikóújfalu
 Községi Könyvtár – Nagyajta
 Községi Könyvtár – Nagybacon
 Községi Könyvtár – Nyárád-magyarós
 Községi Könyvtár – Oklánd
 Községi Könyvtár – Oroszhegy
 Községi Könyvtár – Ozsdola

- Községi Könyvtár – Parajd
 Községi Könyvtár – Réty
 Községi Könyvtár – Románandrásfalva
 Községi Könyvtár – Sepsibodok
 Községi Könyvtár – Sepsikőröspatak
 Községi Könyvtár – Siménfalva
 Községi Könyvtár – Székelyderzs
 Községi Könyvtár – Székelyvarság
 Községi Könyvtár – Szentábrahám
 Községi Könyvtár – Szenterzsébet
 Községi Könyvtár – Torja
 Községi Könyvtár – Újszékely
 Községi Könyvtár – Uzon
 Községi Könyvtár – Váralja
 Községi Könyvtár – Vargyas
 Községi Könyvtár – Zabola
 Községi Könyvtár – Zágon
 Községi Könyvtár – Zetelaka
 Kulturális Központ – Gyergyószentmiklós
 Magyarország Főkonzulátusa – Csíkszereda
 Manpres Distribution Kft. – Bukarest
 Nagy István Művészeti Líceum – Csíkszereda
 Németh Géza Egyesület – Csíkszereda
 Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kolozsvár
 Nemzeti Színház – Marosvásárhely
 Petőfi Sándor Általános Iskola – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Gyergyószentmiklós
 Polgármesteri Hivatal – Kápolnásfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Tusnádfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Római Katolikus Plébánia – Tűr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége Erdővidéki Szervezete – Nagybacon
 Sabi Team Biztosítási Ügynök Kft. – Csíkszentlélek
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára – Csíkszereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsiszentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon – Gyergyószentmiklós
 Tamási Áron Színház – Sepsiszentgyörgy
 Tarisznyás Márton Múzeum – Gyergyószentmiklós
 Temesvári Római Katolikus Püspökség – Temesvár
 Turisztikai, Ifjúsági és Kapcsolati Iroda – Gyergyószentmiklós
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószentmiklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselenyi Miklós Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Zetelaka Község – Zetelaka

Magyarország

MAGÁNSZEMÉLYEK

Abafáy-Deák Csillag – Budapest
 Ágh István – Budapest
 Alföldy Jenő – Kecskemét
 André András – Martonvásár
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Dr. Baricz Zsolt – Szeged
 Barta László – Budapest
 Dr. Bartók Gergely – Budapest
 Báthori Csaba – Budapest
 Beke Mihály András – Budapest
 Bereczky Gábor – Budapest
 Bertha Zoltán – Debrecen
 Bíró Miklós – Budapest
 Birtalan Ferenc – Budapest
 Dr. Botz Lajos – Pécs
 Bodor Ádám – Budapest
 Borbás János – Veszprém
 Boga Tamás László – Szeged
 Burján Pál – Pécs
 Czakó Gábor – Budapest
 Császár Zoltán – Budapest
 Csender Levente – Üröm
 Csontó Lajos – Pilisborosjenő
 Dávid Ferenc – Szentes
 Dávid Gyula – Szigetszentmiklós
 Dr. Demeter Béla – Szikszó
 Demeter József – Ballószög
 Demse Márton – Budapest
 Dr. Dobos László – Budapest
 Dr. Erdei Antal – Gyöngyössolymos
 Farkas Zoltán – Veszprém
 Fazakas Lehel – Gödöllő
 Fazekas Edit – Cegléd
 Dr. Fazekas Márta – Budapest
 Dr. Fázsy Szabolcs – Budapest

Fejér Istvánné – Szentes
 Fekete Béláné – Budapest
 Fekete Miklós – Szeged
 Ferenz Ernő – Páty
 Dr. Ferenczi Tibor – Budapest
 Dr. Ferencz Csaba – Budapest
 Ferencz I. Szabolcs – Budapest
 Fritsch László – Budapest
 Dr. Fülekgyörgy – Budapest
 Fürjesi Csaba – Budapest
 Fűzi Michael Stephan – Budapest
 Gál Ildikó – Budapest
 Dr. Gál József – Budapest
 Gálffy Attila – Budapest
 Gátay István – Devecser
 Dr. Gottwald Péter – Győr
 Guba Pál – Miskolc
 Dr. Gönczi Béla – Nagykőrös
 György Tünde – Budapest
 Gyurka Eta – Budapest
 Hankó Zoltán – Kistarcsa
 Harmath Ilona – Baja
 Dr. Hartványi Tamás – Győr
 Dr. Hegedűs Imre János – Budapest
 Herman Levente – Budapest
 Horváth Zoltán és Imecs Emese –
 Budapest
 Ilia Mihály – Szeged
 Iancu Laura – Velence
 Jámbor Zoltánné – Makó
 Grófné Jancsó Zsuzsanna – Kalocsa
 Ifj. Jancsó Gyula – Budapest
 Jancsó Klára Katalin – Biatorbágy
 Dr. Jánosy Ildikó Kinga – Szeged
 Jánosiné Dandui Gyöngyi – Budapest
 Juhász Béla – Abasár
 Kádár Katalin – Ágfalva
 Kántor József – Baja
 Karap Ágnes – Budapest
 Dr. Kata Mihály – Szeged
 Keppel Gyula – Budapest

Kézdi Anna – Battonya
Király István – Mezőkovácsháza
Dr. Kiss András – Pócsmegyer
Kiss Anna – Budapest
Kiss Bálint – Budapest
Kiss Éva – Budapest
Dr. Kiss Ferenc – Csereszegtomaj
Kis Krisztián Bálint – Szolnok
Kisslaki László – Kéthely
Kollár Albin – Dunakeszi
Kósa Lajos – Debrecen
Kosza Csaba – Sukoró
Kovács Árpád – Ugod
Dr. Kovács Klára – Császáz
Kökényessy Szilárd – Budapest
Kőfalvi Magdolna – Budapest
Dr. Kőrös Erzsébet – Győr
Dr. Kukorelly Pál – Keszthely
Kulcsár Júlia – Budapest
Dr. Kussinszky Péter – Budapest
Kuti József – Tura
Láng Gusztáv – Táplánszentkereszt
László János – Debrecen
Lezsák Sándor – Budapest
Lezsák Tibor – Budapest
Dr. Lukács Csaba – Fonyód
Dr. Lukácsy József – Székesfehérvár
Maczkó Gergő – Pogány
Makai Judit – Budapest
Máriás József – Nyíregyháza
Márkus Béla – Debrecen
Marosi Gábor – Budapest
Márton Károly – Högyész
Márton Lajos – Budapest
Dr. Medgyessy István – Debrecen
Mészáros János – Gödöllő
Miakich Gábor – Budapest
Mihály-Kádár Katalin – Ágfalva
Miklós András – Miskolc
Dr. Molnár Jenő – Budapest
Molnár Levente – Szigetmonostor

Molnár Sándor – Balatonfüred
Murányi Sándor Olivér – Budapest
Dr. Nagy-Major Gábor – Pápa
Dr. Nám Lóránt – Szombathely
Németh István – Százhalombatta
Németh Zsolt – Budapest
Dr. Nyakasné Lázár Anna – Budapest
Dr. Obrusánszky Borbála – Mende
Dr. Oszoly Tamás – Budapest
Pados József – Sárszentmihály
Pálfi Sándorné – Berettyóújfalu
Pappné Németh Andrea – Eger
Pappné Pongrácz Csilla – Dunabogdány
Papp Péter – Budapest
Pataki Gábor Zsolt – Budapest
Paulovics Tamás – Szentes (4 darab egyéves előfizetés)
Péterfy Lajos – BakonySZÜCS
Péter László – Szeged
Pintér Henriett – Budapest
Dr. Pocsay Gábor – Gyula
Polóny Levente – Budapest
Pomogáts Béla – Budapest
Dr. Porcza Antal – Mosonmagyaróvár
Prohászka Géza – Balatonfüred
Ragályiné Jeager Veronika – Budapest
Dr. Sándor Pál – Simontornya
Silay Ferenc – Szeged
Simai László – Veszprém
Dr. Szabó Béla – Göd
Szakó Éva – Budapest
Szakolczay Lajos – Budapest
Száz Miklós György – Budapest
Szarka Gábor – Pomáz
Szarvas László – Tura
Szathmári István – Zsadány
Szász-Fejér István és Katalin – Mosonmagyaróvár
Dr. Székely András Bertalan – Isaszeg

Székely László – Budapest
 Szeles András – Encs
 Szepessy Béla – Nyíregyháza
 Szigeti Lajos – Budapest
 Dr. Szőnyi László Pál – Budapest
 Dr. Tekes Kornélia – Budapest
 Tiffán Zsolt – Villány
 Tóth Erzsébet – Budapest
 Tóth Wessely László – Budapest
 Tornai József – Érd
 Tök János – Kecskemét
 Dr. Udvarhelyi Olivér – Veszprém
 Ungváry Rudolf – Budapest
 Dr. Varga István – Orosháza
 Dr. Varga Péter Pál – Budapest
 Vargha György – Tápióbicske
 Dr. Várszegi László – Pécs
 Dr. Vass Ágnes – Budapest
 Vass Szabolcs – Parád
 Dr. Veress Gábor – Balatonfüred
 Vincze Gábor – Deszk
 Vitályos Ágnes – Budapest
 Vörös István – Budapest
 Zalán Tibor – Budapest
 Zsolnai József – Hernád

INTÉZMÉNYEK

Algyői Faluház és Könyvtár
 – Algyő
 Baka István Alapítvány – Szeged
 Bouchal Kft. – Budapest
 Eötvös Loránd Kutatóhálózat Titkár-
 sága – Budapest
 Erdély Barátainak Köre Kulturális
 Egyesület – Szolnok
 Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés)
 – Budapest
 Könyvtárellátó Kht. – Budapest
 Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch
 László – Budapest
 Magyar Katolikus Rádió ZRT – Budapest

Magyar Patrióták Közossége – Buda-
 pest
 MTA Társadalomtudományi Köz-
 pont – Budapest
 MTA Titkárság – Budapest
 Mogyoróssy János Városi Könyvtár
 – Gyula
 Móra Ferenc Népszínház Közhasznú
 Egyesület – Algyő
 Országgyűlés Hivatala – Budapest –
 2 db. egyéves előfizetés
 Országos Nyugdíjbiztosítási Főigaz-
 gatóság – Budapest
 Ötágú Síp Kulturális Egyesület – Szeged
 Paksi Közművelődési Nonprofit Kft.
 – Paks
 Páholy Irodalmi Egyesület – Pécs
 Péterház Panzió – Szentes
 Robinson Tours Kft. – Balatonfüred
 Szegedi Tudományegyetem Egyete-
 mi Könyvtára – Szeged
 Dr. Varga Péter Pál Országos Gerinc-
 gyógyászati Központ – Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Dr. Basa Emőke – Clifton
 Borbély Melinda – Laguna Beach
 Farkas Szabolcs – Milwaukee
 Fodor Albert – New York
 György Ildikó – Highland
 Kirják Attila – New York
 Kiss István – Hawley
 Kovács Árpád – Maryland
 Kovács László – Loveland
 Ozsváth Ildikó – New York

Ausztrália

Leontine von Rheinberg – Melbourne

Ausztria

Dr. Bartók Miklós – Leopoldsdorf
Csipkó László – Bécs
Csutak Magda – Bécs
Dr. Forbáth Klára – Bécs
Galvácsy Imola – Bécs
Gellérd Andor – Bécs

Franciaország

Buna István – Antony
Dĕnes-Pichot Hanga – Chécy
Langrand-Escure Tünde – St. Pĕray
Párizsi Magyar Intézet – Párizs

Horvátország

Péter Irén – Várdaróc

Németország

Dr. Dobó Attila – Rheine
Dr. Dobó Tibor – Demmin
Gaál Julianna – Aalen
Haáz Katalin – Braunsweig
Juliana Johrend – Buchen
Kisslaki László – Steinbach
Schultz Orsolya – Rostock
Szabó Kristóf Imre – Düsseldorf
Szakács-Konnerth Mihály –
Friedrichshafen
Száva Péter – Krefeld
Dr. Wieser Györgyi – Starnberg

Svájc

Gödri Zsolt – Benglen

Svédország

Antal Imre – Ljungby
Csata Attila – Västra Frölunda
Szentkirályi Csaga – Vällingby

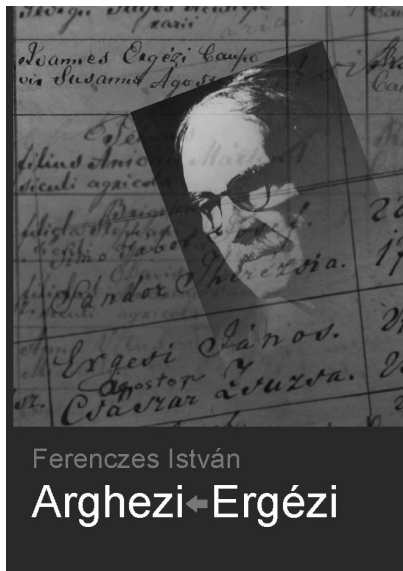
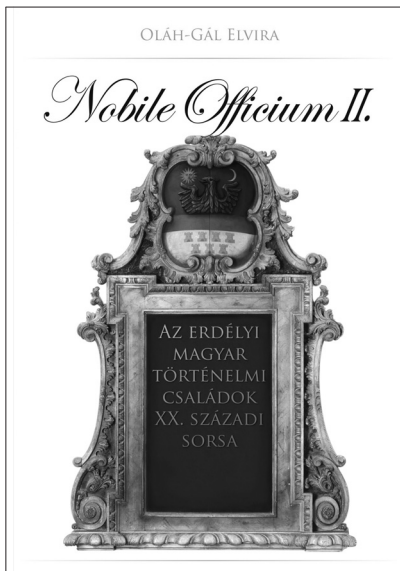
Szerbia

Apró József – Topolya
Benda Török Livia – Moholgunaras
Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium
és Kollégium – Zenta
Csáki Edina – Topolya
Fekete J. József – Zombor
Jovan Jovanovic Zmaj Általános Is-
kola – Magyarakanizsa
Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó
Nyelvi Gimnázium – Szabadka
Lengyel Emese – Topolya
Nagybecskereki Gimnázium –
Nagybecskerek
Nagy Majláth Ágota – Topolya
Nyirádi Hajnalka – Topolya
Pressburger Kucor Blanka – Topolya
Rancz Károly – Pancsova
Surányi Roland – Óbecse (4 darab
egyéves előfizetés)
Tari István – Óbecse
Vajda Annamária – Topolya
Vastag Gazsó Hargita – Topolya
Zolcer Andrea – Topolya
Zsiga Dávidházi Judit – Topolya

Szlovákia

Fehér István – Komárom
Kiss Mónika – Őrös
Pallér Péter – Komárom
Selye János Gimnázium – Komárom

Legújabb köteteink:

SZÉKELY KÖNYVTÁR

1111MD30 0301

1. Székely népballadák	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagynyedi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. Székely népdalok	35,00 lej
17. Kőváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. Régi székely költők	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükör</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hiláriu</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
34. Cseres Tibor: <i>Foksányi szoros</i>	35,00 lej

35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. Székely népi imádságok	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej
40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej
41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignácz Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Böződi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej
56. Régi székely írók	35,00 lej
57. Nagybacsoni Nagy Vilmos: <i>Végzetes esztendők</i>	35,00 lej
58. Domokos Pál Péter: <i>Moldvai útjaim</i>	35,00 lej
59. Szemlér Ferenc: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
60. Györffi Kálmán: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
61. Bartha Miklós: <i>Nemzetpolitikai írások</i>	35,00 lej
62. Tamási Áron: <i>Bölcső és Bagoly</i>	35,00 lej
63. Székely János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
64. Ágoston Vilmos: <i>Godir és Galanter</i>	35,00 lej
65. Sütő István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
66. Orbán Balázs: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
67. Tamási Gáspár: <i>Vadon nőtt gyöngyvirág</i>	35,00 lej
68. Beke György: <i>Föld és lélek. Székely riportok</i>	35,00 lej
69. Ferencz Imre: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
70. Mózes Attila: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
71. Kacsó Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
72. Tamás Menyhért: <i>Vigyázó madár</i>	35,00 lej

73. Szócs Kálmán: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
74. Lőrincz György: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
75. Tánczos Vilmos: <i>Elejtett szavak</i>	35,00 lej
76. Kőrösi Csoma Sándor az újabb kutatások tükrében	35,00 lej
77. Tamási Áron: <i>Jégtörő Mátyás</i>	35,00 lej
78. Székely költők az árnyékos oldalról	35,00 lej
79. Panigay Róbert: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
80. Magyar Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
81. <i>Látom az életem nem igen gyönyörű – A madéfalvi veszedelem tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1764</i>	35,00 lej
82. Székely írók az árnyékos oldalról	35,00 lej
83. Paál Árpád: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
84. Székely János: <i>Három dráma</i>	35,00 lej
85. Egyed Péter: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
86. Bartalis János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
87. Tamási Áron: <i>Négy dráma</i>	35,00 lej
88. Fábíán Ernő: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
89. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar I.</i>	35,00 lej
90. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar II.</i>	35,00 lej
91. Bethlen Gábor leveleiből	35,00 lej
92. <i>A székelyek (Rólunk írták)</i>	35,00 lej
93. Szabó Gyula: <i>Gólya szállt a csűrre</i>	35,00 lej
94. Zágoni Attila: <i>Válogatott paródiák és humoreszkek</i>	35,00 lej
95. Tompa Gábor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
96. Benkő József: <i>Transsilvania specialis (A székelyek földje)</i>	35,00 lej
97. Földi István: <i>Századelő az udvartereken</i>	35,00 lej
98. Gazda József: <i>A XX. század, ahogy megéltük</i>	35,00 lej
99. Király László: <i>Kék farkasok</i>	35,00 lej
100. Egyed Emese: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
100+ Siklód Ferenc: <i>Könyvjegyek II.</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a Székelyföld szerkesztőségében
vagy online a www.szekelyfoldfolyoirat.ro oldalunkon.